Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

~~[illegible]~~
KW ~~A. 157.~~
235
D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

A 54

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

In Effigiem

VIRI CLARISSIMI

THOMÆ HOBBII

BRITANNI.

Ad Spectatorem.

EFfigies Hobbî, totum mittenda per orbem,
Hac orbi tabulâ ſuſpicienda patet.
Quæ lateant, meliora puta, neque crede colores,
Ut faciem referunt, interiora dare.
Crede Thomæ faciem, potuit quam pingere pictor:
Pingere quod nequiit, crede fuiſſe Thomam.

Aliud in eandem Effigiem, & Librum de Cive.

TAlis adeſt Hobbî civem ſcribentis imago,
Cui faciem virtus induit alta ſuam.
Pectore grande Sophos habitat, doctrina modeſta:
Hic liber effigies hujus & hujus habet.
Tolle manum tabula, poſſes licet arte magiſtra,
Pictor, Apellæas æquiparare manus.

Hob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Hobbius in chartis doctoq; volumine vultum
Majori retulit dexteritate ſuum.

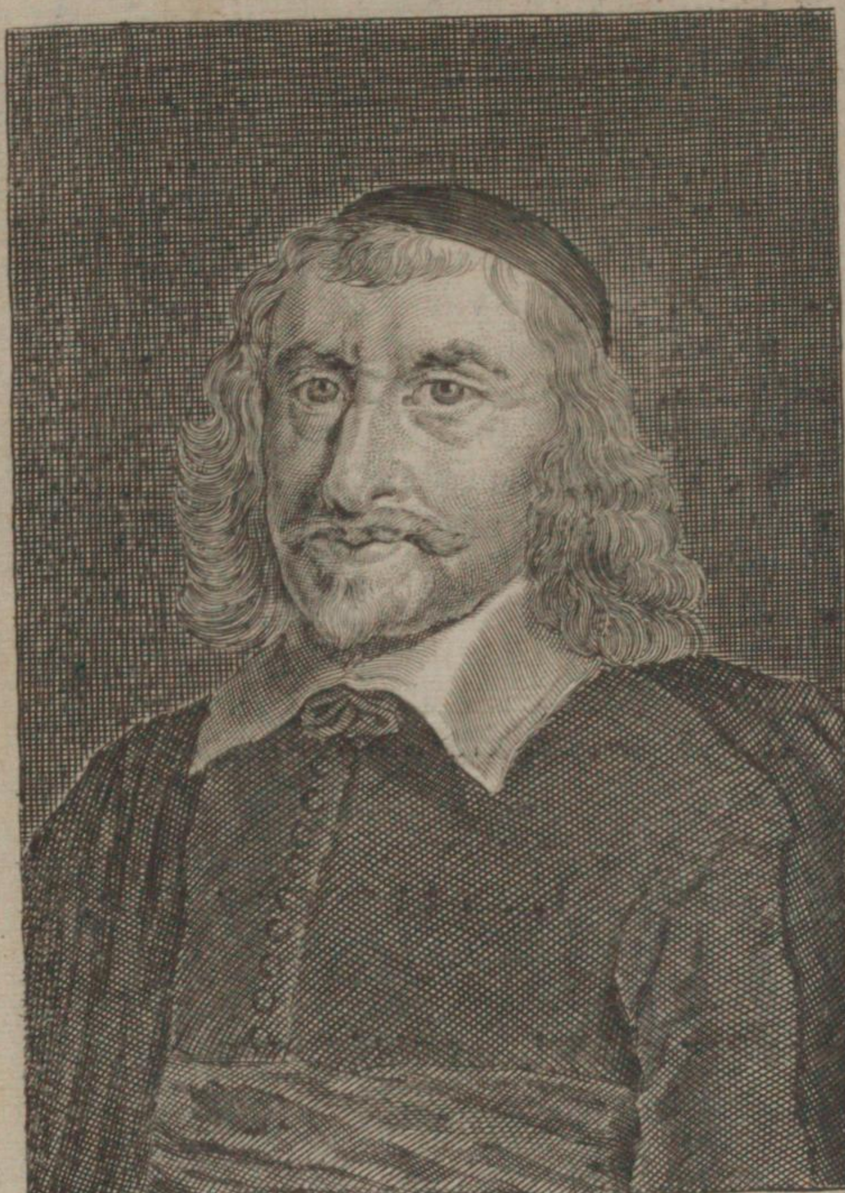
Aliud in librum de Cive.

MOrtales Natura facit, Reſpublica cives:
Mortalem vitam vivere quiſq; poteſt.
At quicunque cupis vitalem vivere vitam,
Civilem vitam diſce, docente Thoma.
Sic nec ineptus eris, neque degener incola mundi,
Nec fruges natus perdere, nec numerus.
Sic mecum, ſi laude viros, ſi nomine, dices,
Metiri & meritis ingenioque decet.
Si virtus immenſa loco ſpatioque tenetur,
Pervolitans famâ Solis utramque domum,
Hobbius & toto diviſus ab orbe Britannus,
Et civis pariter totius orbis erit.

HENRICUS BRUNO.

Hagæ-Com. XVI. Kal. Aug. CIↃ IↃ C XLVI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

THOM. HOBBES Nobilis Anglus
Ser. Principi Walliæ à ſtudiis præp.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

EXCELLENTISSIMO
VIRO
GUILIELMO,
COMITI
DEVONIÆ,
DOMINO MEO
colendiſſimo.

POpuli Romani memoriâ *Tarquiniorum & civitatis inſtituto Regibus iniqui, vox erat* (Excellentiſſime Domine) *prolata ore* Marci Catonis Cenſoris, *Reges omnes de genere eſſe beſtiarum rapacium. Ipſe autem Populus Romanus qui per* Africanos, Aſiaticos, Macedonicos, Achaicos, *cæteroſque à ſpoliatis gentibus cogno-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

minatos cives totum ferè orbem terrarum diripuerat qualis bellua erat? Non minus ergo quam Cato *ſapienter dixit* Pontius Teleſinus. *Is prælio ad* Portam Collinam *contra* Syllam *circumvolans ordines exercitus ſui; vociferatuſque eruendam delendamque ipſam Romam, adjiciebat, nunquam defuturos Raptores Italicæ libertatis* Lupos, *niſi Sylva in quam refugere ſolerent eſſet exciſa. Profecto utrumque verè dictum eſt,* Homo homini Deus, & Homo homini Lupus. *Illud ſi concives inter ſe; Hoc, ſi civitates comparemus. Illic juſtitia & charitate, virtutibus pacis, ad ſimilitudinem Dei acceditur; Hîc propter malorum pravitatem, recurrendum etiam bonis eſt, ſi ſe tueri volunt, ad virtutes Bellicas*

vim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

vim & dolum, id eſt, ad ferinam rapacitatem. Quam etſi homines pro convitio invicem objiciant, more innato, facta ſua in perſonis aliorum, tanquam in ſpeculo, ſiniſtra dextra, dextra ſiniſtra exiſtimantes; vitium tamen eſſe non ſinit profectum à neceſſitate converſationis propriæ jus naturale. Quod autem Catoni *viro ſapientiæ celebratiſſimæ, Odium pro Iudicio, Affectus pro Ratione imponere in tantum potuit, ut quod æquum in populo ſuo, idem Reges facere iniquum cenſeret, mirari fortaſſe alii poterunt, ego ſanè in ea opinione jam diu ſum, neque egregiam ſententiam unquam fuiſſe quæ placuit populo, neque ſapientiam vulgari majorem vulgo agnoſci poſſe; quippe quam vel non intelligunt, vel in-*

telligentes æquant. Græcorum Romanorumque facta & dicta celebria, non Ratio, ſed magnitudo, & ſæpe illud ipſum lupinum quod mutuo exprobrant Hiſtoriæ commendavit, quæ unà cum publicis actionibus actores per curſum ſeculorum devolvit qualeſcunque. Sapientia vera nihil aliud eſt quàm in omni materia veritatis ſcientia. Ea vero cùm à memoria rerum per appellationes certas & definitas excitatâ derivetur, non animi acris & repentini impetus, ſed Rationis rectæ, id eſt, Philoſophiæ opus eſt. Per hanc enim à rerum ſingularum contemplatione ad præcepta univerſalia via aperitur. Quot autem genera rerum ſunt in quibus Ratio humana locum habet, in tot ramos ſe diffundit Philoſophia, diverſè tamen

men pro diverſitate ſubjectæ materiæ nominata. Nam quæ de figuris tractans, Geometria; *de motu*, Phyſica; *de jure naturali*, Moralis *dicitur*, *tota* Philoſophia *eſt*: *quemadmodum mare quod hîc Britannicum, illic Atlanticum, aliàs Indicum, à ſingulis litoribus appellatum, totum tamen eſt Oceanus. Et Geometræ quidem provinciam ſuam egregiè adminiſtraverunt. Quicquid enim humanæ vitæ auxilii contingit à ſiderum obſervatione, à terrarum deſcriptione, à temporum notatione, à longinquis navigationibus; quicquid in ædificiis pulchrum, in propugnaculis validum, in machinis mirabile eſt; quicquid denique hodiernum tempus à priſcâ barbarie diſtinguit, totum ferè beneficium eſt* Geome-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

triæ. *nam quod* Phyſicæ *debemus, id debet* Phyſica *eidem* Geometriæ. *Si Philoſophi morales munere ſuo pari felicitate functi eſſent, non video ad felicitatem ſuam in hac vita, quid amplius contribuere humana induſtria poſſet. Cognita enim, pari certitudine, ratione actionum humanarum, qua cognoſcitur ratio magnitudinum in figuris, ambitio & avaritia quarum potentia falſis vulgi circa* jus & injuriam *opinionibus innititur, inermes eſſent, frueretur que gens humana pace adeo conſtante, ut non videatur (niſi de loco, creſcente ſcilicet hominum multitudine) unquam pugnandum eſſe. Nunc quod bellum gladiis vel calamis perpetuum eſt: quod non ſit juris & legum naturalium major ſcientia ho-*

diè

diè quam olim: quod ſententiis Philoſophorum utraque pars ſuum jus tueatur: quod alii laudent, alii vituperent eandem actionem: quod idem nunc probet quæ alio tempore damnat & ſua facta in aliis aliter æſtimet, ſigna manifeſtiſſima ſunt, nihil profuiſſe ad ſcientiam veritatis quæ hactenus ſcripta ſunt à Philoſophis moralibus; placuiſſe verò, non illuminando animum, ſed venuſta & ſecunda affectibus oratione, opiniones temerè receptas confirmando. Huic ergo Philoſophiæ parti idem contigit quod viis publicis, quibus omnes ingrediuntur, euntque prorſum & retrorſum, alii animi cauſa inambulant, alii rixantur, ſed nihil ſeritur. Cuius rei unica hæc videtur eſſe ratio, quod nemo eo-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

rum qui materiam hanc tractarunt, commodo uſus ſit docendi principio. Non enim, ut in circulo, initium ſcientiæ arbitrio noſtro ſumi poteſt. Incipit in ipſis dubitandi tenebris filum quoddam rationis, cujus ductu evaditur in lucem clariſſimam; ibi principium docendi eſt; inde ad ſolvenda dubia converſo itinere lux referenda eſt. Quoties ergo ſcriptor filum illud, vel inſcitiâ deſerit, vel cupiditatibus abrumpit, non ſcientiæ, ſed errationum ſuarum veſtigia literis deſcribit. Quapropter, cùm cogitationes meas ad inquiſitionem juſtitiæ naturalis convertiſſem, admonitus ſum ab ipſa juſtitiæ appellatione, qua conſtans voluntas unicuique Jus ſuum tribuendi ſignificatur, quærendum prius eſſe, unde eſſet quod quis rem

aliquam ſuam *potius quam* alienam *eſſe diceret; quod cum non à natura, ſed à conſenſu hominum profectum conſtaret; (Nam quæ natura in medium protulit, homines poſtea diſtribuerunt;) ducebar inde ad quæſtionem aliam, nimirum, cui bono, & qua neceßitate coacti, cùm omnia eſſent omnium, voluerint potius ſua cuique eſſe propria. Videbam autem ex communitate rerum bellum, atque inde omne genus calamitatis, hominibus de earum uſu per vim certantibus, neceſſariò ſequuturum eſſe; id quod omnes natura fugiunt. Nactus ergo duo certißima naturæ humanæ poſtulata, unum cupiditatis naturalis, qua quiſque rerum communium uſum poſtulat ſibi proprium; alterum rationis naturalis, qua quiſque mor-*

tem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tem violentam tanquam ſummum naturæ malum ſtudet evitare. Ab his principiis pactorum & fidei conſervandæ neceſſitatem, atque inde virtutis moralis officiorumque civilium Elementa, in hac opella, evidentiſſima connexione videor mihi demonſtraſſe. Quod adjectum eſt de Regno Dei, eo conſilio factum eſt, ne quid inter dictata Dei per naturam, & legem Dei traditam in Scripturis, repugnantiæ eſſe videretur. Operam etiam diligentem per totum curſum orationis meæ dedi, ne quid de legibus cujuſcunque nationis civilibus dicerem, id eſt, ne ad litora accederem, tum ſcopulis, tum præſentibus procellis periculoſa. Quantum laboris diligentiæque in veritate inveſtiganda adhibitum ſit, ſcio. Quid effe-

cerim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

*cerim neſcio. nam inventa noſtra omnes præ amore minus rectè æſtimamus. Itaque libellum hunc cenſuræ tuæ quàm favori priùs offero, ut apud quem certiſsimis experimentis exploratum habeam, opiniones neque celebritate authorum, neque novitate ſua, neque ſpecie orationis, ſed firmitudine rationum favorabiles fieri. Si arrideat, id eſt, ſi nervoſus, ſi utilis, ſi non vulgaris ſit, tum demum eum tibi (*Excellentiſſime Domine, præſidium & decus meum*) humillimè dico dedicoque; ſin erraverim, teſtem tamen habes gratitudinis meæ, quòd otium beneficio tuo conceſſum, ad gratiam tuam promerendam uti voluerim. Te Deus Opt. Max. in ſtatione hac mortali civem optimum*

pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

protegat, eâque peractâ, ſed longiſſimâ, civitatis cæleſtis gloriâ coronet.

Pariſiis, Nov. 1.
1646.

Excellentiæ tuæ ſervus
humillimus

THOMAS HOBBIUS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

PRÆFATIO
ad
LECTORES.

QUÆ res attentam Lectionem promiſſæ efficere maximè poſſe videntur, Rei tractandæ Dignitas, & Utilitas, tractandi recta Methodus, cauſa & conſilium in ſcribendo probum, ſcribentis denique Moderatio, eas, Lectores, vobis promitto atque oculis aliquatenus ex hoc loco proſpiciendas exhibeo. Deſcribuntur hoc libello hominum officia, primò ut hominum, deinde ut civium, poſtremò ut Chriſtianorum. Quibus officiis cùm juris naturalis gentiumque elementa, juſtitiæque origo & vis, tum etiam Religionis Chriſtianæ (quantum patitur inſtituti modus) eſſentia continetur.

Quod quidem doctrinæ genus (excepto quod ſpectat ad Religionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Chriſtianam) ſapientum antiquiſſimi non niſi carminibus decoratum, vel Allegoriis adumbratum, quaſi imperii myſterium quoddam pulcherrimum & ſacroſanctum, ne privatorum hominum diſputationibus contaminaretur, poſteris tradendum eſſe cenſuere. Philoſophi interea alii cum generis humani commodo rerum figuras & motus, alii ſine incommodo rerum naturas & cauſſas contemplabantur. Temporibus autem quæ inſequuta ſunt, ſcientiam hanc civilem, etſi non penitus perſpectam, aliqua tamen ex parte in Reipublicæ regimine, tanquam per nubem pellucentem, primus adamaſſe dicitur Socrates, itaque coluiſſe ut deſpectâ deſertâque omni aliâ Philoſophiæ parte, ſolam hanc ingenio ſuo dignam judicaret. Poſt eum Plato, Ariſtoteles, Cicero, cæterique Philoſophi Græci, Latini, denique omnes omnium gentium non modo Philoſophi, ſed etiam otioſi, quaſi facilem, nullo ſtudio ambien-

biendam, cujuſlibet ingenio naturali expoſitam & proſtitutam attrectaverunt attrectantque. Quodque ad dignitatem ejus præcipuè facit, illi qui eam ſe habere putant, vel eo loco ſunt ut habere debeant, adeo ſibi in ejus ſpecie vehementer placent, ut reliquarum ſcientiarum ſtudioſos haberi & vocari ingenioſos, doctos, eruditos, quidlibet præter Prudentes æquo animo ferant. nam nomen hoc propter excellentiam peritiæ civilis ſibi ſolis deberi arbitrantur. Sive igitur ſcientiarum dignitas ex dignitate eorum ad quos pertinent, ſive ex numero eorum qui de ipſis ſcripſerunt, ſive ex judicio ſapientiſſimorum hominum æſtimanda eſt, digniſſima certe ſcientiarum hæc ipſa eſt, quæ ad Principes pertinet hominesque in regendo genere humano occupatos; cujus etiam falſa ſpecie omnes ferè homines delectantur; & in qua Philoſophorum excellentiſſima ingenia maximè verſata ſunt. Ejuſdem Uti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

litatem, ſed rectè traditæ, id eſt, ex veris principiis evidenti nexu derivatæ, ſic optimè perſpiciemus, ſi quæ falſam ejus & loquacem ſpeciem humano generi conſequuntur damna conſideraverimus. Nam in iis rebus quas ingenii exercendi cauſa ſpeculamur, ſi quis error irrepſerit innoxius eſt, neque ſit jactura niſi temporis tantùm. In iis verò quæ quiſque vivendi cauſâ meditari debet, non modò ab errore ſed etiam ab ignorantia, offenſiones, rixas, cædes oriri neceſſe eſt. Quanta ergo hæc damna ſunt, tanta eſt ab officiorum doctrinâ bene traditâ Utilitas. Quot Reges, eoſdemque viros bonos, error unus, poſſe Regem Tyrannum à ſubdito ſuo jure occidi, occidi fecit? Error hic, poſſe Principem ſummum certis de cauſis à certis hominibus regno ſpoliari, quantum hominum jugulavit? Quantum hominum interfecit doctrina hæc erronea, Reges ſummos multitudine ſuperiores non eſſe, sed

mini-

miniſtros ejus ? Denique illa quot Rebellionum cauſa fuit qua docetur, Imperata Regum utrum juſta an injuſta ſint cognitionem ad privatos homines pertinere, & priuſquam fiant diſputari non modò jure poſſe ſed etiam oportere ? Præterea in communiter recepta Philoſophia morali alia ſunt multa non minus his periculoſa, quæ recitari non eſt opus. Puto hæc proſpexiſſe veteres illos qui Juſtitiæ ſcientiam fabulis contectam, quàm diſputationibus expoſitam eſſe maluerunt. Antequam enim quæſtiones illius modi agitari cœperunt, Principes poteſtatem ſummam non poſtulabant, ſed exercebant. Imperium ſuum non argumentis ſed hominum ſceleratorum quidem pœna, proborum verò defenſione tuebantur. Viciſſim cives Juſtitiam non ſermonibus hominum privatorum, ſed legibus civitatis metiebantur: nec diſputationibus, ſed vi Imperii in Pace continebantur. Imò poteſtatem ſummam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſive in uno homine, ſive in uno Concilio ea reſideret, tanquam divinitatem quandam viſibilem venerabantur. Itaque ambitioſis perditiſve hominibus ad evertendum civitatis ſtatum minimè ut nunc ſe adjungebant. Nam ut eam rem per quam conſervabantur ipſi, conſervatam eſſe nollent in animum inducere non poterant. Scilicet illorum temporum ſimplicitas tam doctam ſtultitiam non capiebat. Itaque pax erat & ſeculum aureum, quod non antè finem habuit quam Saturno expulſo contra reges arma ferri poſſe doceri cæperat. Hæc, inquam, veteres non modo vidiſſe, ſed in una ſuarum fabularum aptiſſimè videntur ſignificaſſe. Dicunt enim Ixionem cùm eſſet à Jove adhibitus in convivium, adamaſſe atque ſollicitaſſe ipſam Junonem. Illi pro Dea, nubem in ejus ſpeciem formatam oblatam eſſe. Inde genitos eſſe Centauros, naturæ partim humanæ partim equinæ, genus pugnax & in-

quietum. Id quod mutatis nominibus idem eſt ac ſi dixiſſent, Homines privatos, ad Concilia de ſumma Reipublicæ vocatos, Juſtitiam Imperii ſummi ſororem & conjugem ſubjicere ſuæ ipſorum cognitioni cupere, cæterum falſam & inanem ejus ſpeciem quaſi nubem amplexantes, dogmata illa Philoſophorum moralium biformia, partim recta & ſpecioſa, partim bruta & ferina, rixarum omnium & cædium cauſas genuiſſe. Cùm tales igitur opiniones quotidiè oriantur, ſi quis diſcuſſerit nubes illas, rationibuſque firmiſſimis oſtenderit, Doctrinas de juſto & injuſto, bono & malo, præter leges in unaquaque civitate conſtitutas authenticas eſſe nullas, & utrum aliqua actio juſta vel injuſta, bona vel mala futura ſit, à nemine inquirendum eſſe præterquam ab iis ad quos legum ſuarum interpretationem demandaverit, is certè non modo pacis viam regiam ſed etiam ſeditionis opacas & tene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

broſas ſemitas commonſtrabit, qua re utilius nihil excogitari poteſt.

Quod attinet ad Methodum, non orationis ordinem quamquam conſpicuus ille ſit ſolum ſufficere, ſed à civitatis materia incipiendum, deinde ad generationem & formam ejus, & juſtitiæ originem primam progrediendum eſſe exiſtimavi. Nam ex quibus rebus quæque res conſtituitur, ex iiſdem etiam optimè cognoſcitur. Sicut enim in Horologio automato aliave machina paulo implicatiore, quod ſit cujuſque partis rotæque officium, niſi diſſolvatur, partiumque materia, figura, motus ſeorſim inſpiciatur ſciri non poteſt: Ita in jure civitatis, civiumque officiis inveſtigandis opus eſt, non quidem ut diſſolvatur civitas, ſed tamen ut tanquam diſſoluta conſideretur, id eſt, ut qualis ſit natura humana, quibus rebus ad civitatem compaginandam apta vel inepta ſit, & quomodo homines inter ſe componi debeant, qui coaleſcere volunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſunt, rectè intelligatur. Talem ergo Methodum ſecutus, Pono primo loco pro Principio omnibus per experientiam noto, quodque nemo eſt qui non confiteatur, nimirum, Ingenia hominum ejuſmodi eſſe à natura, ut niſi metu potentiæ alicujus communis coërceantur, fore ut ſibi invicem diffidant & ſeſe mutuò metuant, & ut propriis viribus ſinguli ſibi cavere cùm jure poſſint, tum neceſſariò velint. Objicietis fortaſſe nonnullos hoc negare. Ita verò eſt; permulti enim negant. Numnam igitur qui eoſdem idem & fateri & negare dico, mecum ipſe pugno. Minimè quidem ego, ſed illi qui quod actionibus confitentur, idipſum oratione negant. Videmus civitates omnes etiamſi cum vicinis pacem habeant, fines tamen ſuos præſidiis militum, urbes mœnibus, portis, vigiliis tueri. quorſum hæc, ſi à vicinis nihil metuerent? Videmus etiam in ipſis civitatibus, ubi leges ſunt & pœnæ in malos conſtitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tæ, cives tamen ſingulares neque in itinere eſſe ſine telo ſui defendendi cauſa, neque dormitum ire niſi obſeratis non modo foribus contra concives, ſed etiam arcis capſuliſque contra domeſticos. Poſſuntne homines ſibimet invicem omneſque omnibus diffidere ſeſe apertius ſignificare? Quoniam autem omnes ſic faciunt, tam civitates quam homines metum ſuum & diffidentiam mutuam confitentur. Inter diſputandum autem negant, hoc eſt, ſtudio contradicendi aliis contradicunt ſibimetipſis. Objectum porro à nonnullis eſt, quod admiſſo hoc principio, continuo ſequatur Homines omnes non modò malos (quod forte etſi durum concedendum tamen eſt, cùm id clarè dictum videatur in Scripturis ſacris) ſed etiam (quod concedi ſine impietate non poteſt) naturâ malos eſſe. Illud verò homines naturâ malos eſſe ex hoc Principio non ſequitur. Nam etſi pauciores eſſent mali quàm boni,

quo-

quoniam tamen bonos à malis internoſcere non poſſumus, neceſſitas diffidendi, cavendi, anticipandi, ſubjugandi, quoquo modo ſe defendendi, incumbit perpetuo etiam bonis & modeſtis. minus verò ſequitur eos ipſos qui mali ſunt, ita factos eſſe à naturâ. Quamquam enim à naturâ, hoc eſt, ab ipſa nativitate, ex eo quod naſcantur animalia hoc habeant, ut ſtatim omnia quæ ſibi placent, cupiant faciantque quantum poſſunt, ut quæ impendent mala, aut metu fugiant, aut ira repellant, non tamen ob eam cauſam mali cenſeri ſolent: nam affectus animi qui à naturâ animali proficiſcuntur mali non ſunt ipſi, ſed actiones inde provenientes, malæ aliquando ſunt; nimirum quando & noxiæ ſunt, & contra officium. Infantes niſi omnia quæ cupiunt dederis, plorant atque iraſcuntur, etiam parentes ipſos verberant, habentque à naturâ ut ita faciant; attamen culpâ vacant, neque mali ſunt,

primò quia nocere non poſſunt, deinde quia rationis uſu carentes officiorum omnium immunes ſunt. Iidem ſi adulta ætate, acquiſitis viribus quibus nocere poſſunt, eadem facere pergant, tum verò mali & eſſe & appellari incipiunt. Ita ut vir malus idem ferè ſit quod puer robuſtus, vel vir animo puerili, & malitia idem quod defectus rationis ea ætate qua per naturam, diſciplinâ atque damnorum experientiâ gubernatam, accedere hominibus ſolet. niſi ergo homines ideo à natura factos malos eſſe dixerimus, quod diſciplinam & uſum rationis à natura non habent, confitendum eſt poſſe homines à natura cupiditatem, metum, iram, cæteroſque affectus habere animales, ut tamen mali facti à natura non ſint. Immoto igitur quod jeci fundamento, Oſtendo primò conditionem hominum extra ſocietatem civilem (quam conditionem appellare liceat ſtatum naturæ) aliam non eſſe quam bellum omnium

omnium contra omnes; atque in eo bello jus eſſe omnibus in omnia. Deinde homines omnes ex eo ſtatu miſero & odioſo, neceſſitate naturæ ſuæ, ſimulatque miſeriam illam intellexerint, exire velle. Id autem niſi initis pactis, à jure ſuo in omnia decedant, fieri non poſſe. Porro quæ ſit pactorum natura, quo modo jura ab alio in alium, ut pacta valida fiant, transferri debeant; item quæ jura & quibus ad ſtabiliendam pacem neceſſariò concedenda ſunt, id eſt, quæ ſint rationis dictamina ea quæ leges naturales appellari propriè poſſunt, explico & confirmo. Atque hæc ſunt in ea parte libri quæ inſcribitur Libertas.

His conſtitutis oſtendo, quid & quotuplex ſit, & quo modo fiat civitas, ſummumque civitatis Imperium, quæque à ſingulis hominibus civitatem conſtituturis jura in ſummum imperantem, ſive is unus homo ſit, ſive unus hominum cœtus, ita neceſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſariò transferenda ſunt, ut niſi ſint tranſlata civitas nulla fiat, & jus omnium in omnia, id eſt, jus Belli maneat. Deinde civitatum diverſas ſpecies Monarchiam, Ariſtocratiam, Democratiam, Dominium paternum, & Deſpoticum, diſtinguo, quomodo conſtituantur doceo, & commoda incommodaque ſingulorum inter ſe comparo. Præterea quæ res civitatem deſtruant, & quæ ſint ſummum imperium adminiſtrantis officia, expono. Poſtremo legis & peccati naturas explico, & legem à conſilio, à pacto, à jure diſtinguo; quæ omnia ſub titulo Imperii continentur.

In parte ultimâ cui inſcribitur Religio, ne jus illud quod in præcedentibus ſummos Imperantes in cives habere rationibus confirmaveram, Scripturis ſacris repugnare videretur, Oſtendo primo loco non repugnare illud juri Divino, quatenus imperantibus imperat Deus per naturam, id eſt, per dictamina rationis naturalis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

turalis. Secundo, idem non repugnare juri Divino, quatenus imperium habuit Deus in Judæos peculiare per pactum antiquum circumciſionis. Tertio, idem non repugnare juri Divino, quatenus Deus imperat in Chriſtianos per pactum baptiſmale, adeoque jus illud ſummorum Imperantium, ſive jus civitatis, cum Religione omnino non pugnare. Poſtremo, oſtendo quæ officia ad introitum in Regnum cœlorum requiruntur neceſſariò; atque ex illis, Obedientiam quam à civibus ſingulis Chriſtianis Principi ſuo Chriſtiano deberi affirmaveram, Religioni Chriſtianæ repugnare non poſſe ex Scripturæ ſacræ teſtimoniis, ſecundum receptam ab omnibus interpretationem evidentiſſime demonſtro & concludo. Methodum vidiſtis, cauſam jam & conſilium ſcribendi accipitote. Dabam operam Philoſophiæ animi cauſa, ejuſque in omni genere Elementa prima congerebam, & in tres Sectio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nes digeſta paulatim conſcribebam, ita ut in prima, de corpore proprietatibuſque ejus generalibus; in ſecunda, de Homine & facultatibus affectibuſque ejus ſpeciatim; in tertia, de Civitate, civiumque officiis ageretur. Itaque Sectio prima, Philoſophiam primam, & Phyſicæ elementa aliquot continet. in ea Temporis, Loci, Cauſæ, Potentiæ, Relationis, proportionis, quantitatis, figuræ, motus rationes computantur. Secunda circa imaginationem, memoriam, intellectum, ratiocinationem, appetitum, voluntatem, Bonum, Malum, Honeſtum & Turpe, aliaque ejus generis occupatur. Tertia hæc quid agat, jam antè dictum eſt. Hæc dum compleo, ordino, lentè moroſéque conſcribo (non enim diſſero, ſed computo) accidit interea patriam meam, ante annos aliquot quàm bellum civile exardeſceret, quæſtionibus de jure Imperii, & debitâ civium obedientiâ belli propinqui præcurſoribus ferveſcere. Id

quod

quod partis hujus tertiæ, cæteris dilatis; maturandæ abſolvendæque cauſa fuit. Itaque factum eſt ut quæ ordine ultima eſſet, tempore tamen prior prodierit; præſertim cum eam principiis propriis experientia cognitis innixam, præcedentibus indigere non viderem.

Feci tamen non eo conſilio ut laudarer, (quamquam ſi feciſſem excuſatione hac uti poſſem, niſi qui laudem amant paucos eſſe qui laudabilia faciunt) ſed veſtri cauſa, Lectores, qui cum doctrinam quam affero cognitam & perſpectam haberetis, ſperabam fore, ut aliqua incommoda in re familiari, quoniam res humanæ ſine incommodo eſſe non poſſunt, æquo animo ferre quàm Reipublicæ ſtatum conturbari malletis. Ut Juſtitiam earum rerum quas facere cogitatis, non ſermone vel conſilio privatorum ſed legibus civitatis metientes, non ampliùs ſanguine veſtro ad ſuam potentiam ambitioſos homines abuti

pate-

pateremini. Ut ſtatu præſente, etſi non optimo, vos ipſos frui, quàm bello excitato, vobis interfectis, vel ætate conſumtis alios homines alio ſeculo ſtatum habere reformatiorem ſatius duceretis. Præterea qui Magiſtratui civili ſubditos ſeſe eſſe nolunt, onerumque publicorum immunes eſſe volunt, in civitate tamen eſſe, atque ab ea protegi à vi & injuriis poſtulant, ne illos cives ſed hoſtes exploratoreſque eſſe putaretis, neque omnia quæ illi pro Verbo Dei vobis vel palam vel ſecreto proponunt, temerè reciperetis. Apertius dicam. Si quis concionator, vel confeſſor, vel caſuiſta doctrinam hanc, ſummum imperantem, imò quemlibet hominem injuſſu ſummi imperantis jure à cive interfici, aut rebellionem, conjurationem, fœduſve quodlibet civium contra civitatem jure iniri poſſe, verbo Dei conſentaneum eſſe dixerit, illi ne crederetis, ſed nomen ejus denunciaretis. Hæc qui probat, is meum quoque in ſcri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

bendo conſilium probum eſſe exiſtimabit.

Poſtremò per totam orationem meam modum talem conſervandum mihi propoſui, primò ne de Juſtitia ſingularium actionum quicquam determinarem, ſed legibus determinandum relinquerem. Deinde, ne quicquam diſſererem de cujuſcunque civitatis legibus ſpeciatim, id eſt, ne quę ſint ſed quid ſint leges, dicerem. Tertio, ne civitati Ariſtocraticæ, vel Democraticæ, minorem à civibus obedientiam deberi quam Monarchicæ exiſtimare viderer. Licet enim Monarchiam cæteris civitatis ſpeciebus capite decimo commodiorem eſſe argumentis aliquot ſuadere conatus ſim (quam rem unam in hoc libro non demonſtratam ſed probabiliter poſitam eſſe confiteor) omni tamen civitati, poteſtatem ſummam & æqualem tribuendum eſſe paſſim & expreſſe dico. Quartò, de doctrinis Theologorum, præterquam de illis quæ civium obedien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

obedientiam tollunt, & civitatis ſtatum labefactant, ne quid in ullam partem diſputarem. Poſtremò, ne quid per imprudentiam ederem quod edito opus non eſſet, id quod conſcripſeram, publici juris eſſe illico nolui: itaque exemplaria pauca privatim impreſſa amicis diſtribuenda curavi, ut ſententiis aliorum exploratis, ſi quæ erronea, dura, obſcurave eſſe viderentur, ea emendarem, mollirem atque explicarem.

Acerrimè vero reprehenſa hæc reperi, quod potentiam civilem immodicam fecerim, ſed ab Eccleſiaſticis; quod libertatem conſcientæ abſtulerim, ſed à Sectariis; quod ſummos Imperantes legibus civilibus exſolverim, ſed à legiſtis. Horum itaq; reprehenſionibus, ut qui rem ſuam agunt, niſi ut eos nodos fortiùs aſtringerem non magnopere commovebar. Cæterum eorum cauſa qui circa ipſa principia hæſerunt, nempe naturam hominum, jus naturæ, naturam pacto-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

rum & generationem civitatis, quoniam non affectus ſed ſenſus ſuos genuinos in reprehendendo ſequuti ſunt, annotationes quibuſdam in locis adjeci, quales diſſentientibus ſatisfacere poſſe judicavi. Denique, ne quemquam offenderem præter eos quorum inceptis hæc repugnant, eoſque quorum animi omni opinionum diſſenſione offendi ſolent, operam ubique diligenter dedi.

Quapropter ſi aliqua inveneritis aut minùs certa, aut magis quam neceſſe erat acriter dicta, cùm non partium ſed pacis ſtudio, & ab eo dicta ſint cujus propter patriæ præſentem calamitatem dolori juſto aliquid condonari æquum eſt, ea ut æquo animo ferre dignemini, Lectores, oro poſtuloque.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

INDEX CAPITUM.

Sub titulo LIBERTATIS.

CAPUT I.
De Hominum ſtatu extra ſocietatem. Pag. 1
CAPUT II.
De Lege Naturæ circa contractus. 18
CAPUT III.
De Legibus naturæ reliquis. 37
CAPUT IV.
Quod Lex naturalis, eſt lex divina. 65

Sub titulo IMPERII.

CAPUT V.
De cauſis & Generatione civitatis. 79
CAPUT VI.
De Iure ejus ſive Concilii, ſive Hominis unius, qui in Civitate cum ſumma poteſtate eſt. 90
CAPUT VII.
De tribus civitatum ſpeciebus, Democratia, Ariſtocratia, Monarchia. 120
CAPUT VIII.
De Iure Dominorum in ſervos. 141
CAPUT IX.
De Iure parentum in liberos, & de Regno Patrimoniali. 149

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

CAPUT X.
Specierum trium civitatis quoad incommoda ſingularum comparatio. 163
CAPUT XI.
Loca & Exempla Scripturæ ſacræ de Iure Regni quæ ſecunda videntur antedictis. 185
CAPUT XII.
De cauſis internis civitatem diſſolventibus. 193
CAPUT XIII.
De officiis eorum qui ſummum Imperium adminiſtrant. 212
CAPUT XIV.
De legibus & peccatis. 233

Sub titulo

RELIGIONIS.

CAPUT XV.
De Regno Dei per Naturam. 261
CAPUT XVI.
De Regno Dei per Pactum vetus. 291
CAPUT XVII.
De Regno Dei per Pactum novum. 321
CAPUT XVIII.
De Neceſſariis ad introitum in Regnum Cœlorum. 381

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

I.

Introductio.

NATURÆ humanæ facul
tates ad quatuor gener
reduci poſſunt, Vim
poream, Experientiam
Rationem, Affectum. A
his ſequentis doctrinæ initium c
pientes dicemus primo loco, quid an
mi habeant homines illis facultatibu
præditi, alteri adverſus alteros: & an
& qua facultate, apti nati ſint ad ſo
cietatem & ad conſervandum ſe ad
verſus mutuam vim; deinde progr
dientes, quid conſilii in eam rem n
ceſſariò capiendum fuit, & quæ ſin
ſocietatis, ſive Pacis humanæ cond
tiones, hoc eſt, mutato tantum n
mine, quæ ſint *naturæ leges* fund
mentales, oſtendemus.

Societatis civilis initium eſſe à mutuo metu.

II. Eorum qui de Rebuſpublic
aliquid conſcripſerunt, maxima par
vel ſupponunt, vel petunt, vel poſt
lant, Hominem eſſe animal(*) aptu
natum ad Societatem, Græci dicu
Ζῶον πολιτικόν, eoque fundamento i
ſuperædificant doctrinam civilem
tanquam ad conſervationem pacis,
totius generis humani regimen, nil
aliud opus eſſet, quam ut homin
in pacta & conditiones quaſdam, qu
ipſi jam tum leges appellant, conſe
tire.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

cirent. Quod Axioma, quamquam à plurimis receptum, falſum tamen errorque à nimis levi naturæ humanæ contemplatione profectus eſt. Cauſas enim quibus homines congregantur, & ſocietate mutuâ gaudent, penitiùs inſpectantibus, facilè conſtabit, non ideo id fieri, quod aliter fieri naturâ non poſſit, ſed ex accidente. Nam ſi homo hominem amaret naturaliter, id eſt, ut hominem; nulla ratio reddi poſſet, quare unuſquiſque unumquemque non æque amaret, ut æque hominem; aut cur eos frequentaret potiùs, in quorum ſocietate, ipſi potiùs quam aliis defertur honor & utilitas. Non ſocios igitur, ſed ab illis honore vel commodo affici naturâ quærimus; hæc primariò, illos ſecundariò appetimus. Quo autem conſilio homines congregantur, ex iis cognoſcitur quæ faciunt congregati. Si coëant enim commercii causâ, unuſquiſque non ſocium, ſed rem ſuam colit; ſi officii cauſâ, naſcitur forenſis quædam amicitia, plus habens mutui metûs quam amoris; unde factio aliquando naſcitur, ſed benevolentia nunquam; ſi animi & hilaritatis causâ, ſolet maximè perplacere ſibi unuſquiſque iis rebus quæ riſum excitant, un-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

de poſſit (pro-ut eſt natura ridiculi) comparatione turpitudinis vel infirmitatis alienæ, ipſe ſibimet commendatior evadere. Etiamſi autem hoc innocuum aliquando & ſine offenſâ ſit; manifeſtum tamen eſt, delectari eo non priùs ſocietate quam gloriâ ſuâ. Cæterùm plerumque in hujuſmod congreſſibus læduntur abſentes, eorum tota vita, dicta, facta, examinantur, judicantur, condemnantur, & dicteriis traducuntur; neque parcitu ipſiſmet confabulantibus, quin iden patiantur ſimulatque è conſeſſu exierint; adeo ut non abſurdum fueri conſilium ejus, qui à ſcena confabulantium exire noviſſimus ſolebat. Atque hæ veræ ſunt deliciæ ſocietatis ad quas naturâ, id eſt, ab affectibu omni animanti inſitis ferimur, done nocumentis vel præceptis fiat (quo in multis nunquam fit) ut appetitu præſentium memoriâ præteritorur retundatur: ſine quibus plurimorur hominum in materiâ hac facundiſſimorum, frigida & jejuna eſt oratic Quod ſi accidat conſidentes hiſtoric las narrare, unus autem eorum de ſ aliquam proferat, unuſquiſque cæterorum cupidiſſimè quoque de ſe lc quitur; ſi unus mirabile aliquod nar ret

ret, cæteri miracula, ſi habent, referunt, ſi non habent, fingunt. Denique ut loquar de iis qui profitentur præ cæteris ſapere, ſi Philoſophiæ gratia coëatur, quot homines tot ſunt qui cæteros docent, nempe tot volunt Magiſtri haberi; alioqui ſocios non modo, ut alii, non ſe amant mutuò, ſed odio proſequuntur. Clarum adeò eſt experientiâ omnibus, qui res humanas paulo attentiùs conſiderant, quod congreſſus omnis ſpontaneus vel egeſtate mutuâ conciliatur, vel captandâ gloriâ: unde referre ſtudent congredientes vel commodum aliquod, vel illud εὐδοκιμεῖν, exiſtimationem & honorem apud ſocios. Idem quoque ratione colligitur ex ipſis definitionibus *Voluntatis*, *Boni*, *Honoris*, *Vtilis*. Cùm enim ſocietas voluntariò contrahatur, in omni ſocietate quæritur voluntatis Objectum, hoc eſt, id quod videtur unicuique congredientium Bonum ſibi. Quicquid autem videtur Bonum, jucundum eſt, pertinetque ad organa, vel ad animum. Animi autem voluptas omnis, vel gloria eſt, (ſive bene opinari de ſeipſo) vel ad gloriam ultimò refertur; cætera ſenſualia ſunt, vel ad ſenſuale conducentia, quæ omnia commodorum no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

mine comprehendi poſſunt. Omnis igitur ſocietas vel commodi cauſa vel gloriæ, hoc eſt, ſui, non ſociorum amore contrahitur. Gloriæ autem ſtudio nulla iniri neque multorum hominum neque multi temporis, ſocietas poteſt; propterea quod gloriatio, ſicut & honor, ſi omnibus adſit, nulli adeſt; quippe quæ comparatione & præcellentiâ conſtant: neque ut quis cauſam gloriandi in ſe habeat, adjumentum ullum accedit ex aliorum ſocietate. Tanti enim quiſque eſt, quantum ſine aliorum ope ipſe poteſt. Quamquam autem commoda hujus vitæ augeri mutuâ ope poſſunt, cum tamen id fieri multo magis Dominio poſſit quàm ſocietate aliorum, nemini dubium eſſe debet quin avidius ferrentur homines natura ſua, ſi metus abeſſet, ad dominationem quam ad ſocietatem. Statuendum igitur eſt originem magnarum & diuturnarum ſocietatum non à mutua hominum benevolentia, ſed à mutuo (*) metu extitiſſe.

Annotatio. Aptum natum] *Cum Societatem inter homines actu jam conſtitutam; cùm extra Societatem vivere neminem; cùm appetere congreſſum & colloquia mutua omnes videamus; mira quædam videri po-*

te-

eſt ſtupiditas in ipſo doctrinæ civilis limine hujuſmodi offendiculum legentibus opponere, Hominem ad Societatem aptum natum non eſſe. *Itaque explicatius dicendum eſt. Verum quidem eſſe homini per naturam, ſive quatenus eſt homo, id eſt, ſtatim atque eſt natus ſolitudinem perpetuam moleſtam eſſe. Nam infantes ad vivendum, adulti ad bene vivendum aliorum ope indigent. Itaque homines alterum alterius congreſſum natura cogente appetere non nego. Societates autem civiles non ſunt meri congreſſus, ſed Fœdera, quibus faciendis fides & pacta neceſſaria ſunt. Horum, ab infantibus quidem & indoctis, Vis; ab iis autem qui damnorum à defectu Societatis inexperti ſunt, utilitas ignoratur: unde fit ut illi, quia quid ſit Societas non intelligunt, eam inire non poſsint; hi quia neſciunt quid prodeſt, non curent. Manifeſtum ergo eſt omnes homines (cum ſint nati infantes) ad ſocietatem ineptos natos eſſe: permultos etiam (fortaſſe plurimos) vel morbo animi vel defectu diſciplinæ per omnem vitam ineptos manere. Habent tamen illi tam infantes quam adulti naturam humanam. Ad Societatem ergo homo aptus, non naturâ ſed diſciplinâ factus eſt. Porrò tametſi ea conditione natus eſſet homo ut ſocietatem appeteret, non ſequitur eundem ita natum eſſe ut ſocietati*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ineundæ ſit idoneus. Alia res eſt appetere, alia capacem eſſe. Appetunt enim illi qui tamen conditiones æquas, ſine quibus ſocietas eſſe non poteſt, accipere per ſuperbiam non dignantur.

Annotatio. A mutuo metu] *Objectum eſt, Tantum abeſſe, ut homines in ſocietatem civilem coaleſcere propter metum poſſent, ut ſi mutuo ſe metuiſſent ne conſpectum quidem mutuum ferre potuiſſent. Sentiunt, opinor, nihil aliud eſſe metuere, præterquam perterreri. Ego ea voce futuri mali proſpectum quemlibet comprehendo. Neque ſolam fugam, ſed etiam diffidere, ſuſpicari, cavere, ne metuant providere, metuentium eſſe judico. Qui dormitum eunt, fores claudunt; qui iter facit, cum telo eſt, quia metuunt latrones. Civitates fines ſuos præſidiis, urbes mœnibus, tueri ſolent, metu vicinarum civitatum. Etiam fortiſſimi exercitus, comparatique ad pugnam, de pace tamen colloquia habent aliquando, metuentes vim mutuam, & ne vincantur. Per metum eſt quod homines ſibi cavent, fugâ quidem & latebris, ſi caveri aliter poſſe non putant: ſæpiſſime verò armis atque inſtrumentis defenſionis, quo fit ut prodire audentes, alter alterius cognoſcere ingenium poſſit. Tunc autem ſive pugnant, ex victoriâ; ſive conſentiunt, ex conſenſione civitas naſci ſolet.*

III. Cau-

III. Cauſa metûs mutui conſiſtit, partim in naturali hominum æqualitate, partim in mutua lædendi voluntate. Ex quo fit, ut neque ab aliis exſpectare, neque nobiſmetipſis ſecuritatem præſtare valeamus. Si ſpectemus enim maturos homines, atque animadvertamus, quam fragilis ſit compages humani corporis, (quo ruente corruit omnis ejus vis, robur, & ſapientia) quamque facile ſit infirmiſſimo cuique robuſtiorem occidere, non eſt quod quis viribus fidens ſuperiorem ſe aliis factum putet à natura. Æquales ſunt, qui æqualia contra ſe invicem poſſunt. At qui maxima poſſunt, nimirum occidere, æqualia poſſunt. Sunt igitur omnes homines naturâ inter ſe æquales. Inæqualitas quæ nunc eſt, à lege civili introducta eſt.

Homines natura æquales eſſe inter ſe.

IV. Voluntas lædendi omnibus quidem ineſt in ſtatu naturæ, ſed non ab eadem cauſa neque æquè culpanda. Alius enim ſecundum æqualitatem naturalem permittit cæteris eadem omnia, quæ ſibi: (quod modeſti hominis eſt, & vires ſuas rectè æſtimantis.) Alius ſuperiorem ſe aliis exiſtimans omnia licere ſibi ſoli vult, & præ cæteris honorem ſibi arrogat;

Vnde naſcitur mutuo ſe lædendi voluntas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

(quod ingenii ferocis eſt.) Huic igitur voluntas lædendi eſt ab inani gloria & falſa virium æſtimatione; Illi ex neceſſitate res ſuas & libertatem contra hunc defendendi.

Diſcordia à comparatione ingeniorum:

V. Præterea cum maximum ſit certamen ingeniorum, neceſſe eſt oriri ex ea contentione maximas diſcordias. Etenim non modo contrà contendere, ſed etiam hoc ipſum non conſentire odioſum eſt. Nam non conſentire alicui in re aliqua eſt eum erroris in ea re tacitè accuſare, ſicut in valdè multis diſſentire idem eſt, atque pro ſtulto eum habere; quod ex eo apparere poteſt, quòd nulla acriùs gerantur bella quàm inter ejuſdem religionis ſectas, & ejuſdem reipublicæ factiones, ubi certamen eſt vel de doctrinis, vel de prudentia politica. Cumque omnis animi voluptas omniſque alacritas in eo ſita ſit, quod quis habeat, quibuſcum conferens ſe poſſit magnificè ſentire de ſe ipſo, impoſſibile eſt quin odium & contemtum mutuum oſtendant aliquando vel riſu, vel verbis, vel geſtu, vel aliquo ſigno, qua quidem nulla maior animi eſt moleſtia, neque ex qua lædendi libido major oriri ſolet.

VI. Frequentiſſima autem cauſa, quare

quare homines ſe mutuò lædere cupiunt, ex eo naſcitur, quod multi ſimul eandem rem appetant, quâ tamen ſæpiſſimè neque frui communiter, neque dividere poſſunt; unde ſequitur fortiori dandam eſſe; quis autem fortior ſit, pugnâ judicandum eſt.

Ab appetitu plurium ad eandem rem.

VII. Inter tot pericula igitur quæ quotidie à cupiditate hominum naturali unicuique eorum intenduntur, cavere ſibi adeò vituperandum non eſt, ut aliter velle facere non poſſimus. Fertur enim unuſquiſque ad appetitionem ejus quod ſibi bonum, & ad Fugam ejus quod ſibi malum eſt, maximè autem maximi malorum naturalium, quæ eſt mors; idque neceſſitate quadam naturæ non minore, quam quâ fertur lapis deorſum. Non igitur abſurdum neque reprehendendum neque contra rectam rationem eſt, ſi quis omnem operam det, ut à morte & doloribus proprium corpus & membra defendat conſervetque. Quod autem contra rectam rationem non eſt, id juſtè & *Iure* factum omnes dicunt. Neque enim *Iuris* nomine aliud ſignificatur quàm libertas, quam quiſque habet facultatibus naturalibus ſecundum rectam rationem

Definitio Iuris & Iure facti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tionem utendi. Itaque *Iuris* naturalis fundamentum primum eſt, ut *quiſque vitam & membra ſua quantum poteſt tueatur.*

Ius ad finem, dat jus ad media neceſſaria.

VIII. Quoniam autem *jus* ad finem fruſtra habet cui *jus* ad media neceſſaria denegatur, conſequens eſt, cùm unuſquiſque ſe conſervandi *jus* habeat, ut unuſquiſque *jus* etiam habeat *utendi omnibus mediis, & agendi omnem actionem ſine qua conſervare ſe non poteſt.*

Jure naturali, unumquemque judicem eſſe mediorum ad ſui conſervationem.

IX. Utrum autem media quibus uſurus quiſpiam eſt, & actio quam acturus eſt, ad conſervationem vitæ vel membrorum ſuorum neceſſaria ſint necne, *ipſe* jure naturali *judex eſt.* Si enim contra rectam rationem ſit, ut de proprio periculo ipſe judicem, judicet alius. Quoniam ergo alius judicat de iis rebus quæ ad me ſpectant, eâdem ratione, quia æquales naturâ ſumus, judicabo ego de iis rebus quæ ad ipſum ſpectant. Itaque rectæ rationis, hoc eſt, juris naturalis eſt, ut ego de illius judicem ſententiâ, ſcilicet an ad conſervationem meam conducat necne.

Jure naturali omnia

X. Natura dedit *unicuique jus in omnia.* (Hoc eſt, in ſtatu (*) merè naturali, ſive antequam homines ullis

pactis

pactis ſeſe invicem obſtrinxiſſent, unicuique licebat facere quæcunque & in quoſcunque libebat, & poſſidere, uti, frui omnibus quæ volebat & poterat.) Quoniam enim, quæcunque quis voluerit ideò bona ſibi videntur quia ea vult, poſſuntq; vel conducere ad ſui conſervationem, vel ſaltem conducere videri: (judicem autem an verè conducant necne, præcedente articulo ipſum conſtituimus, ita ut habenda ſint pro neceſſariis quæ ipſe talia judicat:) & per articulum 7 *jure naturæ* fiunt & habentur quæ neceſſariò conducunt ad tuitionem propriæ vitæ & membrorum, ſequitur, omnia habere & facere in ſtatu naturæ omnibus licere. Et hoc eſt quod vulgo dicitur, *Natura dedit omnia omnibus*. Ex quo etiam intelligitur in ſtatu naturæ Menſuram *juris* eſſe Utilitatem. *Eſſe omnium.*

In ſtatu merè naturali, &c.] *Hoc ita intelligendum eſt, quod quis fecerit in ſtatu merè naturali, id injurium homini quidem nemini eſſe. Non quod in tali ſtatu peccare in Deum, aut Leges Naturales violare impoßibile ſit. Nam injuſtitia erga homines ſupponit Leges Humanas, quales in ſtatu naturali nullæ ſunt. Propoſitionis autem ſic intellectæ veritas ex articulis immediatè præcedentibus Lectori memori* *Annotatio.*

mori

mori ſatis demonſtrata eſt. Sed quia in quibuſdam caſibus concluſionis claritas, præmiſſarum memoriam expellit, contrahere argumentum volo, unoque intuitu oculis conſpiciendum ſubjicere. Vnicuique jus eſt ſe conſervandi, per Art. 7. Eidem ergo jus eſt omnibus uti mediis ad eum finem neceſſariis, per Art. 8. Media autem neceſſaria ſunt, quæ ipſe talia eſſe judicabit, per Art. 9. Eidem ergo jus eſt omnia facere & poſsidere, quæ ipſe ad ſui conſervationem neceſſaria eſſe judicabit. Ipſius ergo facientis judicio id quod fit jure fit, vel injuria, itaque jure fit. Verum ergo eſt, in ſtatu merè naturali &c. Quod ſi quis ad ſui conſervationem pertinere prætendit, quod ne ipſe quidem pertinere putat, peccare poteſt contra Leges Naturales; ut capite tertio fusè explicatum eſt. Objectum eſt à quibuſdam: Si filius patrem interfecerit, utrum patri injuriam non fecerit. Reſpondi; Filium in ſtatu naturali, intelligi non poſſe, ut qui ſimul atque natus eſt, in poteſtate & ſub imperio eſt ejus cui debet conſervationem ſui: ſcilicet, Matris vel Patris, vel ejus qui præbet ipſi alimenta, ut capite nono demonſtratum eſt.

Ius omnium ad omnia inutile eſſe.

XI. Minimè autem utile hominibus fuit, quod hujuſmodi habuerint *in omnia jus* commune. Nam effectus ejus *juris* idem penè eſt, ac ſi nullum omnino

o *jus* extiterit. Quamquam enim
uis de re omni poterat dicere, *hoc*
eum eſt, frui tamen eâ non poterat
ropter vicinum, qui æquali *jure* & æ-
uali vi prætendebat idem eſſe ſuum.

Statum hominum extra ſocietatem bellum eſſe.

XII. Ad naturalem hominum pro-
livitatem ad ſe mutuo laceſſendum,
uam ab affectibus, præſertim verò
b inani ſui æſtimatione derivant, ſi
ddas jam jus omnium in omnia, quo
lter *jure* invadit, alter *jure* reſiſtit,
tque ex quo oriuntur omnium ad-
erſus omnes perpetuæ ſuſpiciones &
tudium, & quam difficile ſit præca-
ere hoſtes parvo numero & appara-
u, cum animo nos prævertendi op-
rimendique invadentes, negari non
oteſt quin ſtatus hominum naturalis
ntequam in ſocietatem coiretur Bel-
um fuerit; neque hoc ſimpliciter,
ed bellum omnium in omnes. BEL-
UM enim quid eſt, præter tempus
llud in quo voluntas certandi per vim
erbis factiſve ſatis declaratur? Tem-
us reliquum PAX vocatur.

Belli & Pacis definitiones.

Bellum conſervationi hominum adverſum eſſe.

XIII. Sempiternum autem *Bel-
lum* quam parum idonea res ſit ad con-
ervationem vel humani generis, vel
nius cujuſcumque hominis, facile
udicatur. At ſuâ naturâ ſempiter-
num eſt, quod præ certantium æqua-
litate

litate victoriâ nullâ poteſt finiri; i
eo enim ipſis victoribus periculum
ſemper adeo imminet, ut pro miraculo
haberi debeat ſi quis, quamquam
fortiſſimus, annis & ſenectute confi-
ciendus ſit. Exemplum huic rei ſæcu-
lum præſens Americanos exhibet;
ſæcula antiqua cæteras gentes, nunc
quidem civiles florenteſque, tunc
verò paucos, feros, brevis ævi, pau-
peres, fœdos, omni eo vitæ ſolatio
atque ornatu carentes, quem *pax* &
ſocietas miniſtrare ſolent. Quicum-
que igitur manendum in eo ſtatu cen-
ſuerit in quo omnia liceant omnibus,
contradicit ſibimet ipſi. Nam unuſ-
quiſque naturali neceſſitate bonum
ſibi appetit, neque eſt quiſquam qui
bellum iſtud omnium contra omnes,
quod tali ſtatui naturaliter adhæret,
ſibi exiſtimat eſſe bonum. Atque ita
evenit ut mutuo metu, è tali ſtatu
exeundum & quærendos ſocios pute-
mus; ut ſi *bellum* habendum ſit, non
ſit tamen contra omnes, nec ſine au-
xiliis.

Iure naturali, licere cuique alium in ſua poteſtate

XIV. Quæruntur ſocii vel vi,
vel conſenſu; vi, quando pugnâ vi-
ctor victum ſervire ſibi cogit metu
mortis, vel vinculis inditis; conſen-
ſu, quando ſocietas initur mutuæ o-

pis

pis cauſa, conſentiente utráque parte ſine vi. Poteſt autem victor victum, vel fortior debiliorem (ut ſanus & robuſtus infirmum, vel maturus infantem) ad præſtandem cautionem futuræ obedientiæ: ni velit potius mori, *jure* cogere. Cum enim *jus* protegendi noſmetipſos noſtro arbitrio à periculo noſtro, atque periculum ab æqualitate profectum ſit, magis rationi conſentaneum eſt, certiuſque ad conſervationem noſtram, utendo præſenti commodo comparare nobis ipſis ſecuritatem quæſitam, accepta cautione, quàm cum adoleverint, convaluerint, & è noſtra poteſtate ſe receperint, eandem dubio certamine poſtea repetere conari. Contráque, abſurdius cogitari nihil poteſt, quàm ut quem debilem in poteſtate tenes, eum amittendo, fortem ſimul & hoſtem facias. Ex quo intelligitur etiam, tanquam corollarium, in ſtatu hominum naturali, *potentiam certam & irreſiſtibilem, jus conferre regendi, imperandique in eos, qui reſiſtere non poſſunt;* adeo ut omnipotentiæ, ab eâ cauſâ, omnium rerum agendarum jus eſſentialiter & immediatè adhæreat. *exiſtentem cogere ad cautionem præſtandam futuræ obedientiæ.*

XV. Propter tamen æqualitatem illam virium, cæterarumque facultatum huma- *Naturam dictare,*

quærendam eſſe pacem.

humanarũ hominibus in ſtatu naturæ, hoc eſt, in ſtatu *belli* conſtitutis, conſervatio ſui diuturna exſpectari nõ poteſt. *Quare quærendam eſſe pacem, quatenus habendæ ejus ſpes aliqua affulſerit; ubi haberi ea non poteſt, quærenda eſſe belli auxilia, rectæ rationis dictamen eſt;* hoc eſt lex *Naturæ*, ut proximè oſtendetur.

CAPUT II.

De lege naturæ circa contractus.

I. Legem naturalem *non eſſe conſenſu hominum, ſed* dictamen rationis. II. Legem naturæ *fundamentalem eſſe* quærendam eſſe Pacem, ſi haberi poteſt; ſi haberi non poteſt, defenſionem. III. Lex naturæ *ſpecialis prima*, jus in omnia non eſſe retinendum. IV. *Quid ſit jus relinquere, quid transferre.* V. *Ad Translationem juris neceſſariam eſſe voluntatem acceptantis.* VI. *Verba non transferunt* jus *niſi de præſenti.* VII. *Verba de futuro, ſi alia ſigna voluntatis adſint, valere ad jus* transferendum. VIII. *In libera donatione, Verbis de futuro jus non* tranſit. IX. *Definitio* Contractus & Pacti. X. *In Pactis* tranſit *jus per verba de futuro.* XI. Pacta *mutuæ fidei, in ſtatu naturæ fruſtra &* *invalida ſunt; in civitate non item.* XII. Paciſci *cum belluis neminem poſſe; neque cum Deo, ſine revelatione.* XIII. *Neque Deo vovere.* XIV. Pacta *ultra ſummum conatum non obligant.* XV. *Quibus modis* Pactis *liberemur.* XVI. Promiſſa *met*

morti

mortis extorta in ſtatu naturæ valida eſſe. XVII: Pactum *poſterius priori contradictorium, invalidum eſt.* XVIII. Pactum *de non reſiſtendo inferenti damnum corporis, invalidum eſt.* XIX. Pactum *de ſe accuſando invalidum eſt.* XX. Juris-jurandi *definitio.* XXI. Jus-jurandum *concipiendum eſſe ea formula, qua utitur is qui accipit.* XXII. Jusjurandum *nihil ſuperaddit obligationi quæ eſt ex* Pacto. XXIII. Juramentum *non exigendum, niſi ubi pactorum violatio vel latere poteſt, vel non poteſt puniri niſi à Deo.*

Legem Naturalem non eſſe conſenſum hominum, ſed dictamen rationis.

I. DE definitione *legis Naturalis* non conſentiunt authores, qui eâ voce frequentiſſimè tamen in ſcriptis ſuis uſi ſunt. Methodus ſcilicet qua incipitur à definitionibus & excluſione æquivoci, propria eorum eſt qui locũ contra diſputandi non relinquunt. Cæterorũ ſi quis quid factum dicat contra legem naturalem, ex eo probat alius, quòd contra conſenſum factum ſit omnium, vel ſapientiſſimarum, vel eruditiſſimarum gentium. Quis autem de ſapientiâ, eruditione, & moribus omnium gentium judicabit, id minimè docet. Alius, quod factum ſit contra conſenſum totius generis humani. Quæ definitio

nullo

nullo modo recipienda eſt ; alioqui
enim, impoſſibile eſſet cuiquam, ex
ceptis infantibus, & mente captis
contra talem legem peccare. Nam
voce illa *genus Humanum* comprehen
dunt certè omnes homines ratione a
ctu utentes. Illi igitur contra eam ve
non faciunt, vel faciunt non conſen
tientes, ideoq; excuſandi ſunt. Natur
autem leges, ab eorum conſenſu rec
pere, qui eas violant ſæpiùs quàm ob
ſervant, ſanè iniquum eſt. Prætere
homines eadem in aliis damnant, i
ſeipſis probant ; contrà publicè lau
dant quod ſecretò ſpernunt, & con
ſuetudine audiendi, non propriâ ſpe
culatione ſententiam ferunt, conſen
tiuntque odio, metu, ſpe, amore, ve
aliqua alia animi perturbatione ma
gis, quàm ratione. Ideoque non rar
accidit totos populos ſummo conſen
ſu & contentione ea agere, quæ ſcri
ptores illi contra *legem* eſſe *naturalem*
libentiſſimè confitentur. Sed cum
concedant omnes *jure* fieri, quod non
fit contra rectam Rationem, *injuria*
factum cenſere debemus, quod recta
rationi repugnat, (hoc eſt, quod con
tradicit alicui veritati à veris princi
piis rectè ratiocinando collectæ.)
Quod autem *injuria* factum eſt, contr
legem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

gem aliquam fieri dicimus. Eſt igitur
x quædam *recta Ratio*, quæ (cum
on minùs ſit pars naturæ humanæ,
uam quælibet alia facultas vel affe-
us animi) naturalis quoque dicitur.
ſt igitur *lex naturalis*, ut eam defi-
iam, Dictamen rectæ (*) rationis
rca ea, quæ agenda vel omittenda
int ad vitæ membrorumque conſer-
ationem, quantum fieri poteſt, diu-
irnam.

Rectæ rationis] *Per Rectam ratio-* *Annotatio.*
em in ſtatu hominum naturali, intelligo,
on ut multi Facultatem infallibilem, ſed
atiocinandi actum, id eſt, Ratiocinatio-
em uniuſcujuſque propriam, & veram
rca actiones ſuas, quæ in utilitatem, vel
amnum cæterorum hominum redundare
oßint. Propriam dico, quia quamquam
Civitate, ipſius Civitatis ratio (hoc eſt
Lex civilis) à ſingulis civibus pro recta
abenda ſit; tamen extra Civitatem, ubi
ectam rationem à falſa dignoſcere niſi com-
aratione factâ cum ſua nemo poteſt, ſua
ujuſque ratio non modo pro actionum pro-
riarum, quæ ſuo periculo fiunt, regulâ,
ed etiam in ſuis rebus pro rationis alienæ
nenſurâ cenſenda eſt. Veram dico, id eſt,
x veris principiis rectè compoſitis conclu-
lentem. Propterea quod in ratiocinatione
alsâ, ſive in ſtultitiâ hominum officia ſua
erga

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

erga cæteros homines ad conſervatione[m] propriam neceſſaria non videntium, omn[is] conſiſtit Legum Naturalium violat[io]. Principia autem rectæ Ratiocinationis c[ir]ca ejuſmodi officia, ea ſunt quæ Capit[is] primi, articulis 2. 3. 4. 5. 6. & 7. exp[li]cata ſunt.

Legem naturæ fundamentalem eſſe, quærendam eſſe pacem, ſi haberi poteſt: ſi haberi non poteſt, defenſionem.

II. Prima autem & fundament[a]lis *lex naturæ eſt, quærendam eſſe pace[m] ubi haberi poteſt; ubi non poteſt, qu[æ]renda eſſe belli auxilia:* oſtendimus [e]nim articulo ultimo præcedentis c[a]pitis, præceptum hoc dictamen e[ſſe] rectæ rationis. Eſſe autem dictami[na] rectæ rationis leges naturales, id pr[o]ximè ſupra definitum eſt. Prima a[u]tem eſt, quia cæteræ ſunt ab hac d[e]rivatæ, præcipiuntque vias vel pac[is] vel defenſionis acquirendæ.

Lex naturæ ſpecialis prima: Ius in omnia non eſſe retinendum.

III. *Legum* autem *Naturalium* fundamentali illâ derivatarum u[na] eſt, *jus omnium in omnia retinendum n[on] eſſe, ſed jura quædam transferenda, vel r[e]linquenda eſſe.* Nam ſi retineret unu[s]quiſque ſuum *jus in omnia*, neceſſe e[ſſet] ſequi ut *jure* alii invaderent, alii d[e]fenderent (quiſque enim & Corp[us] ſuum, & ea quæ corpori tuendo n[e]ceſſaria ſunt, neceſſitate naturæ c[o]natur defendere.) *Bellum* ergo ſequ[e]retur. Facit itaque contra ration[em]

pac[i]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pacis, hoc eſt contra *legem naturæ*, ſi quis de *jure* ſuo *in omnia* non decedat.

I V. *Decedere* autem *de jure* ſuo dicitur qui juri ſuo vel ſimpliciter renuntiat, vel in alium transfert. *Simpliciter renunciat*, qui ſigno vel ſignis idoneis declarat, velle ſe non licitum ſibi ampliùs fore certum aliquid facere, quod *jure* anteà feciſſe poterat. *Transfert* autem in alterum, qui ſigno vel ſignis idoneis illi alteri, id *juris* volenti ab eo accipere, declarat velle ſe non licitum ſibi amplius fore ipſi reſiſtere certum aliquid agenti, prout ei reſiſtere *jure* anteà poterat. *Iuris* autem *tranſlationem* in ſolâ non reſiſtentiâ conſiſtere, ex eo intelligitur, quod ante *juris tranſlationem*, is in quem transfertur, jus habebat jam tum in omnia; unde novum *jus* dare non potuit, ſed juſta transferentis reſiſtentia, propter quam, *jure* ſuo alter frui non potuit, extinguitur. Quicunque igitur *jus* acquirit in ſtatu hominum naturali, id agit tantùm ut ſecurè & ſine juſtâ moleſtiâ *jure* ſuo *primævo* frui poſſit. Exempli causâ, ſi quis fundum ſuum alteri vel vænùm vel dono dederit, ſibi ſoli *jus* in eum fundum, non aliis item adimit.

Quid ſit decedere de jure ſuo, quid illud transferre.

V. Re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Ad translationem juris neceſſariam eſſe voluntatem acceptantis.

V. Requiritur autem ad *juris tran*ſ*lationem* voluntas non modo transfe rentis, ſed etiam acceptantis. Si utra vis abſit *jus* manet. Non enim ſi quo meum eſt accipere recuſanti dare vo luerim, propterea ſimpliciter juri me renunciavi, ſive ad quemlibet tran ſtuli. Nam cauſa propter quam un dare volui in eo uno eſt, in cæter non item.

Verba non transferunt niſi de præſenti.

VI. Voluntatis autem in jure v relinquendo, vel transferendo, ſi ſign nulla alia extiterint præter verba verba ea *de præſenti* vel *præterio* eſ oportet. Nam ſi *de futuro* ſint nih transferunt. Qui enim, exempli cauſ de futuro ſic dicit, *cras dabo*, aper ſignificat ſe non dediſſe. Toto itaqu hodie jus immotum eſt, manetqu etiam craſtino die, niſi interea act dederit. Quod enim meum eſt, meu manet, niſi poſt dederim. Quod ſi *præſenti* loquar, puta hoc modo, *d* vel *dedi*, habendum cras, illis verb ſignificatur, me *dediſſe*, & *jus* haben di *cras* tranſtuliſſe *hodie*.

Verba de futuro, ſi alia ſigna voluntatis adſint, valere ad

VII. Veruntamen, quoniam ve ba ſola ad voluntatis declaratione ſigna ſufficientia non ſunt, prout ctione præcedenti oſtenſum eſt; ve ba de futuro, ſi alia adſint ſigna volu

tati

tatis, valere poſſunt, tanquam dicta eſſent de Præſenti. Siquidem enim propter alia ſigna conſtiterit ipſum de futuro loquentem velle valere verba ſua ad perfectam *juris ſui tranſlationem*, valere debent. Dependet enim *juris tranſlatio*, non à verbis; ſed, ut dictum eſt articulo 4. hujus capitis, à declaratione voluntatis.

jus transferendum.

VIII. Si quis jus aliquod ſuum ad alterum transferat, neque id faciat propter bonum mutuo acceptum, vel propter pactum; ejuſmodi tranſlatio DONUM vocatur, ſive *Donatio libera.* In donatione autem liberâ, obligant ea verba ſola, quæ *de præſenti* ſunt, vel *de præterito.* Nam ſi *de futuro* ſint, non obligant *ut verba*, propter rationem articulo proximè ſuperiore adductam. Oportet igitur ut ab aliis ſignis voluntatis naſcatur obligatio. Quoniam autem quicquid fit *voluntariò*, propter *bonum* aliquod fit *volentis*, nullum ſignum voluntatis dandi aſſignari poteſt, præter aliquod *bonum* tali donatione acquiſitum, vel acquirendum. Supponitur autem nullum tale *bonum* acquiſitum eſſe, neque pactum exſiſtere, quia ſic non eſſet *donatio libera*. Reſtat igitur ut *bonum mutuum* ſine pacto exſpectandum ſit. Signum autem nul-

In liberæ donatione, verbis de futuro jus non tranſit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

lum dari poteſt, quare is qui verbis d
futuro uſus eſt, adverſus eum qui ac
mutuum beneficium non teneretur
ſic vellet verba ejus intelligi, ut obli
garetur ipſe. Neque rationis eſt, u
qui aliis facilè bene volunt, omni pro
miſſo præſentem affectum teſtant
obligētur. Et propterea promiſſor tali
deliberare intelligendus eſt, & mu
tare affectum poſſe, quemadmodum
& is cui promittitur mutare meritum
poteſt. Qui deliberat autem eâte
nus liber eſt, neque donaſſe dici
tur. Quod ſi promittat ſæpe, done
autem raro, levitatis condemnari de
bet, nec vocari Donans, ſed *D*
ſon.

Definitio contractus & pacti.

IX. Duorum autem, vel plurium
jura ſua mutuò *transferentium* acti
vocatur CONTRACTUS. In omni
autem contractu, vel uterque ſtatim
præſtat id de quo contractum eſt, it
ut alter alteri nihil concredat; vel a
ter præſtat, alteri creditur; vel neut
præſtat. Ubi uterque ſtatim præſta
ibi *contractus* ſimul ac præſtitum e
finitur. Ubi verò vel alteri vel utriqu
creditur, ibi is cui creditur, promitt
ſe præſtiturum poſtea, appellaturqu
hujuſmodi promiſſum PACTUM.

X. *Pactum* autem quod fit ab eo cu
creditu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

[p]reditur cum eo qui jam præſtitit, [e]tiamſi promiſſio facta ſit verbis de [f]uturo, non minus futuri temporis [ju]s transfert, quam ſi facta eſſet verbis [d]e præſenti vel præterito. Præſtatio [e]nim ſignum manifeſtiſſimum eſt, [eu]m qui præſtitit ita intellexiſſe ora[ti]onem alterius cui credebat, tan[q]uam volentis præſtare condicto tem[p]ore; eoque ſigno cognovit is, ſic [se] intelligi; quod quia non corre[xi]t voluit fieri. *Promiſſa* igitur quæ [fi]unt propter *bonum* acceptum (quæ [&] *pacta* ſunt) ſigna ſunt voluntatis, [ho]c eſt, (ut præcedente ſectione oſ[te]nſum eſt) ultimi actûs deliberan[di], quo libertas non præſtandi tolli[tu]r, & per conſequens ſunt obliga[to]ria. Ubi enim libertas deſinit, ibi [in]cipit obligatio.

In pactis tranſit jus per verba de futuro.

[X]XI. Pacta autem quæ fiunt in [co]ntractu ubi fides mutua eſt, neutro [qu]icquam ſtatim præſtante, in ſtatu [na]turæ, ſi juſtus ex utravis parte me[tu]s (*) oriatur, ſunt invalida. Nam [q]ui prior præſtat, propter pravum in[ge]nium maximæ partis hominum, [co]mmodo ſuo jure & injuriâ juxtà [ſt]udentium, cupidini ſe prodit illius [qu]icum contrahit. Rationis enim [no]n eſt, ut aliquis præſtet prior, ſi

Pacta mutuæ fidei, in ſtatu naturæ fruſtra & invalida ſunt, in civitate non item.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

veriſimile non ſit alterum eſſe præſti-
turum pòſt. Quod utrum veriſimil[e]
ſit necne, is qui metuit judicabit, u[t]
oſtenſum eſt capite præcedente, ar-
ticulo 9. Hæc, inquam, ita ſe haben[t]
in ſtatu naturali. Cæterum in ſtat[u]
civili, ubi eſt qui utrumque coge[re]
poteſt, is qui per contractum prior e[ſt]
ad præſtandum, prior præſtare debet
quoniam cum alter cogi poteſt, ceſſ[at]
ratio propter quam ne non præſtar[et]
metuebat.

Annotatio. Oriatur, &c.] *Nam niſi cauſa met[us]
nova exſiſtat, ex facto, vel alio ſigno volu[n-]
tatis non præſtandi à parte alterâ, met[us]
juſtus conſeri non poteſt. Cauſa enim q[uæ]
impedire non poterat, quin paciſceretu[r,]
impedire non debet quin pactum præſtet.*

Paciſci cum belluis neminem poſſe: neque cum Deo, ſine revelatione.

XII. Ex eo autem quod in om[ni]
donatione, & *pactis* omnibus requirit[ur]
acceptatio *juris* quod transfertur, [ſe-]
quitur *paciſci* neminem poſſe, cum [eo]
qui acceptationem illam non ſigni[fi-]
cat. Neque igitur paciſci cum bellu[is,]
neque jus ullum illis tribuere aut [au-]
ferre poſſumus, propter defect[um]
ſermonis & intellectus. Neque *pa[ctum]*
inire quiſquam cum divinâ majeſt[ate]
poteſt, neque illi *voto* obligari, [niſi]
quatenus viſum illi eſt, per ſcrip[turas]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

s ſacras ſubſtituere ſibi aliquos ho-
ines, qui authoritatem habeant *vota*
pacta ejuſmodi expendendi & ac-
eptandi, tanquam illius vicem ge-
ntes.

XIII. Qui igitur in ſtatu naturæ
onſtituti ſunt, ubi nullâ tenentur le-
e civili, (niſi illis certiſſima revela-
one voluntas Dei, *votum* vel *pactum*
um accipientis cognita ſit,) fruſtrà
ovent. Siquidem enim id quod *vo-*
nt contra legem naturæ ſit, non te-
entur *voto*; quia illicitum præſtare
netur nemo; ſi vero id quod vovent
ge aliquâ naturæ præceptum ſit,
n *voto*, ſed ipſa tenentur *lege*; ſin
berum ante *votum* ſit, facere vel non
cere, libertas manet; propterea
uod, ut obligemur *voto*, requiritur
oluntas obligantis apertè ſignifica-
, quæ in caſu propoſito ſupponitur
on haberi. *Obligantem* autem voco
um cui aliquis tenetur vel obliga-
ur: *obligatum* verò eum qui tene-
r.

Neque Deo vovere.

XIV. Pacta fiunt de actionibus
lis ſolis, quæ cadunt ſub deliberatio-
em. Pactio enim non fit ſine volun-
ate paciſcentis. Voluntas autem ul-
mus actus eſt deliberantis. *Sunt ergo*
poſſibilibus tantùm & futuris. Nemo

Pacta ultra ſummum conatum non obligant.

igitur *pacto* ſuo obligat ſe ad impoſſi
bile. Quoniam autem paciſcimur ſæ
piſſimè eàs res quæ poſſibiles tum vi
dentur cum promittimus, quas tame
pòſt conſtat eſſe impoſſibiles, no
ideo omni obligatione liberamur. Ra
tio cujus rei ea eſt, quod is qui futu
rum incertum promittit, beneficium
præſens ea lege accipit ut mutuum
reddat. Voluntas enim ejus qui præ
ſens beneficium præſtat pro object
ſimpliciter habet *bonum ſibi*, quant
erat res promiſſa; ipſam autem rem
non ſimpliciter, ſed ſi fieri poteſt
Verum ſi accidat neque id poſſibil
eſſe, præſtandum eſt quantum præ
ſtari poteſt. Obligant igitur *pact*
non ad ipſam rem pactam, ſed ad ſum
mum conatum: hoc enim ſolùm
non res ipſæ in noſtra poteſtate ſunt.

Quibus modis pactis liberemur.

XV. *Pactis* liberamur duabus re
bus, vel ſi præſtitum, vel ſi condona
tum ſit. Si præſtitum; quia ultra i
nos non obligavimus. Si condona
tum; quia is cui obligamur, condo
nando intelligitur facere, ut *jus* à no
bis in eum tranſlatum, ad nos denu
redeat: eſt enim condonatio, *donatio*
hoc eſt, per articulum 4. capitis hujus
juris tranſlatio ad eum cui donatio fa
cta eſt.

XVI

XVI. Quæri ſolet an *pacta* ea quæ metu extorquentur, obligatoria ſint necne. Exempli cauſa, ſi ad vitam à latrone redimendam, *pactus* ei fuero traditurum me illi mille aureos poſtero die, neque facturum quicquam quo comprehenſus in jus duci poſſit, utrum tenear necne. Quamquam autem aliquando *pactum* ejuſmodi invalidum cenſeri debeat, non tamen eo nomine invalidum erit, quod à metu proceſſerit; propterea quod inde ſequeretur *pacta* ea quibus in vitam civilem homines congregantur, & leges condunt, invalida eſſe: (procedit enim à metu mutuæ cædis, quòd alter alterius regimini ſe ſubmittat:) neque cum ratione eum facere, qui captivo *paciſcenti* pretium redemtionis ſuæ fidem adhibet. Univerſaliter verum eſt obligare pacta, quando acceptum eſt bonum, & promittere & id quod promittitur licitum eſt. Licitum autem eſt & ad redimendam vitam promittere, & de meo dare quicquid voluero cuiquam, etiam latroni. Obligamur ergo pactis, à metu profectis, niſi lex civilis aliqua prohibeat, per quam id quod promittitur fiat illicitum.

Promiſſa metu mortis extorta, in ſtatu naturæ valida non eſſe.

XVII. Qui uni facturum ſe vel omiſſurum aliquid pactus ante fuerit, & poſt-

Pactum poſterius

priori contradictorium, invalidum eſt. & poſtea alteri paciſcitur contrarium facit ut *pactum* non prius, ſed poſterius illicitum ſit. Nam qui prioribus *pactis*, *jus* ſuum in alterum transtulerat, faciendi vel non faciendi *jus* non amplius habet. Quare poſterioribus *pactis* jus nullum transfert; & quod promiſſum eſt, ſine jure promiſſum eſt. Tenetur igitur prioribus tantum *pactis*; quæ violare eſt illicitum.

Pactum de non reſiſtendo inferenti damnum corporis, invalidum eſt. XVIII. Mortem, vel vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti nemo *pactis* ſuis quibuſcunque obligatur non reſiſtere. Eſt enim in unoquoque gradus quidam timiditatis ſummus, per quem, malum quod infertur apprehendit ut maximum, ideoque neceſſitate naturali quantum poteſt fugit, intelligiturque aliter facere non poſſe. Ad talem gradum metûs cùm perventum fuerit, non eſt exſpectandum, quin vel fugâ, vel pugnâ ſibi conſulat. Cum igitur nemo teneatur ad impoſſibile, illi quibus *mors* (quod maximum naturæ malum eſt,) vel quibus vulnera, aut alia corporis damna inferuntur, nec ad ea ferenda conſtantes ſatis ſunt, ea ferre non obligantur. Præterea, ei qui pacto tenetur creditur: (pactorum enim vinculum ſola fides eſt:) qui vero ad ſupplicium

plicium ducuntur, ſive capitale, ſive capitali mitius, conſtringuntur vinculis, vel ſatellitibus cuſtodiuntur. Quod ſignum certiſſimum eſt, non videri illos pactis ad non reſiſtendum ſatis obligatos eſſe. Aliud eſt, ſi ſic paciſcor: Niſi fecero conſtituta die, interfice. Aliud ſi ſic, Niſi fecero, interficienti non reſiſtam. Primo modo, paciſcuntur omnes, ſi opus eſt; opus autem eſt aliquando: ſecundo modo nemo, nec unquam opus eſt. Nam in ſtatu merè naturali, ſi occidere cupis, jus habes ex ipſo ſtatu; ita ut opus non ſit prius credere, ut fallentem pòſt interficias. In ſtatu vero civili ubi jus vitæ & necis, omniſque pœnæ corporalis penes civitatem eſt, illud ipſum jus interficiendi privato concedi non poteſt. Neque ipſi civitati opus eſt, ut aliquem puniat poſtulare pacto ut patientiam præſtet, ſed tantum ne quisquam defendat alios. Si in ſtatu naturæ, veluti inter duas civitates, fieret pactum de interficiendo ni fecerit, intelligitur præceſſiſſe aliud pactum de non interficiendo antè præſtitutum diem. Itaque eo die ſi præſtitum non ſit redit jus belli, hoc eſt, ſtatus hoſtilis, in quo omnia licent, ideoque etiam reſiſtere. Poſtre-

mo, pacto non reſiſtendi obligamur duorum malorum præſentium elige re illud quod majus videbitur. Nam mors certa majus malum eſt quam pugna. Sed duorum malorum im poſſile eſt non eligere minus. Tal ergo pacto teneremur ad impoſſibile quod naturæ pactorum repugnat.

Pactum de ſe accuſando invalidum eſt.

XIX. Similiter neque tenetu quiſquam pactis ullis ad ſe accuſan dum, vel alium cujus damnatione vit ſibi acerba futura eſt. Itaque nequ pater in filium, neque conjux in con jugem, neque filius in patrem, ne que quiſquam in eum ſine quo ali non poteſt, teſtimonium dicere obligatur fruſtra enim eſt teſtimonium quod natura corrumpi præſumitur. Quam vis autem pacto ad ſe accuſandum aliquis non teneatur, in quæſtion tamen publica ad reſpondendum cru ciatu cogi poteſt. Reſponſiones au tem illæ facti teſtimonium non ſunt ſed inveſtigandæ veritatis adjumen ta. Ita ut ſive verum ſive falſum cru ciatus reſpondeat, ſive non omnin reſpondeat, jure faciat.

Iuris-jurandi definitio.

XX. *Iusjurandum* oratio eſt pro miſſioni adjecta, qua ſignificat pro miſſor, niſi præſtiterit, renunciar ſeſe miſericordiæ divinæ. Quæ defi

nitio

nitio ex ipſis colligitur verbis quibus eſſentia *juris-jurandi* continetur, nimirum, *Ita me adjuvet Deus*, vel aliis æquipollentibus, ut apud Romanos, *Tu Iupiter macta eum qui feſellerit, ut ego hanc macto Porcam.* Neque obſtat, quòd *Ius-jurandum* non ſolùm promiſſorium, ſed aliquando affirmatorium dici poſſit: nam qui affirmationem *juramento* confirmat, promittit ſe vera reſpondere. Quamquam autem quibuſdam in locis moris erat ſubditis, per Reges ſuos jurare, id ex eo natum eſt quòd Reges illi divinos ſibi honores haberi volebant. Nam *Ius-jurandum* ideò introductum eſt, ut major metus violandæ fidei, quàm is quo homines (quos facta noſtra latere poſſunt) timemus, divinæ potentiæ conſideratione atque religione incuteretur.

XXI. Ex quo ſequitur *Ius-jurandum* concipi debere ea formula qua utitur is qui accipit. Fruſtra enim adigitur aliquis ad *Ius-jurandum* per Deum quem non credit, ideoque neque metuit. Etſi enim lumine naturali ſciri poſſit Deum eſſe, nemo tamen per illum ſe jurare arbitratur alia formula vel alio nomine quàm quod ſuæ ipſius, hoc eſt (ut exiſtimat is qui

Ius-jurandum concipiendum eſſe ea formula, qua utitur is qui accipit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

jurat) veræ religionis præceptis continetur.

Ius-jurandum nihil ſuperaddit obligationi quæ eſt ex pacto.

XXII. Ex allata *Iuris-jurandi* definitione intelligi poteſt, *pactum* nudum non minus obligare quàm in quod juravimus. *Pactum* enim eſt quo aſtringimur; *juramentum* ad punitionem divinam attinet, quam provocare ineptum eſſet, ſi pacti violatio non eſſet per ſe illicita. Illicita autem non eſſet, niſi *pactum* eſſet obligatorium. Præterea qui renunciat miſericordiæ divinæ non obligat ſe ad pœnam, quia ſemper licitum eſt pœnam utcumque provocatam deprecari, atque divina, ſi concedatur, frui indulgentia. Effectus ergo *juramenti* i ſolus eſt, ut hominibus natura proni ad violationem datæ fidei major Juratis cauſa ſit metuendi.

Iuramentum non exigendum, niſi ubi pactorum violatio vel latere poteſt, vel non poteſt puniri niſi à Deo.

XXIII. *Iuramentum* exigere ub neque violatio pactorum, ſi qua fiat latere poteſt, neque ei cui fit ſponſi deeſt poteſtas pœnas exigendi, eſ facere amplius aliquid quàm ad ſu defenſionem ſit neceſſe; ſignificatqu animum cupiendi non tam ut ſibi be ne quam ut illi male ſit. *Iuramentum* enim ex formula jurandi, pertinet a iram Dei provocandam, hoc eſt, *omnipotentis* in eos qui fidem ideo vio

lant

ant, quia potentia ſua pœnam humanam effugere ſe poſſe ſentiunt, & *omniſcii* in eos qui fidem violare ideò ſolent, quia oculos hominum latere ſe poſſe ſperant,

Caput III.

De legibus naturæ reliquis.

I. LEx *naturæ ſecunda*, Pactis ſtandum. II. *Fides cum omnibus ſervanda ſine exceptione.* III. Injuria *quid.* IV. *Injuria ei ſoli fieri poteſt quicum contrahimus.* V. Juſtitiæ *diſtinctio in juſtitiam* hominum *&* actionum. VI. *Diſtinctio juſtitiæ in* commutativam *&* diſtributivam *examinata.* VII. *Volenti non fit injuria.* VIII. *Lex naturæ tertia*, de ingratitudine. IX. *Lex naturæ quarta*, ut quiſque ſe præſtet commodum. X. *Lex naturæ quinta*, de miſericordia. XI. *Lex naturæ ſexta*, quod pœnæ futurum tantùm ſpectant. XII. *Lex naturæ ſeptima*, contra contumeliam. XIII. *Lex naturæ octava*, contra Superbiam. XIV. *Lex naturæ nona*, de modeſtia. XV. *Lex naturæ decima*, de Æquitate, *ſive contra acceptionem perſonarum.* XVI. *Lex naturæ undecima*, de habendis in communi. XVII. *Lex naturæ duodecima*, de ſorte dividendis. XVIII. *Lex naturæ decimatertia*, de primogenitura & prima occupatione. XIX. *Lex naturæ decimaquarta*, de incolumitate mediatorum pacis. XX. *Lex naturæ decimaquinta*, de con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

conſtituendo arbitro. XXI. *Lex naturæ decimaſexta*, neminem eſſe arbitrum cauſæ ſuæ. XXII. *Lex naturæ decimaſeptima*, Arbitros debere eſſe ſine ſpe præmii ab iis referendi quorum cauſa judicatur. XXIII. *Lex naturæ decima octava*, de teſtibus. XXIV. *Lex naturæ decimanona*, nullum cum arbitro pactum fieri. XXV. *Lex naturæ vigeſima*, contra crapulã, & ea quæ rationis uſum impediunt. XXVI. *Regula per quam ſtatim cognoſci poteſt, an quod facturi ſumus, ſit contra legem naturæ necne.* XXVII. *Leges naturæ obligant in foro interno tantùm.* XXVIII. *Violantur leges naturæ quandoque, facto legibus conſentaneo.* XXIX. *Leges naturæ ſunt immutabiles.* XXX. *Qui leges naturæ conatur implere juſtus eſt.* XXXI. *Lex naturalis eadem cum morali.* XXXII. *Unde fiat, quod quæ dicta ſunt de lege naturali, non ſint eadem quæ traduntur à Philoſophis circa virtutes.* XXXIII. *Lex naturalis non eſt, propriè loquendo, lex, niſi quatenus traditur in ſcriptura ſacrâ.*

Lex naturæ ſecunda, Pactis ſtandum.

I. LEgum naturalium derivatarum altera eſt, *Pactis ſtandum* eſſe, ſive fidem ſervandam eſſe. Oſtenſum enim eſt capite præcedente, legem naturæ præcipere tamquam rem conciliandæ paci neceſſariam, unumquemque *jura* quædam ſua, mutuò transferre, atque hoc vocari *pactum*, quoties futurum

ſit

ſit, quod transfertur. Hoc autem ad pacem conciliandam conducibile eſt, quatenus quæ paciſcimur facienda vel omittenda, ea reipſa facimus vel omittimus; fruſtráque eſſent pacta niſi illis ſtaretur. Quoniam ergo *Pactis ſtare*, ſive *fidem ſervare* neceſſarium eſt ad pacem conciliandam, erit per articulum 2. cap. 2. præceptum *legis naturalis*.

II. Neque perſonarum quibuſcum paciſcimur ulla datur hac in re exceptio, puta, ſi illi fidem cum aliis nec ſervent, nec ſervandam putent, aut aliud quodlibet habeant vitium. Nam qui paciſcitur, eo quòd paciſcitur, fruſtraneam eam eſſe actionem negat. Et contra rationem eſt, ſcientem fruſtra facere. Idem ſi præſtandum pactum non putet, eo quòd ſic putat, pactionem eandem fruſtraneam eſſe affirmat. Qui ergo paciſcitur cum eo, quicum fidem ſervare ſe teneri non putat, putat ſimul *pactionem* eſſe rem fruſtraneam, & non fruſtraneam, quod eſt abſurdum. Cum omni igitur homine, vel ſervanda eſt fides, vel non paciſcendum, hoc eſt, vel declaratum bellum, vel certa & fida habenda eſt Pax. *Fides cum omnibus ſervanda ſine exceptione.*

III. *Pacti* violatio ſicut & dati repetitio, *Injuria quid.*

petitio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

petitio, (quæ ſemper ſita eſt in aliqua actione, vel omiſſione) vocatur INJURIA. Actio autem illa vel omiſſio, *injuſta* dicitur; ut idem ſignificent *injuria*, & actio vel omiſſio *injuſta*, atque utraque idem quod pacti vel *fidei violatio*. Videturque *injuriæ* nomen inde actioni vel omiſſioni tribui, quia *ſine jure* eſt, utpote quod ab eo qui agit vel omittit tranſlatum antea in alium fuerat. Et eſt ſimilitudo quædam inter id quod in vita communi vocatur *injuria*, & id quod in ſcholis ſolet appellari *Abſurdum*. Quemadmodum enim is qui argumentis cogitur ad negationem aſſertionis quam priùs ſuſtinuerat, dicitur redigi ad *abſurdum*; eodem modo is qui præ animi impotentia facit vel omittit id quod ſe non facturum, vel non omiſſurum *pacto ſuo* antè promiſerat, *injuriam* facit; neque minùs in contradictionem incidit, quam qui in ſcholis reducitur ad abſurdum. Nam futuram actionem paciſcendo, vult fieri; non faciendo, vult non fieri: quod eſt velle fieri & non fieri idem eodem tempore, quæ contradictio eſt. Eſt itaque *injuria, abſurditas* quædam in converſatione, ſicut *abſurditas injuria* quædam eſt in diſputatione.

IV. Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

IV. Ex his ſequitur injuriam *) nemini fieri poſſe niſi ei quicum itur *pactum*, ſive cui aliquid dono atum eſt, vel cui *pacto* aliquid eſt pro- iſſum. Ideoque *damnum* & *injuria* epiſſime diſiunguntur. Nam ſi do- inus ſervo qui obedientiam ſibi *pa- ctus* eſt, imperet ut pecuniam tertio umeret, vel beneficium conferat, is non faciat damnum quidem tertio, njuriam autem domino ſoli facit. Sic uoque in civitate, ſi quis alicui no- ceat, quicum nihil pactus eſt, *damnum* i infert cui malum; *injuriam*, ſoli li qui totius civitatis poteſtatem ha- bet. Etenim ſi is qui damnum recipit njuriam expoſtularet, is qui fecit ic diceret, quid tu mihi? quare fa- erem ego tuo potius quàm meo li- itu, ſiquidem, quin tu tuo non meo rbitratu facias non impedio? in qua ratione, ubi nulla interceſſerunt *pa- cta*, non video quid ſit quod poſſit re- rehendi. *Injuriæ ei ſoli fieri poteſt quicum contrahimus.*

Injuriam nemini, &c.] *Injuſtitiæ omen ſignificat relativè ad legem; Inju- iæ, tum ad legem tum ad Perſonam cer- am. Nam Injuſtum, omnibus injuſtum ſt; Injuria verò poteſt eſſe nec tamen nihi vel illi, ſed alii; & quandoque ne- nini privato, ſed civitati tantum; etiam* *Annotatio.*

nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nec homini cuiquam nec civitati, ſed ſo
Deo. Nam pacto, & juris tranſlatione
fit, ut injuria in hunc vel illum fieri dica
tur. Hinc eſt (quod in omni civitate fie
videmus) quæ privati homines inter ſ
verbo vel ſcripto contrahunt, exigi ve
remitti arbitrio obligantis. Damna ver
quæ inferuntur contra leges civitatis, u
furtum, homicidum & ſimilia, non ad vo
luntatem ejus cui damnum eſt illatum
ſed arbitrio civitatis, id eſt, juxta lege
conſtitutas vindicari. Itaque injuria i
hunc, niſi poſt juris in hunc tranſlatione
exſiſtere non poteſt.

Iuſtitiæ diſtinctio in juſtitiam hominum & actionum.

V. Nomina hæc *Iuſtum* & *Inju-
ſtum*, ſicut & *Iuſtitia* & *Injuſtitia*
æquivoca ſunt: aliud enim ſignifican
cùm Perſonis, aliud cùm Actionibu
tribuuntur. Cùm actionibus tribuun
tur, idem ſignificat *Iuſtum*, quod jur
factum; & *Injuſtum*, quod *Injuri*
Ille autem qui fecit *Iuſtum* aliquid
ideo *Inſons* non *Iuſtus* dicitur: eun
autem qui fecit aliquid *Injuſtum*, no
ideo *injuſtum*, ſed *ſontem* dicimu
Quando vero de perſonis uſurpantu
eſſe juſtum ſignificat idem quod juſt
faciendo delectari, juſtitiæ ſtudere
vel conari facere in omni re id quo
juſtum eſt. Et *eſſe Injuſtum* eſt negli
gere juſtitiam, vel eam non pacto ſuo

ſe

ed præſenti commodo menſurandam
xiſtimare. Ita ut alia ſit animi, in-
tituti, ſive hominis, alia unius actio-
is vel omiſſionis *juſtitia* & *injuſtitia*;
oſſintque hominis *juſti* actiones in-
umeræ *injuſtæ*, & *injuſti juſtæ* eſſe.
uſtus autem homo dicendus eſt qui
uſta facit propter præceptum legis;
njuſta non niſi per infirmitatem; *In-*
uſtus qui juſta facit propter pœnam
egi adjunctam; injuſta per animi ini-
uitatem.

Diſtinctio juſtitiæ in commutativam & diſtributivam examinatur.

VI. Juſtitia actionum diſtingui
ulgò ſolet in duas ſpecies, *commu-*
utivam & *diſtributivam*; quarum prio-
em ſitam eſſe ajunt in proportione
Arithmeticâ, poſteriorem in Geome-
ricâ. Illamque verſari in permuta-
ione, venditione, emtione, mutua-
ione, mutui redditione, locatione,
onductione, cæteriſque, ſi qui ſunt,
ctibus inter ſe contrahentium; ubi ſi
equale pro æquali reddatur, naſci
nquiunt *juſtitiam commutativam*. Hanc
ero circa dignitatem, & merita ho-
minum, ita ut ſi cuique tribuatur
κατὰ τὴν ἀξίαν, majus ei qui dignior,
minus ei qui minus dignus, idque
proportionatè, oriatur *juſtitia diſtri-*
butiva. Agnoſco hic diſtinctionem
quandam æqualitatis, nempe ut una
ſit

ſit æqualitas ſimpliciter, velut quando comparantur inter ſe duæ res æqualis pretii, ut libra argenti, cum 12 unciis ejuſdem argenti; altera æqualitas ſecundum quid, ut cùm centum hominibus diſtribuendæ ſint mille libræ, ſexcentæ dentur ſexaginta hominibus, & quadringentæ quadraginta; ubi non eſt æqualitas inter 600 & 400. ſed cùm eandem contingit inæqualitatem eſſe inter numerum eorum quibus diſtribuuntur unuſquiſque eorum æqualem partem auferet; unde dicitur æqualis diſtributio. Talis autem æqualitas eadem res eſt cum proportione Geometrica. Sed quid hæc ad juſtitiam? nam neque ſi res noſtras vendamus quanti poſſumus, injuria ulla fit emptori qui id voluit, & petiit; neque ſi de meo diſtribuero plus merenti minus, modo id dedero quod pactus ſum, neutri fit injuria. Id quod teſtatur ipſe ſervator noſter Chriſtus Deus in Euangelio. Non igitur eſt ea juſtitiæ diſtinctio ſed æqualitatis. Negari tamen fortè non poteſt quin juſtitia ſit æqualitas aliqua; nimirum quæ in eo tantùm ſita ſit, ut cum æquales naturâ omnes ſimus, alter non arroget ſibi plus *juris* quàm alteri concedat, niſi id *juris* ſibi

pacti

pactis acquiſitum ſit. Atque hæc contra diſtinctionem illam *juſtitiæ*, quamquam ab omnibus penè receptam, dicta ſint : ne quis *injuriam* aliud eſſe putet, quàm fidei, ſive pactorum violationem, prout ſupra definitum eſt.

VII. Vetus eſt, *volenti non fit injuria.* Veritatem tamen dicti liceat ex principiis noſtris derivare. Factum enim ſit id quod quis injurium ſibi putet volenti, ergo, volente eo, fit id quod per pactum non licuit. Sed volente eo fieri, id quod *pacto* non licebat, *pactum* ipſum (per articulum 15. capitis præcedentis) fit irritum; *jus* ergo faciendi redit; fit igitur *jure*; quare *injuria* non eſt. *Volenti non fit injuria.*

VIII. Legis *naturalis* præceptum tertium eſt, *Ne eum qui fiduciâ tui tibi prior beneſecerit, eam ob rem, deteriore conditione eſſe patiaris, ſive ne accipiat quiſquam beneficium, niſi animo nitendi ne dantem dati meritò pœniteat.* Nam abſque hoc, contra rationem fecerit, ſi quis quod periturum videt beneficium, prior contulerit; atque eo modo omnis ſublata erit inter homines beneficentia & fiducia, unáque omnis benevolentia; neque eſſet inter eos quidquam mutuæ opis, nec ullum gratiæ conciliandæ initium. *Lex naturæ tertia, de ingratitudine.*

Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Ex quo ſtatus belli neceſſario manſurus eſt, contra *legem naturæ fundamentalem*. Quoniam verò legis hujus violatio, non eſt fidei ſive pactorum violatio: (ſupponitur enim nulla inter eos interceſſiſſe pacta:) ideo neque *injuria* nominari ſolet; ſed quia reſpiciunt ſe mutuo *beneficium* & *gratia*, INGRATITUDO appellatur.

Lex naturæ quarta, ut quiſque ſe præſtet commodum.

IX. Quartum præceptum naturæ eſt, *ut unuſquiſque ſe cæteris commodum præſtet*. Quod ut rectè intelligatur animadvertere oportet, eſſe in hominibus ad ſocietatem ineundam diverſitatem ingeniorum ortam à diverſitate affectuum, haud diſſimilem illi quæ reperitur in lapidibus ad ædificandum comportatis à diverſitate materiæ & figuræ. Nam ut lapis qui præ figura aſpera & anguloſa, plus loci cæteris aufert quàm ipſe implet, neque præ materiæ duritie comprimi vel ſecari facilè poteſt, nec compaginari ædificium ſinit, tanquam *incommodus* abjicitur; ita homo qui præ ingenii aſperitate, retentis ſuperfluis ſibi, neceſſaria aliis adimit, neque præ affectuum contumacia corrigi poteſt, cæteris *incommodus* moleſtuſque dici ſolet. Quoniam jam unuſquiſque non *jure* modo, ſed etiam *neceſſitate* natu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

aturali totis viribus in id incumbere ſupponitur, ut neceſſaria ad ſui conervationem conſequatur, ſi quis veit pro ſuperfluis contrà contendere, llius culpa orietur bellum; propterea quòd illi ſoli nulla certandi incumbeat neceſſitas. Facit ergo contra *legem aturæ fundamentalem.* Unde ſequitur, (quod oſtendendum erat) præcetum naturæ eſſe, ut unuſquiſque ſe æteris præſtet commodum. Qui veò *legem* hanc violat, *incommodus* & moleſtus dici poteſt. Cicero tamen *ommodo* opponit *inhumanum*, tanquam ad hanc ipſam legem adſpeans.

X. Legis naturæ quintum præcetum eſt, *oportere alterum alteri, ſumptâ autione futuri temporis, præteriti veniam etenti & pœnitenti, concedere. Venia* (præteriti) ſive remiſſio offenſæ, nihil liud eſt quàm illi, qui cùm laceſſeit ad *bellum*, facti pœnitens *pacem* rat, *pax* conceſſa. *Pax* autem *coneſſa* non pœnitenti, hoc eſt, animum oſtilem retinenti, vel futuri temporis cautionem non danti, hoc eſt, non acem ſed opportunitatem captanti, non eſt *pax* ſed *metus*: neque igitur à natura præcipitur. Cæterum qui pœnitenti & de futuro cautionem adhibenti,

Lex naturæ quinta, de miſericordia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

hibenti, nolit ignoſcere, ei pax ip
non placet, quod eſt contra *legem n*
turalem.

Lex naturæ ſexta, quod pœnæ futurum tantum ſpectant.

XI. Sextum *legis naturalis* præce
ptum eſt, *In ultione*, ſive *Pœnis*, *ſp*
ectandum eſſe, non malum præteritum, *ſ*
bonum futurum: Hoc eſt, infligere pœ
nam nullo alio fine licitum eſſe, ni
ut ipſe qui peccavit corrigatur, v
alii ſupplicio ejus moniti fiant melio
res. Hoc autem ex eo primùm con
firmatur, quod unuſquiſque *lege n*
turali teneatur alteri ignoſcere; m
do cautum prius ſit de futuro temp
re, ut articulo præcedente oſtenſu
eſt. Præterea, quia *ultio*, quatenus ſ
lũ præteritum conſideratur, nihil aliu
eſt præter triumphum, & gloriam an
mi quærere, quæ ad nullum finem d
rigitur, (nam præteritum tantùm co
templatur, finis autem futura res eſt
Quod autẽ ad nullum finem dirigit
Vanum eſt. Ultio ergo quæ futuru
non ſpectat, à vana gloria proficiſc
tur, ideoque præter rationem eſt. A
lædere alium præter rationem, intr
ducit bellum, & eſt contra *legem n*
turæ fundamentalem. Eſt igitur *leg*
naturæ præceptum, In ultione n
eſſe reſpiciendum, ſed proſpicie
dum. Violatio autem legis h

ju

nus, CRUDELITAS ſolet appellari.

XII. Quoniam autem ſigna omnia odii & contemptionis, ad rixam & pugnam maximè omnium provocant, adeo ut plerique vitam, nedum pacem amittere, quàm contumeliam pati malint, ſequitur ſeptimo loco, *lege naturali* præſcriptum eſſe, *nequis vel factis, vel verbis, vel vultu, vel riſu, alteri oſtendat ſe illum vel odiſſe, vel contemnere.* Cujus legis violatio CONTUMELIA nominatur. Quamquam autem nihil frequentius ſit, quam potentium erga minus potentes, & nominatim judicum adverſus reos ſcommata atque opprobria, quæ neque ad rei crimen, neque ad judicum pertinent officium, hujuſmodi tamen homines contra *legem naturalem*, & pro *contumelioſis* habendi ſunt. *Lex naturæ ſeptima, contra contumeliam.*

XIII. Quæſtio uter duorum hominum dignior ſit, non ad ſtatum naturæ, ſed ad ſtatum civilem pertinet. Oſtenſum enim antea eſt, Cap. I. articulo 3. naturâ omnes homines æquales inter ſe eſſe. Ideoque inæqualitatem quæ nunc eſt, puta à divitiis, à potentia, à nobilitate generis, profectam eſſe *à lege civili.* Scio *Lex naturæ octava, contra ſuperbiam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Ariſtotelem libro primo Politicorum tanquam fundamentum totius ſcientiæ politicæ affirmare, hominum alios à natura factos eſſe dignos qui imperent, alios qui ſerviant, tanquam Dominus & ſervus non conſenſu hominum, ſed aptitudine, hoc eſt, ſcientia vel inſcitia naturali diſtinguerentur. Quod fundamentum non modo contra rationem (ut oſtenſum eſt ſupra) ſed etiam contra experientiam eſt. Nam neque penè quiſquam ingenio ita ſtupido eſt, ut non rectius arbitretur ſibimet ſe quam aliis regendum tradere. Neque ſi contendant inter ſe ſapientiores, & robuſtiores, sunt illi his ſemper aut ſæpe ſuperiores. Sive igitur natura homines æquales inter ſe ſint, agnoſcenda eſt æqualitas; ſive inæquales, quia certaturi ſunt de imperio, neceſſarium eſt ad pacem conſequendam ut pro æqualibus habeantur, & propterea legis naturalis octavo loco præceptum eſt, *Vt unuſquiſque naturâ unicuique æqualis habeatur.* Cui legi contraria eſt SUPERBIA.

Lex naturæ nona, de modeſtia.

XIV. Sicut neceſſarium erat ad uniuſcujuſque conſervationem, ut de quibuſdam *juribus* ſuis cederet; ita non minus neceſſarium eſt ad eandem con-

onſervationem ut *jura* quædam re-
neat, nimirum *Ius* corporis tuendi,
s fruendi aëre libero, aqua, & cæ-
ris omnibus vitæ neceſſariis. Cum
itur à *pacem* ineuntibus multa *jura*
tineantur communia, multa etiam
quirantur propria, dictamen *legis*
turalis nonum oritur, nempe *ut*
æcumque jura unuſquiſque ſibimetipſi
ſtulat, eadem etiam unicuique concedat
terorum. Alioquin æqualitatem præ-
dente articulo agnitam fruſtraneam
cit. Quid enim aliud eſt æqualita-
m perſonarum agnoſcere in ſocie-
te ineunda, quàm æqualia ipſis tri-
ere, quos alioqui ſocietatem inire
tio nulla exigit? *Æqualia* autem
ualibus, idem eſt quod *proportionalia*
portionalibus tribuere. Vocatur ob-
rvatio hujus legis *Modeſtia*; viola-
o autem πλεονεξία: violantes latinis
mmodici & immodeſti nuncupan-
r.

XV. Decimo loco, imperatur *lege* *turali*, *Vt unuſquiſque in jure aliis* *tribuendo, utrique parti æqualem ſe* *ebeat*. Lege præcedente prohibitum , ne nobis plus juris per naturam rogemus, quàm cæteris concedi- us. Poſſumus minus, ſi volumus; enim id aliquando *modeſtiæ* eſt. Sed ſi

Lex naturæ decima, de Æquitate; ſive contra acceptionem perſonarum.

quando *Ius* aliis diſtribuendum à no-bis ſit, prohibemur hac lege, ne un plus vel minus indulgeamus quàm alteri. Nam qui uni præ altero indulgendo naturalem æqualitatem non obſervat, facit in eum qui poſthabitu eſt *contumeliam.* Eſt autem ſupra oſtenſum, *contumeliam* eſſe contra *leges naturales.* Præcepti hujus obſervati ÆQUITAS, violatio *acceptio perſo narum*, Græcis uno vocabulo προσωπο-ληψία appellatur.

Lex naturæ undecima, de habendis in communi.

XVI. Ex *lege* præcedente collig tur undecima, *Quæ dividi non poſſun communiter* (*ſi fieri poteſt*) *utenda eſſ idque* (*ſi quantitas rei permittat*) *quan tum quiſque velit. Sin quantitas rei no permittat, tum præfinitò, & proportiona ad numerum utentium.* Aliter enim nullo modo ſervari poteſt æqualit illa, quam præcedente articulo à leg naturali imperatam eſſe demonſtravimus.

Lex naturæ duodecima, de ſorte dividendis.

XVII. Item, ſi neque dividi, n que communiter haberi poteſt, *le naturali* inſtitutum eſt (quod ſit pr ceptum duodecimum) *ut ejus rei uſ vel alternus ſit, vel uni tantùm ſorte a judicandus, utque in alterno uſu ſorte q que, quis ad utendum prior ſit, judicet* Nam hîc quoque æqualitas ſpectan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

eſt, alia autem inveniri præter ſortem non poteſt.

XVIII. Sors autem duplex eſt vel *abitraria*, vel *naturalis*. Arbitraria illa eſt, quæ fit conſenſu contendentium. Et ſita eſt in caſu mero, & fortè, quod ajunt, fortunâ. Naturalis eſt, *Primogenitura*, (Græce κληρονομία, quaſi ſorte tributum) & *Prima occupatio*. Itaque quæ neque dividi, neque communiter haberi poſſunt, cedunt Primo occupanti; item Primogenito, ea quæ patris fuerunt, niſi pater ipſe *Ius* illud tranſtulerit priùs. Sit igitur ea *lex naturæ* decima tertia.

Lex naturæ decima-tertia, de Primogenitura, & Prima occupatione.

XIX. Legis naturalis decimum quartum præceptum eſt, *Pacis Mediatoribus præſtandam eſſe Incolumitatem*. Ratio enim quæ jubet finem, jubet etiam media neceſſaria. Primum autem rationis dictamen, *Pax* eſt, cætera ſunt ad *Pacem* media, ſine quibus *Pax* eſſe non poteſt, ſed nec ſine Mediatione *Pax*, nec ſine Incolumitate mediatio haberi poteſt; Eſt ergo dictamen rationis, hoc eſt, *lex naturæ*, *Pacis* mediatoribus præſtandam eſſe Incolumitatem.

Lex naturæ decima-quarta, de Incolumitate mediatorum pacis.

XX. Porrò, quoniam, etſi homines in omnes has, & ſi quæ aliæ ſunt *naturæ leges* conſentirent, eaſque ſtuderent

Lex naturæ decima-quinta,

de conſtituendo Arbitro.

derent obſervare, dubia tamen, &
controverſiæ quotidie orientur, de
legum harum ad facta applicatione:
nimirum an quod *factum* ſit, ſit contra
legem necne, (quæ quæſtio juris dici-
tur:) ex quibus ſequetur pugna inte
partes, utrimque ſe læſos eſſe exiſti-
mantes. Ad *Pacis* igitur conſervatio
nem, (quia aliud in hoc caſu reme
dium æquum excogitari non poteſt)
neceſſarium eſt ut ambo diſſidentes in
tertium aliquem conſentiant, cuju
ſententiæ de re controverſa ſtaturo
eſſe, *pactis mutuis* ſe obligent. Atqu
is in quem ſic conſenſum eſt *Arbite*
vocatur. Eſt igitur *legis naturalis* præ
ceptum decimum quintum, *Oporter*
utrumque de jure inter ſe diſceptantium
ſubmittere ſe alicujus tertii arbitrio.

Lex naturæ decimaſexta, Neminem eſſe arbitrum cauſæ ſuæ.

XXI. Ex eo autem quòd *Arbit*
ſive *Iudex* à diſceptantibus electus ſ
ad determinandam controverſiam
colligitur oportere Arbitrum non eſ
unum ex ipſis diſceptantibus. Na
unuſquiſque præſumitur *bonum ſi*
naturaliter, *Iuſtum* propter *pacem* ta
tùm, & per accidens quærere; ide
que non poſſe æqualitatem illam
lege naturali præceptam tam accura
obſervare quàm faceret tertius. Co
tinetur itaque in *lege naturæ* decim

ſex

ſexto loco, *neminem judicem vel Arbitrum eſſe debere ſuæ ipſius cauſæ.*

XXII. Ex eodem ſequitur decimo ſeptimo loco, *Neminem arbitrum eſſe oportere, cui commodi vel gloriæ ſpes aliqua apparet major ex victoriâ unius partis; quam alterius.* Par enim ratio militat hic atque in lege præcedente.

Lex naturæ decima-ſeptima, Arbitros debere eſſe ſine ſpe præmii ab iis referendi, quorum cauſa judicatur.

XXIII. Quando verò de ipſo facto controverſia oritur, nempe an factum ſit necne quod factum eſſe dicitur, *legis naturalis* eſt (per articulum 15.) ut Arbiter æquè utrique, id eſt (quia contradictoria affirmant) neutri credat. Tertio igitur, vel tertio & quarto, vel pluribus credere oportet; ut de facto, quoties aliis ſignis ſciri non poteſt, ſententiam ferat. Lex igitur decima octava naturalis, *arbitris* & *judicibus* facti injungit, *ut ubi ſigna certa facti non apparent, ibi ſecundum teſtes, qui utrique parti videntur æqui, ſententiam regant.*

Lex naturæ decima-Octava, de Teſtibus.

XXIV. Ex ſupra adducta *arbitri* definitione intelligi porro poteſt, *nullum pactum vel promiſſum intercedere, inter ipſum & partes quorum arbiter conſtitutus eſt, cujus vi teneatur in gratiam alterutrius partis pronunciare; neque cujus vi teneatur, ad id pronunciandum, quod æquum eſt, vel æquum eſſe cenſeat.* Obli-

Lex naturæ decima-nona, Nullum cum arbitro pactum fieri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

gatur quidem *arbiter* ſententiam illam ferre quam cenſet eſſe æquam per *legem naturæ*, quæ recenſetur articulo 15. Cujus legis obligationi nihil eſt quod addi poſſit ex pacto. Fruſtrà igitur eſſet pactum tale. Præterea ſi ſententiam iniquam ferens, æquam eam eſſe contenderet, niſi pactum tale invalidum ſit, maneret controverſia poſt ſententiam latam, quod eſt contra *Arbitri conſtitutionem*, qui ab eis ita electus eſt, ut invicem obligaverint ſe, pro ratâ habere ſententiam quam ille pronunciaverit. *Arbitrum* ergo *lex naturæ* liberum jubet eſſe, id quod ſit præceptum ejus decimum nonum.

Lex naturæ vigeſima, contra crapulam, & ea quæ rationis uſum impediunt.

XXV. Porrò quandoquidem *leges naturæ* nihil aliud ſunt, præter dictata rectæ rationis, ita ut niſi quis rectè ratiocinandi facultatem conſervare conetur, leges naturæ obſervare non poteſt, manifeſtum eſt eum qui volens ſcienſque ea fecerit quibus facultas rationalis deſtruatur vel labefactetur, volens ſcienſque legem naturæ violat. Nihil enim intereſt utrum præter officium faciat quis, an id faciat volens quo minus officium implere poſſit. Ratiocinandi autem facultatem deſtruunt vel labefactant homines qui faciunt ea quibus mens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

de ſtatu ſuo naturali deturbatur. id quod manifeſtiſſimè contingit *Ebriis & crapulâ gravatis*. Peccatur ergo viceſimo loco contra legem naturalem *Ebrietate*.

XXVI. Dicet fortaſſe aliquis qui viderit præcedentia *præcepta naturalia* artificio quodam ab unico rationis, nos ad noſtri conſervationem & incolumitatem hortantis, dictamine derivata, adeo difficilem eſſe deductionem harum legum, ut exſpectandum non ſit, eas vulgo cognitas fore, neque ideo obligare. Etenim leges niſi cognitæ, non obligant, immò non ſunt leges. Huic reſpondeo, verum eſſe, *ſpem, metum, iram, ambitionem, avaritiam, gloriam inanem*, & cæteras perturbationes animi impedire, ne quis leges naturæ pro eo tempore quo paſſiones iſtæ prævalent cognoſcere poſſit. Cæterùm nemo eſt qui non aliquando ſedato animo eſt. Eo igitur tempore nihil illi quamquam indocto & rudi, ſcitu eſt facilius; unicâ ſcilicet hac regulâ, ut cùm dubitet, id quod facturus in alterum ſit, *iure* facturus ſit *naturali* necne, putet ſe eſſe in illius alterius loco. Ibi ſtatim perturbationes illæ quæ inſtigabant ad faciendum tanquam tranſlatæ

Regula per quam ſtatim cognoſci poteſt, an quod facturi ſumus, ſit contra legem naturæ necne.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

in alteram trutinæ lancem, à faciendo dehortabuntur. Atque hæc regula non modò facilis, ſed etiam dudum celebrata his verbis eſt, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

Leges naturæ obligant in foro interno tantùm.

XXVII. Quoniam autem plerique homines, præ iniquo præſentis commodi appetitu, prædictas leges quantumvis agnitas obſervare minimè apti ſunt; ſi forte aliqui cæteris modeſtiores, illam æquitatem commoditatemque quam ratio dictat exercerent, cæteris non idem facientibus, nihil minus quàm rationem ſectarentur. Neque enim pacem, ſed certum & maturius exitium ſibi compararent, cederentque obſervantes non obſervantibus in prædam. Non eſt igitur exiſtimandum; natura, hoc eſt, ratione obligari homines ad exercitium (*) earum omnium, in eo ſtatu hominum in quo non exercentur ab aliis. Interea tamen obligamur ad animum eas obſervandi, quandocunque ad finem ad quem ordinantur earum obſervatio conducere videbitur. Ideóque concludendum eſt, legem naturæ ſemper & ubique obligare in *Foro interno*, ſive *conſcientia*, non ſemper *in foro externo*; ſed tum ſolummodo, cum ſecurè id fieri poſſit.

Exer-

Exercitium earum omnium, &c.] *Imò inter has Leges aliquâ ſunt, quorum omiſsio, (modo id Pacis, vel ſui conſervandi causâ fiat) Legis naturalis adimpletio potiùs videtur quàm violatio. Nam qui omnia facit contra omnia facientes, eripitque rapientibus, æquum facit. Contra autem, id facere quod in pace modus eſt & modeſti hominis, in bello ignavia eſt, & ſui proditio. Sunt autem leges aliquæ naturales quarum ne in bello quidem exercitium deſinit. Nam quid ebrietas, quidve crudelitas (id eſt, vindicta quæ futurum bonum non reſpicit) ad pacem vel conſervationem cujuſquam hominis conferre poßit non intelligo. Breviter, in ſtatu naturæ, Iuſtum & Injuſtum non ex actionibus, ſed ex conſilio & conſcientia agentium æſtimandum eſt. Quod neceſſariò, quod ſtudio pacis, quod ſui conſervandi causâ fit, rectè fit. Alioqui omne damnum homini illatum, Legis naturalis violatio atque in Deum injuria eſt.* *Annotatio.*

XXVIII. Quæ verò leges conſcientiam obligant, violari poſſunt facto, non ſolum iis contrario, ſed & conſentaneo, ſiquidem qui facit, contrarium putet. Quamquam enim actio ipſa ſecundum leges ſit, conſcientia tamen contra eſt. *Violantur leges naturæ quandoque, facto legibus conſentaneo.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Leges naturæ ſunt immutabiles.

XXIX. *Leges naturæ immutabiles & æternæ* ſunt. quod vetant nunquam licitum eſſe poteſt. quod jubent nunquam illicitum. Numquam enim *ſuperbia*, *ingratitudo*, *Pactorum violatio* (ſive *injuria*) *inhumanitas*, *contumelia* licitæ, nec contrariæ his virtutes illicitæ erunt, quatenus pro animi diſpoſitionibus intelliguntur, hoc eſt, quatenus *in foro conſcientiæ* ſpectantur, ubi ſolùm obligant & ſunt leges. Actiones tamen ita diverſificari poſſunt circumſtantiis, & lege civili, ut quæ uno tempore æquæ, alio iniquæ, & quæ uno tempore cum ratione, alio contra rationem ſint. Ratio tamen eadem neque finem mutat, quæ eſt *pax* & *defenſio*, neque media, nempe animi virtutes eas quas ſupra declaravimus, quæque nullâ vel conſuetudine, vel lege civili abrogari poſſunt.

Qui leges naturæ conatur implere, juſtus eſt.

XXX. Patet ex hactenus dictis quàm faciles obſervatu ſint *naturæ leges*, quippe quæ conatum ſolum (ſed verum & conſtantem) requirunt, quem qui præſtiterit, eum rectè poſſumus JUSTUM appellare. Nam qui toto conatu ad id tendit, ut omnes actiones ſuæ ſint ſecundùm *præcepta naturæ*, clarè oſtendit animum ſe habere leges eas omnes adimplendi.

quod

quod eſt omne id ad quod obligamur à natura rationali. Qui verò totum id præſtitit ad quod obligatus erat, *juſtus* eſt.

XXXI. *Legem naturalem* eandem eſſe cum *lege morali* conſentiunt omnes ſcriptores. Id quare ſit verum, videamus. Sciendum igitur eſt, *bonum* & *malum* nomina eſſe rebus impoſita ad ſignificandum appetitum, vel averſionem eorum à quibus ſic nominantur. Appetitus autem hominum pro diverſis eorum temperamentis, conſuetudinibus, opinionibuſque, diverſi ſunt; ut videre eſt in iis rebus quas ſenſu percipimus, puta guſtu, tactu, olfactu, ſed multo magis in iis rebus quæ pertinent ad actiones vitæ communes, ubi quod hic *laudat*, id eſt, appellat *bonum*, alter *vituperat* ut *malum*; immò ſæpiſſime idem homo diverſis temporibus idem & *laudat* & *culpat*. Hæc dum faciunt neceſſe eſt oriri diſcordiam & pugnas. Sunt igitur tamdiu in ſtatu belli, quàm *bonum* & *malum* præ appetituum præſentium diverſitate, diverſis menſuris metiuntur. Hunc ſtatum facile omnes, dum in eo ſunt, agnoſcunt eſſe malum; & per conſequens *pacem* eſſe *bonam*. Qui igitur de bono præſenti

Lex naturalis eadem cum morali.

con-

convenire non poterant, conveniunt de futuro; quod quidem opus rationis eſt. nam *præſentia* ſenſibus, *futura* non niſi Ratione percipiuntur. Præcipiente ratione pacem eſſe bonam, ſequitur eâdem ratione, omnia media ad pacem neceſſaria bona eſſe, ideoque *modeſtiam*, *æquitatem*, *fidem*, *humanitatem*, *miſericordiam*, (quas demonſtravimus ad pacem eſſe neceſſarias) *bonos* eſſe *mores*, ſive habitus, hoc eſt, *virtutes*. *Lex* ergo eo ipſo quod præcipit media ad pacem, præcipit *bonos mores*, ſive *virtutes*. Vocatur ergo *moralis*.

Unde fiat, quòd quæ dicta ſunt de lege naturali, non ſint eadem quæ traduntur à Philoſophis circa virtutes.

XXXII. Quia vero homines exuere non poſſunt appetitum illum irrationalem, quo bona præſentia (quibus arctâ conſequentiâ, multa adhærent improviſa mala) præ futuris appetunt, factum eſt, ut quanquàm conſentiant omnes in laude dictarum virtutum, tamen diſſentiant adhuc de earum naturâ, in quo nempe una quæque earum conſiſtat. Quoties enim cuiquam diſplicet aliena bona actio, ei actioni imponitur nomen alicujus vitii vicini; ſimiliter nequitiæ quæ placent ad virtutem aliquam referuntur. Unde evenit eandem actionem ab his laudari & virtutem appellari

lari, ab illis culpari & vitio verti. Neque huic rei remedii quicquam à Philoſophis hactenus inventum eſt. Cùm enim non obſervarent, bonitatem actionum in eo ſitam eſſe, quòd in ordine ad pacem; malitiam in eo quod in ordine ad diſcordiam eſſent, *moralem Philoſophiam* condiderunt à *morali lege* alienam, & ſibi non conſtantem. Voluerunt enim naturam *virtutum* in *mediocritate* quadam inter duo *extrema* ſitam eſſe, vitia verò in ipſis *extremitatibus*: quod eſt apertè falſum. nam audere, laudatur, & nomine *fortitudinis* pro virtute habetur, quamquam extremum ſit, ſi cauſa approbatur. Quantitas item rei quæ dono datur, ſive magna, ſive parva, ſive media ſit, non facit *liberalitatem*, ſed donandi cauſa. Neque *injuſtitia* eſt, ſi cui de meo plus dedero quàm debitum eſt. Sunt igitur *leges naturales* ſumma Philoſophiæ *moralis*: cujus præcepta hoc loco ea tantum tradidi, quæ pertinent ad conſervationem noſtram, contra pericula quæ à diſcordiâ oriuntur. Sunt autem alia præcepta naturæ rationalis, ex quibus aliæ naſcuntur virtutes. nam & *Temperantia* præceptum rationis eſt, quia intemperantia tendit ad morbos & interitum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tum. Item fortitudo, hoc eſt facultas valde reſiſtendi in periculis præſentibus, quæque difficilius declinantur quàm ſuperantur; quia medium eſt ad conſervationem illius qui reſiſtit.

Lex naturalis non eſt, propriè loquendo, lex, niſi quatenus traditur in Scriptura ſacra.

XXXIII. *Naturæ* autem quas vocamus *leges* cùm nihil aliud ſint, quàm concluſiones quædam ratione intellectæ, de agendis & omittendis. lex autem propriè atque accuratè loquendo, ſit oratio ejus qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat, non ſunt illæ propriè loquendo leges, quatenus à naturâ procedunt. Quatenus tamen eædem à Deo in ſcripturis ſacris latæ ſunt, ut videbimus capite ſequente, legum nomine propriiſſimè appellantur. Eſt enim *ſcriptura ſacra* in omnia maximo jure imperantis Dei oratio.

CAPUT

CAPUT IV.

Quod lex naturalis, eſt lex divina.

QUæ *Naturalis*, & *Moralis*, eadem & *Divina lex* appellari ſolet. Nec immeritò. tum quia *ratio*, quæ eſt ipſa *lex naturæ*, immediatè à Deo unicuique pro ſuarum actionum Regulâ tributa eſt. tum quia vivendi præcepta quæ inde derivantur eadem ſunt quæ à divina Majeſtate, pro *legibus Regni cœleſtis*, per Dominum noſtrum *Ieſum Chriſtum*, & per ſanctos *Prophetas*, & *Apoſtolos* promulgata ſunt. Quæ igitur de *lege naturali* ratiocinando ſuprà intellecta ſunt, ea hoc capite, ex ſcriptura ſacrâ confirmare conabimur. *Lex naturalis & moralis, eſt lex divina.*

II. Imprimis autem ea loca indicabimus, in quibus legem divinam in recta ratione ſitam eſſe declaratur. Pſalm 36. 30. 31. *Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur juſtitiam. lex Dei in corde ipſius.* Ierem. 31. 33. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Pſal. 18. 8. *Lex Domini immaculata convertens animam.* verſ. 9. *Præceptum Domi-* *Id quod generatim confirmatur ex ſcriptura.*

Domini lucidum, illuminans oculos
Deut. 30. 11: *Mandatum hoc quod eg*
præcipio tibi hodiè, non ſupra te eſt, nequ
procul poſitum, &c. Verſ. 14: *Sed juxt*
te eſt ſermo valdè, in ore tuo & in cord
tuo. Pſalm 118. 34: *Da mihi intellectum*
& ſcrutabor legem tuam. Verſ. 105: *Lu-*
cerna pedibus meis tuum Verbum, & lu-
men ſemitis meis. Prov. 9. 20: *Scienti*
ſanctorum, prudentia. Iohan. 1. 1, ipſ
legis promulgator *Chriſtus* appellatu
λόγος. Verſ. 9 vocatur idem *Chriſtu*
lux vera illuminans omnem hominem ve-
nientem in hunc mundum. Quæ omnia
deſcriptiones ſunt *rectæ rationis*, cuju
dictamina *leges* eſſe *naturales* ant
oſtenſum eſt.

Specia-tim, re-ſpectu le-gis natu-ræ fun-damenta-lis, de quærenda pace.

III. Quod autem ea, quam poſui-
mus pro *naturæ lege fundamentali*, nem-
pe *quærendam eſſe pacem*, ſit etiam ſum-
ma *legis divinæ*, ex his locis manifeſtum
erit. Rom. 3. 17: *Iuſtitia* (quæ eſt
ſumma legis,) vocatur *via pacis.* Pſal.
84. 11: *Iuſtitia & Pax oſculatæ ſunt.*
Matth. 5. 9: *Beati Pacifici, quia filii De*
vocabuntur. Et poſtquam ſanctus Pau-
lus ad Hebr. Cap. 6. verſu ultimo,
Chriſtum (legis de qua agitur legiſla-
torem) dixerat eſſe, *ſecundum ordinem*
Melchiſedech Pontificem in æternum,
addit Capite ſequenti, verſu primo,

Hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Hic Melchiſedech erat Rex Salem Sacerdos Dei ſummi, &c. Verſ. 2: *Primùm quidem qui interpretatur Rex juſtitiæ, deinde autem & Rex Salem, quod eſt Rex pacis.* Ex quo conſtat *Chriſtum Regem* in regno ſuo *juſtitiam* cum *pace* colligare. Pſalm 33. 15: *Diverte à malo, & fac bonum; inquire Pacem & perſequere eam.* Iſaiæ 9. 6. 7: *Parvulus enim eſt natus nobis, & filius datus eſt nobis; & factus eſt principatus ſuper humerum ejus, & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps Pacis.* Iſai. 52. 7: *Quam pulchri ſuper montes pedes prædicantis & annunciantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus.* Luc. 2. 14, in nativitate *Chriſti* vox laudantium Deum & dicentium, *gloria Deo in altiſsimis, & in terrâ Pax hominibus, bonæ voluntatis.* Et Iſai. 53. 6 vocatur Euangelium, *diſciplina pacis.* Iſai. 59. 8 vocatur *juſtitia*, via pacis. *Viam pacis neſcierunt, & non eſt judicium in greßibus eorum.* Michæas 5. 5 loquens de *Meßia*, ſic ait: *Stabit & paſcet in fortitudine Domini &c. quia magnificabitur uſque ad terminos terræ, & erit iſte Pax.* Prov. 3. 1: *Fili mi, ne obliviſcaris legis meæ; & præcepta mea cor tuum cuſto-*
diat;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

diat. longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.

Item primæ legis naturalis, de communitate omnium rerum abolendà.

IV. Quod attinet ad legem primam, de *communitate omnium rerum abolendâ*, ſive de introductione *Mei* & *Tui*, habemus primùm, quàm adverſa ſit paci, communitas illa, ex verbis *Abrahami* ad *Lothum*, Gen. 13. 8. *Ne quæſo ſit jurgium inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos. Ecce univerſa terra eſt coram te, recede à me obſecro.* Et legem de diſtinctione *Noſtri* & *Alieni*, confirmant omnia illa Scripturæ ſacræ loca, quibus invaſio in alienum prohibetur, ut *non occides, non furaberis, non mœchaberis.* Supponunt enim *Ius omnium in omnia ſublatum eſſe.*

Item ſecundæ legis naturalis, de ſervandà fide.

V. Eadem præcepta ſtabiliunt legem naturalem ſecundam de ſervanda fide. Quid enim aliud eſt, *Non invades in alienum*, quàm *non invades in id, quod pacto tuo tuum eſſe deſiit.* Expreſſè autem, Pſalm 14. verſ. 5. quærenti, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Reſponſum eſt, *qui jurat proximo ſuo, & non decipit.* Et Proverb. 6. 1. *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, laqueatus es verbis oris tui.*

Item tertiæ legis natura-

VI. Tertiam *legem*, de *gratitudine*, aſſerunt hæc loca. Deut. 25. 4. *Non obtu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

obturabis os bovis triturantis. Id quod ſanctus Paulus. 1 Cor. 9. 9. de hominibus dictum interpretatur, non de bubus tantùm. Prov. 17. 13. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum à domo ejus.* Et Deut. 20. 10. 11. *Si quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, offeras ei primum pacem: ſi receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſerviet tibi, ſub tributo.* Prov. 3. 29. *Ne moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam.*

lis, de gratitudine.

VII. Quartæ de *exhibendo ſe commodo*, conformia ſunt divina præcepta hæc. Exod. 23. 4. 5. *Si occurreris bovi inimici tui aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo.* verſ. 9. *Peregrino moleſtus non eris.* Prov. 3. 30. *Ne contendas adverſus hominem fruſtra, cùm ipſe tibi nihil mali fecerit.* Prov. 12. 26. *Qui negligit damnum propter amicum, Iuſtus eſt.* 15. 18. *Vir iracundus provocat rixas. qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.* Prov. 18. 24. *Vir amabilis ad ſocietatem, magis amicus erit quàm frater.* Idem confirmatur Luc. 10. Parabolâ Samaritani, qui Judæi à latronibus vulnerati miſertus eſt. Et præcepto *Chriſti*, Matth.

Item quartæ legis naturalis, de exhibendo ſe commodo.

Matth. 5. 39: Ego *autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.*

Item quintæ legis naturalis, de miſericordia.

VIII. Quæ legem quintam probant, inter infinita alia loca hæc ſunt. Matth. 9. 15. *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis peccata veſtra; ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra,* &c. Mat. 18. 21. *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties?* Dicit illi Jeſus, *non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties*; hoc eſt, toties quoties.

Item ſextæ legis naturalis, quod pœnæ futurum tantum ſpectent.

IX. Ad ſextam legem confirmandam pertinent omnia ea loca, quæ jubent fieri *miſericordiam*, qualia ſunt Matth. 5. 7. *Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur* Levitic. 19. 18. *Non quæras ultionem, neque memor eris injuriæ civium tuorum.* Sunt autem qui hanc legem non modo non confirmatam, ſed & infirmatam ſcripturis putant, ex eo quò impiis poſt mortem, ubi nullus emendationi, neque exemplo locus eſt, pœna tamen maneat æterna. Solvunt objectionem hanc aliqui, dicendo Deum nullâ obſtrictum lege omnia referre ad glo-

riam

riam ſuam, ſed homini non licere idem facere. Quaſi Deus gloriam quæreret, hoc eſt placeret ſibi, in morte peccatoris. Rectius reſpondetur inſtitutionem pœnæ æternæ fuiſſe ante peccatum, & reſpexiſſe hoc tantum, ut metuerent homines peccare in futurum.

X. Septimam comprobant verba Chriſti, Matth. 5. 22. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; qui autem dixerit, Fatue, reus erit Gehennæ ignis.* Proverb. 10. 18. *Qui profert contumeliam inſipiens eſt.* Proverb. 14. 21. *Qui deſpicit proximum ſuum peccat.* 15. 1. *Sermo durus ſuſcitat furorem.* 12. 10. *Ejice deriſorem, & exibit cum eo jurgium, ceſſabuntque cauſæ, & contumeliæ.*

Item ſeptimæ legis naturalis, contra contumeliam.

XI. Legem octavam de agnoſcendâ æqualitate naturæ, hoc eſt, de *humilitate*, ſtabiliunt hæc loca: Matth. 5. 3. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Proverb. 6. 16. 19. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus, oculos ſublimes, &c.* Proverb. 16. 5. *Abominatio Domini eſt omnis Arrogans: etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens.* Proverb. 11. 2. *Ubi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia; ubi autem eſt humilitas, ibi*

Item octavæ legis naturalis, contra ſuperbiam.

ibi & ſapientia. Item Iſai. 40. 3. (Vbi adventus Meſſiæ annunciatur, pro præparatione ad regnum ejus) vox clamantis in deſerto, hæc eſt. *Parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Quod abſque dubio non ad montes, ſed ad homines refertur.

Item nonæ legis naturalis, de modeſtia. XII. *Æquitas* autem quam poſuimus nono loco eſſe *legem naturæ*, quâ unicuique præcipitur cæteris eadem jura permittere, quæ ſibi permitti cupit, quæque cæteras omnes leges in ſe complectitur, eadem eſt quam & Moſes ponit. Lev. 19. 18. *Diliges amicum tuum ſicut teipſum.* & *Servator* noſter, ſummam ait eſſe *legis moralis*, Matth. 22. 36. *Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus Diliges Dominum Deum tuum &c. hoc eſt maximum & primum mandatum, ſecundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum, ſicut teipſum; in his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.* Diligere autem proximum ſicut ſeipſum, nihil aliud eſt, quàm ei omnia permittere quæ nobiſmet ipſis permittenda eſſe poſtulamus.

Item decimæ legis na- XIII. Lege decima vetatur *acceptio perſonarum*; quemadmodum etiam

etiam locis ſequentibus. Matth. 5. 45. *Vt ſitis filii Patris veſtri, qui facit Solem ſuum oriri ſuper juſtos & injuſtos.* Coloſſ. 3. 11. *Non eſt Gentilis & Iudæus, Barbarus & Scytha, ſervus & liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus.* Act. 10. 34. *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus.* 2 Par. 19. 7. *Non eſt apud Dominum noſtrum iniquitas, neque acceptio perſonarum.* Eccleſiaſtic. 35. 16. *Dominus judex eſt, non apud illum gloria perſonæ.* Rom. 2. 11. *Non enim acceptio perſonarum apud Deum.*

turalis, contra acceptionem perſonarum.

XIV. Undecima lex, quæ jubet *communiter habenda eſſe que dividi non poſſunt*, neſcio an expreſsè habeatur in ſacris ſcripturis necne; praxis autem paſſim occurrit in communi uſu puteorum, viarum, fluminum, rerum ſacrarum, &c. aliter enim fieri non poterat ut homines viverent.

Item undecimæ legis naturalis, de habendis communiter quæ dividi non poſſunt.

XV. Loco duodecimo *legem naturæ* eſſe diximus, ea quæ neque dividi, neque communiter poſſideri poſſunt, *ſorte* tribuenda eſſe; id quod tùm exemplo *Moſis* confirmatur, qui ex præcepto Dei, Num. 34. partes terræ promiſſionis tribubus *ſorte* poſſidendas dedit: tum Act. 1 exemplo *Apoſtolorum*, qui in numerum ſuum, (ſic præfati, *Tu Domine oſtende quem elegeris,*

Item duodecimæ legis naturalis, de ſorte dividendis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ris &c.) *Mathiam* præ *Iuſto*, *ſorte* aſcripſerunt. Idem colligitur ex Prov. 16. 33. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Et, quæ decima tertia eſt lex, ſucceſſio debebatur *Eſavo*, ſcilicet Primo-genito *Iſaaci*, ni ipſe eam (Gen. 25. 30.) vendidiſſet; vel pater aliter ſtatueret.

Item decimæ quintæ legis naturalis, de conſtituendo arbitro.

XVI. Sanctus Paulus ſcribens ad Corinthios, Epiſt. 1. Cap. 6. corripit illius civitatis Chriſtianos, quod judiciis forenſibus apud judices infideles (ſuos hoſtes) inter ſe contenderent. Delictum eſſe inquiens, quod non malint injuriam accipere & fraudem pati. eſt enim illud contra legem illam qua jubemur *mutuo commodi eſſe.* Sed ſi accidat controverſiam eſſe de rebus neceſſariis, quid faciendum eſt? Itaque Apoſtolus. verſ. 5. ſic loquitur: *Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poteſt judicare inter fratres ſuos.* Confirmat igitur illis verbis legem naturæ quam numeravimus decimam quintam, nimirum ubi controverſiæ vitari non poſſunt, conſtituendum eſſe ex conſenſu partium aliquem arbitrum, eumque tertium, ita ut (quæ eſt lex decima ſexta) neuter litigantium judex ſit in cauſâ propriâ.

XVII. Quod

XVII. Quod autem *judex ſive arbiter* præmium pro ſententiâ accipere non debeat, (quæ lex decima ſeptima eſt) conſtat, Exod. 23. 8. *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum.* Et Eccleſiaſtic. 20. 31. *Xenia & dona excæcant oculos judicum.* Ex quo ſequitur neque obligari eum parti uni, magis quam alteri; quæ eſt lex decima nona, confirmaturque etiam Deut. 1. 17. *Nulla erit diſtantia perſonarum; ita parvum audietis ut magnum*; & omnibus eis locis quæ adducta ſunt contra perſonarum acceptionem.

Item decimæ ſeptimæ legis naturalis, Arbitros præmium pro ſententiâ accipere non debere.

XVIII. Quod in judicio *Facti*, *teſtes* adhibendi ſint, (quæ eſt lex decima octava) non modo confirmat ſcriptura, ſed requirit plures. Deut. 17. 6. *In ore duorum aut trium teſtium peribit, qui interficietur.* Idem repetitur Deut. 19. 15.

Item decimæ octavæ legis naturalis, de Teſtibus.

XIX. Ebrietas, quam ideò inter violationes *Legis naturalis* ultimo loco numeravimus, quia rectæ rationis uſum impedit, prohibetur in ſcripturis ſacris etiam propter eandem cauſam. Proverb. cap. 20. verſ. 1. *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa Ebrietas. quicunque his delectatur, non erit ſapiens.* & Cap. 31. verſ. 4. & 5. *Noli regibus*

Item viceſimæ legis naturalis, contra Ebrietatem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

dare vinum, ne fortè bibant & obliviſcantur judiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis. Ut autem ſciamus malitiam hujus vitii conſiſtere formaliter, non in quantitate vini quod bibitur, ſed in eo quod judicium & rationem labefactet, ſequitur proximo verſu, *Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* Eâdem ratione in prohibenda *Ebrietate* utitur *Chriſtus* Luc. Cap. 21. verſ. 34. *Attendite autem vobis ne forte graventur corda veſtra in crapula & Ebrietate.*

Item reſpectu ejus quod dictum eſt, legem naturæ eſſe æternam.

XX. Quod diximus ſuperiore capite, *legem naturæ eſſe æternam*, probatur ex Matth. 5. 18. *Amen dico vobis donec tranſeat cœlum & terra, jota unum, aut apex unus, non præteribit à lege.* & Pſal. 118. verſ. 160. *In æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.*

Item, Leges naturæ pertinere ad conſcientiam.

XXI. Diximus quoque *naturæ leges* pertinere ad *conſcientiam*; hoc eſt, *Iuſtum eſſe* qui omni conatu eas implere nititur. Et quamquam quis omnes actiones fecerit tales (quod attinet ad externam obedientiam) quales lex jubet, ſed non ob legem ipſam, ſed propter pœnam adjunctam, vel gloriæ causâ, tamen eum *injuſtum* eſſe

Utrum

Utrumque confirmatur ſcripturis ſacris. Primum, Iſai. 55. 7. *Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & revertatur ad Dominum, & miſerebitur ejus.* Ezech. 18. 31. *Projicite à vobis omnes prævaricationes veſtras in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum, & quare moriemini domus Iſraël?* Ex quibus & ſimilibus locis, ſatis intelligi poteſt, non puniturum Deum facta eorum, quorum cor rectum eſt. Secundum, ex Iſaiæ Cap. 29. verſu 13. *Et Dixit Dominus, eò quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis glorificat me, cor autem ejus longè eſt à me, ideo ecce ego addam, &c.* Matth. 5. 20. *Dico enim vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et in ſequentibus explicat Servator noſter, mandata Dei violari, non factis modo, ſed etiam voluntate. Scribæ enim & Phariſæi externis factis obſervabant legem quam maximè; ſed gloriæ tantùm causâ, aliter eandem violaturi. occurrunt præterea innumera paſſim ſcripturæ ſacræ loca, quibus manifeſtiſſimè dicitur Deum voluntatem accipere pro facto; idque tam in bonis, quàm in malis actionibus.

Item, leges naturæ faciles eſſe obſervatu.

XXII. Quod lex naturæ facilis obſervatu ſit, declarat *Chriſtus*, Matth. 11, 28. 29. 30. *Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.*

Denique reſpectu regulæ per quam ſtatim cognoſci poteſt, an aliquid ſit contra legem naturæ, nec-ne.

XXIII. Regula denique illa quâ dignoſcere unumquemque poſſe dixi, utrum id quod facturus ſit, contra legem naturæ ſit necne, nempe, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, totidem penè verbis enunciatur à noſtro Servatore, Matth. 6. 12. *Omnia ergo, quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.*

Chriſti lex, eſt naturæ lex.

XXIV. Sicut *lex naturæ* omnis *Divina* eſt; ita *lex Chriſti* è *converſo*, (quæ tota explicatur Matthæi capitibus 5. 6. 7.) tota quoque (excepto uno mandato de non ducendâ eâ quæ propter fornicationem eſt dimiſſa, quod pro divinæ legis poſitivæ explicatione adduxit Chriſtus, contra Judæos, qui *legem Moſaicam* non rectè interpretabantur,) naturæ doctrina eſt. Tota, dixi, lex Chriſti in dictis capitibus explicatur, non tota Chriſti doctrina. nam doctrinæ Chriſtianæ pars eſt *Fides*, quæ ſub *legis* nomine non com-

comprehenditur. Leges enim feruntur de *actionibus* quæ voluntatem ſequuntur noſtram, non de *opinionibus*, neque de *fide*, quæ extra poteſtatem noſtram exſiſtentes, voluntatem noſtram non ſequuntur.

CAPUT V.

De cauſis & generatione civitatis.

I. LEges naturales *non ſufficere ad Pacis conſervationem.* II. Leges naturæ, *in* ſtatu naturæ *ſilere.* III. *Securitatem vivendi ſecundum* leges naturæ *conſiſtere in concordiâ multorum.* IV. Concordiam *multorum non eſſe ſatis conſtantem ad Pacem diuturnam.* V. *Cur brutorum quorumdam animantium regimen, ſolâ ſtet concordiâ; hominum non item.* VI. *Requiri ad Pacem hominum, non modo* conſenſionem, *ſed etiam* unionem. VII. *Quid ſit* unio. VIII. *In unione, Ius omnium in* unum *transfertur.* IX. *Quid ſit* civitas. X. *Quid ſit* perſona civilis. XI. *Quid ſit* ſummum habere imperium, & *quid* ſubditus. XII. *Duo genera civitatum*, naturale & inſtitutivum.

Leges naturales non ſufficere, ad Pacis conſervationem.

I. MAnifeſtum eſt per ſe, actiones hominum à voluntate, voluntatem à ſpe & metu proficiſci, adeo ut quoties *Bonum majus*, vel *malum minus*

videtur à violatione legum ſibi proventurum quàm ab obſervatione, volentes violant. Spes igitur unicuique ſecuritatis conſervationiſque ſuæ in eo ſita eſt, ut viribus artibuſque propriis, proximum ſuum, vel palam, vel ex inſidiis præoccupare poſſit. Ex quo intelligitur *leges naturales* non ſtatim ut cognitæ ſunt ſecuritatem cuiquam præſtare ipſas obſervandi: & proinde, quamdiu cautio ab invaſione aliorum non habeatur, cavendi ſibi quibuſcunque modis voluerit & potuerit, unicuique manere *Ius* primævum, hoc eſt, *Ius in omnia,* ſive *Ius belli*; ſufficitque ad impletionem *legis naturalis*, ut quis paratus animo ſit ad pacem habendam, ubi haberi poteſt.

Leges naturæ, in ſtatu naturæ ſilere.

II. Tritum eſt *inter arma ſilere leges*; & verum eſt, non modo de *legibus civilibus*, ſed etiam *de lege naturali*, ſi non ad animum ſed ad actiones referatur, per Cap.3. Art.27, & bellum tale intelligatur, ut ſit omnium contra omnes; qualis eſt *ſtatus naturæ meræ*, quamquam in bello nationis contra nationem modus quidam cuſtodiri ſolebat. Ideoque priſcis temporibus vitæ inſtitutum, & quaſi œconomia quædam erat, quam vocabant

bant λῃστρικὴν, *Rapto vivere*; quæ neque contra legem naturæ erat, rebus ſic ſtantibus, neque ſine gloriâ illis qui eam fortiter, nec crudeliter exercebant. Mos erat illis, cætera rapientibus, & vitæ parcere, & à bubus aratoribus, omnique inſtrumento agriculturæ abſtinere. Quod tamen non ita eſt accipiendum, tanquam ad id aſtringerentur lege naturæ, ſed quod gloriæ ſuæ conſulerent, & ne nimiâ crudelitate, metûs arguerentur.

III. Cum ergo ad pacem conſervandam neceſſarium ſit *legis naturalis* exercitium; & ad *legis naturalis* exercitium neceſſaria ſit *ſecuritas*, conſiderandum eſt quid ſit quod talem ſecuritatem præſtare poſſit. Ad hanc rem excogitari aliud non poteſt, præterquam ut unuſquiſque auxilia idonea ſibi comparet, quibus invaſio alterius in alterum adeò periculoſa reddatur, ut ſatius ſibi eſſe uterque putet manus cohibere quàm conſerere. Primum autem manifeſtum eſt, quod duorum vel trium conſenſio ſecuritatem talem minimè præſtare poſſit; propterea quòd additio ex altera parte unius, vel paucorum hominum, ſufficit ad certam & indubitatam victoriam, datque animum adverſario ad aggre-

Securitatem vivendi ſecundum leges naturæ, conſiſtere in concordia multorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

diendum. Neceſſarium itaque eſt ad ſecuritatem quam quærimus obtinendam, ut numerus eorum qui in mutuam opem conſpirant tantus ſit, ut paucorum hominum ad hoſtes acceſſio non ſit ipſis conſpicui momenti ad victoriam.

Concordiam multorum non eſſe ſatis conſtantem ad pacem diuturnam.

IV. Deinde, quantuſcunque ſit numerus eorum qui ad ſe defendendum coëunt, ſi tamen non conſentiant inter ſe de optimâ ratione quâ id fieri debeat, ſed unuſquiſque ſuo modo ſuis viribus utatur, nihil efficietur; propterea quod diſtracti ſententiis impedimento invicem erunt; aut ſi in unam actionem ſpe victoriæ, vel prædæ, vel vindictæ, ſatis conſentiant, poſtea tamen diverſitate ingeniorum conſiliorumque, vel æmulatione & invidiâ, quibus naturaliter homines inter ſe contendunt, ita divellentur, ut neque mutuam opem conferre, neque pacem inter ſe habere velint, niſi communi aliquo metu coërceantur. Ex quo ſequitur *conſenſionem* plurium, (quæ conſiſtit in eo tantum, ut præcedente ſectione definitum eſt, quod actiones ſuas, omnes ad eundem finem, & *bonum commune* dirigant) hoc eſt, ſocietatem mutui tantùm auxilii, non præſtare conſen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tientibus, ſive ſociis, ſecuritatem quam quærimus exercendi inter ſe ipſos *leges naturæ* ſupra dictas; ſed oportere amplius quiddam fieri, ut qui ſemel ad pacem, & mutuum auxilium, causâ *communis boni* conſenſerint, ne poſteà, cum *bonum* ſuum aliquod *privatum* à *communi* diſcrepaverit, iterùm diſſentiant, metu prohibeantur.

V. Numerat Ariſtoteles inter animalia, quæ Politica appellat, non modo *Hominem*, ſed etiam multa alia, ut *Formicam*, *Apem*, &c. quæ, quamquam ratione deſtituantur, per quam pacta facere, & ſubmittere ſe regimini poſſint, nihilominùs, conſentiendo, id eſt, eadem cupiendo, & eadem fugiendo, ita actiones ſuas dirigunt ad finem communem, ut cœtus eorum nullis ſeditionibus ſint obnoxii. Non ſunt tamen cœtus eorum *civitates*, neque ideò ipſa animalia *politica* dicenda ſunt; quippe quorum regimen conſenſio tantùm eſt, ſive multæ voluntates ad unum objectum; non (ut in civitate opus eſt) una voluntas. Verum eſt in creaturis illis ſolo ſenſu & appetitu viventibus *conſenſionem* animorum ita eſſe durabilem, ut nullâ aliâ re opus ſit ad eam, & (ex conſe-

Cur brutorum quorundam animantium regimen, ſolâ ſtet concordiâ; hominum non item.

 quenti)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

quenti) ad pacem inter ſe conſervandam, præterquam naturali eorum appetîtu. In hominibus autem aliter res ſe habet. nam primò inter homines certamen eſt honoris & dignitatis; inter beſtias non eſt; unde *odium & invidia*, ex quibus naſcitur ſeditio & bellum inter homines eſt, inter illas non eſt. Secundò, appetitus naturalis apum & ſimilium creaturarum, conformes ſunt, & feruntur ad bonum commune, quod inter illas, non differt à privato. homini autem nihil penè pro bono habetur, in quo non ſit poſſeſſori aliquid præcipui & eximii præ eo quod poſſident cæteri. Tertio, animantia quæ rationem non habent, nullum defectum vident, vel videre ſe putant, in adminiſtratione ſuarum rerumpublicarum. ſed in multitudine hominum plurimi ſunt qui ſe præ cæteris ſapere exiſtimantes, conantur res novare, & diverſi novatores, innovant diverſis modis, id quod eſt diſtractio, & bellum civile. Quartò, animantia bruta, utcunque poſſint vocis ſuæ uſum aliquem habere, ad ſignificandum inter ſe affectus ſuos, carent tamen illâ verborum arte, quæ neceſſariò requiritur ad perturbationes animi concitandas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nimirum, qua Bonum, Melius; Malum, Pejus repræſentatur animo, quam revera eſt. hominis autem lingua tuba quædam belli eſt & ſeditionis; diciturque *Pericles* ſuis quondam orationibus, tonuiſſe, fulguraſſe, & confudiſſe totam *Græciam*. Quintò, non diſtinguunt illa *injuriam* à *damno*. Inde accidit, ut dum bene ipſis ſit, ſocios non culpent. Homines autem maximè reipublicæ moleſti ſunt, quibus maximè licet eſſe otioſis. non enim antè certare de dignitate publica ſolent, quàm in certamine contra famem & frigus victoriam reportaverint. Poſtremò, conſenſio creaturarum illarum brutarum naturalis eſt, hominum pactitia tantùm, hoc eſt, artificioſa eſt. non igitur mirandum eſt, ſi hominibus ad vivendum in pace aliquid amplius opus ſit. *Conſenſio* itaque, ſive *ſocietas* contracta ſine poteſtate aliquâ communi, per quam metu pœnæ ſinguli regantur, non ſufficit ad ſecuritatem quæ requiritur ad exercitium *juſtitiæ naturalis*.

VI. Quoniam igitur *conſpiratio* plurium voluntatum ad eundem finem non ſufficit ad conſervationem pacis, & defenſionem ſtabilem, requiritur ut circa ea quæ ad pacem & defenſionem

Requiri ad pacem hominum, non modò conſen-

ſionem, ſed etiam unionem.

nem ſunt neceſſaria, *una* omnium ſit *voluntas*. Hoc autem fieri non poteſt, niſi unuſquiſque *voluntatem* ſuam, alterius *unius*, nimirum, unius *Hominis*, vel unius *Concilii voluntati* ita ſubjiciat, ut pro *voluntate* omnium & ſingulorum, habendum ſit, quicquid de iis rebus quæ neceſſariæ ſunt ad pacem communem ille *voluerit*. CONCILIUM autem voco, cœtum plurium hominum deliberantium de eo quod agendum, vel non agendum eſt, ad commune omnium bonum.

Quid ſit unio.

VII. *Voluntatum* hæc *ſubmiſſio* omnium illorum, *unius hominis voluntati*, vel *unius Concilii* tunc fit; quando unuſquiſque eorum unicuique cæterorum ſe Pacto obligat ad non reſiſtendum *voluntati* illius *hominis*, vel illius *Concilii* cui ſe ſubmiſerit, id eſt, ne uſum opum & virium ſuarum (quoniam jus ſeipſum contra vim defendendi retinere intelligitur) contra alios quoſcumque illi deneget. vocaturque UNIO. *Voluntas* autem *Concilii*, ea intelligitur eſſe, quæ eſt *voluntas majoris partis* eorum hominum, ex quibus Concilium conſiſtit.

In unione, jus omnium

VIII. Quamquam autem *voluntas* non ſit ipſa voluntaria, ſed tantum actio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

actionum voluntariarum principium, (non enim volumus velle, ſed *facere*) ideoque minimè cadat ſub deliberationem & pacta; tamen qui ſubjicit *voluntatem* ſuam alterius *voluntati*, transfert in illum alterum *Ius virium* & *facultatum* ſuarum: ut cum cæteri idem fecerint, habeat is cui ſubmittitur, tantas vires, ut terrore earum, ſingulorum voluntates ad unitatem & concordiam poſſit conformare. *in unum transfertur.*

IX. *Vnio* autem ſic facta, appellatur *civitas*, ſive *ſocietas civilis*, atque etiam *perſona civilis*. nam cum *una* ſit omnium *voluntas*, pro *unâ perſonâ* habenda eſt; & nomine *uno* ab omnibus hominibus particularibus diſtinguenda & dignoſcenda, habens jura ſua, & res ſibi proprias. Ita ut neque civis aliquis, neque omnes ſimul (ſi excipiamus eum cujus voluntas ſit pro voluntate omnium) pro *civitate cenſenda* ſit. CIVITAS ergo (ut eam definiamus) eſt *perſona una* cujus *voluntas*, ex pactis plurium hominum, pro *voluntate* habenda eſt ipſorum omnium; ut ſingulorum viribus & facultatibus uti poſſit, ad pacem & defenſionem communem. *Quid ſit civitas.*

X. Quamquam autem *civitas* omnis *perſona civilis* ſit, non tamen, è conver- *Quid ſit perſona civilis.*

converſo, omnis *perſona civilis* eſt *civitas*. fieri enim poteſt ut cives plures, permittente civitate ſuâ, coëant in *unam perſonam*, certarum rerum agendarum causâ. Hæ jam *perſonæ civiles* erunt, ut ſodalitates mercatorum, & conventus alii quamplurimi; *civitates* tamen non ſunt, quia non ſubjecerunt ſe voluntati conventus ſimpliciter, & in omnibus, ſed in certis rebus à civitate determinatis; atque ita ut cuilibet eorum, contra ipſum *Corpus ſodalitatis*, contendere judicio licitum ſit apud alios; quod *civi* contra *civitatem* licitum non eſt. Hujusmodi igitur *ſocietates* ſunt *perſonæ civiles civitati* ſubordinatæ.

Quid ſit ſummum habere imperium, & quid ſubditus.

XI. In omni civitate, *Homo* ille, vel *Concilium* illud, cujus voluntati ſinguli voluntatem ſuam (ita ut dictum eſt) ſubjecerunt, SUMMAM POTESTATEM, ſive SUMMUM IMPERIUM ſive DOMINIUM habere dicitur. Quæ *Poteſtas* & *Ius imperandi* in eo conſiſtit, quod unuſquiſque civium omnem ſuam vim & potentiam, in illum *hominem*, vel *Concilium* tranſtulit. Quod feciſſe, (quia vim ſuam in alium transferre naturali modo nemo poteſt) nihil aliud eſt, quàm de jure ſuo reſiſtendi deceſ-

neceſſiſſe. *Civium* unuſquiſque, ſicut etiam omnis *perſona civilis ſubordinata*, ejus qui *Summum imperium* habet SUBDITUS appellatur.

XII. Ex ante dictis ſatis oſtenſum eſt, quo modo, & quibus gradibus *multæ perſonæ naturales* in *unam perſonam civilem*, quam *civitatem* appellavimus, ſtudio ſeſe conſervandi, mutuo metu coaluere. Cæterùm qui ſe ſubjiciunt alteri propter metum, vel ipſi quem metuunt ſe ſubjiciunt, vel alicui alii, cui confidunt, ut ab eo protegantur. Priore modo faciunt bello victi, ne occidantur; poſteriore, nondum victi, ne vincantur. Prior modus initium habet à *potentiâ naturali*, & dici poteſt civitatis *origo naturalis*; poſterior à *conſilio* & *conſtitutione* coëuntium, quæ *origo ex inſtituto* eſt. Hinc eſt quod duo ſint genera *civitatum*, alterum *naturale*, quale eſt *Paternum* & *Deſpoticum*; alterum *inſtitutivum*, quod & *politicum* dici poteſt. In primo *Dominus* acquirit ſibi *cives* ſua voluntate; in altero *cives* arbitrio ſuo imponunt ſibimet ipſis *Dominum*, ſive is ſit *unus homo*, ſive *unus cœtus* hominum cum *ſummo imperio*. Dicemus autem primo loco de *civitate inſtitutiva*, deinde de *naturali*.

Duo genera civitatum, naturale & inſtitutivum.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

CAPUT VI.

De jure ejus ſive Concilii, ſive Hominis unius, qui in civitate cum ſumma poteſtate eſt.

I. *Multitudini extra civitatem non poteſt adtribui Ius aliquod, neque actio aliqua in quam non ſigillatim conſenſerunt.* II. *Initium civitatis eſt Jus majoris numeri conſentientis.* III. *Unumquemque Jus retinere protegendi ſe arbitrio proprio, quamdiu ſecuritati ſuæ non ſit proſpectum.* IV. Poteſtatem Coactivam *neceſſariam eſſe ad ſecuritatem.* V. *Quid ſit*, Gladius Iuſtitiæ. VI. Gladium Iuſtitiæ *penes eum eſſe qui habet* ſummum imperium. VII. Gladium belli *penes eundem eſſe.* VIII. Iudicia *penes eundem eſſe.* IX. Legiſlationem *penes eundem eſſe.* X. Magiſtratuum *&* Miniſtrorum *civitatis nominationem, penes eundem eſſe.* XI. Doctrinarum examinationem *penes eundem eſſe.* XII. *Quicquid is fecerit* impunè *eſſe.* XIII. *Eidem à civibus* imperium abſolutum conceſſum eſſe: quantaque ei debeatur obedientia. XIV. *Eundem* legibus *civitatis* non teneri. XV. *Nemini proprium eſſe quicquam contra illum qui habet* ſummum imperium. XVI. *Quid ſit* furtum, homicidium, adulterium, *&* injuria, *cognoſci ex* legibus civilibus. XVII. *Opinio eorum qui civitatem conſtituere vellent, ubi non eſſet quiſquam cum* potentiâ abſolutâ. XVIII.

Notæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Notæ Imperii ſummi. XIX. *Si conferatur* civitas *cum* homine, *is qui habet* ſummum Imperium *eſt ad* civitatem, *in ea ratione in qua eſt anima humana ad ipſum hominem.* XX. Summum Imperium *non poſſe jure diſſolvi conſenſu eorum quorum pactis eſt conſtitutum.*

I. Conſideranda in primis eſt ipſa hominum (coëuntium in unam civitatem ſuo ipſorũ arbitrio) *Multitudo* (* quid ſit; nimirum quòd non ſit *unum* aliquid, ſed plures homines, quorum unuſquiſque ſuam habet ſibi voluntatem, & ſuum circa omnia proponenda judicium. Et ſiquidem per contractus particulares ſinguli ſuum ſibi habeant *Ius* & *proprietatem*, ut alter *hoc*, alter *illud* dicat eſſe *ſuum*, nihil erit de quo tota multitudo, ut *perſona* à ſingulo quopiam diſtincta, poſſit rectè dicere, hoc *meum* eſt, magis quam *alienum*. Neque eſt actio ulla quæ multitudini attribui debet ut *ſua*; ſed (ſi omnes vel plures conſenſerint) actio non erit, ſed tot actiones quot homines. Quamquam enim in magnâ aliquâ ſeditione, vulgo dici ſoleat *populum* illius civitatis cepiſſe arma, verum tamen eſt de illis ſolis qui in armis ſunt, vel qui iis conſentiunt. *Civitas* enim quæ *una perſona*

Multitudini extra civitatem non poteſt attribui jus aliquod, neque actio aliqua in quam non ſigillatim conſenſerunt.

perſona eſt, capere arma in ſeipſam non poteſt. Quicquid igitur à multitudine factum eſt, intelligendum eſt factum eſſe ab unoquoque eorum ex quibus illa conflatur. Atque is qui in multitudine illa exſiſtens, tamen iis quæ facta ſunt non conſenſerit, neque opem tulerit, non feciſſe cenſendus eſt. Præterea in multitudine nondum in unam perſonam, eo modo quo dictum eſt, coalitâ, manet ille *naturæ ſtatus*, in quo *omnia omnium ſunt*; neque locum habet illud *meum* & *tuum*; quod vocatur *Dominium*, & *proprietas*; propterea quod nondum exſtat ſecuritas illa, quam ſuprà ad exercitium *legum naturalium* requiri oſtendimus.

Annotatio. Multitudo, &c.] *Doctrina de Civitatis in cives poteſtate, tota ferè dependet à cognitione differentiæ quæ eſt inter multitudinem hominum quæ regit, & eam quæ regitur. Ea enim civitatis natura eſt, ut civium multitudo ſive aggregatum, non modo imperet, ſed etiam imperanti ſubjiciatur: Sed alio atque alio ſenſu. Quam differentiam in primo hoc Articulo ſatis explicatam eſſe credideram. Verum ex multorum contra ea quæ ſequuntur objectionibus aliter eſſe ſentio. Itaque uberioris expli-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

plicationis cauſa pauca hæc adjicere viſum eſt.

Multitudo, quia vox collectiva eſt, ſignificare intelligitur res plures, ut hominum multitudo idem ſit quod multi homines. Vox eadem quia numeri eſt ſingularis unam rem ſignificat, nempe unam multitudinem. at neutro modo intelligitur multitudo habere unam voluntatem à natura datam, ſed alius aliam. Neque ergo attribuenda illi eſt una actio, quæcunque ea ſit. itaque promittere, paciſci, jus acquirere, jus transferre, facere, habere, poßidere & ſimilia, multitudo non poteſt, niſi ſigillatim ſive viritim, ut ſint promiſſa, pacta, jura, actiones, tot quot ſunt homines. Quapropter multitudo, perſona naturalis non eſt. Cæterùm eadem multitudo ſi viritim paciſcantur fore ut unius alicujus hominis voluntas, vel majoris partis ipſorum voluntates conſentaneæ pro voluntate omnium habeantur, tunc perſona una fit: voluntate enim prædita eſt, ideoque actiones facere poteſt volun arias, quales ſunt imperare, leges condere, jus acquirere & transferre, & cætera; & populus ſæpius quam multitudo dicitur. Diſtinguendum itaque ſic eſt; per Populum vel multitudinem quoties ipſam aliquid velle, imperare, vel facere dicimus, intelligitur civitas quæ imperat, vult & agit per voluntatem unius hominis,

minis, vel per voluntates plurium hominum conſentaneas: quod niſi in conventu fieri nequit. Quoties autem à multitudine hominum ſive magna ſive parva, aliquid fieri dicitur ſine voluntate illius hominis vel conventus, id factum eſſe à populo ſubdito, id eſt, à multis ſimul civibus ſingularibus, neque ex una voluntate, ſed ex pluribus provenire plurium hominum, qui cives ſunt & ſubditi, civitas non ſunt.

Initium civitatis eſt jus majoris numeri conſentientis.

II. Conſiderandum deinde eſt unumquemque ex multitudine (quo conſtituendæ civitatis principium fiat) debere conſentire cum cæteris, ut in iis rebus quæ à quopiam in cœtu proponentur, pro voluntate omnium habeatur id, quod voluerit eorum major pars. alio enim modo multitudinis hominum, quorum ingenia & vota inter ſe tam variè differunt, nulla omnino erit voluntas. Quod ſi quis nolit conſentire, cæteri ſine eo civitatem nihilo-minus inter ſe conſtituent. Ex quo fiet ut civitas in diſſentientem Jus ſuum primævum retineat, hoc eſt, *jus belli*, ut in hoſtem.

Unumquemque jus retinere protegendi

III. Quoniam autem capite præcedente, articulo 6. requiri ad ſecuritatem hominum diximus, non modo conſenſionem, ſed etiam ſubjectionem

nem voluntatum, circa eas res quæ ad Pacem & Defenſionem ſunt neceſſariæ; & in ea *unione* ſive *ſubjectione*, conſiſtere naturam *civitatis*; videndum hoc loco eſt, ex iis rebus quæ in cœtu hominum (quorum voluntates omnes in majoris partis voluntate continentur) proponi, diſcuti, & ſtatui poſſunt, quænam res ad Pacem, & defenſionem communem ſint neceſſariæ. Imprimis autem *paci neceſſarium* eſt, ut unuſquiſque in tantum protegatur contra cæterorum violentiam, ut poſſit ſecurè vivere, hoc eſt, ne habeat cauſam juſtam metuendi à cæteris, quamdiu ipſe alios injuriâ nullâ affecerit. Tutos quidem reddere homines à mutuis damnis, ita ut lædi, vel occidi injuriâ non poſſint, impoſſibile eſt; neque ergo cadit in deliberationem. Sed ne ſit metuendi cauſa juſta, proſpici poteſt. Securitas enim Finis eſt propter quem homines ſe ſubjiciunt aliis, quæ ſi non habeatur, nemo intelligitur ſe aliis ſubjeciſſe, aut jus ſe arbitrio ſuo defendendi amiſiſſe. Neque antè intelligendus eſt quiſquam ſe obſtrinxiſſe ad quicquam, vel jus ſuum in omnia reliquiſſe, quàm ſecuritati ejus ſit proſpectum.

ſe arbitrio proprio, quamdiu ſecuritati ejus non eſt proſpectum.

IV. Ad

Poteſtatem coactivam neceſſariam eſſe ad ſecuritatem.

IV. Ad ſecuritatem hanc non ſufficit, ut unuſquiſque eorum qui in civitatem coalituri ſunt, cum cæteris paciſcatur, vel verbis, vel ſcripto, de *non occidendo*, *non furando*, & ſimilibus legibus obſervandis. manifeſta enim omnibus eſt ingenii humani pravitas, & experientiâ nimis cognitum quàm parùm amotâ pœnâ, conſcientiâ promiſſorum homines in officio contineantur. Securitati itaque non *pactis*, ſed *pœnis* providendum eſt. tunc autem ſatis proviſum eſt, cùm pœnæ tantæ in ſingulas injurias conſtituuntur, ut apertè majus malum ſit feciſſe, quàm non feciſſe. Omnes enim homines neceſſitate naturæ id eligunt quod *ſibimet ipſis apparenter bonum* eſt.

Quid ſit gladius juſtitiæ.

V. Jus autem pœnas ſumendi tunc intelligitur datum eſſe alicui, quando unuſquiſque paciſcitur ſe non auxiliaturum eſſe ei qui pœnas daturus eſt. Vocabo autem *Ius* hoc *Gladium juſtitiæ*. Hujusmodi autem pacta ſatis plerumque obſervant homines, niſi ubi ipſi vel illorum proximi puniendi ſunt.

Gladium juſtitiæ penes eum eſſe qui habet

VI. Quoniam ergo ad ſecuritatem ſingulorum, atque adeo ad pacem communem *neceſſarium* eſt, ut *Ius* utendi *gladio* ad pœnas, in aliquem homi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

hominem vel *concilium* transferatur; is *homo*, vel illud *concilium* neceſſariò intelligitur *ſummum* in civitate *imperium* jure habere. Qui enim pœnas ſuo arbitrio jure ſumit, jure omnes cogit ad omnia, quæ ipſe vult; quo imperium majus excogitari nullum poteſt.

VII. Fruſtra autem pacem inter ſe colunt qui ſe contra externos tueri non poſſunt; neque poſſibile eſt iis ſe tutari contra externos, quorum vires unitæ non ſunt. ideoque *neceſſarium* eſt ad ſingulorum conſervationem, ut ſit *Concilium* aliquod *unum*, vel *homo unus* qui jus habeat armandi, congregandi, & uniendi tot cives in omni periculo, vel occaſione, quot pro incerto numero & viribus hoſtium ad communem defenſionem opus erit; rurſuſque cum hoſtibus quoties expediet pacem faciendi. Intelligendum ergo eſt ſingulos cives, in unum vel *hominem* vel *concilium* totum hoc *Ius belli* & *pacis* tranſtuliſſe. Atque jus hoc, (quod *Gladium belli* appellare poſſumus) eſſe ejuſdem *hominis* vel *concilii*, cujus eſt *Gladius juſtitiæ*. Nemo enim ad arma & ad belli ſumptus, cives poteſt jure cogere, niſi qui jure punire eum poteſt qui non obedierit.

Gladium belli penes eundem eſſe.

dierit. *Summo* itaque *Imperio* uterque *Gladius* tam *belli* quam *juſtitiæ,* ex ipſa civitatis conſtitutione & eſſentialiter adhæret.

Iudicia penes eundem eſſe.

VIII. Quoniam autem *jus gladii* nihil aliud eſt, quam jure poſſe, ſuo arbitrio, gladio uti, ſequitur *Arbitrium* ſive *judicium* de recto ejus uſu ad eundem pertinere. Si enim *poteſtas judicandi* penes unum eſſet, & poteſtas exſequendi penes alterum, nihil efficeretur. fruſtra enim judicaret, qui mandata exſequi non poſſet, aut ſi exſequatur per jus alterius, non ipſe *jus gladii* habere dicitur, ſed alter cujus ille miniſter tantùm eſt. Omne igitur *judicium* in *civitate* eſt illius qui *Gladios* habet, hoc eſt, ejus cujus eſt *imperium ſummum.*

Legiſlationem penes eundem eſſe.

IX. Porrò, cum non minus, imò multo magis ad pacem conducat, prævenire ne rixæ oriantur quam ortas compeſcere: controverſiæ autem omnes naſcantur ex eo quod differunt inter ſe opiniones hominum de *meo* & *tuo*, *juſto* & *injuſto*, *utili* & *inutili*, *bono* & *malo*, *honeſto* & *inhoneſto*, & ſimilibus, quæ quiſque proprio æſtimat judicio: ejuſdem *Summi imperii* eſt, communes omnibus exhibere regulas, ſive menſuras, & publicè eas de-

cla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

clarare, quibus unuſquiſque ſciat quid *ſuum*, quid *alienum*, quid *juſtum*, quid *injuſtum*, quid *honeſtum*, quid *inhoneſtum*, quid *bonum*, quid *malum* appellandum ſit, hoc eſt ſummatim, quid *agendum* & quid *fugiendum* ſit in vita communi. Regulæ autem ſive menſuræ illæ, vocari ſolent *leges civiles* ſive *leges civitatis*, ut quæ ejus qui *ſummum* in civitate *imperium* obtinet ſunt *mandata*. Et LEGES CIVILES (ut eas definiamus,) nihil aliud ſunt, quàm ejus qui in civitate *ſummâ poteſtate* præditus eſt, de civium futuris actionibus mandata.

X. Præterea cum civitatis negotia *belli* & *pacis*, ab *uno homine, vel concilio uno*, abſque *miniſtris* & *magiſtratibus ſubordinatis* omnia adminiſtrari, impoſſibile ſit; pertineatque ad pacem & defenſionem, ut quibus de controverſiis juſtè judicare, vicinorum conſilia pervidere, bella prudenter gerere, utilitati civitatis undiquaque proſpicere incumbit, rectè ſuis officiis fungantur, rationi conſentaneum eſt, ut ab eo dependeant, & eligantur, qui habet *ſummum imperium* tam in *bello*, quam in *Pace*. *Magiſtratuum & miniſtrorum civitatis nominationem, penes eundem eſſe.*

XI. Manifeſtum quoque eſt, actiones omnes voluntarias initium habe- *Doctrinarum examina-*

 re,

re, & neceſſario dependere à voluntate; voluntatem autem faciendi vel non faciendi dependere ab opinione *boni* vel *mali*, *præmii* vel *pœnæ*, quam ſibi quiſque conceperit ex facto vel omiſſo ſequuturam eſſe: ita ut actiones omnium à ſuis cujuſque opinionibus regantur. Quare illatione neceſſariâ & evidenti intelligitur, pacis communis intereſſe plurimùm, ut nullæ opiniones vel doctrinæ civibus proponantur, quibus putent, vel ſe jure non poſſe *legibus* civitatis, hoc eſt, mandatis illius *hominis* vel *concilii*, cui *ſummum* civitatis *imperium* commiſſum eſt, obtemperare; vel licitum ſibi eſſe ei reſiſtere; vel majorem pœnam manere ſibi neganti, quam præſtanti obſequium. Si enim unus imperet aliquid facere ſub pœna mortis naturalis, alius vetet ſub pœnâ mortis æternæ, uterque jure, ſequetur non tantùm cives, etſi innocentes, puniri jure poſſe, ſed penitus diſſolvi civitatem. Neque enim ſervire quiſquam duobus dominis poteſt. neque is cui obediendum eſſe credimus metu damnationis, minus Dominus eſt quàm is cui obeditur metu mortis temporalis, ſed potius magis. Sequitur ergo illum *unum* ſive *hominem*

tionem penes eundem eſſe.

ſive

ſive *curiam*, cui commiſſum eſt à civitate *ſummum imperium*, hoc quoque habere juris, ut (*) & judicet quæ opiniones & doctrinæ paci inimicæ ſunt, & vetet ne doceantur.

Et judicet quæ opiniones, &c.] *Dogma ferè nullum eſt, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, deinde diſcordiæ, convitia, & paulatim bellum oriri non poßit. Neque accidit hoc propter Dogmatis falſitatem, ſed propter ingenium hominum, qui ſapientes ſibi viſi, idem videri volunt omnibus. Verùm hujusmodi diſſenſiones quamquam impediri non poſſunt ne oriantur, attamen ne impediant pacem publicam Imperii ſummi exercitio coërceri poſſunt. De opinionibus itaque iſtiusmodi loquutus hoc loco non ſum. Sunt doctrinæ quædam quibus imbuti cives, obedientiam civitati negari, & contra Principes ſummos ſummasque poteſtates pugnari idque jure poſſe, imo oportere, arbitrantur. quales ſunt quæ ſive directè & apertè, ſive obſcurius per conſequentiam, hominibus aliis præter eos quibus imperium ſummum traditum eſt obedientiam poſtulant. Spectare hoc ad poteſtatem, quam in aliena civitate Eccleſiæ Romanæ Principi multi attribuunt, & ad poteſtatem etiam quam alicubi extra* *Anno-tatio.*

Eccleſiam Romanam Epiſcopi in civitate ſua ſibi poſtulant; denique ad libertatem quam prætextu Religionis ſumunt ſibi etiam cives infimi, non diſſimulo. Nam quod bellum civile in orbe Chriſtiano unquam exſtitit, quod ab hac radice ortum aut alitum non fuerit? Doctrinarum igitur judicium, utrum obedientiæ civili repugnent necne, & ſiquidem repugnent, poteſtatem prohibendi ne doceantur, imperio civili hic attribuo. Nam cum nemo ſit, qui earum rerum quæ ad pacem & defenſionem civitatis pertinent, judicium civitati non concedat, & manifeſtum ſit opiniones quales jam recitavi, pertinere ad pacem civitatis, ſequitur neceſſariò opinionum examen, an tales ſint necne, ad civitatem, id eſt ad eum penes quem eſt ſummum Civitatis imperium, referri oportere.

Quicquid is fecerit impune eſſe.

XII. Poſtremò, ex eo quod civium unuſquiſque voluntatem ſuam voluntati ejus ſubjecit qui *ſummum* in civitate *imperium* habet, ita ut viribus propriis contra eum uti non poſſit; ſequitur manifeſtè, impunè debere eſſe, quicquid ab eo factum erit. Nam ut punire naturaliter eum nemo poteſt, qui ſatis virium non habet, ita neque jure punire, qui ſatis virium jure non habet.

XIII. Ex

XIII. Ex his quæ dicta jam ſunt, manifeſtiſſimum eſt, in omni civitate perfectâ, (hoc eſt, ubi nulli civium *Ius* eſt, viribus ſuis ad propriam conſervationem ſuo arbitrio utendi, ſive ubi *gladii privati jus* excluditur) eſſe *ſummum* in aliquo *Imperium*, quo majus ab hominibus jure conferri non poteſt, ſive quo majus nemo mortalium habere poteſt in ſeipſum. Imperium autem quo majus ab hominibus in hominem transferri non poteſt, vocamus (*) ABSOLUTUM. Quicunque enim voluntatem ſuam ita voluntati civitatis ſubjecit, ut quidlibet poſſit *impunè facere, leges condere, lites judicare, pœnas ſumere, viribus* & *opibus* omnium ſuo arbitrio uti, atque hæc omnia jure; ſanè imperium ei maximum quod concedi poteſt, conceſſit. Idem experientiâ per omnes civitates quæ ſunt, vel fuerunt, unquam confirmari poteſt. Quamquam enim quandoque dubitetur *quis homo*, vel *quod concilium*, *ſummum* in civitate *imperium* habeat, exſiſtit tamen ſemper & exercetur tale imperium, niſi tempore ſeditionis & belli civilis, & tunc duo fiunt *ſumma imperia* ex uno. Seditioſi verò qui contra abſolutam potentiam diſſerere ſolent, non tam

Eidem à civibus imperium abſolutum conceſſum eſſe; quantaque ei debeatur obedientia.

tollere eam, quàm in alios transferre ſatagunt. Sublatâ enim hâc potentiâ, unà tollitur civitas, & redit confuſio omnium rerum. Cum jure abſoluto ſummi Imperantis, tanta connectitur civium obedientia, quanta ad civitatis regimen neceſſario requiritur, id eſt, tanta ut jus illud fruſtra non ſit conceſſum. Hujusmodi autem obedientiam, licet ea aliquibus de cauſis aliquando negari jure poſſit, quia tamen præſtari major non poteſt, SIMPLICEM vocabimus. Naſcitur autem ad eam præſtandam obligatio non immediatè ex eo pacto, in quo jus noſtrum omne ad civitatem tranſtulimus, ſed mediatè, nempe ex eo quod ſine obedientia jus Imperii fruſtra eſſet, & per conſequens omnino conſtituta civitas non fuiſſet. Aliud enim eſt ſi dico Ius tibi do quidlibet imperandi; aliud ſi dico, faciam quicquid imperabis. Poteſtque tale eſſe mandatum ut interfici malim quam facere. Siquidem ergo teneri nemo poteſt ut velit interfici, multo minus tenetur ad id quod morte eſt gravius. Si jubear ergo interficere meipſum, non teneor. nam etſi negavero, nec jus imperii fruſtra eſt, cùm alii haberi poſſint qui id facere juſſi non recuſabunt, neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

id recuſo quod facere pactus ſum. Similiter ſi is qui ſummum habet Imperium ſe ipſum, imperantem dico, interficere alicui imperet, non tenetur, quia intelligi non poteſt ut id pactus fuerit. Neque parentem, ſive is innocens ſive nocens ſit & jure condemnatus; cùm & alii ſint qui id facere juſſi volunt, & filius mori quam vivere infamis atque exoſus malit. Multi alii caſus ſunt, in quibus, cùm mandata aliis quidem factu inhoneſta ſunt, aliis autem non ſunt, obedientia ab his præſtari, ab illis negari jurè poteſt: atque id ſalvo jure quod Imperanti conceſſum eſt abſolutum. Nam illi in nullo caſu, eos qui obedientiam negabunt interficiendi jus adimitur. Cæterum qui ſic interficiunt, etſi jure conceſſo ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio poſtulat utentes, peccant contra leges naturales, id eſt, contra Deum.

ABSOLUTUM.] *Imperium abſolutum ſtatus popularis apertè ſibi poſtulat, nec repugnant cives. Nam in conventu multorum hominum civitatis faciem agnoſcunt, & conſilio res geri intelligunt etiam imperiti. Civitas tamen non minus eſt Monarchia, quam Democratia, ha-* *Annotatio.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

bentque Reges abſoluti Conſiliarios ſuos, à quibus moneri & imperia ſua in rebus omnibus majoris momenti expendi quidem, etſi non revocari, volunt. Sed civitatem in perſona Regis contineri, minus manifeſtum eſt pleriſque. Itaque contra imperium abſolutum objiciunt primò, quod ſi quiſquam tali jure eſſet, civium conditio miſera eſſet. Sic enim cogitant, rapiet, ſpoliabit, occidet. Et tantùm non jam ſpoliatum & occiſum ſe quiſque putat. Quare autem faceret? non quia poteſt; nam niſi vult non faciet. An in unius vel paucorum gratiam cæteros omnes ſpoliare vult? Primò etſi jure, id eſt, ſine injuriâ ſibi illatâ, non tamen juſtè, id eſt, ſine violatione legum naturalium & injuriâ in Deum faciet. Itaque à jurejurando Principum ſecuritas ſubditis oritur nonnulla. Deinde ſi juſtè id facere poſſet, vel ſi jusjurandum nihili penderet, ratio quare ſpoliare cives ſuos vellet, cùm id ſibi bonum non ſit, nulla apparet. Quin princeps aliquando iniquè faciendi animum habere poſſit, negandum non eſt. Sed fac te dediſſe ei imperium non abſolutum, ſed quantum ad teipſum ab injuriis aliorum defendendum ſatis ſit, quod ut des ſi ſalvus eſſe vis neceſſe eſt; nonne eadem omnia ſunt timenda? Nam qui ſatis habet virium ad omnes protegendos, ſatis quoque habet ad

omnes

omnes opprimendos. Nihil ergo hic duri eſt, præterquam quod res humanæ ſine incommodo aliquo eſſe non poſſunt. Atque hoc ipſum incommodum à civibus, non ab imperio eſt. Nam ſi homines propriis ſingulorum imperiis regere ſe poſſent, hoc eſt, vivere ſecundum leges naturales ; opus omnino civitate non eſſet, neque communi imperio coërceri.

Objiciunt ſecundò, Imperium in orbe Chriſtiano abſolutum nullum eſſe. Quod certè non eſt verum. nam omnes Monarchiæ, omneſque alii ſtatus civitatum tales ſunt. Quamquam enim illi qui ſummum imperium habent, non omnia faciunt quæ vellent, & quæ civitati utilia eſſe ſciunt, cauſa ejus rei non eſt defectus juris, ſed conſideratio civium qui privatæ rei attenti, & earum rerum quæ ad publicum ſpectant ignari, ad officium quandoque ſine periculo civitatis cogi non poſſunt. Itaque Principes ab exercitio juris ſui abſtinent aliquando, prudenterque de re aliquid, de jure autem nihil remittunt.

XIV. Neque ſibi dare aliquid quiſquam poteſt, quia jam habere ſupponitur quod dare ſibi poteſt ; neque ſibi obligari. nam cùm idem eſſet *obligatus* & *obligans*, obligans autem obligatum poſſit liberare, fruſtra *Eundem legibus civitatis non teneri.*

eſſet ſibi obligari, quia liberare ſeipſum poteſt arbitratu ſuo, & qui hoc poteſt jam actu liber eſt. Ex quo conſtat *legibus civilibus* non teneri ipſam civitatem. nam leges civiles ſunt leges civitatis, quibus ſi obligaretur, ipſa obligaretur ſibi. Neque obligari poteſt civitas civi. quoniam enim hic illam, ſi voluerit, poteſt obligatione liberare, & vult quoties ipſa vult, (quia civis cujuſque voluntas in omnibus rebus, comprehenditur in voluntate civitatis) libera eſt civitas quando vult, hoc eſt, actu jam libera eſt. *Concilii* autem ſive *hominis* cui *ſummum imperium* commiſſum eſt voluntas, eſt voluntas civitatis. complectitur ergo voluntates ſingulorum civium. neque igitur tenetur is, cui *ſummum imperium* commiſſum eſt, *legibus civilibus*, (hoc enim eſt obligari ſibi) neque cuiquam civium.

Nemini proprium eſſe quicquam contra illum qui habet ſummum imperium.

XV. Quoniam autem, ut ſupra oſtenſum eſt, ante conſtitutionem civitatis *omnia omnium* ſunt, neque eſt quod quis ita *ſuum* eſſe dicat, quod non alius quilibet idem eodem jure vendicet pro *ſuo*, (ubi enim omnia *communia* ſunt, nihil cuiquam *proprium* eſſe poteſt) ſequitur *proprietatem* initium ſumſiſſe (*) cum ipſis civitatibus,

bus, atque eſſe id cuique *proprium* quod ſibi retinere poteſt per leges, & potentiam totius civitatis, hoc eſt, per eum cui *ſummum* ejus *imperium* delatum eſt. Ex quo intelligitur ſingulos cives *ſuum* ſibi *proprium* habere, in quod nemo concivium ſuorum jus habet, quia iiſdem legibus tenentur; non autem proprium ita habere quicquam, in quod non habeat jus ille qui habet *imperium ſummum,* cujus mandata ſunt ipſæ leges, cujus voluntate voluntas ſingulorum continetur, & qui à ſingulis conſtituitur judex ſupremus. Quamquam autem multa ſint, quæ civitas civibus permittit, ideóque aliquando contra habentem *ſummum imperium* lege agi poſſit, actio tamen ea, non eſt *juris civilis*, ſed *æquitatis naturalis*; neque agitur de eo (*) quod jure *poßit* is, qui *ſummum imperium* habet, ſed de eo quod *voluit*; ideoque ipſe erit judex, tanquam ſi cognitâ æquitate, non poſſet iniquè judicare.

Proprietatem initium ſumpſiſſe cum civitatibus, &c.] *Quod ab aliquibus objectum eſt, bonorum proprietatem etiam ante conſtitutas civitates in patribusfamiliarum exſtitiſſe, id quoniam familiam* *Annotatio.*

civi-

civitatem parvam eſſe dixeram fruſtra objectum eſt. Nam filii familias, proprietatem rerum ſuarum à patre conceſſam habent, diſtinctam quidem à cæteris filiis ejuſdem familiæ, ſed non à proprietate ipſius patris. Patres verò diverſarum familiarum, qui nec patri nec domino communi ſubjiciuntur, jus commune in omnia habent.

Annotatio.

Neq; agitur de eo quod jure poſſit, &c.] *Quoties actio legis civi contra ſummum Imperantem, i.e. contra civitatem conceditur; ea actione non quæritur, an civitas rem de qua agitur, poſſidere jure poſſit, ſed an legibus ante latis eam poſſidere voluerit. eſt enim lex ſummi Imperantis voluntas declarata. Cùm itaque pecuniam duobus nominibus civitas à cive petere poſſit, nimirum ut tributum, vel ut debitum, in priore caſu actio legis non conceditur: nam quæri non poteſt, an civitas tributi exigendi jus habeat: in ſecundo conceditur, propterea quod nihil vult auferre civitas à cive per calliditatem, & tamen, ſi opus eſt, omnia apertè. Itaque quod reprehendit quidam hunc locum, dicens facile, ex hac doctrina, eſſe principibus ære alieno ſe liberare, ineptè reprehendit.*

Quid ſit furtum, homicidium,

XVI. *Furtum, Homicidium, Adulterium*, atque *injuriæ* omnes legibus naturæ prohibentur. cæterum quid in

in cive *furtum*, quid *homicidium*, quid *adulterium*, quid denique *injuria* appellandum ſit, id non *naturali* ſed *civili lege* determinandum eſt. Non enim omnis ablatio rei, quam alter poſſidet, ſed rei *alienæ* tantùm, *furtum* eſt. quid autem *noſtrum* eſt, quid *alienum*, *legis civilis* quæſtio eſt. Similiter non omnis occiſio hominis *Homicidium* eſt, ſed ejus tantùm quem occidere vetat *lex civilis*; neque omnis concubitus *adulterium* eſt, ſed is tantùm quem *leges civiles* prohibent. Denique promiſſi violatio *injuria* eſt, ubi ipſum promiſſum licitum eſt; ubi verò *jus* non eſt paciſcendi, ibi nullum *jus* tranſit; ideóque nulla ſequitur *injuria*, ut dictum eſt capite 2. artic. 17. Quæ autem paciſci poſſumus, & quæ non poſſumus *à lege civili* pendet. Rectè igitur ſanxit civitas *Lacedæmoniorum* impune fore adoleſcentibus, ſi quaſdam res ita aliis auferrent, ut non deprehenderentur. nihil enim aliud erat, quàm legem facere, ut *ſuum* non *alienum* eſſet quod ſic acquireretur. Rectè item ubique occiditur, quem bello vel neceſſitate propriæ defenſionis occidimus. Similiter qui concubitus in una civitate *matrimonium* eſt, in aliâ *adulterium* judicabitur, & è converſo.

adulterium, & injuria, cognoſci ex legibus civilibus.

Item

Item ea pacta quæ faciunt *matrimonium* in uno cive, non idem faciunt in alio, quamquam ejuſdem civitatis; propterea quod qui prohibetur à civitate, (hoc eſt, ab eo vel *Homine* vel *Concilio* cujus eſt *ſummum* in civitate *Imperium*) quodpiam paciſci, non habet jus paciſcendi. neque ergo pactum ejus validum eſt; non fit ergo *matrimonium*. Ejus autem pactum qui minimè prohibebatur, ideo validum eſt, & *matrimonium*. Neque addit quibuſcunque pactis illicitis validitatem ullam, quòd facta fuerint cum jure-jurando, (*) aut Sacramento. nihil enim addunt hæc pactorum firmitati, ut dictum ſupra eſt cap. 2. articulo 22. Quid igitur *Furtum*, quid *Homicidium*, quid *Adulterium*, & in univerſum quid ſit *injuria* cognoſcitur ex *lege civili*, hoc eſt, ex mandatis ejus qui in civitate cum *ſummo imperio* eſt.

Annotatio. Quod facta ſunt cum jure-jurando aut Sacramento, &c.] *Vtrum Matrimonium Sacramentum ſit, (quo ſenſu ea vox à Theologis uſurpatur) an non ſit, non eſt hujus inſtituti diſputare. Tantùm dico, viri & mulieris ad cohabitationem contractum legitimum, id eſt, lege civili con-*

conceſſum, ſive Sacramentum idem ſit, ſive non ſit, certè eſſe matrimonium legitimum. Cohabitationem autem qualem aut inter quos civitas fieri prohibet, matrimonium non eſſe, cum ſit de eſſentia matrimonii ut ſit contractus legitimus. Matrimonia fuerunt legitima permultis in locis, ut apud Iudæos, Græcos, Romanos, quæ tamen ſolvi poterant. apud eos autem qui non permittunt hujusmodi contractus, niſi ea lege ut nunquam diſſolvantur, matrimonium ſolvi quidem non poteſt; & ratio eſt quod civitas illud ſolubile fieri vetuit, non quod matrimonium ſit Sacramentum. Itaque circa matrimonium nuptiarum cerimonias quæ in Templo peragendæ ſunt peragere, conjugibus benedicere, vel, ſi ita dicendum eſt, eos conſecrare, ad Eccleſiaſticos fortaſſe ſolos pertinebit; cætera omnia, nempe qui, quando, quibus pactis matrimonia fiant, penes leges civitatis ſunt.

XVII. Adeo durum maximæ parti hominum videtur eſſe *ſummum* hoc *imperium* & *potentia abſoluta*, ut ipſa etiam nomina oderint. id quod accidit maximè per inſcitiam *humanæ naturæ* & *legum naturalium*, partim autem etiam per eorum culpam, qui cùm in tali imperio conſtituti ſint, poteſtate ſua ad propriam libidinem abu-

Opinio eorum qui civitatem conſtituere vellent, ubi non eſſet quiſquam cum potentia abſoluta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

abutuntur. Ut fugiant igitur hujusmodi *ſummam poteſtatem*, quidam eorum civitatem ſatis rectè conſtitutam volunt, ſi illi qui cives futuri ſunt coëuntes, de certis articulis propoſitis & in cœtu agitatis probatiſque conſentiant, jubeantque eos obſervari, pœnaſque præſcriptas de iis ſumendas eſſe qui eos violaverint. Ad quam rem, atque etiam ad propulſationem externorum hoſtium, præſcribunt reditum certum & limitatum, ea lege, ut ſi non ſufficiat, redeundum ſit ad novam cœtus conventionem. Quis non videt in civitate ſic conſtitutâ, cœtum illum qui hæc præſcripſit, habuiſſe *poteſtatem abſolutam*? ſi manet igitur *cœtus*, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum conventus celebret, erit perpetua *potentia* illa. Sin penitùs ſe diſſolvant, vel unâ diſſolvitur civitas, atque ita revertuntur ad *ſtatum belli*, vel relinquitur alicubi poteſtas puniendi eos qui leges tranſgredientur, quicunque demum & quotcunque illi fuerint; quod fieri non poteſt, ſine *poteſtate abſolutâ*. Nam qui *jure* tantum ſibi conceſſum virium habet, ut poſſit quotlibet cives pœnis coërcere, habet potentiam tantam, ut

ut à civibus major contribui non poſſit.

XVIII. Manifeſtum eſt igitur, eſſe in omni civitate aliquem *hominem unum*, vel *concilium* ſive *curiam unam*, quæ potentiam in cives ſingulos jure habet tantam, quantam extra civitatem unuſquiſque habet in ſeipſum, id eſt, *ſummam* ſive *abſolutam*, viribus civitatis, neque ullâ alia re limitandam. Si enim poteſtas ejus limitaretur, neceſſe eſt, ut id fiat à majori poteſtate: oportet enim eum qui limites præſcribit, majorem potentiam habere, quam is qui limitibus cohibetur. Potentia itaque illa cohibens, vel ſine limite eſt, vel iterum cohibetur ab aliâ majori; & ſic tandem devenietur ad poteſtatem, ſine alio limite præter eum qui terminus ultimus eſt virium civium ſimul omnium. Eadem dicitur quoque *imperium ſummum*, & ſiquidem *concilio* id commiſſum ſit, vocatur illud *concilium ſupremum*, ſi vero homini uni datum ſit, vocatur ille homo, *ſupremus* civitatis *Dominus*. *Imperii* autem *ſummi* notæ ſunt hæ, *leges condere*, & *abrogare*; *Bellum* & *pacem* decernere; *controverſias* omnes per ſe vel per *judices* à ſe conſtitutos *cognoſcere*, & *dijudicare*;

Notæ Imperii ſummi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

care, *Magiſtratus*, *Miniſtros*, *Conſiliarios* omnes eligere. Denique ſi quis ſit qui unam quamcunque actionem jure agere poteſt, quæ nulli civi, neque civibus præterquam ipſi ſoli licita eſt, is *ſummum imperium* in civitate obtinet. nam ea quæ fieri neque à cive ullo, neque à pluribus civibus jure poſſunt, civitas ſola poteſt facere. Is igitur qui ea facit, jure utitur civitatis, quod eſt *imperium ſummum*.

Si conferatur civitas cum homine, is qui habet ſummum imperium eſt ad civitatem in ea ratione, in qua eſt anima humana ad ipſum hominem.

XIX. Qui civitatem & cives cum homine & membris ejus comparare ſolent, dicunt penè omnes, eum qui *ſummum imperium* obtinet in civitate, eſſe ad civitatem totam id quod caput eſt ad totum hominem. Cæterùm ex antedictis apparet, eum qui tali imperio præditus eſt, (ſive *Homo* ſit, ſive *curia*) habere ad civitatem, rationem, non capitis, ſed animæ. Nam anima eſt per quam homo habet voluntatem, hoc eſt, poteſt velle & nolle. ita per eum qui *ſummum* habet *imperium*, & non aliter, voluntatem habet, & poteſt velle & nolle civitas. Cum capite conferendus potiùs eſt cœtus conſiliariorum, ſive conſiliarius unus, cujus ſolius conſilio (ſi alicujus ſolius) is qui habet *ſummum* *impe-*

Per cap. 6. art. 1.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

imperium in regendâ civitate, in rebus maximi momenti utitur. capitis enim officium conſulere eſt, ſicut animæ imperare.

XX. Siquidem *imperium ſummum* vi pactorum quæ cives ſive ſubditi inter ſe ſinguli cum ſingulis mutuò ineunt conſtitutum ſit; pacta autem omnia ut à voluntate contrahentium vim ſuam ſortiuntur, ita conſenſu eorundem vim ſuam perdant & diſſolvantur; inferet forte aliquis *ſummum imperium* conſenſu omnium ſimul ſubditorum poſſe tolli. Quod etſi verum eſſet, non video tamen quid periculi inde *ſummis imperantibus*, oriri *jure* poſſet. Quoniam enim ſupponitur unumquemque unicuique ſe obligaſſe, ſi quilibet unus civium id fieri nolit, cæteri omnes utcunque conſenſerint tenebuntur. Nec poteſt quiſquam eorum ſine *injuriâ* facere, quod pacto mecum inito non facere ſe obligavit. Non eſt autem putandum accidere unquam, ut omnes ſimul cives, ne uno quidem excepto, contra *ſummum imperium* conſentiant. non ergo periculum eſt *ſummis imperantibus*, ne *jure* poſſint authoritate ſua ſpoliari. Si tamen concederetur, jus eorum dependere à ſolo pacto, quod unuſ-

Summum imperium non poſſe jure diſſolvi conſenſu eorum, quorum pactis eſt conſtitutum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

unuſquiſque init cum unoquoque ſuo concive, facilè accidere poſſet ut imperio ſpoliarentur prætextu *juris*. ſubditis enim ſive convocatis imperio civitatis, ſive ſeditiosè concurrentibus, plurimi arbitrantur conſenſum omnium contineri in conſenſu majoris partis. Quod quidem falſum eſt. non enim à natura eſt quod conſenſus majoris partis habeatur pro conſenſu omnium, neque verum eſt in tumultibus; ſed procedit ab inſtitutione civili, & verum eſt tunc tantum, quando is *homo* vel *curia* illa quæ ſummum habet imperium, cives convocans, propter numerum magnum, electis eſſe vult poteſtatem loquendi pro eligentibus, & loquentium majorem partem, circa eas res quæ ab eo diſcutiendæ proponuntur, haberi pro omnibus. Non autem intelligitur is qui habet *ſummum Imperium* convocaſſe cives ad diſputandum de ipſius jure, niſi pertæſus rerum, diſertis verbis, imperium abjiciat. Quoniam autem plurimi, per inſcitiam, pro conſenſu civitatis habent, non modo conſenſum majoris partis civium, ſed etiam valde paucorum, ſi ſecum ſentiant, poſſet iis videri *Imperium ſummum* jure abrogari, modo id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

id fiat in magno aliquo conventu civium per ſuffragia majoris numeri. Sed quamquam imperium, per pacta ſingulorum cum ſingulis conſtituatur, non tamen ab ea ſola obligatione dependet imperii jus. Accedit obligatio erga habentem imperium. Civis enim unuſquiſque cum unoquoque paciſcens, ſic dicit, *ego jus meum transfero in hunc, ut tu tuum transferas in eundem.* Unde jus quod unuſquiſque habebat utendi viribus ſuis ad proprium beneficium, totum tranſlatum eſt in aliquem hominem vel concilium ad beneficium commune. Itaque intercedentibus pactis quibus ſingulis ſinguli obligantur, & juris donatione quam ratam habere obligantur imperanti, duplici obligatione civium munitur imperium, ea quæ eſt ad concives, & ea quæ eſt ad imperantem. Non ergo cives quotcunque fuerint ſine conſenſu etiam ipſius imperantis, eum ſpoliare imperio jure poſſunt.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

CAPUT VII.

De tribus civitatum ſpeciebus, Democratiâ, Ariſtocratiâ, Monarchiâ.

I. Civitatis tres eſſe tantum ſpecies, *Democratiam*, Ariſtocratiam, Monarchiam. II. Oligarchiam *non eſſe ſtatum civitatis diverſum ab* Ariſtocratiâ, *neque* Anarchiam *eſſe ſtatum omnino.* III. Tyrannidem *non eſſe ſtatum civitatis diverſum à legitimâ* Monarchiâ. IV. *Non dari ſtatum civitatis* mixtum *ex ſpeciebus dictis.* V. Democratiam, *niſi certa tempora & loca conveniendi conſtituantur, diſſolvi.* VI. *In* Democratiâ, *temporum conveniendi intervalla oportet eſſe parva, vel* ſummi imperii *uſum pro intervallis* uni *alicui eſſe concedendum.* VII. *In* Democratiâ *ſinguli cum ſingulis obedituros ſe* populo *paciſcuntur,* Populus *ipſe nemini obligatur.* VIII. Ariſtocratia *quibus actibus conſtituta.* IX. *In* Ariſtocratiâ, Optimates *nihil paciſcuntur; neque civi cuiquam, aut toti* populo *obligantur.* X. Optimatibus, *neceſſaria eſt condictio conventuum.* XI. Monarchia *quibus actibus conſtituta.* XII. Monarchia *nemini ob receptum imperium pactis obligatur.* XIII. Monarchia *ſemper in potentiâ proximâ eſt ad exercendum omnes actus qui ad Imperium requiruntur.* XIV. *Quid genus peccati, & quorum hominum ſit, quando civitas adverſus cives, vel cives adverſus civitatem officio ſuo non*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

non funguntur. XV. Monarcha *factus ſine temporis limitatione, poteſt ſucceſſorem ſuum eligere.* XVI. *De* Monarchis ad tempus. XVII. Monarcha, *retento jure Imperii, non intelligitur ullo promiſſo transtuliſſe jus in media ad Imperium neceſſaria.* XVIII. *Quibus modis civis ſubjectione liberatur.*

I. DIctum jam eſt de *civitate per inſtitutionem* in genere. Dicendum eſt de ejus ſpeciebus. Differentia autem civitatum ſumitur à differentiâ perſonarum, quibus commiſſum eſt *ſummum Imperium.* Committitur autem *ſummum Imperium*, vel *uni homini*, vel *Concilio* ſive *curiæ uni* multorum hominum. Rurſus *Concilium multorum hominum*, vel eſt omnium civium, (ita ut quilibet eorum jus habeat ſuffragii, poſſitque intereſſe rebus diſcutiendis ſi voluerit) vel partis tantum eſt. unde tres naſcuntur civitatis ſpecies; una ubi *ſummum imperium* eſt penes *Concilium*, in quo quilibet civis jus habet ſuffragii, & vocatur DEMOCRATIA. Altera, ubi *ſummum imperium* penes *Concilium* eſt, in quo non omnes ſed certa aliqua pars ſuffragium

Civitatis tres tantùm eſſe ſpecies: Democratiam, Ariſtocratiam, Monarchiam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

habet, & dicitur ARISTOCRATIA. Tertia ubi ſummum imperium penes *unum* eſt, & appellatur MONARCHIA. In primâ, is qui rerum potitur Δῆμος, POPULUS. In ſecundâ OPTIMATES. In tertia MONARCHA nominatur.

Oligarchiam non eſſe ſtatum civitatis diverſum ab Ariſtocratia, neque Anarchiam eſſe ſtatum omnino.

II. Quod autem introduxerunt antiqui rerum Politicarum ſcriptores tres alias ſpecies his oppoſitas, nempe *Democratiæ Anarchiam*, ſive confuſionem; *Ariſtocratiæ Oligarchiam*, hoc eſt, imperium paucorum; *Monarchiæ Tyrannidem*; non ſunt illæ tres aliæ ſpecies civitatis, ſed tria nomina diverſa, quæ illis indidere ii, quibus vel regimen, vel regentes diſplicuerunt. Solent enim homines per nomina, non res tantùm, ſed & proprios *affectus*, puta *amorem*, *odium*, *iram*, &c. unâ ſignificare; ex quo fit, ut quod ab altero *Democratia*, idem ab altero *Anarchia*; quod his *Ariſtocratia*, illis *Oligarchia* ſoleat nominari; & quem alius *Regem*, alius *Tyrannum* eſſe dictitet. Ita ut his nominibus non deſignentur *diverſæ ſpecies* civitatis, ſed civium *diverſæ ſententiæ* de imperante. Primùm autem quis non videt *Anarchiam* opponi æquè omnibus dictis ſpeciebus? ſignificat enim ea vox,

nullum

nullum omnino regimen eſſe, hoc eſt, ne civitatem quidem eſſe. Quomodo autem fieri poteſt, ut *non-civitas* ſit *civitatis* ſpecies? Deinde quæ differentia eſt inter *Oligarchiam*, qua ſignificatur imperium *paucorum* vel *magnatum*, & *Ariſtocratiam*, quæ eſt imperium *optimatum* ſive *meliorum*, præterquam quod homines inter ſe ita differunt, ut non eadem omnibus bona ſint; quo fit ut qui aliis *optimi*, aliis *peßimi* videantur?

Tyrannidem non eſſe ſtatum civitatis diverſum à legitima Monarchia.

III. Quod autem *regnum* & *Tyrannis* non ſint diverſæ ſpecies civitatis, haud facile perſuadebitur propter affectus hominum, qui etſi civitatem *uni* ſubjectam eſſe mallent quàm *pluribus*, non tamen rectè eam gubernari putant, niſi gubernetur ad arbitrium ſuum. Sed quid differat *Rex* à *Tyranno*, ratione inveſtigandum eſt, non affectu. Primùm autem non in eo differunt, quod major ſit potentia hujus quam illius; quia *ſummo imperio* majus dari non poteſt. neque quod alter potentiam habeat præſcriptam, alter non. cujus enim potentia præſcripta eſt, non eſt *Rex*, ſed *ſubditus* præſcribentis. Deinde neque modo acquirendi differunt; ſiquidem enim in civitate *Democraticâ*, vel *Ari-*

ſtocraticâ, *ſummum imperium* civis aliquis vi occuparet, habito civium conſenſu legitimus fit *Monarcha*; eo conſenſu non habito, *hoſtis* eſt, non *Tyrannus*. Differunt ergo ſolo imperii exercitio, ut *rex* ſit qui rectè regit, *Tyrannus* qui aliter. Huc igitur res redit, ut cives *Regem* legitimè in *ſummo imperio* conſtitutum, ſi imperium ipſis rectè videbitur exercere, tum *Regem*, aliter *Tyrannum* appellandum cenſeant. Non ſunt igitur diverſi civitatis ſtatus *Regnum* & *Tyrannis*, ſed eidem *monarchæ* nomen *Regis* pro honore, *Tyranni* pro convicio datur. Quæ autem paſſim contra *Tyrannos* dicta in libris reperiuntur, originem à Græcis & Romanis ſcriptoribus traxerunt, qui partim à *populo*, partim ab *optimatibus* regebantur, ideóque non modo *Tyrannos* ſed etiam *Reges* exoſi ſint.

Non dari ſtatum civitatis mixtum ex ſpeciebus dictis.

IV. Sunt qui neceſſarium quidem eſſe putant, ut *ſummum imperium* alicubi in civitate exſiſtat; ſed ſi illud penes *unum* eſſet, ſive *hominem* ſive *Concilium*, ſequeretur, inquiunt, cives omnes eſſe ſervos. Hanc conditionem fugientes, poſſe eſſe ſtatum quendam civitatis arbitrantur *mixtum* ex dictis tribus ſpeciebus, diverſum

tamen

tamen à ſingulis, quam *mixtam* vocant *Monarchiam*, vel *mixtam Ariſtocratiam*, vel *mixtam Democratiam*, prout aliqua trium ſpecierum præ cæteris emineat. Exempli cauſa, ſi nominatio Magiſtratuum, & Arbitrium belli & pacis, penes *Regem* eſſet, judicia apud *magnates*, pecuniarum contributio penes *populum*, & legum ferendarum potentia, penes omnes ſimul: hujusmodi ſtatum vocarent *Monarchiam mixtam*. Quod ſi fieri poſſet, ut hujusmodi ſtatus exſiſteret, nihilo magis civium libertati conſultum eſſet. Quamdiu enim omnes conſentiunt inter ſe, ſubjectio ſingulorum civium tanta eſt, ut major eſſe non poſſit; ſed ſi diſſentiant, bellum civile reducitur, & jus *Gladii privati*, quod eſt omni ſubjectione pejus. Sed fieri hujusmodi *imperii ſummi* (*) diviſionem non poſſe, ſatis demonſtratum eſt capite præcedente, articulis 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

Annotatio.

Sed fieri hujusmodi ſummi Imperii diviſionem non poſſe, &c.] *Imperium dividi non oportere plerique dicunt; ſed temperari, & limite aliquo contineri volunt. Ita ſanè æquum eſt. ſed illi tum temperari & limitari dicunt, ſi dividi intelli-*

telligunt ineptè diſtinguunt. Vellem quidem ego non modo Reges, ſed etiam cœtus illos qui ſunt cum imperio ſummo, velle temperare ſibi à maleficio, cogitanteſque de officiis ſuis intra legum naturalium & divinarum limites ſe ipſos continere. At illi qui ſic diſtinguunt, ſummos imperantes ab aliis limitari & coerceri volunt: quod quia fieri non poteſt quin illi limitatores poteſtatis partem aliquam qua id facere poßint, habere debeant, dividitur Imperium, non temperatur.

Democratiam, niſi certa tempora & loca conveniendi conſtituantur, diſſolvi.

V. Videamus jam in unaquaque civitatis ſpecie conſtituendâ, quid faciant conſtituentes. Qui coïerunt ad civitatem erigendam, penè eo ipſo quod coïerunt, *Democratia* ſunt. Nam ex eo quod volentes convenerunt, intelliguntur obligati ad id quod conſenſu majoris partis decernetur. Id quod quamdiu conventus durat, vel in certos dies & loca differtur, *Democratia* eſt. Nam conventus is cujus voluntas eſt voluntas omnium civium *ſummum imperium* habet. Et quia in conventu hoc, ſupponitur unumquemque habere jus ſuffragii; ſequitur eam eſſe *Democratiam*, per definitionem traditam articulo 1. capitis hujus. Quod ſi diſcedant, ſolvaturque

que conventus, neque quicquam antè conſtitutum ſit de tempore & loco ſe denuò congregandi, redit res ad *Anarchiam*, & ſtatum illum in quo erat antequam conveniſſent, hoc eſt, ad ſtatum belli omnium contra omnes. *Populus* igitur *ſummum Imperium* non amplius retinet, quam dies & locus certus, cognitus & conſtitutus palam ſit, ad quem convenire quicunque volent poſſint. Niſi enim id cognitum & ſtatutum ſit, poſſunt vel diverſis temporibus & locis, hoc eſt, in factiones, vel non omninò convenire. Neque eſt amplius Δῆμος, id eſt, *Populus*, ſed multitudo diſſoluta, cui nulla neque *actio* neque *jus* attribui poteſt. Duæ igitur res conſtituunt *Democratiam*, quarum una (nempe condictio perpetua conventuum) Δῆμον, altera (quæ eſt pluralitas ſuffragiorum) τὸ κράτος ſive poteſtatem conſtituit.

VI. Præterea, non ſufficit *Populo* ad *ſummum imperium* retinendum, ut tempora & loca certa conveniendi cognita ſint, niſi etiam vel temporum intervalla minùs inter ſe diſtent quàm ut interea quicquam poſſit intervenire, quo (propter defectum *ſummi Imperii*) civitas in diſcrimen adducatur,

In Democratia, temporum conveniendi intervalla oportet eſſe parva,

tur, vel ſaltem uſum ſummi Imperii alicui homini *uni*, vel concilio *uni* pro tempore intermedio concedant. Hoc enim niſi fiat, non ſatis cautum eſt defenſioni, & paci ſingulorum. neque igitur civitas dicenda erit; quippe in quâ propter defectum ſecuritatis redit unicuique jus ſe ipſum proprio arbitratu defendendi.

vel ſummi imperii uſum pro intervallis uni alicui eſſe concedendum.

In Democratia ſinguli cum ſingulis obedituros ſe populo paciſcuntur; populus ipſe nemini obligatur.

VII. *Democratia* non conſtituitur per pacta ſingulorum cum *Populo*, ſed mutuis pactis ſingulorum cum ſingulis cæteris. Primum autem ex eo patet, quod prius debent in omni pacto exſiſtere perſonæ paciſcentes, quam ipſum pactum; ſed ante conſtitutionem civitatis, *Populus* non exſtitit, ut quæ non erat perſona aliqua, ſed multitudo perſonarum ſingularium. non potuit igitur inter *populum* & *civem* pactum ullum intercedere. Poſtquam autem civitas conſtituta eſt, ſi civis cum P*opulo* paciſcitur fruſtra eſt, quia *Populus* voluntate ſuâ voluntatem civis illius (cui ſupponitur obligari) complectitur, ideóque liberare ſe poteſt arbitrio ſuo, & per conſequens, jam actu liber eſt. Secundum autem, quod ſinguli cum ſingulis paciſcuntur, ex eo inferri poteſt, quod fruſtra eſſet conſtituta civitas, ſi cives nullis obſtrin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

obſtringerentur pactis, ad facienda omittendaque ea quæ civitas facere & omittere imperaret. Quoniam ergo pacta talia intercedere in civitate conſtituendâ intelliguntur ut neceſſaria, nulla autem, ut jam oſtenſum eſt, intercedant inter *civem* & *populum*; ſequitur fieri ea inter cives ſingulos: ſcilicet ut unuſquiſque civium paciſcatur voluntatem ſuam ſe ſubjecturum eſſe voluntati majoris partis, eâ lege, ut reliqui quoque idem faciant; tanquam ſi unuſquiſque ſic diceret, *ego jus meum ad populum transfero, in tuam gratiam; ut tu tuum, in gratiam meam, transferas ad eundem.*

VIII. *Ariſtocratia* ſive *curia optimatum* cum ſummo imperio, originem habet à *Democratia*, quæ jus ſuum in illam transfert. Ubi intelligendum eſt, certos homines nominibus, vel genere, vel aliqua aliâ notâ ab aliis dignoſcendos proponi ad *populum*, & pluralitate ſuffragiorum eligi, in electos autem transferri jus omne totius *populi*, ſive civitatis, ita ut quod jure *populus* priùs poterat, id nunc jure poſſit *curia* electorum *optimatum*. Quo facto patet Populum, ut perſonam unam, *ſummo imperio* ad hos tranſlato, non amplius exſiſtere. *Ariſtocratia quibus actibus conſtituta.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

In Ariſtocratia, optimates nihil paciſcuntur; neque civi cuiquam aut toti populo obligantur.

IX. Sicut in *Democratiâ populus*, ita in *Ariſtocratiâ curia optimatum* omni obligatione libera eſt. Quoniam enim cives non paciſcentes cum populo, ſed mutuis inter ſe pactis, tenebantur ad omnia quæ *populus* faceret, tenebantur inde ad factum *populi* transferentis jus civitatis in *optimates*. Neque etiam *curia optimatum* potuit, quamquam electa à populo, ad quicquam ab eo obligari; nam ea erectâ, *populus* ſimul diſſolvitur, ut proximè ſupra dictum eſt, peritque ratio illa quam habebat ut *Perſona*. quare perit quoque unà & diſſolvitur quæ facta erat ad *perſonam* obligatio.

Optimatibus, neceſſaria eſt conditio conventuum.

X. Hæc quoque cum *Democratiâ* communia habet *Ariſtocratia*. primùm quòd ſine conſtitutione certorum temporum, & locorum, ad quæ *curia optimatum* poſſit convenire, non amplius ſit *curia*, neque perſona una, ſed diſſoluta multitudo, ſine ſummo imperio. ſecundum, quod tempora conventuum longis intervallis, ſalvo ſummo imperio, niſi uſus ejus in unum aliquem hominem transferatur, non poſſint disjungi. rationes autem quare hoc contingit, eædem ſunt, quas adduximus articulo quinto.

XI. Ut

XI. Ut *Ariſtocratia*, ita quoque *Monarchia* à poteſtate *populi* derivatur, ſcilicet *jus* ſuum, hoc eſt, *ſummum imperium*, in *unum hominem* transferentis. Hic quoque intelligendum eſt, *unum* certum *hominem*, nomine, vel aliâ notâ à cæteris omnibus dignoſcendum proponi, atque in eum jus omne *populi* pluralitate ſuffragiorum transferri; ita ut quicquid potuerat *populus* antequam eligeretur, id omne poſtea jure poſſit facere electus. Quod cum factum eſt, *populus* non amplius eſt *perſona* una, ſed diſſoluta multitudo, quippe quæ una erat virtute tantùm *ſummi imperii*, quod jam à ſe in hunc tranſtulerunt. *Monarchia quibus actibus conſtituta.*

XII. Neque ergo *Monarcha* ullis ſe pactis cuiquam ob receptum imperium obſtringit. recipit enim imperium à *populo*; ſed ut proximè ſupra oſtenſum eſt, *populus* ſtatim atque id factum eſt, *perſona* eſſe deſinit; pereunte autem *perſonâ*, perit omnis ad *perſonam* obligatio. Tenentur itaque cives ad obedientiam *Monarchæ* præſtandam, pactis illis tantùm, quibus mutuo ſe obligaverant ad ea omnia quæ *populus* cenſeret facienda, hoc eſt, ab obediendum *Monarchæ*, ſi à *populo* conſtitueretur. *Monarcha nemini ob receptum imperium pactis obligatur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Monarcha ſemper in potentia proxima eſt ad exercendum omnes actus qui ad imperium requiruntur.

XIII. Differt autem *Monarchia*, tum ab *Ariſtocratia*, tum à *Democratia* in hoc, quod hîc ut deliberari & decerni, hoc eſt, ut imperium actu exerceri poſſit, temporibus quibuſdam & locis condictis opus eſt; illic omni tempore & loco deliberatur & decernitur. *Populo* enim, ut & *optimatibus*, quia non ſunt *unum naturale*, congreſſu opus eſt. *Monarcha*, qui unus natura eſt, ſemper in potentiâ proximâ eſt ad actus imperii exercendos.

Quod genus peccati, & quorum hominum ſit, quando civitas adverſus cives, vel cives adverſus civitatem officio ſuo non funguntur.

XIV. Quoniam oſtenſum eſt ſuprà, articulis 7. 9. 12. eos qui *ſummum* in civitate *imperium* adepti ſunt, nullis cuiquam pactis obligari, ſequitur eoſdem nullam civibus poſſe facere *injuriam*. *Injuria* enim, per definitionem ſupra allatam capite tertio, articulo tertio, nihil aliud eſt quam pactorum violatio, ideoque ubi nulla pacta præcedunt, ibi nulla ſequi poteſt *injuria*. Poteſt tamen & *populus*, & *curia optimatum*, & *Monarcha* multis modis peccare contra cæteras leges naturales, ut *crudelitate*, *iniquitate*, *contumeliâ*, aliiſque vitiis, quæ ſub hac ſtrictâ & accuratâ *injuriæ* ſignificatione non veniunt. Cæterum civis ſi obedientiam ſummo imperio non præſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

præſtiterit, *injurius* & in cæteros concives omnes etiam propriè loquendo dicetur; propterea quod unuſquiſque cum unoquoque pactus eſt obedientiam præſtare, atque etiam in *ſummum imperantem*, quod jus quod ei dederant ſine conſenſu ejus reſumunt. Et in *populo* quidem, vel *curiâ optimatum*, ſi quid decretum ſit contra *legem* aliquam *naturalem*, non peccat ipſa civitas, hoc eſt, perſona civilis, ſed cives illi quorum ſuffragiis decretum eſt. peccatum enim ſequitur voluntatem naturalem, & expreſſam, non politicam, quæ artificioſa eſt; quia ſi hoc eſſet, peccarent & illi quibus decretum diſplicuit. In *Monarchiâ* autem, *Monarcha* ſi quid decreverit contra *leges naturales*, ipſe peccat, quia in ipſo voluntas civilis eadem eſt cum naturali.

Monarcha factus ſine temporis limitatione, poteſt ſucceſſorem ſuum eligere.

XV. Populus qui *Monarcham* facturus eſt poteſt ei ſummum imperium tradere, vel ſimpliciter ſine temporis limitatione, vel pro tempore certo & determinato. Si ſimpliciter, intelligitur ita eſſe imperium ejus cui traditur, ſicut erat *populi* qui tradidit. Quâ igitur ratione *populus jure* Monarcham *illum*, eâdem ille Monarcham *alium* facere poteſt; ita ut *Monarchæ* cui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

cui ſimpliciter traditum eſt imperium competat *jus* non modo *poſſeſſionis*, ſed etiam *ſucceſſionis*, ut poſſit ſuo arbitrio declarare ſucceſſorem ſuum.

De Monarchis ad tempus.

XVI. Quod ſi imperium pro tempore determinato tantum traditum ſit, alia præter ipſam traditionem ſpectanda ſunt. Primum, utrum *populus* cum in eum imperium contulerit, reliquerit ſibi *jus* ad tempora & loca præfinita coëundi, necne. Secundum, ſi reliquerit ſibi poteſtatem illam, utrum reliquerit ſibi poteſtatem conveniendi antè quam tempus illud exſpiraret, quod *Monarchæ* ad habendum imperium ſummum præſcripſerat. Tertium, utrum convocari voluerit ad arbitrium *Monarchæ* illius temporarii, & non aliter. Supponamus jam *populum* tradidiſſe *ſummum imperium* alicui uni homini, habendum pro tempore tantum vitæ ſuæ; quod cùm feciſſet, putemus primò, è cœtu unumquemque ita diſceſſiſſe, ut de loco, ubi (poſt mortem ejus) ad novam electionem congregarentur, nihil omnino ordinatum ſit. In hoc caſu manifeſtum eſt, per articulum quintum hujus capitis, *populum* non eſſe amplius *perſonam*, ſed mul-

multitudinem diſſolutam, quorum cuilibet cum quibuſlibet convenire diverſo tempore, & loco quo libuerit, vel imperium ſibi rapere ſi potuerit, æquo jure, nimirum naturali, licitum eſt. Quicunque igitur *Monarcha* tali conditione imperium habet, tenetur *lege naturali*, quæ habetur capite tertio articulo octavo *de non reddendo malo pro bono*, cavere ne per mortem ſuam civitas diſſolvatur, nimirum vel ſtatuendo diem & locum certum quo cives qui voluerint convenire poſſint, vel ſucceſſorem ipſe nominando, prout ſibi ad civium communem utilitatem conducere videbitur. Is igitur qui *ſummam poteſtatem* pro tempore vitæ accepit, eo modo quo dictum eſt, abſolutè eam habet, & poteſt diſponere de ſucceſſione. Secundò, ſi ponatur *populus* ab electione *Monarchæ temporarii* ita diſceſſiſſe, ut decretum prius factum ſit de conveniendo ad diem & locum certum poſt mortem ejus, tunc mortuo Monarcha, conſolidatur imperium in *populo*, nullo novo actu civium, ſed jure priore. toto enim medio tempore, *ſummum imperium* (ut *Dominium*) in *populo* erat, *uſus* autem, ſive *exercitium* ejus tantùm in *Monarchâ temporario*,

rario, ut *uſufructuario*. Quod ſi *populus* electo *Monarcha temporario* ita diſceſſerit è curia, ut tempora & loca certa conveniendi habiturus ſit, durante termino illi præſcripto (quemadmodum apud populum Romanum facti ſunt olim *Dictatores*) non habendus eſt talis pro *Monarcha*, ſed pro primo populi miniſtro, poteſtque *populus*, ſi videbitur, eum adminiſtratione ſuâ privare, etiam ante tempus, ut fecit populus Romanus, qui *Minutio* Magiſtro Equitum æqualem dedit poteſtatem cum *Quinto Fabio Maximo*, quem antè facerat *Dictatorem*. Ratio cujus rei ea eſt, quod cogitari non poteſt, eum ſive hominem, ſive cœtum, qui in potentiâ proximâ & immediatâ eſt ad agendum, ita imperium retinere, ut non poſſit actu imperare. imperium enim nihil aliud eſt quam jus imperandi quoties per naturam poſſibile eſt. Poſtremò, ſi *populus*, declarato *Monarchâ temporario*, ita diſcedat à curia, ut injuſſu declarati non ſit licitum iterum convenire, intelligitur populus ſtatim diſſolvi; imperiumque ejus eſſe abſolutè, qui ſic declaratur; propterea quod non eſt in poteſtate civium, ut civitas renaſcatur, niſi velit is qui imperium

ſolus

ſolus habet. Neque refert quod potuerit promittere, ſe cives certis temporibus convocaturum, cum non exſtet jam, niſi arbitrio ejus, *perſona* cui promiſſum eſt. Quæ diximus de quatuor prædictis caſibus *populi*, *Monarcham temporarium* eligentis, plenius explicabuntur per comparationem cum *Monarchâ abſoluto* cui nullus apparet hæres. *populus* enim *Dominus* civium talis eſt, ut hæredem niſi quem nominat ipſe, habere non poſſit. Præterea, intervalla inter tempora conventus civium, comparari poſſunt ad tempora dormiendi in *Monarcha*. utrobique enim *actus* imperandi ceſſant, *potentia* retinetur. Denique ita diſſolvi conventum ut non poſſit iterum convenire, mors populi eſt, ſicut ita dormire ut nunquam vigilare poſſit, mors hominis eſt. Quemadmodum igitur Rex cui hæres nullus eſt, dormiturus ita ut nunquam poſſit expergiſcere, hoc eſt moriturus, ſi tradit alicui ſummum imperium exercendum donec evigilaverit, tradit ei per conſequens ſucceſſionem; ita quoque *populus* qui Monarcham temporarium eligens ſimul aufert ſibi poteſtatem conveniendi, tradit ipſi dominium civitatis. Porro, ut rex qui dormiturus

rus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

rus in tempus aliquod, ſummum imperium alii dat adminiſtrandum, idem expergefactus recipit; ſic *populus, Monarcha temporario electo*, retinens jus coëundi ad certum diem & locum, eo die recipit imperium ſuum. Et ſicut rex qui imperium adminiſtrandum alii dedit, ipſo interea vigilante, poteſt idem revocare quando vult; ita populus qui per tempus *Monarchæ temporario* præſcriptum jure convenit, poteſt eundem imperio, ſi velit, ſpoliare. Denique rex qui imperium adminiſtrandum alii tradit dum ipſe dormit, nec evigilare poteſt, niſi is cui traditum eſt voluerit, unà perdidit imperium cum vita; ſic *populus*, qui *Monarchæ temporario* imperium commiſit, ita ut injuſſu ejus non poſſit iterum convenire, penitus diſſolutus eſt, manetque imperium penes electum.

Monarcha, retento jure imperii, non intelligitur ullo promiſſo transtuliſſe jus in media ad

XVII. *Monarcha* ſi quid *promiſerit* civi, vel pluribus ſimul civibus, propter quod per conſequens, ſummum Imperium exerceri non poteſt, *Promiſſum* illud ſive *Pactum* juratò vel injuratò factum irritum eſt. *Pactum* enim eſt juris tranſlatio, quæ per ea quæ capite ſecundo, articulo 4. dicta ſunt, requirit ſigna idonea voluntatis

ſatis in transferente. qui verò ſufficienter ſignificat voluntatem retinendi finem, ſufficienter declarat ſe non decedere de jure ad media ad eum finem neceſſaria. Jam verò qui promiſit aliquod neceſſarium ad *ſummum imperium*, ipſum tamen *imperium* retinet, ſatis idonea ſigna dat, ſe non aliter promiſiſſe, niſi quatenus *ſummum imperium* ſine eo retineri poteſt. Quandocunque igitur apparuerit id quod promiſſum eſt præſtari non poſſe, ſalvo *ſummo imperio*, promiſſum pro non promiſſo, id eſt, invalidum cenſeri debet. *imperium neceſſaria.*

XVIII. Vidimus quo modo cives naturâ dictante obligarunt ſe mutuis pactis ad obediendum *ſummo imperio*. Videndum porrò eſt quibus modis fieri poteſt, ut obedientiæ hujusmodi vinculis liberentur. Primò autem id fit *abdicatione*, id eſt, ſi quis *jus imperii* non in alium transfert, ſed abjicit, ſive derelinquit: nam quod abjicitur, in medium æquè omnibus rapiendum projicitur; unde iterum jure naturali unuſquiſque civium ſuæ conſervationi ſuo providere arbitrio poteſt. Secundò, ſi civitas venerit in poteſtatem hoſtium, ita ut reſiſti eis non poſſit, intelligitur is qui priùs *ſummam* *Quibus modis civis ſubjectione liberatur.*

ſummam habebat *poteſtatem*, eam jam
amiſſiſſe. Cives enim cùm omnem
conatum fecerint, ne in manus ho
ſtium venirent, pacta quæ inierun
ſinguli cum ſingulis de obedienti
præſtandâ adimplerunt. Et quæ pro
miſerint poſtea victi, necis vitanda
causâ, ea quoque ut præſtent, omn
conatu laborandum eſt. Tertio, in
Monarchiâ (nam Δῆμος & *Curia opti
matum* deficere non poſſunt) ſi ſuc
ceſſor nullus omnino appareat, omne
cives obligationibus ſuis liberantur
Nemo enim teneri intelligitur, qu
cui tenetur neſcit, quia præſtatio i
tali caſu eſſet impoſſibilis. Atqu
his tribus modis à ſubjectione civili
in libertatem omnium ad omnia, ho
eſt, naturalem & belluinam (nam ſta
tus naturæ ad ſtatum civilem, hoc eſt
libertas ad ſubjectionem, eam habe
proportionem, quam cupiditas a
rationem, vel bellua ad Hominem
ſimul ſe recipiunt cuncti cives. Præ
terea vero, ſinguli cives liberari ſub
jectione jure poſſunt, voluntat
ejus, penes quem ſummum eſt im
perium; nimirum ſi ſolum verte
rint; quod duobus modis accider
poteſt; vel permiſſione, ut ſi qui
veniâ impetratâ aliò volens habitatur
abit

ibit, vel juſſu, ut *Exſul.* Utroque caſu, liber erit legibus prioris civitatis, propterea quod obſtringitur legibus poſterioris.

CAPUT VIII.

De jure Dominorum in ſervos.

I. Dominus & ſervus *quid ſint.* II. *Diſtinctio* ſervorum *in eos qui fide habitâ, libertate fruuntur naturali, & Ergaſtulos ſive eos qui carcere vel compedibus vincti ſerviunt.* III. *Obligatio* ſervi *naſcitur ex conceſſâ ei à* Domino *libertate corporis.* IV. Servi *vincti* Dominis *non tenentur pacto.* V. Servi *non habent proprietatem in bonis ſuis contra* Dominum. VI. Dominus ſervum *poteſt vendere, vel teſtamento alienare.* VII. Dominus *in* ſervum *injurius eſſe non poteſt.* VIII. Dominus Domini *eſt* Dominus ſervorum. IX. *Quibus modis* ſervi *liberantur.* X. *Dominium in beſtias juris naturalis eſt.*

I. DUobus capitibus proximè ſuperioribus dictum eſt de *civitate inſtitutivâ*, nempe quæ multorum conſenſione qui ſe invicem pactis & fide mutuò data obſtrinxerunt inita eſt. Sequuntur jam quæ dicenda ſunt de *civitate naturali*, quæ & *Acquiſita* dici poteſt, *Dominus & ſervus quid ſint.*

poteſt, quippe quæ acquiritur potentiâ & viribus naturalibus. Sciendum autem in primis eſt, quibus modis jus *Dominii* acquiri poteſt in *perſonas* hominum. Ubi tale jus acquiſitum eſt, ibi *parvum* quoddam *regnum* eſt. Regem enim eſſe nihil aliud eſt quam *Dominium* habere in *perſonas* multas, atque adeò *familia magna*, *regnum*; & *regnum parvum*, *familia* eſt. Ut redeamus iterum in ſtatum naturalem, conſideremuſque homines tanquam ſi eſſent jamjam ſubito è terrâ (fungorum more) exorti & adulti, ſine omni unius ad alterum obligatione, tres tantùm modi ſunt, quibus alter in alterius *perſonam Dominium* habere poteſt. Quorum primus eſt, ſi volentes (pacis & mutuæ defenſionis causâ) in ditionem & *Dominium* alicujus hominis, vel cœtus hominum, ipſi ſeſe pactis mutuis inter ſe initis tradiderint. Atque de hoc modo dictum jam eſt. Secundus modus eſt, ſiquis bello captus, vel victus, aut viribus diffidens (ut mortem declinet) victori vel fortiori promittit, ſe ei *ſerviturum*, hoc eſt, omnia facturum quæ imperabit. In quo contractu bonum quidem quod victus, vel viribus inferior accipit, eſt

vitæ

vitæ condonatio, quæ jure belli in ſtatu hominum naturali tolli poterat: bonum autem quod promittit, miniſterium & obedientia eſt. Hujus ergo promiſſi vi debetur à victo victori miniſterium, & obedientia abſoluta, quantum fieri poteſt, niſi quæ repugnet legibus divinis. Nam qui mandatis cujuſquam obedire, antè obligatur, quàm quid imperaturus ſit ſciat, tenetur ad omnia mandata ſimpliciter, & ſine reſtrictione. Jam qui ſic tenetur SERVUS, is cui tenetur DOMINUS appellatur. Tertiò, acquiritur jus in perſonam per generationem; de quo acquiſitionis modo, dicetur capite ſequenti.

Diſtinctio ſervorum in eos qui fide habitâ, libertate fruuntur naturali, & ergaſtulos ſive eos qui carcere vel compedibus vincti ſerviunt.

II. Non omnis bello captus, cujus vitæ parcitum eſt, paciſci cum domino intelligitur, quia non omni ita creditur, ut relinquatur ei tantum libertatis naturalis, ut vel aufugere, vel miniſterium detrectare, vel machinari *Domino* malum aut damnum aliquod, ſi cupiat, poſſit. Et ſerviunt quidem hi, ſed intra ergaſtula, vel compedibus vincti, ideoque vocabantur non modo *ſervi* communi nomine, ſed etiam peculiari appellatione *ergaſtuli*; ſicut & hodie diverſa ſignificant, *un ſerviteur*, & *un ſerf*, vel *un eſclave*.

III. Obli-

Obligatio ſervi naſcitur ex conceſſa ei à domino libertate corporis.

III. Obligatio igitur *ſervi*, adverſus *Dominum*, non naſcitur ex ſimplici vitæ condonatione, ſed ex eo quod non vinctum eum, vel incarceratum teneat. obligatio enim ex pacto oritur, pactum autem niſi fide habitâ nullum eſt, ut patet ex cap. 2. Articulo 9. ubi definitur, Pactum eſſe promiſſum ejus cui creditur. Cum beneficio ergo vitæ condonatæ conjuncta eſt fiducia, qua *Dominus* eum in libertate corporali relinquit, ita ut niſi interveniſſent obligatio, & vincula pactitia, non modo aufugere, ſed etiam *Dominum* conſervatorem vitæ ejus, vitâ ſpoliare poſſit.

Servi vincti dominis non tenentur pacto.

IV. *Servi* itaque hujusmodi, qui carceribus, ergaſtulis, vinculiſve cohibentur, non comprehenduntur definitione *ſervorum* ſupra traditâ: quia ſerviunt hi, non pacto, ſed ne vapulent. Ideoque ſi aufugerint vel *Dominum* interfecerint, nihil faciunt contra leges naturales. Etenim vinculis ligare ſignum eſt, illum qui ligat, ſupponere ligatum nulla aliâ obligatione ſatis teneri.

Servi non habent proprietatem in bonis

V. Non minus igitur juris & dominii habet *Dominus* in ſervum *non vinctum*, quàm in *vinctum*: ſummum enim habet in utrumque; poteſtque

de

de *ſervo* non minus quam de quâlibet aliâ re, ſive animatâ, ſive inanimatâ, dicere *Hoc meum eſt*. Ex quo ſequitur, quicquid *ſervi* erat ante ſervitutem, id poſteà *Domini* eſſe; & quicquid *ſervus* acquiſierit, id *Domino* acquiſitum eſſe. Qui enim jure diſponit de *perſonâ* hominis, de omnibus rebus diſponit de quibus diſponere potuit *perſona*. Nihil igitur eſt quod *ſervus* poſſit ut *ſuum* retinere contra *Dominum*. Eſt tamen ei *Domini* diſtributione, *proprietas* & *Dominium* in res *ſuas*, ita ut eas retinere & defendere poſſit *ſervus* contra *conſervum*; eo modo quo antè oſtenſum eſt, civi nihil eſſe propriè *ſuum*, contra voluntatem *civitatis*, ſive ejus qui habet ſummum imperium; eſſe autem *ſua* cuique civi contra concivem.

ſuis contra dominum.

VI. Quoniam ergo & *ſervus* ipſe & ea quæ habet omnia *Domini* ſunt, diſponere autem de ſuo unuſquiſque jure naturali poteſt eo modo quo voluerit, poterit *Dominus* Dominium ſuum in *ſervum* vendere, oppignorare, vel teſtamento transferre pro arbitrio ſuo.

Dominus ſervum poteſt vendere, vel teſtamento alienare.

VII. Præterea id quod antè de ſubditis in *civitate inſtitutivâ* demonſtratum eſt, nimirum, quod is qui

Dominus in ſervum injurius eſſe non poteſt.

 ſummum

ſummum civitatis imperium habet, nullam iis *injuriam* facere poteſt, verum quoque de *ſervis* eſt, propterea quod voluntatem ſuam, *Domini* voluntati ſubjecere. Quare quicquid iſte fecerit, ipſis volentibus fit: volenti autem injuria fieri non poteſt.

Dominus domini, eſt dominus ſervorum.

VIII. Si vero accidat ut *Dominus* ſive captivitate, ſive ſubjectione voluntariâ *ſervus* vel *ſubditus* alterius fiat, ille alter non modo ipſius, ſed etiam *ſervorum* ejus, *Dominus* erit; horum quidem *Dominus ſupremus*, illius *immediatus*. Quoniam enim non modò *ſervus* ſed etiam ea quæ habet *Domini* ſunt, ideo *&* *ſervi* illius hujus ſunt; neque poteſt *Dominus medius* de iis aliter diſponere, quàm *Domino ſupremo* viſum fuerit. Et propterea in civitatibus, ſi quando *Dominus* in *ſervos* potentia abſoluta fuerit, ea à jure naturæ orta eſſe cenſetur, & lege civili non conſtituta ſed præterita.

Quibus modis ſervi liberantur.

IX. *Servus* iiſdem modis *ſervitute* liberatur quibus *ſubditus* in *civitate inſtitutivâ* liberatur ſubjectione. Primo ſi *Dominus* eum libertate donaverit. Nam quod jus in ſe *ſervus Domino* tranſtulit, idem poteſt *Dominus ſervo* rurſus reddere. Atque libertatis donatio talis, MANUMISSIO dicitur.

dicitur. Quod ſimile eſt ac ſi civitas civi permiſerit in aliam civitatem ſe transferre. Secundo, ſi *Dominus ſervum* à ſe *abigat*; id quod in civitate *exilium* eſt: neque differt quoad effectum à *manumiſsione*, ſed quo ad modum. libertas enim hîc in pœnam, illic in gratiam data eſt. Utrobique autem *Dominio* renunciatur. Tertio, *ſervus* ſi captus fuerit, *veterem* ſervitutem *novâ* abolet. nam ſicut & res cæteræ omnes, ita quoque & *ſervi* bello acquiruntur, quos æquum eſt ut *Dominus* protegat, ſi ſuos eſſe volet. Quarto, liberatur *ſervus* ignoratione ſucceſſoris, puta moriente *Domino* ſine teſtamento, & ſine hærede. nemo enim obligari intelligitur, niſi ſcire poſſit cui præſtandum ſit quod debetur. Poſtremò, *ſervus* qui in vincula conjicitur, vel quoquo modo libertate corporali privatur, alterâ illâ obligatione pactitiâ liberatur. Non enim exſiſtit pactum, niſi ubi paciſcenti creditur; nec violari poteſt fides, quæ non eſt habita. *Dominus* autem qui ipſe alii ſervit, *ſervos* ſuos non poteſt ita liberare, quin ſemper ſint in poteſtate *Domini ſupremi*. Nam ut ſupra oſtenſum eſt, ſunt tales *ſervi*, non ſui, ſed *domini ſupremi*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Dominium in beſtias juris naturalis eſt.

X. Eodem modo acquiritur jus in animalia ratione carentia, quo in *perſonas* hominum; nimirum viribus & potentiis naturalibus. Siquidem enim in ſtatu naturali, propter bellum omnium in omnes, ſubjugare, vel etiam occidere Homines, cuique licitum ſit, quoties id ſuo bono conducere videbitur; multo magis idem licitum erit adverſus belluas, hoc eſt, arbitratu ſuo eas in ſervitutem ſubigere, quæ per ingenium cicurari & uſui ſibi eſſe poſſunt, cæteras bello perpetuo, ut noxias perſequi & deſtruere. *Dominium* igitur in beſtias originem habet à *jure naturæ*, non à *jure Divino poſitivo*. Nam ſi non exſtitiſſet tale jus ante promulgationem ſcripturæ ſacræ, nemo jure potuiſſet beſtias ad cibum jugulare, niſi cui voluntas divina in ſcripturis ſacris patefacta eſſet, duriſſimâ ſane hominum conditione, quos beſtiæ devorare ſine injuriâ poſſent, illi beſtias non poſſent. Siquidem ergo à jure naturali ſit, quod beſtia hominem occidat, ab eodem jure erit, quod homo jugulat beſtiam.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

CAPUT IX.

De jure parentum in liberos, & de Regno Patrimoniali.

I. DOminium paternum *non oritur à* Generatione. II. Dominium *in* infantes *ejus eſt qui primus eos in poteſtate ſuâ habet*. III. Dominium *in* infantes *originaliter* matris *eſt*. IV. Infans *expoſitus ejus eſt à quo conſervatur*. V. *Natus ex cive & habente ſummum imperium, imperantis eſt*. VI. *In conjunctione* Maris *&* feminæ, *ita ut neuter alteri imperet, Nati* matris *ſunt, niſi* pacto *vel* lege civili *aliter ſtatuatur*. VII. Liberi *ſubjiciuntur* Patribus, *non minus quam* ſervi Dominis, *&* cives civitati. VIII. *De Honore* Parentum *&* Dominorum. IX. *In quo conſiſtat* libertas, *& differentia* civium *&* ſervorum. X. *Idem eſt jus in cives in* Regno Patrimoniali, *quod in inſtitutivo*. XI. *Quæſtio de jure* ſucceſſionis *in ſola* Monarchia *locum habet*. XII. Monarcha *poteſt* ſummum imperium *civitatis, teſtamento diſponere*. XIII. *Vel* donare *vel* vendere. XIV. Monarcha *inteſtatus, ſemper intelligitur velle fore ſibi* Monarcham ſucceſſorem. XV. *Et aliquem ex ſuis* liberis. XVI. *Et* maſculum *potius quam* feminam. XVII. *Et filiorum* natu maximum, *quam* minorem. XVIII. *Et* fratrem, *ſi prole careat, præ omnibus aliis*. XIX. *Eodem modo quo ſucceditur in* imperium, *ſucceditur etiam in* jus ſucceſſionis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Dominium paternum non oritur à generatione.

I. SOcrates eſt homo, ergo & animal, recta argumentatio eſt, eademque evidentiſſima, propterea quod nihil opus eſt ad conſequentiæ veritatem agnoſcendam, niſi ut vox, *homo*, intelligatur, quia *animal* eſt in ipsâ *hominis* definitione; ſuppletque unuſquiſque propoſitionem quæ deſiderabatur, nempe hanc, *homo eſt animal*. Et hæc, *Sophroniſcus Socratis pater eſt*, *ergo & Dominus*, recta forte illatio eſt, cæterum non evidentiſſima, quia *Dominus* non eſt in definitione *patris*; itaque opus eſt ad evidentiam, ut *patris* & *Domini* connexio explicetur. Qui hactenus Dominium *patris* in *liberos* aſſerere conati ſunt, argumentum nullum attulere præter *generationem*; quaſi per ſe evidens ſit, quod à me genitum eſt meum eſſe; ſimiliter facientes, ac ſi quis putet ſi triangulum ſit, ſtatim apparere, ſine aliâ ratiocinatione angulos ejus eſſe æquales duobus rectis. Præterea, cum *Dominium*, hoc eſt, *imperium ſupremum* indiviſibile ſit, ita ut nemo duobus Dominis ſervire poſſit, ad generationem autem duæ perſonæ

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

concurrant, *Mas* & *fœmina*, impoſſibile eſt ut *Dominium* omnino acquiratur ſola generatione. Quare origo *Dominii paterni* diligentius hoc loco quærenda eſt.

II. Redeundum igitur eſt ad ſtatum naturalem, in quo propter æqualitatem naturæ, omnes homines maturæ ætatis inter ſe æquales habendi ſunt. ibi *jure naturæ* victor victi *Dominus* eſt. *jure* igitur *naturæ* Dominium *infantis* ad eum primum pertinet, qui primus in poteſtate ſuâ ipſum habet. Manifeſtum autem eſt *eum* qui modo *naſcitur*, prius eſſe in poteſtate *matris*, quam cujuſquam alterius, ita ut illum vel educare, vel exponere, ſuo arbitrio & jure poſſit.

Dominium in infantes ejus eſt qui primus eos in poteſtate ſua habet.

III. Siquidem ergo educet (quoniam ſtatus naturæ ſtatus belli eſt) ea lege educare intelligitur, ne adultus, hoſtis fiat, hoc eſt, ea lege ut ipſi obediat. Cum enim neceſſitate naturali *velimus* omnes id quod *nobismetipſis* apparet *bonum*, intelligi non poteſt, quemquam ita vitam dediſſe cuiquam, ut poſſit ſimul, & vires ætate acquirere, & jure hoſtis eſſe. Hoſtis autem eſt quiſque cuique, cui neque paret neque imperat. Atque hoc modo, in ſtatu naturæ, omnis puer-

Dominium in infantes originaliter matris eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pera ſimul & *mater* ſit & *Domina*. Quod vero quidam ajunt, non *matrem*, in hoc caſu, ſed *Patrem* fieri *Dominum*, propter præſtantiam ſexus, nihil eſt; nam & ratio in contrarium eſt, quia inæqualitas virium naturalium minor eſt, quam ut *mas* in *feminam* imperium ſine bello acquirere poſſit. Et conſuetudo in contrarium non eſt; quia *feminæ*, nimirum *Amazones*, quondam bella contra hoſtes geſſerunt, & de *prole* ſuâ ſuo libitu ſtatuerunt; hodiéque pluribus in locis *feminæ* ſunt cum *ſummo imperio*. Neque de harum *liberis* ſtatuunt *mariti*, ſed *ipſæ*; quod ſane *jure naturæ* faciunt, ſi quidem qui ſummum habent imperium legibus civilibus, ut ſupra oſtenſum eſt, non tenentur. Adde quod in ſtatu naturæ ſciri non poteſt, cujus *patris filius* eſt, niſi indicio *matris*. ejus igitur eſt quem *mater* vult eum eſſe, & proinde *matris* eſt. Originale igitur in *liberos* Dominium, *matris* eſt; & apud homines non minùs quam cætera animantia, partus ventrem ſequitur.

Infans expoſitus, ejus eſt à quo conſervatur.

IV. *A matre* autem ad alios tranſit *Dominium* diverſis modis: primo, ſi jus ſuum dereliquerit ſive abjecerit *filium exponendo*. Is igitur qui expoſitum

tum educaverit idem habebit Dominium quod habebat *mater*. Vitam enim quam *mater* (non *generando* ſed *alendo*) dederat, *exponendo* tollit. quare & obligatio, quæ orta eſt ex vitæ donatione per *expoſitionem* ſublata eſt. Ei autem qui ipſum alendo conſervavit, omnia debet conſervatus, & nomine alumni, tanquam *matri*, & nomine *ſervi*, tanquam *Domino*. Etſi enim *mater* filium in ſtatu naturæ ubi omnia ſunt omnium, repetere poſſit, (eodem ſcilicet jure quo quilibet alius) tamen *filius* jure non poteſt ad matrem ſe transferre.

Natus ex cive & habente ſummum imperium, imperantis eſt.

V. Secundo, ſi *mater* bello capta ſit, *natus* ex eâ capientis eſt, propterea quod qui *Dominium* in *perſonam* habet, *Dominium* habet in omnia quæ ſunt ejus: quare & in *filium*, ut capite præcedente, Articulo 5. dictum eſt. Tertiò, ſi *mater* civis ſit cujuſcunque civitatis, is qui in ea civitate habet ſummum imperium, *Dominium* habebit ejus qui ab ea naſcetur: nam & *matris* Dominus eſt, quæ habenti ſummum Imperium in omnibus tenetur obedire. Quarto, ſi *mulier* viro ſe tradiderit in vitæ ſocietatem, eâ lege ut imperium apud *virum* ſit, *qui naſcitur* ex ambobus, *patris* eſt, propter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

imperium in *matrem*. Sed ſi *fœmina imperium habens filios* ex *ſubdito* ſuſceperit, ſuſcepti *matris* ſunt. Aliter enim, ſalvo imperio, mulier filios habere non poteſt. Atque univerſaliter, ſi *maris* & *fœminæ* ſocietas *unio* ſit, ut alter alterius imperio ſubjiciatur, *liberi* ſunt *imperantis*.

In conjunctione maris & fœminæ, ita ut neuter alteri imperet, nati matris ſunt, niſi pacto vel lege civili aliter ſtatuatur.

VI. Cæterùm in ſtatu naturæ, ſiquidem *mas* & *fœmina* ſocietatem contrahant, ita ut alter alterius imperio non ſubſit, *nati* ex iis *matris* ſunt, propter rationes adductas ſupra articulo tertio, niſi aliter pactis proviſum ſit. pactis enim *mater* de jure ſuo diſponere poteſt prout velit, quemadmodum factum eſt olim ab *Amazonibus*, quæ ex vicinis ſuſceptos liberos, *mares* quidem illis remiſerunt, *fœminas* ſibimetipſis pacto retinuerunt. In civitate vero ſi contractus ſit inter *marem* & *fœminam* ad cohabitationem, liberi geniti *patris* ſunt, quia in omnibus civitatibus, ſcilicet conſtitutis à *Patribus*, non à *matribus familias*, imperium domeſticum viri eſt. vocatur autem talis contractus, ſi fiat ſecundum leges civiles, MATRIMONIUM. ſi verò contrahant concubinatum tantùm, *filii* ſunt vel *matris*, vel *patris* variè, prout in di-

verſis

verſis civitatibus leges civiles diverſæ ſunt.

VII. Quoniam, per articulum tertium, *mater originaliter liberorum Domina* eſt, & ab illâ *pater*, vel alius quiſpiam jure derivato; manifeſtum eſt, non minus *liberos* illis eſſe ſubjectos à quibus aluntur & educantur, quam *ſervi Dominis*, vel *ſubditi* illi qui *ſummum* habet *imperium* in civitate; neque poſſe *parentem*, quamdiu in ejus poteſtate eſt, *filio* injurium eſſe. Etiam ſubjectione iiſdem modis *Filius* liberatur, quibus *ſubditus* & *ſervus*. Eadem enim res eſt *emancipatio*, cum *manumiſſione*, & *abdicatio cum exilio*.

Liberi ſubjiciuntur Patribus, non minus quàm ſervi dominis, & cives civitati.

VIII. *Patrem-familias emancipatus filius*, vel *manumiſſus ſervus*, privatum jam patriâ & herili poteſtate minus metuunt, & (ſi quidem verus & internus ſpectetur *honor*) minùs *honorant* quam antè. Eſt enim *honor*, ut dictum eſt ſectione ſuperiore, nihil aliud quam potentiæ alienæ æſtimatio; ideoque cui minus potentiæ eſt, minus ſemper eſt *honoris*. Non eſt autem putandum *manumittentem manumiſſum*; vel *emancipantem emancipatum* ita voluiſſe ſibi æquare, ut ne beneficii quidem reus eſſet, ſed in omni-

De honore parentum & dominorum.

bus ſe gereret, tanquam æqualis ſibi eſſet. Intelligendum igitur ſemper eſt, eum qui liberatur ſubjectione, ſive ſit *ſervus*, ſive *filius*, ſive *colonia* aliqua, promittere ſaltem externa ſigna omnia quibus ſuperiores ab inferioribus ſolent *honorari*. Ex quo ſequitur præceptum illud de *parentibus honorandis* eſſe *legis naturalis*, non modo ſub titulo *gratitudinis*, ſed etiam *Pactionis*.

In quo conſiſtat libertas, & differentia civium & ſervorum.

IX. Quænam ergo eſt, quæret aliquis, inter *liberum*, vel inter *civem*, & *ſervum* differentia? neque enim quod ſciam, à quoquam ſcriptore explicatum eſt quid ſit *libertas*, & quid *ſervitus*. Vulgo omnia noſtro arbitratu facere, atque id impunè, *libertas*; id non poſſe, *ſervitus* judicatur; quod in civitate, & cum pace humani generis fieri non poteſt; quia civitas ſine imperio & jure coërcendi nulla eſt. LIBERTAS, ut eam definiamus, nihil aliud eſt quam *abſentia impedimentorum motûs*; ut aqua vaſe concluſa, ideò non eſt *libera*, quia vas impedimento eſt ne effluat, quæ fracto vaſe *liberatur*. Et eſt cuique *libertas* major vel minor, prout plus vel minus ſpatii eſt in quo verſatur; ut majorem habeat *libertatem* qui in amplo carcere, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

quam qui in anguſto cuſtoditur. Et poteſt eſſe homo *liber* verſus unam partem, nec tamen verſus alteram, ut qui iter faciens ſepibus & maceriis, ne vineas & ſegetes viæ vicinas conterat, hinc & inde cohibetur. Et hujusmodi quidem impedimenta externa & abſoluta ſunt; quo ſenſu omnes *ſervi* & *ſubditi liberi* ſunt, qui non ſunt vincti, vel incarcerati. Alia ſunt arbitraria, quæ non abſolutè impediunt motum, ſed per accidens, nimirum per electionem noſtram: ut qui in nave eſt, non ita impeditur quin ſe in mare præcipitare poſſit, ſi velle poſſit. Atque hic quoque, quo quis pluribus viis movere ſe poteſt, eo majorem habet *libertatem*. Atque in hoc conſiſtit *libertas* civilis. nemo enim ſive *ſubditus*, ſive *filius* familias, ſive *ſervus*, ita *civitatis* vel *patris* vel *Domini* ſui, utcunque ſeveri, pœnis propoſitis impeditur, quin omnia facere, & ad omnia ſe convertere poſſit, quæ ad vitam & ſanitatem tuendam ſunt neceſſaria. Non igitur reperio quid ſit de quo vel *ſervus* quiſquam conqueri poſſit eo nomine quod *libertate* careat, niſi miſeria ſit, ita cohiberi ne ipſe ſibi noceat, & vitam, quam bello vel infortunio, vel

demum

demum inertiâ ſuâ amiſerat, unà cum omnibus alimentis, & omnibus rebus ad vitam & ſanitatem neceſſariis ea lege recipere ut regatur. Qui enim ita cohibetur pœnis propoſitis, ne omnia quæ vult faciat, non opprimitur *ſervitute*, ſed regitur & ſuſtentatur. Hoc autem (in omni civitate & familiâ, ubi ſervi exſiſtunt) *cives liberi*, & *filii* familias præ *ſervis* eximium habent, ut & miniſteria civitatis, vel familiæ obeant honoratiora, & plus poſſideant rerum ſuperfluarum. Atque in hoc ſita eſt differentia inter *civem liberum* & *ſervum*, quod LIBER quidem is ſit qui ſoli civitati, SERVUS autem qui etiam concivi ſervit. Libertas alia omnis, exemtio eſt à legibus civitatis, & propria imperantium.

Idem eſt jus in cives in regno patrimoniali, quod in inſtitutivo.

X. *Pater-familias, liberi ſervique* ejus, virtute imperii paterni, in unam perſonam civilem coaliti, FAMILIA dicitur. Eadem, ſi multiplicatione *prolis*, & *ſervorum* acquiſitione, numeroſa fiat, ita ut ſine belli incertâ aleâ ſubjugari non poſſit, appellabitur REGNUM PATRIMONIALE. Quod quamquam vi acquiſitum differat à *Monarchiâ inſtitutivâ* origine & modo conſtituendi, conſtitutum tamen

men omnes eaſdem habet proprietates, & idem eſt utrobique imperii jus, ut non ſit opus quidlibet de iis ſeorſim dicere.

XI. Quo jure ſumma imperia conſtituta ſunt, dictum eſt. breviter jam, quo jure continuentur, dicendum eſt. Jus autem quo continuantur, illud eſt quod appellatur jus SUCCESSIONIS. Quoniam autem in *Democratiâ*, ſummum imperium apud *populum* eſt, quamdiu cives exſiſtunt, tamdiu penes eandem eſt perſonam. Populus enim *ſucceſſorem* non habet, ſimiliter in *Ariſtocratiâ*, moriente uno optimatum, aliquis alius in ejus locum à cæteris ſubſtituitur: ideoque niſi ſimul deficiant, quod ſuppono nunquam accidere, *ſucceßio* nulla eſt. Quæſtio igitur de jure *ſucceßionis* in ſolâ *Monarchiâ abſolutâ* locum habet. Nam qui ad tempus tantùm ſummum exercent imperium, non ſunt ipſi *Monarchæ*, ſed *miniſtri* civitatis.

Quæſtio de jure ſucceſſionis in ſola Monarchia locum habet.

XII. Primum autem ſi *Monarcha ſucceſſorem* ſibi teſtamento inſtituerit, inſtitutus *ſuccedet*. nam ſi à *populo* inſtituatur, habebit omne jus in civitatem quod *populus* habebat, ut oſtenſum eſt Cap. 7. artic. 11. Sed *populus* potuit ipſum eligere, ergo eodem

Monarchia poteſt ſummum imperium civitatis teſtamento diſponere.

jure

jure ipſe alium. Sed in *regno* etiam *Patrimoniali* eadem ſunt jura quæ in *inſtitutivo*. Quare monarcha omnis poteſt *ſucceſſorem* ſibi teſtamento facere.

Vel donare vel vendere.

XIII. Quod autem quis teſtamento transferre in alium poteſt, id eodem jure donare, vel vendere, vivens poteſt. cuicunque ergo is ſummum imperium tradiderit, ſive dono, ſive precio, jure traditur.

Monarcha inteſtatus, ſemper intelligitur velle fore ſibi Monarcham ſucceſſorem.

XIV. Quod ſi neque Teſtamento, neque aliter, voluntatem ſuam de *ſucceſſore* vivens declaraverit, intelligitur primum noluiſſe eum redire civitatem ad Anarchiam, ſive ſtatum belli, id eſt, ad perniciem civium: tum quia non potuit id facere ſine violatione legum naturalium, quibus in foro conſcientiæ obligatus erat ad omnia quæ ad pacem neceſſariò conducunt: tum etiam quia ſi voluiſſet, non erat difficile id apertè declaraſſe. Deinde, quia jus tranſit ſecundum voluntatem patris, cenſendum eſt de *ſucceſſore* per ſigna voluntatis ejus. Intelligitur ergo voluiſſe eum ſubditos ſuos ſub regimine eſſe *Monarchico*, potius quam alio, propterea quod & ipſe eum ſtatum exemplo ſuo, regnando commendavit antè, nec

alio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

alio facto aut verbo poſt damnavit.

XV. Porrò quoniam naturali neceſſitate omnes homines bene illis eſſe malunt per quos ſibi honor & gloria eſt, quam aliis; honor autem & gloria unicuique poſt mortem per liberorum potius quam per aliorum quorumcumque hominum potentiam contingit; colligitur, patrem melius velle liberis ſuis, quam quibuſcunque aliis. Intelligitur itaque voluntas patris inteſtati ea fuiſſe ut *ſucceſſor* ei aliquis eſſet ex liberis ſuis. Hoc tamen ita intelligendum eſt, ſi alia ſigna apertiora in contrarium non exſiſtant; cujus generis, poſt *ſucceſsiones* plures, poteſt eſſe conſuetudo. qui enim de *ſucceſsione* tacet, intelligitur conſuetudini Regni conſentire. *Et aliquem ex ſuis liberis.*

XVI. Inter liberos, maſculi fœminis præferuntur; principio quidem forte quod plerunque (licet non ſemper) aptiores ſunt ad rerum magnarum, præſertim vero bellorum adminiſtrationem; poſt autem, ubi in conſuetudinem abiit, quod conſuetudini non ſit contradictum; ideóque voluntas *Patris* in eorum favorem, niſi conſuetudo alia vel ſignum *Et maſculum potius quàm fœminam.*

aliud

aliud apertius repugnet, interpretan-da eſt.

Et filiorum natu maximum, quàm minorem.

XVII. *Filiorum* autem, quia æquales ſunt, nec dividi imperium poteſt, is *ſuccedet* qui maximus natu eſt. Nam ſi differentia ſit aliqua propter ætatem, dignior maximus eſt. nam naturâ judice annis provectior (quia ſolet eſſe) prudentior eſt. Alius autem judex dari non poteſt. Si vero fratres omnes pro æqualibus habendi ſint, *ſorte* fiet *ſucceſſor*. Eſt autem ſors naturalis, *primogenitura*; eâ vero jam præfertur natu maximus: neque eſt qui poteſtatem habeat judicandi utrum eo, an alio genere ſortium res decidenda ſit. Quæ autem ratio pro primogenito, eadem pro primogenitâ militat.

Et fratrem, ſi prole careat, præ omnibus aliis.

XVIII. Quod ſi liberi nulli ſint, tunc ad fratres & ſorores imperium tranſibit, propter eandem rationem, qua liberi *ſuccederent* ſi eſſent; nam naturâ proximi, benevolentiâ proximi eſſe ſupponuntur; & in Fratres prius quam in ſorores; item in majores natu prius quam in minores. Ratio enim hic eadem eſt, quæ in liberis.

Eodem modo quo ſuccedi-

XIX. Porrò qua ratione *ſuccedi-tur* ad imperium, eâdem quoque ſuc-

ceditur

ceditur ad jus *ſucceßionis.* nam primogenitus, ſi ante patrem moriatur, cenſebitur, niſi pater aliter ſtatuerit, jus ſuum *ſucceßionis* tranſtuliſſe ad liberos ſuos; ideoque nepotes & neptes priores ad *ſuccedendum* erunt quàm ipſorum avunculi. Hæc inquam omnia ita ſe habent, ſi conſuetudo loci (cui pater non contradicendo, cenſebitur conſentire) non impediat.

tur in imperium, ſucceditur etiam in jus ſucceſſionis.

CAPUT X.

Specierum trium civitatis quoad incommoda ſingularum comparatio.

I. *Comparatio ſtatus* naturalis *cum ſtatu* civili. II. Imperantis *&* civium *eadem ſunt commoda & incommoda.* III. *Commendatio* Monarchiæ. IV. *Regimen unius non eſſe eo nomine iniquum, quod unus plus poſſit cæteris omnibus.* V. *Rejectio opinionis eorum qui dicunt* Dominum *cum* ſervis *non poſſe eſſe* civitatem. VI. *Exactiones graviores eſſe ſub* populo *imperante, quam ſub* Monarchâ. VII. *Cives innocentes minus obnoxios eſſe pœnis ſub* Monarchâ, *quam ſub* populo. VIII. *Libertatem civium ſingulorum non minorem eſſe ſub* Monarchâ, *quam ſub* populo. IX. *Non eſſe civibus incommodum, quod non omnes ad publicas deliberationes admittantur.*

X. *De-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

X. *Deliberationes civiles magnis cœtibus male committuntur, propter plurimorum* imperitiam. XI. *Propter* eloquentiam. XII. *Propter* factionem. XIII. *Propter* inſtabilitatem *legum*. XIV. *Propter defectum* taciturnitatis. XV. *Ea incommoda* Democratiæ *adhærere, quatenus homines naturaliter delectantur exiſtimatione ingenii.* XVI. *Incommoda civitatis ex rege* puero. XVII. *Monarchicæ præſtantiæ ſignum, poteſtas ducum caſtrenſis.* XVIII. *Optimus ſtatus civitatis eſt, ubi cives imperantis ſunt hæreditas.* XIX. Ariſtocratia *tanto melior eſt quanto* Monarchiæ *propior, pejor quanto ab eâ remotior.*

Comparatio ſtatus naturalis cum ſtatu civili.

I. D*Emocratia, Ariſtocratia & Monarchia* quid ſint dictum eſt. Utra autem ad civium pacem conſervandam, & commoda eorum procuranda aptior ſit, earum comparatione videndum eſt. Primùm autem commoda & incommoda civitatis in univerſum conferamus, ne quis forte ſatius eſſe ducat, vivere unumquemque arbitrio ſuo quàm civitatem omnino conſtituere. Extra ſtatum civitatis, unuſquiſque libertatem habet integerrimam quidem, ſed infructuoſam; propterea quod qui propter libertatem

ſuam

ſuam omnia agit arbitrio ſuo, propter libertatem aliorum omnia patitur arbitrio alieno. At civitate conſtitutâ, unuſquiſque civium tantum libertatis ſibi retinet, quantum ſufficit ad bene & tranquillè vivendum, tantum item aliis adimitur, ut non ſint metuendi. Extra civitatem, unicuique ita jus eſt ad omnia, ut tamen nulla re frui poſſit. In civitate verò, unuſquiſque finito jure ſecurè fruitur. Extra civitatem, quilibet à quolibet jure ſpoliari & occidi poteſt. In civitate ab uno tantum. Extra civitatem, propriis tantum viribus protegimur. In civitate, omnium. Extra civitatem, fructus ab induſtriâ nemini certus. in civitate, omnibus. Denique extra civitatem, imperium affectuum, bellum, metus, paupertas, fœditas, ſolitudo, barbaries, ignorantia, feritas. in civitate, Imperium rationis, Pax, ſecuritas, divitiæ, ornatus, ſocietas, elegantia, ſcientiæ, benevolentia.

Imperantis & civium eadem ſunt commoda & incommoda.

II. *Ariſtoteles* Politicorum lib. 7. cap. 14, duo eſſe ait genera regiminum, quorum alterum ad *imperantis*, alterum ad *ſubditorum* commodum dirigitur. Quaſi ubi cives duriùs tractantur, ibi *una*; ubi mitiùs, ibi *alia*

ſpe-

ſpecies eſſet civitatis; quod ei minime concedendum eſt. Sunt enim *imperantis* & *ſubditorum*, eadem & communia commoda & incommoda omnia quæ ex regimine oriuntur. Incommoda quæ civi alicui, infortunio, ſtultitiâ, negligentiâ, ignaviâ, vel luxuriâ ſuâ accidunt, à Regentis incommodis ſeparari poſſunt: ſed non ſunt illa Regiminis incommoda, ut quæ in qualibet civitate accidere poſſunt. Eadem ſi accidunt à primâ civitatis inſtitutione, dicentur quidem Regiminis incommoda, ſed ipſi imperanti cum civibus communia erunt, ſicut communia etiam ſunt eorum commoda. Primum autem & maximum commodum, Pax & defenſio, idem utriſque eſt. Nam & is qui imperat, & is cui imperatur ad vitæ ſuæ defenſionem, viribus utitur ſimul omnium concivium. Et maximo incommodo quod in civitate contingere poteſt, nimirum cæde civium, quæ ab Anarchiâ oritur, & is qui ſummum imperium habet, & quilibet unus civium æquè obruitur. Secundò, ſi is qui ſummum imperium obtinet pecuniarum tantum à civibus exegerit, ut ſe & familias ſuas alere, & vires corporum ſuorum conſervare non poſſint,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſint, incommodum non magis illorum eſt, quam imperantis, qui quaniſcunque divitiis ſine corporibus civium, Imperium ſuum & divitias tueri non poteſt. Si verò tantum exegerit quantum ad imperii adminiſtrationem ſufficit, id commodum æquè eſt & ipſi & civibus ad communem pacem & defenſionem. Neque imaginabile eſt quomodo divitiæ *publicæ* civibus *privatis* incommodo eſſe poſſint, modo privati non ita exhauriantur, ut per induſtriam ſuam, neceſſaria ad corporis & animi vires ſuſtentandas acquirere ſit impoſſibile. Nam ſic incommodum & ad ipſum imperantem pertineret, nec oriretur ab inſtitutione, vel ordinatione pravâ (quia in omni genere civitatis, cives opprimi poſſunt) ſed à bene ordinatæ civitatis pravâ adminiſtratione.

III. Quod autem dictarum ſpecierum civitatis, *Democratiæ*, & *Ariſtocratiæ* & *Monarchiæ* optima ſit *Monarchia* ex comparatione commodorum & incommodorum in ſingulis oſtendendum eſt. Hæc igitur, quod *univerſum* ab *uno Deo* regitur; quod *Antiqui* ſtatum *Monarchicum* cæteris prætulerunt, regimen Deorum *Commendatio Monarchiæ.*

uni

uni *Iovi* adſcribentes; quod principi[o] rerum, nationumque arbitria princi[pum] pro legibus fuerint; quod im[perium] *Paternum* inſtitutum à De[o] in creatione *Monarchicum* fuerit; quo[d] regimina cætera ex *Monarchiæ* per ſe[] ditiones diſſolutæ ruderibus, artifici[o] hominum (*) pòſt conglutinata ſint; quodque populus Dei ſub regibu[s] fuerint, quamquam *Monarchian* commendatiorem nobis exhibeant, ta[]men quia id non rationibus, ſed exemplis & teſtimoniis faciunt, omit[]temus.

Annotatio. Artificio hominum conglutinata ſint, &c.] *Videntur huc ſpectaſſe antiqui qui fabulam nobis confinxerunt de Prometheo. Narrant Prometheum ſurrepto à Sole igne, ex luto feciſſe hominem: atque ob id factum perpetua jecoris laceratione irato Iovi dediſſe pœnas. Hoc eſt, ingenio humano (id quod ſignificatur per Prometheum) leges, & juſtitiam à Monarchia per imitationem ſumptas eſſe, quarum vi (tanquam igne à fonte ſuo naturali ſurrepto) multitudo (quaſi lutum & fex hominum) in unam perſonam civilem animata & conflata eſt, quæ Ariſtocratia vel Democratia appellatur. Inventi autem authores & fautores qui ſecurè atque otioſè*

ſub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſub imperio regum naturali vivere potuiſſent, hanc pœnam dant, ut perpetuis curis, ſuſpicionibus diſſenſionibusque alio loco expoſiti crucientur.

IV. Sunt quibus *unius* Regimen, eo nomine diſplicet quia *unius* eſt; quaſi iniquum eſſet inter tam multos tantâ poteſtate eminere *unum* aliquem, ut arbitrio ſuo poſſit de cæteris omnibus ſtatuere. Hi ſanè ſubtrahere ſe ab imperio *unius* Dei, ſi poſſent, vellent. Sed exceptionem hanc contra *unum* ſuggerit invidia, dum vident unum habere quod omnes cupiunt. idem iniquum eſſe cenſerent eadem ratione, ſi *pauci* imperarent, niſi ipſi vel eſſent, vel eſſe ſperarent ex eorum numero. nam ſi iniquum ſit non eſſe jus æquale omnibus, iniquum etiam eſt regimen optimatum. Quoniam autem oſtenſum eſt ſtatum æqualitatis eſſe ſtatum belli, ideoque inæqualitatem introductam eſſe conſenſu omnium, inæqualitas illa non eſt amplius habenda pro re iniquâ, ubi plus habet is cui plus volentes dedimus. Incommoda igitur quæ ſequuntur *unius hominis* imperium, ſequuntur *hominem* non *unitatem*. Videndum igitur eſt, utrum imperium *hominis*,

Regimen unius non eſſe eo nomine iniquum, quod unus plus poſſit cæteris omnibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

an *hominum*, plura civibus adferat incommoda.

Rejectio opinionis eorum, qui dicunt dominum cum ſervis non poſſe eſſe civitatem.

V. Sed primum amolienda eſt ſententia eorum, qui negant omnino civitatem eſſe, quæ conflatur ex quantovis numero ſervorum ſub communi Domino. Cap. 5. articulo 9, definitur *civitas* eſſe *perſona* una facta ex pluribus hominibus, cujus voluntas, ex ipſorum pactis, pro ipſorum omnium voluntatibus habenda eſt, ut ſingulorum viribus & facultatibus uti poſſit, ad pacem & defenſionem communem. *Perſona* autem *una* eſt, per ejuſdem capitis articulum eundem, quando plurium voluntates unius voluntate continentur. Sed voluntas uniuſcujuſque ſervi continetur in voluntate Domini, ut oſtenſum eſt capite 8. articulo 5, ita ut poſſit eorum viribus & facultatibus uti prout voluerit. Sequitur ergo civitatem eſſe quæ conſtituitur ex *Domino* & pluribus *ſervis*. neque poteſt ulla ratio in contrarium adduci quæ non æque militet contra civitatem conſtitutam à *patre* & *liberis*. Nam apud *Dominum* cui *liberi* non ſunt, *ſervi liberorum* rationem ſubeunt. Sunt enim & honor & præſidium ejus, neque magis ſubjiciuntur *ſervi Dominis*, quam *liberi* patri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

patribus, ut ſuprà oſtenſum eſt capite 8. articulo 5.

VI. Inter incommoda imperii ſummi unum eſt, quod imperans præter pecunias ad ſumtus publicos, hoc eſt, ad miniſtros publicos alendos; præſidia ædificanda, & tuenda; bella gerenda; rem domeſticam honorificè ſuſtentandam neceſſarias, poſſit etiam, ſi velit, alias exigere per libidinem, quibus *filios, cognatos, gratioſos*, atque etiam *adulatores* ditare poſſit. Confitendum eſt, incommodum quidem hoc eſſe, ſed ex numero eorum quæ in omni genere civitatis reperiuntur; in *Monarchiâ* autem tolerabiliora quàm in *Democratiâ*. Nam & ſi velit *Monarcha* illos locupletare, pauci ſunt, quia unius ſunt. Sed in *Democratiâ*, quot ſunt *Demagogi*, id eſt, potentes apud populum *oratores*, (qui & ſimul plures ſunt, & quotidie novi ſuboriuntur) tot ſunt qui *liberos*, *cognatos*, *amicos*, *adulatoreſque* ditandos habent. Cupiunt enim ſinguli, non modo familias ſuas divitiis potentes, illuſtreſque reddere, quantum poſſunt, ſed etiam alios ſui muniendi cauſâ beneficiis devincire. *Monarcha* miniſtros & amicos ſuos, quia non ſunt numeroſi, ſine

Exactiones graviores eſſe ſub populo imperante, quàm ſub Monarcha.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

civium diſpendio, deferendo ſcilicet illis belli paciſque munia, magna ex parte explere poteſt; in *Democratiâ*, ubi multi ſatiandi ſunt, & ſemper novi, fieri id ſine oppreſſione civium non poteſt. *Monarcha* quamquam poſſit indignos promovere, ſæpe tamen id facere non vult; *Oratores* autem in *Democratiâ* ſemper hoc omnes velle intelliguntur, ideo quia opus eſt. Aliter enim potentia eorum qui id ſoli facerent ita creſceret, ut non modo ſibi, ſed & civitati formidanda eſſet.

Cives innocentes minus obnoxios eſſe pœnis ſub Monarcha, quàm ſub populo.

VII. Summi imperii incommodum aliud eſt, metus ille mortis perpetuus in quo unumquemque verſari neceſſe eſt, dum reputat ſecum, poſſe eum qui imperat, non modo pœnas quas velit, in quæ velit peccata conſtituere, ſed etiam cives innocentes, & qui nihil contra leges commiſerunt, ira & libidine jugulare. Atque magnum hoc reverà in omni civitatis ſpecie incommodum eſt, ubi fit: (incommodum enim ideo eſt quia fit, non quia fieri poteſt:) ſed vitium eſt Regentis, non Regiminis; non enim *Neronis* facta *Monarchiæ* ſunt omnia eſſentialia. Minus tamen ſæpe damnantur cives immeritò, regnante *Homine*,

mine, quam *populo*. Nam Reges ſæviunt in eos tantum, qui vel conſiliis intempeſtivis moleſti, vel verbis contumelioſis, vel voluntate adverſi ipſis ſolis ſunt. Faciunt autem ut potentiæ exceſſus, quem habere unus civis ſupra alium poſſit, innoxius ſit. Itaque *Nerone* vel *Caligulâ* aliquo regnante, pati immeritò nemo poteſt, niſi qui ipſi cogniti ſunt, nimirum Aulici, vel munere aliquo conſpicui; neque omnes, ſed illi ſoli, quibus eſt quod is habere cupit; nam qui moleſti aut contumelioſi in eum ſunt, meritò plectuntur. In *Monarchia* igitur, is qui latere vult, qualiſcunque ſit qui regnat, extra periculum eſt. Patiuntur enim ſoli ambitioſi, cæteri ab injuriis potentiorum defenduntur. Sed in *dominatione populari* tot poſſunt eſſe *Nerones*, quot ſunt *Oratores* qui *populo* adulantur. tantum enim poteſt unuſquiſque eorum, quantum ipſe *populus*: atque in ſubtrahendis à pœna iis, qui per libidinem & odia privata, concives immeritò occiderunt, quaſi tacito quodam inter ſe pacto, *Hodie mihi cras tibi*, alter alterius cupidini mutuò cedunt. Præterea potentiæ privatæ terminus quidam eſt, ultra quem civitati pernicioſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

futura eſt, & propter quam *Monarchis* aliquando neceſſarium eſt providere, ne quid inde Reſpublica capiat detrimenti. Illam igitur potentiam quando in divitiis ſita erat, divitiarum diminutione diminuerunt, ſi quando vero conſiſteret in aurâ *populari*, ipſum potentem ſine alio crimine ſuſtulerunt. Idem in *Democratiis* fieri ſolet. Nam *oſtraciſmo* exſulabant potentes *Athenienſes* ſine crimine, propter potentiam ſolam, & necabantur Romæ tanquam regnum affectaverint qui plebis favorem captabant beneficiis. Pares in hoc *Democratia* & *Monarchia*, impares tamen famâ fuerunt: quia fama à populo eſt, & quod à multis fit, à multis laudatur. Ideoque invidiâ in virtutem eorum factum eſſe dicitur, ſi facit *Monarcha*, quod ſi factum eſſet à *populo*, politia eſſet.

Libertatem ſingulorum non minorem eſſe ſub Monarcha, quàm ſub populo.

VIII. Sunt qui ideo *Monarchiam Democratiâ* incommodiorem putent, quod *illic* minus libertatis ſit quam *hic*. Si per *libertatem* intelligant exemtionem à ſubjectione quæ legibus, hoc eſt, mandatis debetur *populi*, neque in *Democratiâ* neque in alio ſtatu civitatis quocunque ulla omnino *libertas* eſt. Si *libertatem* in eo

ſitam

ſitam eſſe intelligant, ut paucæ ſint leges, pauca vetita, & ea talia quæ niſi vetentur, non ſit Pax, tunc nego plus eſſe *libertatis* in *Democratiâ* quam in *Monarchiâ*. poteſt enim non minus hæc quam illa cum tali libertate rectè conſiſtere. Etſi enim portis turribuſque civitatis cujuſcunque, characteribus quantumvis amplis *libertas* inſcribatur, non eſt ea cujuſcunque *civis*, ſed *civitatis* libertas; neque meliori jure verbum illud civitati inſcribitur quæ à *populo*, quam quæ à *Monarcha* regitur. Sed quando cives privati, id eſt, ſubditi libertatem poſcunt, nomine libertatis non *libertatem* ſed *Dominium* poſcunt; quod tamen præ inſcitia minimè animadvertunt. Si enim quam libertatem quiſque ſibi expetit, eandem prout lege naturæ præceptum eſt, aliis concederet, rediret ille ſtatus naturalis, in quo omnes jure poſſunt omnia; quem ut omni ſubjectione civili pejorem, ſi ſcirent, reſpuerent. Sed ſi quis liberum eſſe ſolum poſcat, cæteris obſtrictis, quid aliud quam *Dominium* poſcit? Nam qui ſolutus eſt omni vinculo, vinctorum omnium quotquot ſunt *Dominus* eſt. Non eſt ergo major libertas civium in ſtatu *popu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

lari quam *Monarchico*. Id quod imponit, eſt *participatio* æqualis munerum publicorum, & Imperii. Nam ubi Imperium *populi* eſt, cives eâtenus imperium ſinguli *participant*, quatenus *populi* imperantis partes ſunt. Munera autem publica æqualiter participant, quatenus in magiſtratibus & miniſtris publicis eligendis æqualia habent ſuffragia. Atque hoc eſt quod voluit *Ariſtoteles*, ipſe quoque conſuetudine temporis libertatem pro imperio nominans, Lib. 6. *Politicorum*, cap. 2. *In ſtatu populari libertas eſt ex ſuppoſitione. Quod vulgo dicunt, tanquam extra ſtatum hunc liber eſſet nemo.* Ex quo obiter colligere licet, cives eos qui in *Monarchiâ* ſublatam libertatem plorant, hoc tantum ſtomachari, quod non adhibeantur ad Reipublicæ gubernacula.

Non eſſè civibus incommodum, quòd non omnes ad publicas deliberationes admittantur.

IX. Sed ob hoc ipſum fortaſſe aliqui *ſtatum popularem* maximo intervallo *Monarchiæ* anteferendum eſſe dicet, quod illic, ubi ſcilicet negotia publica omnes tractant, prudentiam, ſcientiam, eloquentiamque ſuam in deliberationibus circa res maximæ difficultatis & momenti publicè oſtentandi poteſtas omnibus facta ſit; id quod propter naturæ humanæ innatam

natam laudis cupiditatem, omnibus iis qui vel talibus virtutibus antecellunt, vel ſibi videntur cæteris antecellere, omnium rerum eſt jucundiſſimum. hîc vero via illa ad laudem & dignitates obtinendas, maximæ parti civium præcluſa eſt. Quid autem eſt, ſi hoc non eſt incommodum? Dicam. Sententiam ejus quem contemnimus noſtræ prælatam videre; ſapientiam noſtram in conſpectu noſtro negligi; incerto certamine inanis gloriæ, certiſſimas ſuſcipere inimicitias; (hoc enim declinari non poteſt, ſive vicerimus, ſive vincamur:) odiſſe & odio eſſe ob diſſimilitudinem opinionum; conſilia & vota noſtra ubi non eſt opus, ſine fructu omnibus patefacere; rem domeſticam negligere: Hæc, inquam, incommoda ſunt. Abeſſe verò à certamine ingeniorum, quamquam ea certamina facundis jucunda ſint, non eſt ideo illis incommodum, niſi etiam viris fortibus incommodum dicemus eſſe pugnâ prohiberi, propterea quod eâ delectantur.

X. Praeterea multæ cauſæ ſunt quare minus rectè in magnis conventibus deliberatur, quàm ubi conſiliarii ſunt pauci, Quarum una eſt, quod ad *Deliberationes civiles magnis cœtibus*

malè committuntur, propter plurimorum imperitiam.

rectè deliberandum de omnibus quæ ad ſalutem civitatis conducunt, cognitu neceſſaria ſunt non modo ea quæ intus, ſed etiam ea quæ foris ſunt. intus quidem quibus rebus, & unde quæſitis, civitas alitur & defenditur; quæ loca præſidiis habendis apta; unde milites & habendi & alendi ſunt; quis ſit civibus animorum habitus verſus principem, vel civitatis gubernatores, & multa ſimilia. Foris autem, quanta & in quibus rebus ſita ſit potentia ſingularum civitatum vicinarum; quid nobis ab illis commodi & incommodi proveniat; qui affectus eorum & erga nos, & ſe invicem; & quid quotidie apud eos conſilii capiatur. Hæc autem quia pauciſſimi cognoſcunt in numeroſo cœtu hominum, maximâ ex parte, talium rerum imperitorum, ne dicam incapacium, quid numerus ille deliberantium ineptis ſententiis contribuere ad conſilia, aliud quam impedimentum poteſt?

Propter eloquentiam.

XI. Alia cauſa quare magnus cœtus ad deliberationem minus idoneus ſit, ea eſt, quod unuſquiſque eorum qui ſententiam ſuam explicant, neceſſe habet perpetuâ & longâ uti oratione; eamque exiſtimationis causâ, audien-

audientibus quantum poteſt ornatam gratamque eloquentiâ reddere. Eloquentiæ autem munus eſt, *Bonum* & *malum*, *utile* & *inutile*, *Honeſtum* & *inhoneſtum*, facere apparere majora vel minora quam revera ſunt, & *Iuſtum* videri, quod *injuſtum* eſt, prout ad finem dicentis videbitur conducere. Hoc enim eſt perſuadere; & quamquam ratiocinentur, non procedunt tamen à principiis veris, ſed ab ἐνδόξοις, id eſt, opinionibus jam vulgo receptis, quæ maxima ex parte erroneæ eſſe ſolent, neque orationem ſuam naturæ rerum, ſed affectibus animorum convenientem eſſe ſtudent. Unde accidit non recta ratione, ſed impetu animi ſententias ferri. Neque eſt hoc *hominis*, ſed ipſius *Eloquentiæ* vitium, cujus finis (ut magiſtri Rhetoricæ omnes docent) non veritas eſt, (niſi per accidens) ſed victoria; & munus, non docere, ſed ſuadere.

XII. Tertia cauſa quare in magno cœtu minus utiliter deliberatur, ea eſt, quod inde *factiones* in civitate oriantur, & ex *factionibus* ſeditio & bellum civile. Quando enim contrariis ſententiis orationibuſque pugnant æquales oratores, victus victorem *Propter factionem.*

H 6 eoſque

coſque unà omnes qui illius ſententiam ſequuti ſunt, tanquam conſilium & ſapientiam ſuam contempſiſſent odit, ſtudetque quomodo faciat, ut conſilium adverſarii exitum ſortiatur civitati damnoſum; ſic enim ſibi reſtitutam, illi ademtam gloriam iri videt. Præterea ubi ſuffragia non ſunt ita inæqualia, quin ſpes victis ſit, poſſe ſe in conventu alio, acceſſione paucorum hominum ſibi conſentientium, partes habere ſuperiores, ibi præcipui eorum cæteros convocant; ſeorſim deliberant quomodo ſententiam antè latam abrogare poſſint; ſtatuunt inter ſe ad proximum conventum frequentes & primi adeſſe; diſponunt quid quiſque, & quo ordine dicere debeat, ut res denuò agitetur, & quod frequentibus adverſariis ratum, id iiſdem, aliqua ex parte, per negligentiam abſentibus, fiat irritum. Atque hujusmodi induſtria diligentiaque, quâ utuntur ad *faciendum* populum, *factio* appellari ſolet. Quando autem *factio* ſuffragiis minor, viribus major vel non multo minor eſt, tunc quod eloquentiâ & arte obtinere non potuere, id armis tentant, & bellum naſcitur civile. Sed hæc, dicet aliquis, non neceſſario, nec ſæpe accidunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

dunt. Idem dicere poſſet Oratores non eſſe neceſſariò cupidos gloriæ, & non ſæpe in magnis rebus magnos oratores diſſentire.

XIII. Sequitur ex his, ubi legum ferendarum poteſtas ſumma ad conventus tales defertur, leges inſtabiles eſſe, mutarique, non ad mutationem ſtatus rerum, neque ad mutationem animorum, ſed prout major numerus hominum nunc ex hac, nunc ex illâ *factione* confluxerit ad *curiam*; ita ut leges ibi, tanquam ſuper undas, huc illuc fluctuent. *Propter inſtabilitatem legum.*

XIV. Hoc etiam quarto loco deliberationes magnorum cœtuum incommodi habent, quod civitatis conſilia, quæ tacita eſſe ſæpiſſimè permagni intereſt, antè ad inimicos proferantur, quàm poſſint perduci ad effectum; & quid poſſit, quid non poſſit, quid velit, quid nolit, exploratum externis ſit, non minus quam ipſi *imperanti populo*. *Propter defectum taciturnitatis.*

XV. Incommoda hæc quæ in deliberationibus magnorum conventuum reperiuntur, eatenus *Monarchiam Democratiâ* meliorem eſſe evincunt, quatenus in *Democratiâ* res maximi momenti, talibus conventibus diſcutiendæ ſæpius committuntur, *Ea incommodâ Democratiæ adhærere, quatenus homines*

quam

naturaliter delectantur existimatione ingenii.

quam in *Monarchiâ*; nec enim aliter fieri facile poteſt. Nihil enim eſt propter quod non malit quiſquam *rei familiari* potius, quam *publicæ* vacare, præterquam quòd locum eſſe videt facundiæ ſuæ, qua poſſit ingenii & prudentiæ exiſtimationem acquirere, & domum reverſus apud amicos, parentes, uxoreſque, re bene geſta, triumphare; ſicut olim *Marco Coriolano* omnis à factis bellicis jucunditas in eo ſita erat, quod videret laudes ſuas placere matri. Quod ſi in *Democratiâ populus* deliberationes de Bello & pace & de legibus ferendis ad unum tantum, vel valde paucos deferre vellet, contentus nominatione magiſtratuum, & miniſtrorum publicorum, hoc eſt, authoritate ſine miniſterio, tunc fatendum eſt *Democratiam* & *Monarchiam* hac in re æquales fore.

Incommoda civitatis ex Rege puero.

XVI. Neque commoda vel incommoda quæ magis in una quam in alia civitatis ſpecie reperiuntur, ex eo procedunt quod ipſum imperium, ſeu imperii negotia adminiſtranda melius uni quam pluribus, vel contra pluribus quam paucioribus committuntur. Nam imperium *potentia*, adminiſtratio gubernandi *actus* eſt. *potentia*

tentia autem in omni civitatis ſpecie æqualis eſt; ſoli *actus* differunt, hoc eſt *motus* atque *actiones* civitatis, prout proveniunt à plurium vel paucio-rum, peritorum vel imperitorum deliberationibus. Ex quo intelligitur regiminis commoda & incommoda, non illum in quo reſidet civitatis authoritas, ſed imperii miniſtros ſequi; ideóque nihil impedire, quin civitas recte gubernari poſſit, quamquam *Monarcha* femina vel puer vel infans ſit, modo ii negotiis pares ſint, qui miniſteriis & muneribus publicis præfecti ſunt. Atque id quod dicitur, *væ regno cujus Rex Puer eſt*, non ſignificare *Monarchiæ* conditionem ſtatu populari inferiorem eſſe, ſed contra, nimirum incommoditatem Regni per accidens eſſe, quod, *Rege puero* accidat quandoque ut multis per ambitionem & vim in conſilia publica ſeſe intrudentibus, civitas adminiſtretur *Democraticè*, atque ex eo naſci infelicitates illas quæ *imperium populi* maximâ ex parte comitantur.

XVII. Signum autem quod *Monarchia* abſolutiſſima, civitatis ſit optimus omnium ſtatus, manifeſtiſſimum illud eſt, quod non ſolum reges, ſed etiam civitates illæ quæ *populo* & *opti-* *Monarchicæ præſtantiæ ſignum, poteſtas*

ducum caſtrenſis.

& *optimatibus* ſubjectæ ſunt, non niſi uni ſoli totum belli imperium deferunt, idque ita abſolutum, ut nihil poſſit eſſe amplius: (in quo obiter notandum quoque hoc eſt, quod Rex nullus Duci, plus imperii in exercitum concedere, quam ipſe in cives omnes exercere jure poſſit.) *Monarchia* itaque omnium optimum in caſtris regimen eſt. Quid autem aliud ſunt plures reſpublicæ, quam totidem caſtra præſidiis & armis contra ſe invicem munita; quorum ſtatus (quia nulla communi potentia coërcentur, utcunque incerta pax tanquam induciæ breves intercedat) pro ſtatu naturali, hoc eſt, pro ſtatu belli habendus eſt?

Optimus ſtatus civitatis eſt, ubi cives imperantis ſunt hæreditas.

XVIII. Poſtremò, quoniam ad conſervationem noſtram, ſubditos nos eſſe alicui *homini* vel *concilio* neceſſarium erat, optimâ conditione illi ſubjicimur, cujus intereſt, ut ſalvi & ſani ſimus. Atque hoc fit quando imperantis hæreditas ſumus. unuſquiſque enim ſponte ſuâ hæreditatem ſuam conſervare ſtudet. Sunt autem civium non fundi & pecuniæ, ſed corpora & animi vegeti principum divitiæ. id quod facile concedetur ab iis, qui animadvertunt quam magnis

pecu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pecuniis parvarum civitatum dominia æſtimantur, & quanto faciliùs homines pecuniam, quam pecunia homines acquirit. Neque exemplum facile occurrit ſubditi alicujus à principe ſuo, vitâ vel bonis, ſine culpa propria, per ſolam licentiam imperii ſpoliati.

XIX. Huc uſque facta eſt comparatio inter ſtatum *Monarchicum* & *popularem*; de *Ariſtocratiâ* tacitum eſt. De hac, ex iis quæ de illis dicta ſunt, videtur concludi poſſe, quæ hæreditaria eſt, & quæ contenta Magiſtratuum electione, deliberationes ad paucos, & maximè idoneos transmittit, & ſimpliciter quæ *Monarcharum* regimen maximè, *populi* minimè imitatur, eam civibus ſingulis & meliorem cæteris & diuturniorem eſſe.

Ariſtocratia tantò melior eſt, quantò Monarchiæ propior, pejor quantò ab ea remotior.

Caput XI.

Loca & exempla Scripturæ ſacræ de jure Regni quæ ſecunda videntur antedictis.

I. *Initium civitatis inſtitutivæ, à conſenſu populi.* II. Judicia *&* Bella *dependere ab arbitrio imperantium ſummorum.* III. *Eos qui ſummum imperium habent, jure puniri non poſſe.* IV. *Sine ſummo imperio non eſſe* civitatem, *ſed* Anarchiam. V. *Servos & Filios*

Filios debere Dominis & Parentibus ſim-plicem obedientiam. VI. *Abſolutum im-perium evidentiſſimis tam Novi quam Veter Teſtamenti locis comprobatum.*

Initium civitatis inſtitutivæ à conſenſu populi.

I. INitium civitatis inſti-tutivæ, ſive politicæ cap. 6. art. 2. à con-ſenſu multitudini ita derivavimus, u omnes conſentire vel pro hoſtibus cenſeri oportere ap-pareat. Tale fuit initium Regni De ſuper Judæos inſtitutum per *Moyſen Si audieritis vocem meam*, &c. *eritis mih in regnum Sacerdotale*, &c. *venit Moyſes & convocatis majoribus natu populi*, &c. *reſponditque omnis populus ſimul: cuncta quæ loquutus eſt Dominus faciemus.* Tale quoque fuit initium poteſtatis *Moyſis* ſub Deo, ſive poteſtatis proregiæ. *Cunctus populus videbat voces, & lam-pades*, &c. *dicentes Moyſi: loquere tu no-bis & audiemus.* Simile erat initium regni Saulis. *Videntes autem quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos, dixiſtis mihi nequaquam, ſed rex im-perabit nobis, cum Dominus veſter regna-ret in vobis. Nunc ergo præſto eſt rex ve-ſter quem elegiſtis & petiſtis.* 1 Sam. 12. verſ. 12. Conſentientibus autem non omnibus, ſed majore parte, (nam

erant

rant *Filii Belial*, qui *dixerunt, num ſalvare nos poterit iſte ? & deſpexerunt eum.* 1 Sam. 10. verſ. 27.) illi qui non conſenſerunt tanquam hoſtes ad necem quærebantur. *Quis eſt* (ait populus ad Samuelem) *qui dixit, Saul non regnabit ſuper nos. date viros & interficiemus eos ?* 1 Sam. 11. verſ. 12.

II. Eodem capite 6. articulis 6. & 7. oſtenſum eſt tum *Iudicia*, tum *Bella*, ab arbitrio dependere ejus qui ſummum habet in civitate imperium; id eſt, in *Monarchiâ* unius *Monarchæ*, ſive *Regis*. Id autem confirmatur judicio ipſius populi. *Erimus nos quoque ſicut omnes gentes, &* JUDICABIT *nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit* BELLA *noſtra pro nobis.* 1 Sam. 8. verſ. 20. Et teſtimonio Regis Salomonis, quod attinet ad *judicia*, & ad omnia de quibus diſputari poteſt an ſint *bona* an *mala*. *Dabis ergo ſervo tuo cor docile ut populum tuum* JUDICARE *poßit, & diſcernere inter* BONUM *&* MALUM. 1 Reg. 3. verſ. 9. Et Abſalonis, *non eſt qui te audiat conſtitutus à Rege.* 2 Sam. 15. verſ. 3.

Judicia & Bella dependere ab arbitrio imperantium ſummorum.

III. Quod Reges puniri à ſubditis non poſſint, ſicut oſtenſum eſt ſupra, cap. 6. art. 12. confirmat Rex Da-

Eos qui ſummum imperium ha-

bent, jure puniri non poſſe.

David, qui cum quæreretur à Sau
ad mortem, abſtinuit tamen à cæ
ejus, prohibuitque Abiſaium dicen
*Ne interficias eum; quis enim extend
manum ſuam in Chriſtum Domini & in
nocens erit?* 1 Sam. 22. verſ. 9. Et cu
præcidiſſet oram chlamydis ejus, *Pr
pitius* (inquit) *mihi ſit Dominus, ne f
ciam hanc rem Domino meo, Chriſto D
mini, ut mittam manum meam in eum*
1 Sam. 24. verſ. 7. Et *Amalekitam* qu
Saulem, quamquam in ipſius gratiam
interfecerat, juſſit tamen interfici
2 Sam. 1. verſ. 15.

Sine ſummo Imperio, non eſſe civitatem, ſed Anarchiam.

IV. Quod habetur Jud. cap. 17
verſ. 6. *In diebus illis non erat Rex in
Iſraël, ſed unuſquiſque quod ſibi rectum vi-
debatur hoc faciebat*, (tanquam ubi non
ſit *Monarchia*, ibi ſit *Anarchia*, ſeu con-
fuſio omnium rerum) adduci poſſet
ad probandum excellentiam Regni
ſupra omnes alias civitatis formas;
niſi quod per vocem *Rex*, poſſit forte
intelligi non modo *unus homo*, ſed
etiam *una curia*, modo ſummum in ea
reſideat imperium. Quod ſi ſic acci-
piatur, hoc tamen inde efficitur, ut
ſine ſummo & abſoluto imperio (quod
toto capite ſexto probare conati ſu-
mus) cuilibet licebit quicquid libebit,
ſive quicquid ſibi rectum videbitur;
quod

quod ſtare non poteſt cum conſervatione generis humani, ideoque imperium ſummum ex lege naturæ in omni civitate intelligitur exſiſtere alicubi.

V. *Servos Dominis* ſimplicem debere obedientiam diximus, cap. 8. art. 7. & *filios patribus*, cap. 9. art. 7. Idem dicit ſanctus Paulus nimirum de ſervis, *Servi obedite per* OMNIA *Dominis carnalibus, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum.* Col. 3. verſ. 20. De Filiis, *Filii obedite parentibus per* OMNIA; *hoc enim placitum eſt in Domino.* Col. 3. verſ. 22. Sicut autem nos per ſimplicem obedientiam intelligimus OMNIA quæ non ſunt contra leges Dei, ita in locis illis ſancti Pauli citatis, poſt vocem OMNIA, ſubintelligendum eſt, *præter ea quæ ſunt contra leges Dei.*

Servos & filios debere dominis & parentibus ſimplicem obedientiam.

VI. Sed ne jus principum minutatim perſequar, ea jam producam quæ totam poteſtatem eorum (nempe deberi iis à ſubditis ſuis obedientiam ſimplicem & abſolutam) ſimul ſtabiliunt. Et primum ex novo Teſtamento: *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi.* OMNIA *ergo quæcunque dixerint vobis ſervate & facite.* Matth.

Abſolutum imperium evidentiſſimis tam novi quàm veteris Teſtamenti locis comprobatum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Matth. 22. verſ. 2. *Omnia*, inqui
facite, hoc eſt, obedite *ſimplicit*
Quare? quia ſedent ſuper *cathedra*
Moyſis, nimirum, *principis civilis*, n
Aaronis Sacerdotis. *Omnis anima p*
teſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; non
enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſun
à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit p
teſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui aute
reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirun
&c. Rom. 13. verſ. 1. &c. Quonia
ergo poteſtates quæ erant tempo
ſancti *Pauli*, à Deo ordinatæ fuerun
omnes autem Reges eo tempore r
quirebant à ſubditis ſuis integra
obedientiam, ſequitur talem poteſt
tem à Deo fuiſſe ordinatam. *Subje*
igitur eſtote omni humanæ creaturæ propt
Deum, ſive Regi quaſi præcellenti, ſi
ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindicta
malefactorum, laudem vero bonorum; qu
ſic eſt voluntas Dei. 1 Petr. 2. verſ. 1
Rurſus ſanctus Paulus ad Titum. *A*
mone illos principibus & poteſtatibus ſub
ditos eſſe, dicto obedire. Tit. 3. verſ. 1
Quibus Principibus? nonne Princ
pibus temporum illorum, qui obe
dientiam exigebant ſimplicem? Dein
de, ut veniamus ad exemplum ipſiu
Chriſti, cui jure hæreditario à Da
vide derivato, debebatur regnum Ju
dæorum

æorum, is cùm more ſubditi vive-
et, tributum *Cæſari* & pendebat, &
æſaris eſſe pronunciabat: *Reddite*
inquit) *quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &*
uæ ſunt Dei Deo. Matth. 22. v. 21.
dem, cùm placuiſſet ei Regem agere,
bedientiam integram requirebat.
te (inquit) *in caſtellum quod contra vos*
ſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam,
& pullum cum eâ, ſolvite & adducite
nihi: & ſi quis aliquid dixerit, dicite,
uod Dominus his opus habet. Matth. 21.
. 2. Fecit igitur hoc jure Domini, ſive
egis Judæorum. Tollere verò ſub-
ito bona ſua, eo nomine quod *Domi-*
us opus habet, Imperium abſolutum
ſt. Loca Teſtamenti veteris in ean-
iem ſententiam evidentiſſima hæc
unt. *Tu accede & audi* CUNCTA *quæ*
ixerit Dominus Deus noſter tibi, loquêriſ-
ue ad nos, & nos audientes faciemus ea.
Deut. 5. v. 27. At ſub vocem illam
uncta, integra continetur obedientia.
Rurſus ad *Ioſuen*. *Reſponderuntque ad*
Ioſuen, atque dixerunt, OMNIA *quæ præ-*
cepiſti nobis faciemus, & quocunque mi-
ſeris ibimus; ſicut obedivimus in CUN-
CTIS *Moyſi, ita obediemus & tibi; tan-*
tùm ſit Dominus Deus tuus tecum, ſicut
fuit cum Moyſe. Qui contradixerit ori
tuo & non obedierit CUNCTIS *ſermo-*
nibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nibus quos præceperis ei, moriatur. Ioſu. 1
verſ. 16. Et parabola Rhamni: *Dix*
runtque omnia ligna ad Rhamnum, ve
& impera ſuper nos. quæ reſpondit iis,
verè me Regem conſtituitis, venite & ſu
umbrâ meâ requieſcite; ſi autem non vu
tis, egrediatur ignis de Rhamno & dev
ret cedros Libani. Jud. 9. verſ. 14. Qu
rum verborum ſententia eſt, acquie
ſcendum eſſe dictis eorum quos ver
Reges in nos conſtituimus, ni veli
mus incendio belli civilis conſumi
Particularius autem deſcribitur po
tentia regia à Deo ipſo per Samue
lem. *Prædic iis jus Regis, qui regnaturu*
eſt ſuper eos, &c. Hoc erit jus Regis qu
imperaturus eſt vobis, Filios veſtros tollet
& ponet in curribus ſuis, &c. Filias quo
que veſtras faciet ſibi unguentarias, &c
Oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis
&c. 1 Sam. 8. verſ. 8. &c. Nonne eſ
potentia hujuſmodi abſoluta? verun-
tamen ab ipſo Deo appellatur JUS
REGIS. Neque videtur quiſquam,
ne *Sacerdos* quidem *ſummus* apud Ju-
dæos, ab obedientiâ hâc exemtus
fuiſſe. Ubi enim *Abiatharo Sacerdoti*
dixit Rex, (nimirum Salomon) *Vade*
in Anathot ad agrum tuum, equidem vir
mortis es, ſed hodie te non interficiam, quia
portaſti arcam Domini Dei coram David
patre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus. & ejecit Salomon Abiatharum, ut non eſſet Sacerdos Domini : 1 Reg. 2. verſ. 26. nullo argumento colligi poteſt, factum illud Deo diſplicuiſſe. neque enim reprehendi Salomonem, aut perſonam ejus eo tempore parum Deo acceptam fuiſſe legimus.

CAPUT XII.

De cauſis internis civitatem diſſolventibus.

I. Judicationem boni & mali ad ſingulos pertinere, *ſeditioſa opinio.* II. Peccare ſubditos obediendo Principibus ſuis, *ſeditioſa opinio.* III. Tyrannicidium eſſe licitum, *ſeditioſa opinio.* IV. Subjectos eſſe legibus civilibus etiam eos qui habent ſummum imperium, *ſeditioſa opinio.* V. Imperium ſummum poſſe dividi, *ſeditioſa epinio.* VI. Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter infundi & inſpirari, *ſeditioſa opinio.* VII. Civibus ſingulis eſſe rerum ſuarum proprietatem, *ſive* dominium abſolutum, *ſeditioſa opinio.* VIII. *Ad ſeditionem diſponit, neſcire differentiam inter populum & multitudinem.* IX. *Ad ſeditionem diſponit exactio nimia pecuniarum, quamvis juſta & neceſſaria.* X. *Ad ſeditionem diſponit ambitio.* XI. *Ad ſeditionem diſponit ſpes ſuc-*

ceſſus. XII. *Virtus qua opus eſt ad ſeditiones excitandas, ſola eloquentia eſt ſine ſapientiâ.* XIII. *Quomodo ſtultitia vulgi, & eloquentia ambitioſorum, concurrant ad rempublicam diſſolvendam.*

Judicationem boni & mali ad ſingulos pertinere, ſeditioſa oratio.

I. HActenus quibus cauſis, & quibus pactis civitates conſtitutæ ſunt, & quæ ſint imperantium in cives jura, dictum eſt. Jam quibus cauſis eædem diſſolvuntur, ſive de cauſis ſeditionum, breviter dicendum eſt. Quemadmodum autem in motu corporum naturalium, conſideranda tria ſunt, nimirum, *diſpoſitio interna*, ut ſint producendi motus ſuſceptibilia; *Agens externum*, quo motus certus & determinatus actu producatur; *Et ipſa actio*: Ita etiam in civitate, ubi cives tumultuantur, tria conſideranda occurrunt, primum *doctrinæ* & *affectus* paci contrarii quibus ſingulorum animi diſponuntur; ſecundum, quales ſunt qui jam diſpoſitos ad ſeceſſionem & arma ſollicitant, convocant, diriguntque; tertium modus quo id fit, ſive ipſa *factio*. Doctrinarum autem quæ ad ſeditionem diſponunt, una & prima hæc eſt: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad ſingulos.*

ſingulos. In ſtatu quidem naturali, ubi jure æquali ſinguli vivunt, nec ſe per pacta ſua aliorum imperio ſubmiſerunt, veram eam eſſe concedimus, imò cap. 1. art. 9. probavimus. Sed in ſtatu civili, falſa eſt. Oſtenſum enim eſt cap. 6. art. 9. Regulas *boni* & *mali*, *juſti* & *injuſti*, *honeſti* & *inhoneſti*, eſſe leges civiles, ideóque quod legiſlator præceperit, id pro *bono*, quod vetuerit, id pro *malo* habendum eſſe. Legiſlator autem ſemper is eſt, cujus eſt in civitate imperium ſummum, hoc eſt, in Monarchiâ Monarcha. Idem confirmavimus cap. 11. art. 6. ex verbis *Solomonis*. Siquidem enim ſequendum ut bonum & fugiendum ut malum eſſet id quod ſingulis viſum fuerit, quorſum ſpectant verba ejus, *Dabis ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poßit & diſcernere inter bonum & malum.* Quoniam ergo Regum eſt diſcernere inter *bonum* & *malum*, iniquæ ſunt illæ, quamquam quotidianæ voces: *Regem eſſe qui rectè facit.* Et, *Regibus non eſſe obtemperandum niſi juſta præceperint*, & aliæ ſimiles. Ante imperia, *juſtum* & *injuſtum* non exſtitere; ut quorum natura ad mandatum ſit relativa; actioque omnis ſuâ naturâ adiaphora

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

eſt. Quod *juſta* vel *injuſta* ſit, à jure imperantis provenit. Reges igitur legitimi quæ imperant juſta faciunt imperando, quæ vetant vetando injuſta. Privati autem homines dum cognitionem *boni* & *mali* ad ſe trahunt, cupiunt eſſe ſicut Reges; quod ſalvâ civitate fieri non poteſt. Omnium Dei præceptorum antiquiſſimum eſt, Gen. cap. 2. verſ. 15. *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas.* & antiquiſſima tentationum diabolicarum, cap. 3. verſ. 5. *Eritis ſicut dii ſcientes bonum & malum.* Et prima Dei cum homine expoſtulatio verſ. 11. *Quis indicavit tibi quod nudus eſſes, niſi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes comediſti?* Quaſi diceret, unde judicaſti nuditatem in qua viſum eſt mihi te creare, inhoneſtam eſſe, niſi quod *cognitionem* Honeſti & Inhoneſti tute tibi arrogaſti?

Peccare ſubditos obebiendo Principibus ſuis, ſeditioſa opinio.

II. Peccatum eſt quicquid quis fecerit contra conſcientiam; nam qui id faciunt, legem ſpernunt. Sed diſtinguendum eſt; Peccatum meum eſt, quod faciens, peccatum meum eſſe puto; quod vero peccatum alienum eſſe puto, poſſum quandoque ſine peccato meo facere. Nam ſi jubear facere quod peccatum jubentis

eſt,

eſt, modo qui jubet jure Dominus meus ſit, id ſi facio, non pecco. non enim ſi militavero juſſu civitatis, putans bellum injuſte ſuſceptum eſſe, idcirco injuſte fecero, ſed potius ſi militare recuſavero, cognitionem juſti & injuſti, quæ pertinet ad civitatem, mihi arrogans. Qui diſtinctionem hanc non obſervant, quotieſcunque eis aliquid imperatum erit, quod illicitum vel eſt, vel videtur eſſe, incident in peccandi neceſſitatem. Nam facient contra conſcientiam ſi obediverint; contra jus ſi non obediverint. Si fecerint contra conſcientiam, monſtrant ſe non metuere pœnas futuri ſeculi; ſi fecerint contra jus, tollunt quantum in ſe eſt ſocietatem humanam, & vitam civilem ſeculi præſentis. Opinio igitur eorum qui docent, *peccare ſubditos, quoties mandata Principum ſuorum, quæ ſibi injuſta videntur eſſe, exſequuntur*, & erronea eſt, & inter eas numeranda quæ obedientiæ civili adverſantur; dependet autem ab originali illo errore quem ſupra præcedente articulo notavimus. Nam per judicium noſtrum *boni* & *mali*, facimus ipſi, ut tam obedientia noſtra, quam inobedientia ſit peccatum.

III. Tertia doctrina ſeditioſa ab

Tyrannicidium eſſe licitum, ſeditioſa opinio.

eâdem radice orta, eſt, *Tyrannicidium eſſe licitum*. Imò hodie à nonnullis Theologis, & olim ab omnibus Sophiſtis *Platone*, *Ariſtotele*, *Cicerone*, *Seneca*, *Plutarcho*, cæteriſque Græcæ & Romanæ Anarchiæ fautoribus non modo licitum, ſed etiam maximâ laude dignum exiſtimatum eſt. *Tyrannorum* autem nomine intelligunt non ſolum Monarchas, ſed omnes eos qui imperium ſummum in quocunque genere civitatis adminiſtrant. Non enim Athenis *Piſiſtratus* tantum, qui ſolus imperium habuit, ſed poſt eum Triginta viri, qui ſimul dominati ſunt; ſinguli *Tyranni* appellabantur. Sed is quem occidi, ut *Tyrannum*, volunt, vel jure imperat, vel abſque jure; ſi abſque jure, hoſtis eſt, & jure occiditur: ſed dici debet hoc non *Tyrannicidium*, ſed *hoſticidium*. ſi jure imperium obtinet, locum habet interrogatio divina, *quis indicavit tibi, quod Tyrannus eſſet, niſi quod ex ligno de quo præceperam tibi, ne comederes, comediſti?* Quare enim appellas tu *Tyrannum*, quem Deus *Regem* fecit, niſi tu privatus exſiſtens, cognitionem ad te trahas *boni* & *mali*? Quam pernicioſa verò civitatibus, præſertim vero *Monarchiis*, opinio hæc ſit, ex eo facile intelligitur, quod per

eam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

eam quilibet *Rex*, ſive malus, ſive bonus, unius ſicarii & judicio condemnandus, & manu jugulandus exponitur.

IV. Quarta ſocietati civili adverſa opinio eorum eſt, qui cenſent *legibus civilibus ſubjectos eſſe etiam eos qui habent ſummum imperium.* Quam veram non eſſe ſatis oſtenſum eſt ſupra, cap. 6. Art. 14. ex eo quod civitas, neque ſibi ipſi, neque civi cuiquam obligari poteſt: non ſibi, quia nemo obligatur niſi alii; non civi, quia civium voluntates ſingulæ in voluntate civitatis continentur, ita ut ſi civitas ſe liberam à tali obligatione eſſe velit, etiam cives velint, & proinde libera ſit. Quod autem de civitate verum eſt, id verum eſſe intelligitur de eo homine, vel cœtu hominum qui ſummam habet poteſtatem; illi enim civitas ſunt, quæ niſi per ſummam eorum poteſtatem non exſiſtit. Quod autem opinio hæc cum eſſentiâ civitatis conſiſtere non poſſit, ex eo patet, quod per eam *cognitio juſti & injuſti*, hoc eſt, quid ſit, quid non ſit, contra leges civiles, definire, ad ſingulos rediret. Ceſſabit ergo obedientia, quoties imperatum aliquod videbitur contra leges, atque unà omnis poteſtas coactiva, quod ſalvâ

Subjectos eſſe legibus civilibus etiam eos qui habent ſummum imperium, ſeditioſa opinio.

civitatis eſſentiâ fieri non poteſt. Magnos tamen habet error hic fautores, *Ariſtotelem* & alios, qui propter impotentiam humanam, civitatis poteſtatem ſummam, ſolis legibus deferendam eſſe arbitrantur. Videntur autem in naturam civitatis parum profunde inſpexiſſe, qui poteſtatem coactivam, legum interpretationem, & legum lationem (quæ neceſſariæ civitati poteſtates ſunt) ipſis legibus relinquendas eſſe exiſtimaverint. Quamquam autem cives ſinguli cum ipſa civitate contendere judicio, & lege agere interdum poſſint, id tamen locum habet tunc ſolum quando quæſtio non eſt de eo quod civitas poſſit, ſed de eo quod certâ quâdam lege voluit. Ut, cum de capite civis agitur quacunque lege, quæſtio non eſt, an civitas jure ſuo abſoluto vitam ejus tollere poſſit, ſed an per legem illam tollendam eſſe voluerit. Voluit autem ſi legem violavit, alioqui noluit. Quod igitur civitas ſuis ipſius legibus obſtricta ſit non ſatis argumenti eſt, quod actio legis competat civi adverſus civitatem. In contrarium, patet civitatem ſuis ipſius legibus non teneri, quia nemo obligatur ſibi. Ponuntur ergo leges *Titio* & *Cajo*, non civitati: utcunque ambitione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tione juriſconſultorum factum ſit, ut leges non ab authoritate civitatis, ſed ab eorum prudentiâ dependere, imperitis videantur.

V. Quintò, *Imperium ſummum dividi poſſe*, exitioſiſſima civitatibus doctrina eſt. Alii autem aliter dividunt. Sunt enim qui ita dividunt, ut ſummum imperium in iis rebus quæ ad pacem & commoda hujus vitæ pertinent, poteſtati civili concedant; in iis vero quæ ad ſalutem animæ ſpectant, in alios transferant. Contingit autem, quia juſtitia ad ſalutem maximè omnium rerum neceſſaria eſt, ut cives juſtitiam metientes, non ſicut debent, per leges civiles, ſed per mandata & doctrinas eorum qui reſpectu civitatis vel privati ſunt, vel externi, ſuperſtitioſo metu obedientiam Principibus debitam præſtare nolint; ipſo metu in id quod metuunt incidentes. Quid autem pernicioſius civitati eſſe poteſt, quam ut homines ne principibus, hoc eſt, ne legibus obediant, ſeu, ne juſti ſint, æternorum cruciatuum intentatione deterreantur? Sunt etiam qui ſummum imperium ita dividunt, ut poteſtatem ſummam Belli & Pacis, uni (quem *Monarcham* vocant) ſed pecuniam imperandi jus, non illi, ſed aliis

Imperium ſummum poſſe dividi, ſeditioſa opinio.

tribuunt. Quoniam autem & belli & pacis nervi ſunt pecuniæ, qui ſic dividunt, aut non rem ipſam dividunt, ſed imperium quidem illis dant, in quorum poteſtate eſt pecunia, nomen vero alteri; vel ſi dividunt, civitatem diſſolvunt. neque enim bellum ſi opus eſt geri, neque pax publica ſine pecuniâ conſervari poteſt.

Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter infundi & inſpirari, ſeditioſa opinio.

VI. Vulgo docetur, *Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione naturali acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter hominibus infundi vel inſpirari.* Quod ſi verum eſſet, non video quare rationem fidei noſtræ reddere juberemur, aut cur is non ſit Propheta, quiſquis verè Chriſtianus eſt; aut denique quare non unuſquiſque quid faciendum, & quid fugiendum ſibi ſit, ex propriâ potius inſpiratione, quàm ex præceptis imperantium, aut recta ratione æſtimaret. Reditur igitur ad *cognitionem privatam boni & mali*, quæ concedi non poteſt ſine civitatum diſſolutione. Opinio hæc adeo latè per orbem Chriſtianum diffuſa eſt, ut numerus Apoſtatarum à ratione naturali penè infinitus ſit. Nata autem eſt ab inſanis hominibus, qui Scripturarum lectione copiam verborum ſacrorum nacti, ita ea concionando connectere ſoliti ſunt,

ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ut eorum oratio nihil ſignificans, imperitis tamen hominibus divina videatur. cujus enim ratio nulla, oratio divina apparet, is neceſſariò divinitùs videbitur inſpiratus.

Civibus ſingulis eſſe rerum ſuarum proprietatem, ſive dominium abſolutum, ſeditioſa opinio.

VII. Septima civitatibus adverſa doctrina eſt, *Civibus ſingulis earum rerum quas poßident abſolutum eſſe Dominium.* Hoc eſt, *proprietatem* talem, quæ jus cæterorum omnium, non modo concivium, ſed etiam ipſius civitatis in eaſdem res excludit. Id quod verum non eſt. Nam qui *Dominum* habent, *Dominium* non habent, ut probatum eſt cap. 8. art. 5. Civitas autem civium omnium Domina eſt, ex conſtitutione. Ante ſuſceptum jugum civile, nemini erat quicquam *juris proprii*, omnia omnibus *communia* erant. Dic ergo, unde tibi *proprietas* hæc, niſi a civitate? Unde autem civitati, niſi quod unuſquiſque jus ſuum in civitatem tranſtuliſſet? Et tu ergo tuum jus civitati quoque conceſſiſti. *Dominium* ergo & *proprietas* tua tanta eſt, & tamdiu durat, quanta & quamdiu ipſa vult. Sicut in familia filiorum ſingulorum *propria* ſunt bona, quæ & quamdiu vult pater. Sed multo maxima pars hominum, qui prudentiam civilem profitentur, rationem aliter colli-

gunt. Æquales, inquiunt, natura ſumus; nulla cauſa eſt quare quis rem meam mihi meliore jure auferat, quam ego illi ſuam; ſcimus ad defenſionem publicam, pecuniâ aliquando opus eſſe, ſed qui eam exigunt, opus eſſe monſtrent, & à volentibus accipient. Neſciunt qui ſic loquuntur ea quæ fieri volunt, jam ab initio in ipſa civitatis conſtitutione facta eſſe; ideoque loquentes tanquam in multitudine diſſolutâ & nondum facta civitate, factam diſſolvunt.

Ad ſeditionem diſponit, neſcire differentiam inter populum & multitudinem.

VIII. Ultimo loco Regimini civili adverſatur, præſertim vero Monarchico, quod homines non ſatis diſtinguant inter *populum* & *multitudinem*. *Populus* eſt *unum* quid, *unam* habens *voluntatem*, & cui actio *una* attribui poſſit. Nullum horum de multitudine dici poteſt. *Populus* in omni civitate regnat; nam & in *Monarchiis populus* imperat, vult enim *populus* per voluntatem *unius hominis*. *Multitudo* vero cives ſunt, hoc eſt ſubditi. In *Democratia* & *Ariſtocratia*, cives ſunt *multitudo*; ſed *curia* eſt *populus*. Et in *Monarchia*, ſubditi ſunt *multitudo*, & (quamquam paradoxum ſit) *Rex* eſt *populus*. Vulgus hominum, & alii qui hæc ita eſſe minimè animadvertunt,

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

de *magno numero* hominum ſemper loquuntur tanquam de *populo*, hoc eſt, de *civitate*; dicuntque rebellaſſe *civitatem* contra *regem* (quod eſt impoſſibile) & *populum* velle & nolle, quod volunt & nolunt moleſti & muſſitantes ſubditi, ſub prætextu *populi*, *cives* contra *civitatem*, hoc eſt, *Multitudinem* contra *populum* animantes. Atque hæ ferè ſunt opiniones, quibus imbuti cives faciles ſunt ad tumultuandum; & ſi quidem majeſtas in omni civitate, ei vel eis conſervanda ſit, qui ſummum habet, vel habent imperium, his opinionibus crimen læſæ majeſtatis adhæret naturaliter.

IX. Animum humanum ægritudine afficit maximè omnium rerum *egeſtas*; ſive earum rerum quæ ad vitam & dignitatem tuendam neceſſariæ ſunt *inopia*. Et quamquam nemo ſit qui neſciat opes induſtriâ comparandas, & parſimoniâ conſervandas eſſe, omnes tamen inopes culpam ab ignaviâ & luxuriâ propriâ in regimen civitatis, tanquam re privatâ publicis exactionibus detritâ, transferre ſolent. Debent autem homines conſiderare, non modo laborandum eſſe iis quibus patrimonium non eſt, ut vivant, ſed etiam pugnandum, ut laborent.

Ad ſeditionem diſponit exactio nimia pecuniarum, quamvis juſta & neceſſaria.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

rent. Unuſquiſque Judæorum qui tempore *Eſdræ* muros *Hieruſalem* ædificabant, unâ manu faciebat opus, alterâ tenebat gladium. In omni civitate cogitandum eſt, manum quæ gladium tenet, eſſe *Regem*, vel *curiam ſummam*, & ab induſtria civium, non minus alendam eſſe, illâ quâ quiſque fortunam ſuam privatam fabricatur; *vectigalia* autem & *tributa* nihil aliud eſſe, præter mercedem eorum qui armati vigilant, ne induſtria ſingulorum incurſu hoſtium impediatur; nec magis juſtam querimoniam eſſe eorum, qui paupertatem ſuam penſionibus publicis imputant, quam ſi dicerent, inopes ſe fieri propter ſolutionem debitorum. Sed nihil horum cogitat maxima pars hominum. patiuntur enim idem quod in morbo qui appellatur *Incubus*, qui ortus ab ingluvie, facit tamen homines putare ſe invadi, & magno pondere opprimi & ſuffocari. Quod autem ii qui videntur ſibi totâ civitatis mole oppreſſi, proni ad ſeditiones ſint; quodque novis rebus delectentur quibus præſentes nocent, ſatis per ſe manifeſtum eſt.

Ad ſeditionem diſponit ambitio.

X. Altera animi ægritudo civitatibus noxia, eorum eſt; qui otio abundantes, carent dignitate. Ad honores &

& claritudinem naturâ quidem omnes contendunt, illi vero maximè qui minimè rerum neceſſariarum ſollicitudine diſtringuntur. Hos enim partim ad diſſerendum inter ſe de republicâ, partim ad Hiſtoricorum, Oratorum, Politicorum, aliorumque librorum facilem lectionem otium cogit. Inde autem contingit, ut ad res maximi momenti adminiſtrandas, & ab ingenio, & à doctrina inſtructos ſe eſſe arbitrentur. Quoniam autem non omnes ſunt, quod ſibi videntur eſſe, & ſi eſſent, non tamen omnes propter multitudinem ad munera publica adhiberi poſſent, neceſſe eſt multos præteriri. Hi igitur contumeliam ſibi fieri exiſtimantes, nihil magis in votis habere poſſunt, tum invidiâ in ſibi prælatos, tum emergendi ſpe, quam ut conſilia publica eventus infelices ſortiantur. Ideoque mirum non eſt, ſi rerum novarum occaſiones cupidis animis operiantur.

Ad ſeditionem diſponit ſpes ſucceſſus.

XI. Inter affectus ſeditioſos numeranda eſt etiam *ſpes vincendi*. ſint enim homines quantum quis voluerit, opinionibus paci & regimini civili repugnantibus imbuti; ſint quantum fieri poteſt, injuriis & contumeliis, ab iis qui in authoritate ſunt, læſi, & laceſſiti,

ceſſiti, ſi tamen *vincendi ſpes* nulla, aut non ſatis magna appareat, nulla ſequetur ſeditio; diſſimulabunt ſinguli, & gravia potius ferent quàm graviora. Ad hanc *ſpem* neceſſariò requiruntur quatuor, *numerus*, *inſtrumenta*, *mutua fiducia*, & *Duces*. Sine *numero* magno Magiſtratibus publicis reſiſtere non ſeditio, ſed deſperatio eſt. Per inſtrumenta intelligo *arma* & *commeatum*, quæ ſi abſint, numerus nihil valet, ſicut neque arma ſine *mutuâ fiduciâ*, neque hæc omnia ſive unione, ſub *duce* aliquo, cui obedire, non ut obligati quod ſe ipſius imperio ſubmiſerint (ſuppoſuimus enim hoc ipſo capite, hujuſmodi homines neſcire ſe obligari ultra id quod ſibimet ipſis rectum & bonum viſum fuerit,) ſed propter exiſtimationem virtutis, & prudentiæ militaris, vel ſimilitudinem affectuum, ſponte velint. Quatuor hæc ſi hominibus præſentia moleſtè ferentibus, & jus actionum ſuarum proprio judicio metientibus in propinquo ſint, ad ſeditionem & civitatis confuſionem præterea nihil deeſt præter aliquem, *qui ipſos acuat & concitet*.

Virtus quâ opus eſt ad ſeditiones

XII. *Catilinæ*, quo nemo unquam magis ad ſeditiones factus fuit, character apud *Saluſtium* hic eſt, quod haberet

[ſun]t *eloquentiæ ſatis, ſapientiæ parum.* Se-[p]arat ille *ſapientiam* ab *eloquentia*, hanc [h]omini ad turbas nato, ut neceſſariam [at]tribuens, illam ut pacis dictatricem [ſi]bi judicans. *Eloquentia* autem duplex [e]ſt, altera ſententiæ & conceptuum [a]nimi perſpicua & elegans explica-[tr]ix, oriturque partim à rerum ipſa-[ru]m contemplatione, partim à verbo-[ru]m in propria & definita ſignifica-[ti]one acceptorum intelligentia; altera [e]ſt affectuum animi (quales ſunt *ſpes,* [m]*etus, ira, miſericordia*) commotrix, ori-[t]urque ex uſu verborum metaphorico, [&] ad affectus accommodato. Illa ex ve-[r]is principiis, hæc ex jam receptis opi-[n]ionibus, qualeſcunque eæ ſint, ora-[t]ionem texit. Illius ars Logica; hujus [R]hetorica eſt. Illius finis veritas eſt; [h]ujus victoria. Utraque ſuum uſum [h]abet, illa in deliberationibus; hæc in [ex]hortationibus. Illa enim à *ſapientiâ* [n]unquam disjungitur; hæc vero ferè ſemper. Quod autem hujuſmodi *elo-quentia potens*, ſeparata à rerum ſcien-tia, hoc eſt, à ſapientia, verus character ſit eorum qui populum ad res novas ſollicitant & concitant, ex ipſo opere quod faciendum habent, facile col-ligitur. Neque enim imbuere popu-lum abſurdis illis opinionibus paci & ſocie-

excitandas, ſola eloquentia eſt, ſine ſapientia.

ſocietati civili contrariis poſſent, n
ipſi eaſdem tenerent; quod ignorant
majoris eſt, quàm quæ poſſit cade
in hominem ſapientem. quis enim q
neſcit unde leges vim ſuam deriven
quæ ſint *juſti*, *injuſti*, *honeſti*, *inhoneſ*
boni, *mali*, regulæ; quid pacem int
homines conciliet & conſervet, qui
deſtruat; quid ſit *ſuum*, quid *alienun*
quid denique ſibi fieri velit (ut ide
alteri faciat) vel mediocriter ſapier
exiſtimandus eſt? Quod autem aud
tores ſuos, ex ſtultis inſanos redder
poſſunt; quod facere poſſunt, ut qu
bus malè eſt, pejus, quibus rectè, m
lè eſſe videatur; quod ſpem amplifica
re, pericula extenuare, præter ratio
nem iidem poſſunt, id ab eloquenti
habent, non ab eâ, quæ res ſicut ſunt
ita explicat, ſed ab alterâ illâ quę com
movendo animos, facit apparere om
nia, qualia ipſi animis priùs commoti
ea conceperunt.

Quomodo ſtultitia vulgi, & eloquentia ambitioſorum, concurrant ad Rempu-

XIII. Ad diſponendum civiun
animos ad *ſeditiones*, multi etiam eo
rum qui bene erga civitatem affect
ſunt, dum dictis opinionibus confor
mem doctrinam adoleſcentibus in
ſcholis, & omni populo è cathe
dris inſinuant, per inſcitiam coope
rantur. Qui vero diſpoſitionem illam
in

In actum perducere volunt, totum am- *blicam*
bitionis laborem in eo ponunt, pri- *diſſolven-*
mum ut male affectos in *factionem* & *dam.*
conſpirationem conjungant; deinde ut
ipſi in *factione* plurimum polleant. In
factionem conjungunt, dum internun-
tios ſe & interpretes faciunt conſilio-
rum & actionum ſingulorum, nomi-
nantque perſonas & loca ad conve-
niendum, & de iis rebus quibus regi-
men civitatis, prout ſibi videbitur
commodum, reformetur, deliberan-
dum. Ut vero in *factione* ipſi dominen-
tur, *factio* in *factione* habenda eſt; ſcili-
cet ſeorſim cum paucioribus conven-
tus ſecretos habere oportet, ubi ordi-
nare poſſint, quid poſtea in conventu
generali proponendum ſit, & à qui-
bus, & quid quiſque eorum, & quo or-
dine debeat dicere, & quomodo poten-
tiſſimos & exiſtimatione apud *factionis*
vulgus florentiſſimos ad ſuam ſenten-
tiam poſſint trahere. Atque hoc mo-
do cum *factionem* ſatis magnam ha-
beant, in qua per eloquentiam domi-
nentur, incitant eam ad res capeſſen-
das, atque ita rempublicam aliquando
quidem opprimunt, nimirum, cum fa-
ctio contraria nulla ſit, plerumque ve-
ro lacerant, & bellum civile introdu-
cunt. Concurrunt enim *ſtultitia* & *elo-*

quen-

quentia ad ſubverſionem civitatis, e[t] modo quo conſpirarunt quondam (u[t] eſt in fabula) filiæ *Peliæ* Regis Theſſa-liæ cum *Medeâ*, contra patrem ſuum[.] Volentes illæ decrepito ſeni reſtitue-re adoleſcentiam, conſilio *Medeæ* i[n] fruſta conciſum igni coquendum im-ponunt, exſpectantes fruſtra dum re[-]viviſceret. Eodem modo vulgus ſtul-titiâ ſuâ, velut puellæ *Peliæ*, cupiente[s] civitatem veterem renovare, ducti *elo-quentiâ* ambitioſorum hominum tan-quam veneficio *Medeæ*, eam *factionibus* diviſam incendio ſæpius conſumunt quàm reformant.

CAPUT XIII.

De officiis eorum qui ſummum imperium adminiſtrant.

I. D*Iſtinguitur ſummi imperii jus ab ex-ercitio.* II. *Salus populi ſuprema lex.* III. *Imperantium eſt reſpicere ad utilitatem plurium communem, non ad hujus vel illius propriam.* IV. *Per ſalutem intelligi omnia commoda.* V. *Quæritur an Regum officium ſit ſaluti animarum civium ſuorum providere, prout ipſis ſecundum conſcientiam propriam optimum videbitur.* VI. *Salus populi in quo conſiſtit.* VII. *Exploratores neceſſa-rios eſſe ad defenſionem populi.* VIII. *Mi-lites, arma, præſidia, pecuniam tempore pacis*

parata

parata habere, neceſſarium etiam ad defenſionem populi. IX. *Recta inſtitutio civium in doctrina civili, paci conſervandæ neceſſaria.* X. *Onera publica æqualiter diſtribuere, paci conſervandæ conducibile.* XI. *Æquitatis naturalis eſſe, ut pecuniæ taxentur, pro ratione eorum quæ quiſque conſumit, non quæ poſſidet.* XII. *Ad pacem conſervandam conducere, ambitioſos premere.* XIII. *Et factiones diſſolvere.* XIV. *Ad locupletandos cives conducere leges quibus* artes lucrativæ *foveantur, & quibus ſumtus coërceantur.* XV. *Non eſſe plura legibus definienda, quam poſtulat civium & civitatis commodum.* XVI. *Pœnas non majores ſumendas, quam quæ legibus præfinitæ ſunt.* XVII. *Civibus contra judices corruptos jus reddendum.*

Diſtinguitur ſummi Imperii jus ab exercitio.

I. APparent ex hactenus dictis in unoquoque civitatis genere *officia* civium & ſubditorum; & quid ſummi imperantes in eos *poſſunt*. Ipſorum autem imperantium *officia*, & quo modo in ſubditos gerere ſe debent, nondum dictum eſt. Diſtinguendum autem eſt inter ſummi imperii *jus* & *exercitium*; poſſunt enim ſeparari; ut puta, cùm is qui habet *jus* vel non poſſit, vel nolit litibus judicandis, vel rebus deliberandis, ipſe intereſſe. Reges enim aliquando per ætatem res gerere non poſſunt, quandoque etiam etſi poſſunt,

ſunt, rectiùs tamen eſſe judicant, con
tenti electione miniſtrorum & con
liariorum, imperium per eos exercer
Ubi autem ſeparantur *jus* & *exercitium*
ibi regimen civitatis ſimile eſt regim
ni mundi ordinario, quo Deus, prim
omnium motor, effectus natural
producit per ordinem cauſarum ſecu
darum. Ubi vero qui jus regni obt
net omnibus judiciis, conſultation
bus, actionibuſque publicis ipſe inte
eſſe vult, ibi adminiſtratio talis eſt,
ſi Deus præter naturæ ordinem,
ipſum ad materiam omnem immedi
tè applicaret. De *officiis* igitur eoru
qui ſummum imperium, ſive propri
ſive alieno jure adminiſtrant, hoc c
pite ſummatim & breviter dicemu
Neque enim inſtituti mei eſt, in ea d
ſcendere quæ Principes alii ab ali
diverſa agere poſſint. hoc enim pol
ticis practicis in ſingulis civitatibu
relinquendum eſt.

Salus populi ſuprema lex.

II. Imperantium autem offici
omnia hoc uno dicto continentur: *Sa*
lus populi ſuprema lex. Quamquam e
nim ii qui ſummum inter homine
imperium obtinent, legibus propri
dictis, hoc eſt, hominum voluntat
ſubjici non poſſunt; quia ſummum e
ſe, & aliis ſubjici, contradictoria ſunt

offici

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ficii tamen eorum eſt rectæ rationi, æ lex eſt naturalis, moralis, & divi-, quantum poſſunt in omnibus obe-re. Quoniam autem imperia pacis uſa conſtituta ſunt, & pax propter utem quæſita, qui in imperio poſi-s, eo aliter quam ad ſalutem populi eretur, faceret contra pacis ratio-s, hoc eſt, contra legem naturalem. cut autem ſalus populi legem dictat, r quam Principes cognoſcunt *offi-um*; ita etiam artem docet, per quam dem comparant beneficium. Poten-a enim civium, potentia eſt civitatis, eſt, ejus qui ſummum in civitate ha-t imperium.

Imperantium eſt reſpicere ad utilitatem plurium communem, non ad hujus & vel illius propriam.

III. Per populum intelligitur oc loco, non perſona una civilis, empe ipſa civitas quæ regit, ſed ultitudo civium qui reguntur. Ci-tas enim non ſui, ſed civium cauſa ſtituta eſt. Neque tamen *hujus* & *il-us* ratio habenda eſt. non enim impe-ans, quatenus talis, civium ſaluti ali-r proſpicit, quàm per leges, quæ u-iverſales ſunt; ideoque *officio* ſatis-ecit, ſi toto conatu id egerit, ut per ſa-utares conſtitutiones quam plurimis ectè ſit, & quam diutiſſimè; ne-ue male cuiquam, niſi ſuâ culpâ, aut aſu cui provideri non potuerat. ex-

pedit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pedit autem aliquando ſaluti plurimo-
rum, ut male iis ſit qui mali ſunt.

Per ſalutem intelligi omnia commoda.

IV. Per *ſalutem* autem intelligi de-
bet non ſola vitæ qualitercunque
conſervatio, ſed quatenus fieri po-
teſt vita beata. Nam eo fine homin-
in civitates *inſtitutivas* ſponte coier-
ut poſſent, quantum conditio fert hu-
mana, jucundiſſimè vivere. Facere-
ergo ii qui ſummum imperium in c-
genere civitatis adminiſtrandum in-
ſuſceperunt, contra legem natur-
(quia contra fiduciam eorum qui im-
perii adminiſtrationem eis commiſe-
runt) ſi non ſtuderent, quantum leg-
bus fieri poteſt, ut cives bonis omni-
bus, non ad vitam modo, ſed etiam a-
delectationem abunde inſtruantu-
Qui vero armis imperia acquiſiverun-
cupiunt omnes ut ſubditi ſui, viribu-
tam animi quam corporis idonei ſin-
ut ipſis ſerviant; quare contra finem &
ſcopum proprium facerent, ſi non co-
narentur, ut iis non modo ea quibu-
vivere, ſed etiam quibus fortes eſſ-
poſſint præbeantur.

Quæritur an Regum officium ſit ſaluti anima-

V. Inprimis autem ad *ſalutem æ-
ternam* plurimum intereſſe Principe-
omnes credunt, quales de Deo te-
neantur opiniones, qualiſque ei cul-
tus exhibeatur. Quo ſuppoſito, quæ-

pote-

poteſt utrum ſummi imperatores, & quicunque ſunt, ſive unus ſive plures, qui ſummum civitatis imperium adminiſtrant, non peccent contra legem naturæ, ſi talem doctrinam, & talem cultum quem ipſi civibus ad *ſalutem æternam* neceſſariò conducere credunt, non faciant doceri & exhiberi, vel contrariam doceri vel exhiberi permittant? Manifeſtum eſt facere eos contra conſcientiam, & velle, quantum in ſe eſt, æternam civium perditionem. Nam ſi non vellent, rationem non video quare committerent, (cum ſummi exiſtentes cogi non poſſint,) ut ea docerentur & facerent propter quæ damnandos eos eſſe credunt. Difficultatem autem hanc in medio relinquemus.

rum civium ſuorum providere, prout ipſis ſecundùm conſcientiam propriam optimum videbitur.

VI. Commoda civium quæ hanc tantùm vitam ſpectant, in quatuor genera diſtribui poſſunt. 1. ut ab hoſtibus externis defendantur. 2. ut pax interna conſervetur. 3. ut quantum cum ſecuritate publica conſiſtere poteſt, locupletentur. 4. ut libertate innoxiâ perfruantur. Amplius enim ad felicitatem civilem, quam ut à bello externo & civili tuti, opibus induſtria partis frui poſſint, ſummi imperatores conferre non poſſunt.

Salus populi in quo conſiſtat.

Exploratores neceſſarios eſſe ad defenſionem populi.

VII. Ad defenſionem populi duo neceſſaria ſunt: *Præmoneri* & *Præmuniri*. Status enim civitatum inter ſe, *naturalis*, id eſt, hoſtilis eſt. Neque ſi pugnare ceſſant, idcirco Pax dicenda eſt, ſed reſpiratio; in qua hoſtis alter alterius motum vultumque obſervans, ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis adverſarii æſtimat. Atque id jure naturali, ut capite 2. articulo 10. ex eo quod pacta in ſtatu naturali, quoties juſtus metus intercedit ſunt invalida, oſtenſum eſt. Neceſſarium igitur eſt ad civitatis defenſionem, primum, ut ſit qui omnium eorum qui civitati nocere poſſunt, quantum fieri poteſt, conſilia & motus *exploret* & *præſentiat*. Sunt enim fidi *exploratores* ad eos qui ſummum imperium adminiſtrant, idem quod radii lucis ad animam humanam; Atque in viſione politica, quàm in naturali rectiùs dicemus, ſpecies rerum externarum ſenſibiles intelligibileſque ad animam, (hoc eſt, eos qui ſummum imperium civitatis adminiſtrant) ab aliis non animadverſas per aërem tranſportari; Ideoque non minus neceſſarii ſunt ad ſalutem civitatis, quam lucis radii ad ſalutem hominis. Vel ſi comparentur aranearum telis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

is, quæ extenſæ undiquaque ſubtiliſ- imis filis, motus externos, ipſis intus n cavernulis ſuis reſidentibus ſigni- icant; non magis ii qui imperant, uid ad ſubditorum ſuorum defenſio- em imperato opus eſt, ſine *explorato- ibus*, quam illæ quando exeundum, & uo accurrendum ſit, ſine filis ſuis cire poſſunt.

Milites, arma, præſidia, pecuniam tempore pacis parata habere, neceſſarium etiam ad defenſionem populi.

VIII. Deinde ad defenſionem po- uli requiritur neceſſario ut ſint *præ- muniti.* Præmuniri autem eſt, militi- us, armis, claſſe, propugnaculis, ante- quàm inſtet periculum, comparatis, & ecunia jam comportata inſtrui. Nam milites conſcribere, arma conquire- e, poſt acceptam cladem, ſi non im- oſſibile, ſaltem ſerum eſt. Similiter ropugnacula & præſidia non antè lo- is opportunis conſtituere, quàm fi- es invadantur, ſimile eſt ruſticorum, t dixit Demoſthenes, qui ignari artis gladiatoriæ, ab una parte corporis ad liam, ictibus moniti clypeos transfe- runt. Qui vero pecuniam ad milites alendos, & cæteras exercituum im- penſas, tunc imperari ſatis opportunè putant, quando periculum incipit ap- parere, illi certè non conſiderant quam difficile ſit tam magnam pecu- niæ vim ab hominibus tenacibus ſubi-

to corradere. Nam omnes ferè, quod ſemel in bonis ſuis numeraverunt, ita ſuum & ſibi proprium eſſe judicant, ut injuriam ſibi fieri putent, quoties vel minimam ejus partem coguntur in publicum erogare. Ex eo autem quod à portoriis & rerum venalium vectigali ad ærarium accedit, pecunia ſatis magna ad civitatem armis defendendam ſubito confici non poteſt. Pecunia itaque belli causâ, ſi civitatem ſalvam eſſe volumus, tempore pacis congerenda eſt. Cum ergo explorare hoſtium conſilia, arma & præſidia tenere, pecuniam in promtu habere, imperantibus ad ſalutem civium neceſſaria ſint; ſalutem autem civium omni conatu procurare lege naturæ principes teneantur, ſequitur non modo licitum eis eſſe exploratores emittere, milites alere, propugnacula ædificare; & pecuniam in eas res exigere, ſed etiam ea non facere illicitum. Quibus etiam addi poteſt quicquid ad potentiam externorum à quibus metuunt, vel arte vel vi minuendam conducere videbitur. obligantur enim rectores civitatum, mala quæ metuunt, curare pro viribus, ne contingant.

Recta in- IX. Ad conſervationem autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Pacis internæ, multa requiruntur, quia multa concurrunt, (ut capite precedente oſtenſum eſt) ad eam perturbandam. Oſtendimus ibi alia eſſe quæ diſponunt animos ad ſeditionem, alia quæ diſpoſitos movent & excitant. Inter ea quæ diſponunt, numeravimus primo loco quaſdam pravas doctrinas. Has igitur eradicare ex animis civium, & contrarias inſinuare officium eorum eſt, qui ſumma imperia adminiſtrant. Quoniam autem opiniones non imperando, ſed docendo; non terrore pœnarum, ſed perſpicuitate rationum animis hominum inſeruntur, leges quibus huic malo obviandum eſt, non in errantes, ſed in ipſos errores conſtituendæ ſunt. Errores illi quos præcedente capite cum quiete civitatis conſiſtere non poſſe affirmavimus, in animos rudium irrepſerunt, partim è concionatorum cathedris, partim à ſermonibus quotidianis hominum propter rei familiaris laxitatem ſtudiis vacantium; & in animos horum à doctoribus adoleſcentiæ ſuæ in Academiis publicis. Quare etiam vice verſa, ſi quis ſanam doctrinam introducere voluerit, incipiendum ei eſt ab Academiis. Illic fundamenta doctrinæ civilis vera, & verè demonſtrata

ſtitutio civium in doctrina civili, paci conſervandæ neceſſaria.

jacienda ſunt, quibus imbuti adoleſcentes, plebem poſtea privatim & publicè inſtruere poſſint. Id autem tanto alacrius, & potentius facient, quanto ipſi de veritate eorum quæ docent & prædicant certiores erunt. Siquidem enim propoſitiones propter conſuetudinem audiendi, quamquam falſæ, nec magis intelligibiles, quam ſi quis vocabula ſorte ex urna extracta copularet, hodie receptæ ſint, quanto magis imbiberent homines, propter eandem cauſam, doctrinas veras, intellectui ſuo & rerum naturæ conformes? Officii igitur ſummorum imperantium eſſe arbitror, Elementa vera doctrinæ civilis conſcribi facere, & imperare ut in omnibus civitatis Academiis doceantur.

Onera publica æqualiter diſtribuere, paci conſervandæ conducibile.

X. Secundo loco diſponere cives ad ſeditionem oſtendimus, ægritudinem animi ab *egeſtate*; quam quidem egeſtatem licet à luxuria vel ignaviâ propriâ profectam, imputant tamen iis qui regunt civitatem, tanquam penſionibus publicis exhauſti & oppreſſi. Fieri tamen poteſt aliquando ut querimonia illa juſta ſit, nimirum cum onera civitatis civibus inæqualiter imponuntur. Quod enim omnibus ſimul leve onus eſt, ſi multi ſe ſubtrahunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

hunt, cæteris grave, imò intolerabile erit. Neque homines tam onus ipſum quam inæqualitatem graviter ferre ſolent. Maxima enim ambitione de immunitate certatur, & in eo certamine minus felices magis felicibus tanquam victi invident. Ad tollendam ergo juſtam querimoniam, quietis publicæ intereſt, & per conſequens ad officium pertinet imperantium, ut onera publica æqualiter ferantur. Præterea, cum id quod à civibus in publicum confertur, nihil aliud ſit præter emtæ pacis pretium, rationis eſt, ut ii qui æquè pacis participant, æquas partes ſolvant, vel pecunias, vel operas reipublicæ contribuendo. Lex autem naturalis eſt (per art. 15. cap. 3.) ut unuſquiſque in jure aliis diſtribuendo, omnibus æqualem ſe præbeat; quare imperantes, ut onera civitatis civibus æqualiter imponant, lege naturali obligantur.

XI. Æqualitas autem hoc loco intelligitur, non pecuniæ, ſed oneris, hoc eſt, æqualitas rationis inter onera & beneficia. Quamquam enim pace omnes æqualiter fruantur, non tamen beneficia à pace omnibus æqualia ſunt. Nam alii plus, alii minus bonorum acquirunt. Et rurſus alii

Æquitatis naturalis eſſe, ut pecuniæ taxentur, pro ratione eorum quæ quiſ-

que conſumit, non quæ poſſidet.

plus alii minus conſumunt. Quæri igitur poteſt, an debeant cives in publicum contribuere, pro ratione eorum quæ lucrantur, an eorum quæ conſumunt, hoc eſt, an perſonæ taxari debeant, ut pro ratione opum contribuant, an res ipſæ, ut contribuat quiſque pro ratione eorum quæ conſumit. Sed ſi conſideremus ubi pecuniæ conferuntur pro ratione opum, ibi eos qui æqualia lucrati ſunt, non æqualia poſſidere, propterea quod alter parta per parſimoniam conſervat, alter per luxuriam diſſipat, ideoque beneficio pacis æqualiter gaudentes, civitatis onera non æqualiter ſuſtinere: & ex altera parte, ubi res ipſæ taxantur, ibi unumquemque dum rem privatam conſumit, partem civitati debitam pro ratione eorum non quæ habet, ſed quæ beneficio civitatis habuit, eo ipſo quod ſua conſumit, imperceptibiliter perſolvit: dubium amplius non eſt quin prior ille modus pecunias imperandi contra æquitatem & proinde contra officium imperantium ſit, poſterior autem rationi & officio eorum conſentaneus.

Ad pacem conſervan-

XII. Tertio, officere paci publicæ diximus, ægritudinem animi quæ oritur ex *ambitione*. Sunt enim qui

cum

tum ſibi præ cæteris ſapere, & magis ad res gerendas idonei videantur, quam ii qui rempublicam in præſentia adminiſtrant; virtus ſua quantum civitati prodeſſe queat, quando aliter oſtendere non poſſunt, oſtendunt nocendo. Quoniam autem tolli ex animis hominum ambitio, & honorum aviditas non poteſt, officii imperantium non eſt, ut in id incumbant. Poſſunt autem præmiorum & pœnarum conſtanti applicatione facere, ut homines ſciant viam ad honores non eſſe per vituperationem regiminis præſentis, neque per factiones, & auram popularem; ſed per contraria. Viri boni ſunt, qui conſulta patrum, qui leges juraque ſervant. Hos ſi honoribus ornari, factioſos vero ab iis qui ſumma imperia adminiſtrant puniri & contemtui haberi, conſtanti tenore videremus, parendi quam obſtandi major ambitio eſſet. Accidit tamen aliquando, ut, ſicut equo propter ferociam, ita civi contumaci propter potentiam blandiendum ſit. Sed ut illud ſeſſoris, ita hoc imperatoris jam pene excuſſi eſt. Loquimur autem hic de iis quorum authoritas & potentia integra eſt. Horum officium eſſe, inquam, obedientes cives fo-

dam conducere, ſeditioſos premere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

vere, factioſos quantum poſſunt imperio premere; neque enim alio modo potentia publica, nec ſine ea civium quies conſervari poteſt.

Et factiones diſſolvere. XIII. Si vero factioſos homines coërcere, multo magis factiones ipſas diſſolvere & diſſipare ad officium pertinet imperantium. FACTIONEM autem voco, multitudinem civium, vel *pactis* inter ſe, vel unius alicujus potentiâ, abſque ejus, vel eorum qui ſummum imperium obtinent, authoritate unitam. Eſt itaque *factio* tanquam civitas in civitate. ſicut enim unione hominum in ſtatu naturali fit civitas, ita civium unione novâ, fit factio. Secundum hanc definitionem, multitudo civium qui externo cuicunque ſive Principi, ſive civi ſimpliciter obedituros ſe obſtrinxerunt, vel qui pacta aut fœdus inter ſe mutuæ defenſionis contra omnes homines fecerunt, non exceptis iis qui ſummam poteſtatem habent in civitate, *factio* eſt. Etiam gratia apud plebem ſi tanta ſit, ut per eam comparari exercitus poſſit, niſi obſidibus, aut alio pignore publice caveatur, *factionem* continet. Atque idem de divitiis privatis dicendum eſt, ſi ſint immodicæ; quia pecuniæ obediunt omnia. Siquidem

ergo

ergo verum ſit, civitatum inter ſe ſtatum naturalem & hoſtilem eſſe, Principes qui factionem permittunt, idem faciunt, ac ſi hoſtem intra mœnia reciperent. Quod eſt contra civium ſalutem, & propterea etiam contra leges naturales.

XIV. Ad locupletandos cives neceſſaria duo ſunt, *labor* & *parſimonia*; conducit etiam tertium, nempe terræ aquæque *proventus naturalis*; eſt autem & quartum, *militia*, quæ rem civium quandoque auget, ſæpiùs verò attenuat. priora duo ſola neceſſaria ſunt. Poteſt enim civitas in inſulâ maris conſtituta, non majore, quàm ut habitationi locum præſtet, ſine ſemente, ſine piſcatura, ſolâ Mercaturâ & opificiis diteſcere. ſed non eſt dubium ſi habeant territorium, quin ditiores eodem numero, vel æque divites majore numero eſſe poſſint. Quartum autem, nimirum *militia*, in numerum quidem olim venit artium lucrativarum, ſub nomine *leſtricæ*, ſive *prædatoriæ*. Et genere humano ante conſtitutionem civitatum per familias diſperſo, juſta & honorifica habita eſt. Eſt enim nihil aliud prædatio, quàm quod parvis copiis geritur bellum. Et magnæ civitates nomi-

Ad locupletandos cives conducere leges quibus artes lucrativæ foveantur, & quibus ſumtus coërceantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

natim *Romana* & *Athenienſis* ſpolii belli, vectigalibus externis, & territorio armis acquiſito, ita aliquando rempublicam auxerunt, ut tenuioribus civibus non modo nullam pecuniam publicam imperarint, ſed etiam pecuniam & agros viritim diviſerint. Hujus modi autem divitiarum incrementa in rationes minimè referenda ſunt. Eſt enim quod ad lucrum ſpectat, militia ſicut alea, qua plurimi rem ſuam labefactant, pauciſſimi ampliorem reddunt. Cum ergo tria tantum ſint, *proventus terræ* & *aquæ*, *labor*, & *parſimonia*, quæ conducunt ad civium locupletationem, circa ea tantum verſabitur officium imperantium. Ad primum utiles erunt leges, quæ favent artibus quibus terræ & aquæ proventus reddantur meliores; quales ſunt *Agricultura*, & *Piſcatura*. Ad ſecundum utiles ſunt leges omnes quibus ignavia prohibeatur, induſtria excitetur, *ars navigandi* (per quam commoda totius mundi ſolo penè labore emta in unam civitatem comportantur,) item *mechanica* (ſub qua omnes excellentium opificiorum artes comprehendo,) & *ſcientiæ mathematicæ*, nauticæ & mechanicæ fontes in honore habeantur. Ad tertium utiles

ſunt

unt leges illæ, quibus ſumtus tam n cibos quam in veſtes, & univerſim n res omnes, quæ uſu conſumuntur, mmodici prohibeantur. Quoniam utem leges tales ad fines ſupra dictos tiles ſunt, pertinet etiam ad officium mperantium eas ſancire.

XV. Libertas civium non in eo ſi- a eſt, ut legibus civitatis exemti ſint, el ut ii qui civitatis ſummam poteſta- em habent, non poſſint leges ferre uaſcunque volent. Sed quoniam mnes motus & actiones civium le- ibus nunquam circumſcriptæ ſunt, eque circumſcribi propter varieta- em poſſunt, neceſſe eſt, ùt infinita ene ſint, quæ neque jubentur neque rohibentur; ſed facere vel non fa- ere ſuo quiſque arbitrio poteſt. In is unuſquiſque dicitur ſuâ frui liber- ate, atque in hoc ſenſu libertas hoc oco intelligenda eſt, nempe pro juris naturalis parte eâ, quæ civibus à le- gibus civilibus permiſſa, & relicta eſt. Sicut aqua ripis undiquaque conclu- ſa ſtagnat & corrumpitur; undiqua- que aperta expanditur, & quo plures exitus invenit eo liberior fluit: ita quoque cives ſi nihil injuſſu legum facerent torperent; ſi omnia, diſſipa- rentur, & quo plura legibus indeter- *Non eſſe plura legibus definienda, quàm poſtulat civium & civitatis commodum.*

mina-

minata relinquuntur, eo majore fruuntur libertate. Utrumque extremum vitioſum eſt: non enim ad actiones hominum tollendas, ſed dirigendas, inventæ leges ſunt; ſicut neque ripas ad ſiſtendum curſum fluminis, ſed ad dirigendum natura ordinavit. Menſura hujus libertatis ex bono civium & civitatis capienda eſt. Quare contra officium eorum qui imperant, & legum ferendarum authoritatem habent, in primis eſt, ut plures leges ſint, quam ad bonum civium & civitatis neceſſario conducat. Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, ſæpius per rationem naturalem, quàm per ſcientiam legum homines deliberare ſoleant; ubi leges plures ſunt, quàm ut earum facile meminiſſe poſſimus, & per eas prohibentur ea quæ ratio per ſe non prohibet; neceſſe eſt ut per ignorantiam, ſine ulla pravâ intentione, incidant tamen in leges, tanquam in laqueos, contra libertatem innoxiam quam imperantes civibus conſervare lege naturali obligantur.

Pœnas non majores ſumendas, quàm quæ

XVI. *Libertatis* civitati innoxiæ, & ſingulis civibus ad beate vivendum neceſſariæ pars magna etiam eſt, ut pœnæ nullæ timendæ ſint, niſi quas præ-

prævidere, aut exſpectare poſſint. *legibus præfinitæ ſunt.*
Præſtatur autem hoc, ubi vel nullæ omnino pœnæ legibus definiuntur, vel majores definitis non exiguntur. Ubi nullæ definiuntur, ibi is qui primus legem tranſgreſſus eſt, pœnam exſpectat indefinitam, ſive arbitrariam, ſupponiturque metus ejus infinitus, quia mali infiniti. Præcipit autem lex naturæ iis qui legibus civilibus non ſubjiciuntur, per ea quæ diximus cap. 3. articulo 11. ideóque ſummis imperantibus in ultione, & pœnis ſumendis, ſpectandum eſſe non malum præteritum, ſed bonum futurum: peccantque pœnarnm arbitrariarum aliam menſuram habentes, quàm utilitatem publicam. Ubi vero pœna definita eſt, ſive lege præſcripta, ut quando verbis diſertis ponitur, *qui ſic facit, ſic patietur*; ſive praxi, ut quando pœna, lege non præſcripta, ſed (arbitraria ab initio) determinata eſt poſtea per punitionem primi delinquentis, (æquè enim tranſgredientes æqualiter puniri jubet æquitas naturalis:) ibi pœnam, quàm quæ lege definitur majorem exigere, contra legem naturæ eſt. Finis enim punitionis eſt, voluntatem hominis non cogere, ſed formare, & talem facere,

qualem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

qualem eam eſſe cupit is qui pœnam ſtatuit. Et deliberatio nihil aliud eſt niſi commodorum & incommodorum facti quod aggredimur, tanquam in bilance ponderatio, ubi quod præponderat neceſſariò ſecundum inclinationem ſuam procedit. Siquidem ergo legiſlator pœnam minorem crimini appendit, quàm ut libidini metus præponderet, libidinis ſupra metum pœnæ exceſſus quo crimen committitur, legiſlatori attribuendus eſt, hoc eſt, ſummo imperanti; ideoque ſi punit majori pœnâ, quàm ipſe legibus præfinivit, punit in alio quod peccavit ipſe.

Civibus contra judices corruptos jus reddendum.

XVII. Etiam ad innoxiam & neceſſariam civibus *libertatem* pertinet, ut quæ jura legibus ſibi quiſque conceſſa habet, iis ſine metu frui poſſit. Fruſtra enim eſt *ſuum* ab *alieno* legibus diſtingui, ſi falſo judicio, latrocinio, vel furto rurſus confundantur. Contingit autem falſa judicia, latrocinia, & furta fieri, ubi judices corrumpi poſſunt. Metus enim quo homines à male faciendo deterrentur, non ab eo oritur quod pœnæ ſtatuuntur, ſed quod exiguntur. Futurum enim ex præterito æſtimamus, quæ rarò fieri ſolent, raro exſpectantes.

Si

Si igitur judices muneribus, gratia, vel etiam miſericordia corrupti pœnas lege debitas ſæpe remittant atque eo modo improbis ſpem faciant impunitatis, bonis civibus à ſicariis, latronibus, veteratoribuſque obſeſſis, neque converſari inter ſe, neque omnino ſe movere liberum erit; imò civitas ipſa diſſolvitur, & redit cuique jus ſe ipſum ſuo arbitratu protegendi. Præcipit igitur lex naturæ ſummis imperantibus, ut juſtitiam non modo ipſi exerceant, ſed etiam ut judices à ſe poſitos idem facere pœnis cogant; hoc eſt, querelis civium aurem præbeant, & delegent, quoties opus eſt, judices extra ordinem qui de ordinariis cognoſcant.

CAPUT. XIV.

De Legibus & Peccatis.

I. LEx *quomodo differt à* conſilio. II. *Quomodo differt à* Pacto. III. *Quomodo à* jure. IV. *Diviſio legum in* Divinas *&* Humanas, *&* Divinarum *in* Naturales *&* Poſitivas; *&* naturalium *in leges* ſingulorum hominum, *&* Gentium. V. Legum Humanarum, *id eſt, civilium diviſio in* ſacras, *&* ſæculares. VI. *In* Diſtributivam *&* Vindicativam. VII. Diſtribu-

tributivam & vindicativam *non eſſe* ſpecies *legum , ſed partes.* VIII. *Omni legi pœna appenſa intelligitur.* IX. *Præcepta Decalogi de parentibus honorandis , de homicidio , adulterio , furto , & falſo teſtimonio, leges civiles eſſe.* X. *Impoſſibile eſſe legi civili quicquam jubere contra legem naturæ.* XI. *Legi eſſentiale eſſe , ut cognoſcatur & ipſa & legiſlator.* XII. *Vnde cognoſcatur* legiſlator. XIII. *Ad cognoſcendam legem neceſſaria ſunt* Promulgatio & interpretatio. XIV. *Legis civilis diviſio in* ſcriptam & non ſcriptam. XV. Leges naturales *non eſſe leges* ſcriptas ; *neque* Reſponſa Juriſprudentum , *neque* conſuetudinem *eſſe* leges *per ſe , ſed per conſenſum ſummæ poteſtatis.* XVI. Peccati *nomen latiſſimè acceptum quid ſignificet.* XVII. Peccati *Definitio.* XVIII. *Differentia inter peccatum* infirmitatis , & malitiam. XIX. *In quo genere peccati contineatur* Atheiſmus. XX. *Quid ſit* crimen læſæ Majeſtatis. XXI. *Crimine læſæ Majeſtatis non leges* civiles *ſed* naturales *violari.* XXII. *Ideoque non jure* Imperii *ſed jure* belli *puniri.* XXIII. *Obedientiam non recte diſtingui in* activam & paſſivam.

Lex quomodo differat à conſilio.

I. LEx ab iis qui vim verborum minus moroſè penſitant, aliquando cum *conſilio*, aliquando cum *Pacto* , aliquando cum *jure* confunditur. Confundunt *legem* cum *conſilio*, qui putant Monar-

Monarcharum officium eſſe *conſiliarios* non modo audire, ſed etiam iis obedire: tanquam ſi conſilium capere, niſi etiam quod conſultum eſt fiat, fruſtra eſſet. Diſtinctio inter *conſilium* & *legem* petenda eſt à differentia inter *conſilium* & *mandatum*. Jam CONSILIUM eſt *præceptum*, in quo ratio quare paremus ſumitur *ab ipſa re* quæ præcipitur. MANDATUM autem eſt *præceptum* in quo parendi ratio ſumitur à *voluntate præcipientis*. Propriè enim non dicitur, *Sic volo, ſic jubeo*, niſi ſtet pro ratione *voluntas*. Cùm vero legibus obediatur non propter rem ipſam, ſed propter voluntatem præcipientis, *lex* non *conſilium*, ſed *mandatum* eſt; definiturque hoc modo: LEX eſt *mandatum ejus perſonæ* (*ſive hominis, ſive curiæ*) *cujus præceptum continet obedientiæ rationem*. Ut præcepta Dei reſpectu hominum, civitatis reſpectu civium, & univerſaliter omnium potentium, reſpectu eorum qui non poſſunt reſiſtere, eorum leges dicendæ ſint. Differunt ergo multifariam inter ſe *lex* & *conſilium*. *Lex* enim ejus eſt, qui poteſtatem habet in eos quibus præcipit; *conſilium*, ejus qui poteſtatem non habet. Facere id quod *lege* præcipitur officii, quod *conſilio* arbitrii eſt. *Conſilium*

ſilium dirigitur ad finem *ejus cui præc*
pitur, *lex* autem ad finem ejus *qui præc*
pit. *Conſilium* non niſi *volentibus* datu
lex etiam *nolentibus*. Denique jus *con*
ſiliarii tollitur arbitrio ejus cui *conſi*
lium dat, jus *legiſlatoris* non tollitu
arbitrio ejus cui imponitur *lex*.

Quomodo differat à pacto.

II. *Legem* cum *pacto* confundunt ii
qui leges putant nihil aliud eſſe quan
ὁμολογήματα, ſive formulas vivendi
communi conſenſu hominum deter
minatas. Inter quos eſt *Ariſtoteles* qu
legem hoc modo definit. Νόμος ἐστὶ λό-
γος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πό-
λεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα, id eſt,
*lex eſt oratio definita juxta conſenſum com-
munem civitatis, indicans quomodo ſingula
oportet agere.* Quæ definitio non eſt *le-
gis* ſimpliciter, ſed *civilis*. Manifeſtum
enim eſt, *leges Divinas* non eſſe ortas
à conſenſu hominum, neque etiam
naturales. nam ſi à conſenſu hominum
originem haberent, etiam eorundem
conſenſu abrogari poſſent; ſunt au-
tem immutabiles. Neque verò eſt ea
definitio legitima *legis civilis*. civitas
enim eo loco ſumitur, vel pro unâ
perſonâ civili, unam habente volun-
tatem, vel pro multitudine hominum,
quorum unicuique ſua voluntas pri-
vata libera eſt. Si pro unâ perſonâ
illud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

illud *communi conſenſu* non rectè ponitur; non enim habet una perſona *conſenſum communem.* Neque oportebat ponere *indicans* quid facto opus eſſet, ſed *jubens.* Civitas enim civibus quæ indicat imperat. Intellexit ergo per civitatem, multitudinem hominum communi conſenſu (puta ſcripto ſuffragiis confirmato) formulas vivendi indicantem. hæ autem nihil aliud ſunt præter mutua pacta, quæ non ante quemquam obligant, neque ideo leges ſunt, quam conſtituto imperio ſummo, quod poſſit cogere, cautum ei ſit erga cæteros qui aliter ea obſervaturi non ſunt. *Leges* itaque juxta definitionem hanc *Ariſtotelis,* nihil aliud ſunt quam nuda & invàlida pacta, quæ tum demum, cùm ſit qui potentiam civitatis jure exercet, *leges* fient vel non fient, illius arbitrio. Confundit ergo *pacta* cum *legibus*, quod non oportuit; eſt enim *pactum promiſſum*; *lex mandatum. In pactis, faciam* dicitur; in *legibus*, *Fac. Pacto* * obligamur; *lege* obligati tenemur. *Pactum* obligat *per ſe*; *lex* obligatum tenet virtute *pacti* univerſalis de præſtanda obedientia. Ideoque in *Pacto*, priùs determinatur quid faciendum eſt, quàm ad faciendum obligamur; ſed in *lege* ante obligamur

gamur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

gamur ad faciendum, quid verò faciendum ſit, determinatur pòſt. Debebat igitur *Ariſtoteles* definire *legem civilem*, hoc modo: *Lex civilis eſt oratio definita per voluntatem civitatis, ſingula imperans quæ oportet facere.* Quæ eadem eſt cum eâ quam attulimus ſupra c. 6 articulo 9. nimirum *leges civiles eſſe ejus* (ſive hominis, ſive curiæ) *qui in civitate ſumma poteſtate præditus eſt, de civium futuris actionibus mandata.*

Annotatio. Pacto obligamur, &c.] *Viſum eſt aliquibus, idem eſſe* Obligari *&* Obligatum teneri, *& proinde diſtinctionem in verbis aliquam, in re nullam eſſe. Clarius ergo hoc dico. Pacto obligari hominem, id eſt, propter promiſſionem præſtare debere. Lege vero obligatum teneri, id eſt, metu pœnæ quæ in Lege conſtituitur ad præſtationem cogi.*

Qomodo à jure. III. *Legem* cum *jure* confundunt ii, qui quod *jure divino* permiſſum eſt, facere perſeverant, quanquam *lege civitatis* prohibeatur. Quod *lege divinâ* prohibetur, lege civili permitti non poteſt, nec quod *lege divina* imperatur, prohiberi poteſt *lege civili.* Veruntamen quod jure divino permittitur, id eſt, quod jure divino fieri poteſt,

teſt,

eſt, nihil impedit quo minus idem *lege civili* prohibeatur. *Leges* enim *inferiores* libertatem à *ſuperioribus* relictam reſtringere poſſunt, quamquam ampliare non poſſunt. Eſt autem *jus*, *libertas naturalis*, à legibus non conſtituta, ſed relicta. Remotis enim *legibus*, *libertas* integra eſt; hanc primo reſtringit *naturalis lex*, & *divina*; reſiduam reſtringunt *leges civiles*; & quæ legi civili ſupereſt, reſtringi rurſus poteſt, à *conſtitutionibus* particularium urbium & ſocietatum. Multum ergo intereſt inter *legem*, & *jus*; *lex* enim *vinculum*, *jus libertas* eſt, differuntque ut contraria.

IV. *Lex* omnis dividi poteſt, primum pro diverſitate authorum in *Divinam* & *Humanam*. *Divina* autem pro duobus modis, quibus Deus voluntatem ſuam hominibus notam facit, duplex eſt: *Naturalis* (ſive *Moralis*) & *Poſitiva*. *Naturalis* ea eſt, quam Deus omnibus hominibus patefecit per *Verbum* ſuum *æternum* ipſis innatum, nimirum *Rationem naturalem*. Atque hæc eſt ea lex, quam toto hoc libello explicare conatus ſum. *Poſitiva* eſt, quam Deus nobis patefecit per *Verbum Propheticum*, quo locutus eſt ad homines tanquam homo; quales ſunt

Diviſio legum in Divinas & Humanas; & Divinarum in Naturales & Poſitivas; & Naturalium in leges ſingulorum hominum & gentium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ſunt leges quas tradidit *Iudæis* circa politiam, & cultum divinum; poſſunt que appellari *leges divinæ civiles*, quia civitati *Iſraëlitarum* populi ſui peculiaris peculiares erant. Rurſus *naturalis* dividi poteſt, in naturalem *hominum*, quæ ſola obtinuit dici *lex naturæ* & naturalem *civitatum*, quæ dici poteſt *lex Gentium*, vulgo autem *jus Gentium* appellatur. Præcepta utriuſque eadem ſunt: ſed quia civitates ſemel inſtitutæ induunt proprietates hominum perſonales, *lex* quam loquente de hominum ſingulorum officio *naturalem* dicimus, applicata totis civitatibus, nationibus, ſive gentibus, vocatur *jus Gentium*. Et quæ *Legis* & *juris naturalis* Elementa hactenus tradita ſunt, tranſlata ad *civitates* & *gentes* integras, pro *legum* & *juris Gentium* Elementis ſumi poſſunt.

Legum humanarum, id eſt civilium, diviſio in ſacras & ſeculares.

V. *Humana lex* omnis *civilis* eſt. Nam extra civitates ſtatus hominum hoſtilis eſt; in quo quia alter alteri non ſubjicitur, leges præter dictamina rationis naturalis, quæ lex divina eſt, nullæ ſunt. In civitate verò, ſola civitas, hoc eſt, homo, vel curia cui ſummum civitatis imperium committitur, legiſlator eſt, civitatis autem leges civiles ſunt. *Civiles leges* poſſunt divi-

dividi pro diverſitate ſubjectæ materiæ in *ſacras* & *ſeculares*. *Sacræ* ſunt quæ pertinent ad Religionem, hoc eſt, ad ceremonias & cultum Dei, (nimirum quæ & quo ritu perſonæ, res, loca, conſecranda ſunt, quæ opiniones circa numen divinum publicè docendæ, & quibus verbis ritibuſque ſupplicationes faciendæ ſunt, & ſimilia) & nulla lege divinâ poſitivâ definiuntur. Nam *leges civiles ſacræ* ſunt *humanæ*, (quæ & *Eccleſiaſticæ* dicuntur) circa res *ſacras*; *ſeculares* autem generali nomine *civiles* appellari ſolent.

VI. Rurſus *lex civilis* pro duobus legiſlatoris officiis, quorum alterum eſt *judicare*, alterum *cogere* ut judiciis acquieſcant, duas habet partes, alteram *diſtributivam*, alteram *vindicativam*, ſive *pœnariam*. *Diſtributiva* eſt, qua jus ſuum cuique diſtribuitur, hoc eſt, quæ regulas omnium rerum conſtituit, quibus ſciamus quid nobis, quid aliis proprium ſit, ita ut nos noſtris uti & frui alii non impediant, neque nos impediamus illos ne utantur & fruantur ſuis; & quid cuique licitum ſit facere vel omittere, quid illicitum. *Vindicativa* eſt, qua, quæ pœnæ ſumendæ ſunt de iis qui legem violant, definitur. *In Diſtributivam & vindicativam.*

Diſtributivam & Vindicativam non eſſe ſpecies legum, ſed partes.

VII. *Diſtributiva* autem & *vindicativa* non ſunt duæ legum *ſpeciès*, ſed ejuſdem legis duæ *partes*. Siquidem enim lex nihil amplius dicat, quàm, verbi gratia, *tuum eſto, quod tu tuo reti cepiſti in mari*, fruſtra eſt. Quamquam enim alter eripiat tibi quod cepiſti, non impedit quin adhuc tuum ſit. nam in ſtatu naturæ ubi omnia omnium ſunt communia, idem eſt & *tuum* & *alienum*; ita ut quod lex definit eſſe *tuum*, *tuum* erat etiam ante legem, & poſt legem *tuum* eſſe non deſinit, quamquam ab alio poſſeſſum. nihil ergo lex agit, niſi ita intelligatur, ut ſic *tuum* ſit, ut omnes alii prohibeantur ne impediant quo minus omni tempore eo poſſis tuo arbitratu ſecure uti & frui. Hoc enim eſt quod requiritur ad proprietatem bonorum, non ut quis iis poſſit uti, ſed poſſit ſolus, quod fit prohibendo alios ne ſint impedimento. Sed fruſtra etiam prohibent, qui metum pœnarum non incutiunt. fruſtra ergo lex eſt, niſi utramque partem contineat, & illam quæ *prohibet* injurias fieri, & illam quæ facientes *punit*. Harum prima, quæ *diſtributiva* dicitur, *prohibitoria* eſt, & loquitur ad omnes; ſecunda, quæ *vindicativa* vel *pœnaria* appel-

appellatur, mandatoria eſt, & loquitur tantùm ad miniſtros publicos.

VIII. Ex quo etiam intelligitur omni *legi civili annexam eſſe pœnam*, vel explicitè vel implicitè. Nam ubi pœna neque ſcripto, neque exemplo alicujus qui pœnas legis tranſgreſſæ jam dedit, definitur, ibi ſubintelligitur pœnam arbitrariam eſſe, nimirum, ex arbitrio pendere legiſlatoris, hoc eſt, ſummi imperantis. fruſtra enim eſt lex, quæ impunè violari poteſt.

Omni legi pœna appenſa intelligitur.

IX. Quoniam autem à legibus civilibus oritur, tum quod unuſquiſque jus *ſuum* ſibi proprium & ab *alieno* diſtinctum habeat, tum etiam quod prohibeatur aliena invadere, ſequitur præcepta hæc; *Honorem parentibus legibus definitum non denegabis*: *Hominem quem vetant leges occidere, non occides: Legibus vetitum concubitum fugies: Rem alienam Domino invito non auferes: Leges & judicia falſo teſtimonio non fruſtrabere*, eſſe leges civiles. Leges naturales eadem præcipiunt, ſed implicitè: nam lex naturalis (ut cap. 3. art. 2. dictum eſt) jubet obſervari *pacta*, ideoque etiam obedientiam præſtare, quando obedientiam pacti fuerint, & alieno abſtinere, quando quid ſit alienum lege civili definitum fuerit.

Præcepta Decalogi, de parentibus honorandis, de homicidio, adulterio, furto, & falſo teſtimonio, leges civiles eſſe.

cives autem omnes (per cap. 6. art. 13.) obedientiam præſtare mandatis ejus qui habet ſummam poteſtatem, hoc eſt, legibus civilibus, ex ipſa civitatis conſtitutione *paciſcuntur*, etiam ante quam violari poſſunt. Nam lex naturalis obligabat in ſtatu naturali, ubi primò (quia natura omnia omnibus dedit) nihil alienum erat, & proinde alienum invadere impoſſibile; deinde ubi omnia communia erant, quare etiam concubitus omnes liciti; tertio, ubi ſtatus belli erat, ideoque licitum occidere; quarto, ubi omnia proprio cujuſque judicio definita erant, ideoque honores etiam paterni; poſtremo ubi nulla judicia publica erant, & propterea nullus uſus teſtimonii dicendi neque veri neque falſi.

Impoſſibile eſſe lege civili quicquam jubere contra legem naturæ.

X. Cum ergo obligatio ad leges illas obſervandas antiquior ſit quàm ipſarum legum promulgatio, utpote contenta in ipſa civitatis conſtitutione, virtute legis naturalis quæ prohibet violari pacta, lex naturalis omnes leges civiles jubet obſervari. Nam ubi obligamur ad obedientiam antequàm ſciamus quid imperabitur, ibi univerſaliter & in omnibus obedire obligamur. Ex quo ſequitur legem civilem nullam quæ non ſit lata in

in contumeliam Dei (cujus reſpectu ipſæ civitates non ſunt ſui juris, nec dicuntur leges ferre) contra legem naturalem eſſe poſſe. Nam etſi naturæ lex prohibet furtum, adulterium, &c. ſi tamen lex civilis jubeat invadere aliquid, non eſt illud furtum, adulterium, &c. Nam Lacedæmonii olim cum permitterent pueris certa lege ſurripere bona aliena, ea bona non aliena, ſed propria ſurripientis eſſe juſſerunt; ideoque tales ſurreptiones non erant furta. ſimiliter ethnicorum copulationes ſexuum, ſecundum leges ſuas, conjugia erant legitima.

XI. Ad eſſentiam legis neceſſarium eſt, ut civibus duo innotuerint, primum quis homo, vel quæ curia ſummam poteſtatem, hoc eſt, legum ferendarum jus habet. Secundum, quid ipſa lex dicat. Is enim qui nunquam cognovit, aut cui, aut ad quid tenetur, obedire non poteſt, & perinde eſt, ac ſi non teneretur. Non dico neceſſarium eſſe ad eſſentiam legis, ut vel hoc vel illud perpetuò cognitum ſit, ſed tantum ut cognitum ſemel fuerit, quod ſi poſtea civis obliviſcatur, vel juris quod is habet qui legem fert, vel ipſius legis, id non

Legi eſſentiale eſſe, ut cognoſcatur & ipſa & legiſlator.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

impedit quo minus teneatur obedire, cum potuerit meminiſſe, ſi voluntatem obediendi, prout naturalis lex jubet, habuiſſet.

Vnde cognoſcatur legiſlator.

XII. *Cognitio legiſlatoris* dependet ab ipſo cive; nam ſine conſenſu & pacto ſuo proprio, vel expreſſo, vel ſubaudito jus legiſlationis conferri in neminem potuit. Expreſſo, quando cives ab initio formam regendæ civitatis inter ſe conſtituunt, vel quando promiſſo ſuo ſubmittunt ſe alicujus imperio; vel ſaltem ſubaudito, ut quando utuntur beneficio imperii, & legum alicujus, ad protectionem & conſervationem ſui adverſus alios. Cujus enim imperio concives noſtros obedire poſtulamus bono noſtro, illius imperium legitimum eſſe, eâ ipsâ poſtulatione confitemur. Ideoque ignorantia poteſtatis legum ferendarum obtendi nunquam poteſt. unuſquiſque enim quod ipſe fecit feciſſe ſe cognovit.

Ad cognoſcendam legem neceſſaria ſunt promulgatio & interpretatio.

XIII. *Cognitio legum* dependet à legiſlatore qui eas promulgare debet; aliter enim non ſunt leges. Eſt enim lex legiſlatoris mandatum; mandatum autem eſt declaratio voluntatis. non ergo lex eſt, niſi voluntas legiſlatoris declaretur; id quod fit *promulga-*

mulgatione. In *promulgatione* autem duo conſtare debent, quorum alterum eſt, vt is vel ii qui legem promulgant, vel habeant ipſi jus legiſlationis, vel id faciant authoritate ejus vel eorum qui habent. Alterum eſt ipſa legis ſententia. Primum autem quod leges promulgatæ procedant ab eo qui ſummum habet imperium, conſtare, hoc eſt ſciri accuratè & Philoſophicè loquendo non poteſt, niſi ab iis qui ab ore ipſius imperantis eas accipiunt; cæteri credunt; ſed credendi rationes tantæ ſunt, ut non credere vix ſit poſſibile. Et in civitate quidem *Democraticâ*, ubi legibus ferendis unuſquiſque intereſſe ſi velit poteſt, qui abſens fuerit, præſentibus credere debet. Sed in *Monarchiis* & *Ariſtocratiis*, quia paucis mandata *Monarchæ* & *Optimatium* præſentibus & coram audire conceditur, illis paucis neceſſe erat poteſtatem facere, ea cæteris promulgandi. Et ſic *Edicta* & *decreta* Principum eſſe credimus, quæ pro talibus vel ſcripto, vel voce eorum quorum id munus eſt, nobis proponuntur. Sed tamen cum credendi cauſas habeamus has, vidiſſe quod princeps, vel curia ſumma talibus *conſiliariis, ſcribis, præconibus, ſigillis*, & ſimili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

bus argumentis ad voluntatem ſuam declarandam conſtanter uſus ſit; quod nunquam authoritatem illis detraxerit; quod de iis qui hujuſmodi promulgationi non credentes legem transgreſſi ſunt pœnæ ſumtæ fuerint; non modo qui ſic credens obediverit *edictis* & *decretis* per illos editis ubique terrarum excuſatur, ſed etiam qui non credens non obediverit punitur. Nam permittere ut hæc conſtanter fiant, ſatis manifeſtum ſignum, & declaratio voluntatis ejus qui imperat ſatis perſpicua eſt; modo nihil in *lege*, edicto ſeu *decreto* contineatur, quod ſummæ poteſtati ipſius imperantis deroget. Non eſt enim putandum eum velle poteſtati ſuæ à quibuſcunque miniſtris ſuis quicquam detrahi, dum voluntatem retinet imperandi. *Sententia* vero *legum*, ubi de ea dubitatur, petenda eſt ab iis quibus à ſumma poteſtate commiſſa eſt *Cauſarum cognitio*, ſive *judicia*. *Iudicare* enim nihil aliud eſt quam *leges* ſingulis caſibus *interpretando* applicare. Quibus autem id munus commiſſum eſt, eodem modo cognoſcitur, quo cognoſcimus qui ſint ii quibus commiſſa eſt authoritas leges promulgandi.

XIV.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

XIV. Rurſus lex *civilis*, pro duplici modo promulgandi, duorum generum eſt: *Scripta*, & *non ſcripta*. Per *ſcriptam* intelligo eam quæ voce ſive ſigno aliquo alio voluntatis legiſlatoris indiget ut fiat lex. Legum enim genus omne & naturâ & tempore coævum eſt generi humano, & propterea inventione literarum & ſcribendi arte antiquius. Non ergo *legi ſcriptæ* neceſſaria eſt *ſcriptio*, ſed vox; hæc ſola ad *eſſentiam*, illa ad *recordationem legis* adhibita eſt. Nam ante inventas literas ad memoriam adjuvandam, *leges* in metra redactas cantitari ſolitas eſſe legimus. *Non-ſcripta* eſt ea, quæ non aliâ indiget promulgatione præter vocem naturæ, ſive rationem naturalem, quales ſunt *leges naturales*. Lex enim naturalis, quamquam à civili diſtinguatur quatenus voluntati præcipit, tamen quod ad actiones attinet civilis eſt; exempli gratia, hæc, *non concupiſces*, quæ pertinet tantùm ad animum, lex naturalis tantùm eſt; hæc vero, non invades, & naturalis, & civilis eſt. Cum enim regulas præſcribere univerſales quibus omnes futuræ lites quæ forte infinitæ ſunt, dijudicari poſſint impoſſibile ſit, intelligitur, in omni caſu *le-*

Legis civilis diviſio in Scriptam & Non-ſcriptam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

gibus ſcriptis prætermiſſio ſequendam eſſe *legem æquitatis naturalis*, quæ jubet æqualia æqualibus diſtribuere: atque hoc, vi *legis civilis*, quæ pœnas etiam de iis exigit qui ſcientes & volentes *leges naturales* facto tranſgrediuntur.

Leges naturales non eſſe leges ſcriptas: neque reſponſa juriſprudentum, neque conſuetudinem eſſe leges per ſe, ſed per conſenſum ſummæ poteſtatis.

XV. His intellectis apparet primum *leges naturales*, quamquam in libris Philoſophorum deſcriptæ fuerint, non eſſe ob eam rem vocandas leges ſcriptas; neque ſcripta juriſprudentum, eſſe leges, ob defectum authoritatis ſummæ; neque etiam *Reſponſa prudentum*, id eſt, *judicum*, niſi quatenus conſenſu ſummæ poteſtatis in conſuetudinem abierint. tunc autem inter *leges ſcriptas* habenda eſſe; non propter conſuetudinem ipſam, (quæ vi ſua legem non conſtituit) ſed propter voluntatem ſummi imperantis, quæ ex eo arguitur, quod *ſententiam*, ſive æquam ſive iniquam, in conſuetudinem ire perpeſſus eſt.

Peccati nomen latiſſimè acceptum quid ſignificet.

XVI. *Peccatum* ſignificatione latiſſimâ comprehendit omne *factum*, *dictum*, & *volitum* contra rectam rationem. Unuſquiſque enim media ad finem quam ſibimet ipſi proponit ratiocinando quærit. ſi ergo rectè ratiocinetur (hoc eſt, incipiens à principiis evidentiſſimis texat diſcurſum

ex conſequentibus continuò neceſſariis) progredietur itinere directiſſimo, aliter deviabit; id eſt, *faciet*, *dicet* vel *conabitur* aliquid contra finem proprium: quod cum fecerit, dicetur ratiocinando quidem *erraſſe*, actione vero & voluntate *peccaſſe*; nam *peccatum* ita ſequitur *erratum*, ſicut *voluntas intellectum*. Atque hæc eſt vocis acceptio generaliſſima, qua continetur omne *factum imprudens*, ſive contra legem, ut, alienam domum evertere; ſive non contra legem, ut propriam, ſuper arenam ædificare.

XVII. Ubi vero de *legibus* ſermo eſt, ibi *peccati* nomen arctius eſt, ſignificatque non omne factum contra Rectam rationem, ſed illud tantum quod *culpatur*, atque ob eam cauſam *malum culpæ* appellatur. Nec tamen ſi quid culpetur, *peccatum* ſtatim, aut *culpa* dicenda eſt, ſed ſi cum ratione culpetur. Quærendum igitur eſt, quid ſit cum *ratione culpare*, & quid contra rationem. Ea eſt natura hominis, ut unuſquiſque id quod ipſe ſibi cupit fieri, *bonum*, quod fugit, *malum* vocet. itaque diverſitate affectuum contingit, ut quod alter *bonum*, alter *malum*; & idem homo quod nunc *bonum*, mox *malum*; & ean- *Peccati definitio.*

dem rem, in ſeipſo *bonam*, in alio *malam* eſſe dicat. *Bonum* enim & *malum* delectatione & moleſtiâ noſtrâ, (vel eâ quæ nunc eſt, vel quæ exſpectatur) omnes æſtimamus. Quoniam jam proſperè facta inimicorum (quia honorem, rem, & potentiam eorum augent) & æqualium (propter certamen honorum) *moleſta* omnibus, adeoque *mala* & videntur, & ſunt; ſoleantque homines, *malos putare*, hoc eſt, *culpam attribuere* iis, unde ſibi *malum* advenit, fieri non poteſt, ut quæ facta culpanda, quæ non culpanda ſint, conſenſu ſingulorum quibus non eadem placent & diſplicent definiatur. Poſſunt quidem convenire in generalia quædam, veluti *furtum*, *adulterium*, & ſimilia, eſſe *peccata*; tanquam dicerent *mala* omnes vocare ea quibus nomina imponunt, quæ in malam partem accipi ſolent. Sed non quærimus an furtum ſit peccatum; quærimus quid furtum dicendum ſit, & ſic de cæteris ſimilibus. Siquidem igitur quid ratione culpandum ſit, in tanta diverſitate cenſentium, non ſit menſurandum per rationem unius, magis quam alterius, propter æqualitatem naturæ humanæ; neque ratio ulla exſiſtat præter

ratio-

rationes *ſingulorum*, & rationem *civitatis*; ſequitur quid ſit *ratione culpandum* definiendum eſſe à civitate; ut *culpa*, hoc eſt, PECCATUM ſit quod quis fecerit, omiſerit, dixerit, vel voluerit contra *rationem civitatis*, ideſt contra leges.

Differentia inter peccatum infirmitatis & malitiam.

XVIII. Facere autem aliquis poteſt contra leges per infirmitatem humanam, etiamſi eas implere cupiat, tamen ejus factum, ut contra leges, rectè culpatur & *peccatum* dicitur. Sunt autem qui leges negligunt, quotieſque lucri impunitatiſq; ſpes apparet, & nulla pactorum & datæ fidei conſcientiâ retinentur quin eas violent. Horum non modo facta, ſed etiam ingenia adverſa legibus ſunt. Qui per infirmitatem tantum peccant, etiam quando peccant, *viri boni* ſunt; hi vero etiam quando non peccant, *mali* ſunt. Quamquam autem utrumque, & actio & animus, legibus repugnet, differentibus tamen appellationibus, repugnantiæ illæ diſtinguuntur. Nam actionis irregularitas *ἀδίκημα*, *injuſtè factum*; animi, *ἀδικία*, & *κακία*, *injuſtitia* & *malitia*: Illa perturbatæ mentis *infirmitas*; hæc animi ſedati *pravitas*.

In quo genere peccati con-

XIX. Si quidem autem peccatum non ſit, quod non ſit contra aliquam legem, neque lex ulla ſit quæ non

ſit

tineatur Atheiſmus.

ſit mandatum ejus qui ſummum habet imperium; neque quiſquam ſummum imperium habeat, quod non ſit ei noſtro conſenſu delatum, quo modo peccare dicetur is qui vel non exſiſtere Deum vel non gubernare mundum affirmaverit, vel aliam contumeliam in ipſum evomuerit? Dicet enim *ſe voluntatem ſuam Dei voluntati nunquam ſubjeciſſe, ut quem ne eſſe quidem opinatus fuerit. Et quamquam opinio ſua erronea eſſet, ideoque etiam peccatum; numerandam tamen eſſe inter peccata imprudentiæ, ſive ignorantiæ, quæ puniri jure non poſſunt.* Oratio hæc eo uſque admittenda eſſe videtur, ut hujuſmodi peccatum, quamquam ſit maximum damnoſiſſimumque, referri tamen debeat * ad peccata imprudentiæ; ſed ut per imprudentiam aut ignorantiam excuſandum ſit, abſurdum eſt. Punitur enim Atheus ſive à Deo immediatè, ſive à Regibus ſub Deo conſtitutis, non ut ſubditus punitur à Rege, propterea quod leges non obſervaverit; ſed ut hoſtis ab hoſte, quod leges noluerit accipere; hoc eſt, jure belli, ut Gigantes ϑεομάχοι. Hoſtes enim inter ſe ſunt quicunque neque communi imperanti, neque alter alteri ſubjiciuntur.

Annotatio. * Referri tamen debeat ad peccata

impru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

imprudentiæ.] *Quod Atheiſmum non ad injuſtitiam, ſed ad imprudentiam retulerim, à pluribus reprehenſum eſt: imo à nonnullis in eam partem acceptum tanquam Atheis non ſatis acrem adverſarium me oſtenderim. Objiciunt præterea, quod cum* Deum eſſe *ratione naturali ſciri poſſe dixerim alicubi, confiteri deberem peccare eos ſaltem contra legem naturæ, itaque non imprudentiæ tantùm ſed etiam injuſtitiæ reos eſſe. Ego verò ita Atheis inimicus ſum, ut legem aliquam juxta quam condemnare eos injuſtitiæ poſſem, & diligentiſsimè quæſiverim & vehementer cupiverim; ſed cum nullam invenerim, quæſivi proxime, quo nomine tantopere Deo exoſi homines, ab ipſo appellarentur. Deus autem de Atheo ſic loquitur,* Dixit inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus. *Itaque peccatum eorum in eo genere collocavi, in quod genus ab ipſo Deo relatum fuerat. Deinde Atheos hoſtes Dei eſſe oſtendo; Nomen autem Hoſtis, quam injuſti, aliquando atrocius eſſe puto. Poſtremò juſtè & à Deo, & à ſummis imperantibus eo nomine puniri poſſe confirmo. itaque peccatum hoc nullo modo excuſo neque extenuo. Quod autem* Deum eſſe *ratione naturali ſciri poſſe dixerim, ita accipiendum eſt, non tanquam omnes id ſcire poſſe putaverim; niſi quoniam ratione naturali quam proportionem habeat*

Sphæ-

Sphæra ad Cylindrum, invenit Archimedes, ex eo ſequi putant, quemlibet ex vulgo, idem invenire potuiſſe. Dico igitur *etſi ab aliquibus Deum eſſe, lumine rationis ſciri poßit; tamen homines in voluptatibus, vel divitiis, vel honoribus, perquirendis continuò occupatos, item homines qui rectè ratiocinari non ſolent, vel non valent, vel non curant, denique inſipientes in quo numero Athei ſunt, ſcire id non poſſe.*

Quid ſit crimen læſæ Majeſtatis.

XX. Quoniam à vi pacti quo cives ſinguli ſingulis ad obedientiam civitati, hoc eſt, ſummo imperanti ſive is unus homo ſive una curia ſit, abſolutam & univerſalem (qualem ſupra capite articulo definivimus) præſtandam obligantur, derivatur obligatio ad ſingulas leges civiles obſervandas, ita ut illud pactum contineat in ſe leges omnes ſimul; manifeſtum eſt civem qui pacto generali obedientiæ renunciaverit, omnibus ſimul legibus renunciare. Quod malum tanto gravius eſt quolibet peccato uno, quanto peccare *ſemper* gravius eſt quam *ſemel*. Atque hoc eſt peccatum illud quod vocatur CRIMEN LÆSÆ MAIESTATIS, & eſt factum vel dictum quo civis, ſeu ſubditus, declarat non eſſe ſibi amplius voluntatem, ei homini vel curiæ cui commiſſum

eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

eſt ſummum civitatis imperium obediendi. Et facto quidem, hujuſmodi voluntatem declarat civis, quando vim infert vel inferre conatur perſonis eorum qui vel ſummum imperium habent, vel habentium mandata exſequuntur, quales ſunt proditores, Regicidæ, & qui arma contra civitatem gerunt, vel ad hoſtes durante bello transfugiunt. Dicto autem voluntatem eandem oſtendunt qui directè negant ſe, aut cives cæteros, ad talem obedientiam obligari, vel in toto, ut qui diceret non eſſe iis obediendum (ſalvâ obedientiâ quam debemus Deo) ſimpliciter abſolutè & univerſaliter; vel in parte, ut ſi quis diceret non eſſe iis jus ſuo arbitrio bellum gerendi, pacem faciendi, milites conſcribendi, pecunias exigendi, magiſtratus & miniſtros publicos eligendi, leges ferendi, controverſias determinandi, pœnas ſtatuendi, vel aliud aliquod ſine quo conſiſtere civitas non poteſt. Atque hæc & ſimilia dicta & facta crimina læſæ majeſtatis, ex vi legis (non civilis, ſed) naturalis ſunt. Poteſt autem eſſe ut aliquid, quod factum ante legem civilem latam non erat crimen læſæ majeſtatis, ſit tamen ſi fiat poſt. Ut ſi lege

decla-

declaretur pro ſigno obedientiæ civilis renunciatæ habendum eſſe (hoc eſt pro crimine læſæ Majeſtatis) ſi quis vel monetam cuderit, vel ſigilla civitatis adulteraverit, is qui poſtea id fecerit reus majeſtatis non minus eſt quam ille alter, minùs tamen peccat, quia non omnes leges ſimul, ſed unam tantum legem violat. nam lex vocando crimen majeſtatis, id quod natura non ita eſt, nomen quidem invidioſum, & forte pœnam majorem in reum jure ſtatuit, ſed ut peccatum ipſum gravius ſit non efficit.

Crimine læſæ Majeſtatis non leges civiles, ſed naturales violari.

XXI. Peccatum autem id, quod per legem naturalem crimen læſæ majeſtatis eſt, legis naturalis tranſgreſſio eſt, non civilis. Cùm enim obligatio ad obedientiam civilem, cujus vi leges civiles validæ ſunt, omni lege civili prior ſit, ſitque crimen læſæ majeſtatis naturaliter nihil aliud quam obligationis illius violatio; ſequitur crimine læſæ majeſtatis violari legem quæ præceſſit legem civilem, nempe naturalem, qua prohibemur violare pacta & fidem datam. Quod ſi quis Princeps ſummus legem civilem in hanc formulam conciperet, *non rebellabis*, nihil efficeret. Nam niſi prius obligentur cives ad obedientiam, hoc

eſt,

eſt, ad non rebellandum, omnis lex invalida eſt. obligatio autem, quæ obligat ad id ad quod ante obligati erant, ſuperflua eſt.

XXII. Sequitur ex hoc, puniri *rebelles, proditores*, & cæteros *læſæ majeſtatis* convictos, non *jure civili*, ſed *naturali*, hoc eſt, non ut *cives malos*, ſed ut *civitatis hoſtes*, nec *jure imperii* ſive dominii, ſed *jure belli*. *Ideoque non jure imperii ſed jure belli puniri.*

XXIII. Sunt qui facta contra legem civilem, quando pœna ipsâ lege definitur, expiari putant, ſi pœnam volentes ſubeant, neque reos eſſe coram Deo violatæ legis naturalis (quamquam violando civiles leges, violamus quoque naturales, quæ jubent civiles obſervari) eos qui pœnam ſolverunt, quam lex exigebat. Tanquam lege non vetaretur factum, ſed pœna pretii loco proponeretur, quo licentia faciendi ea quæ lege prohibentur venumdaretur. Per eandem rationem poſſent inferre etiam nullam omnino legis tranſgreſſionem peccatum eſſe, ſed quam ſuo periculo libertatem quiſque emerit, eam jure habere. Sciendum autem eſt verba legis duplici ſenſu intelligi poſſe, altero ut duas partes (prout dictum eſt ſupra articulo 7.) contineat, nempe *Obedientiam non rectè diſtingui in Activam & Paſſivam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pe prohibentem abſolute, ut *non facies*; & vindicantem, ut *qui facit pœnas dabit*. Altero, ut unum contineat conditionale, ut, *Non facies niſi pœnas velis ſolvere*. Et ſic lex non ſimpliciter, ſed conditionaliter prohibet. Si primo modo intelligitur, qui facit peccat, quia quod lege vetitum eſt facit. Si ſecundo, non peccat, quia facere vetitum non eſt implenti conditionem. Nam in primo ſenſu omnes facere prohibentur; in ſecundo ii ſoli, qui ſe pœnæ ſubtrahunt. In primo ſenſu, legis pars vindicativa non Reum obligat, ſed magiſtratum pœnas exigere; in ſecundo obligatur ad pœnas exigendas ipſe qui pœnas debet; ad quas ſolvendas ſi capitales, aut alioqui graves ſint, obligari non poteſt. Utro verò ſenſu lex accipienda ſit ab arbitrio dependet ejus, qui ſummum habet imperium. Ubi ergo de ſententia legis dubitatur, quia certi ſumus non peccare qui non faciunt, peccatum erit ſi facimus, utcunque lex poſtea explicari poſſit. Nam quod dubitas an ſit peccatum necne, id facere, cum abſtinere liberum ſit, contemtio legum eſt; ideoque per cap. 3. art. 28. peccatum contra legem naturalem. Inanis igitur eſt diſtinctio illa

illa *obedientiæ* in *Activam* & *Paſsivam*, quaſi pœnis humano arbitrio poſitis expiari poſſit; quod peccatum eſt contra legem naturalem quæ eſt lex Dei; aut quaſi non peccent qui peccant ſuo damno.

CAPUT XV.

De Regno Dei per naturam.

I. *Propoſitio ſequentium.* II. *In quos dicatur Deus Regnare.* III. *Verbum Dei triplex:* Ratio, Revelatio, Prophetia. IV. *Regnum Dei duplex*, naturale, & Propheticum. V. *Ius quo Regnat Deus, ſitum eſt in* Omnipotentia *ejus.* VI. *Idem ex Scriptura ſacra.* VII. *Obligationem obedientiæ Deo præſtandæ procedere ab imbecillitate humanâ.* VIII. *Leges Dei in Regno naturali eſſe eas, quæ* 2. & 3. *Cap. ſuprà recitatæ ſunt.* IX. Honor & cultus *quid ſunt.* X. *Cultum conſiſtere vel in* attributis, *vel in* actionibus. XI. *Et eſſe alium* naturalem, *alium* Arbitrarium. XII. *Alium* juſſum, *alium* ſpontaneum. XIII. *Quis ſit cultus* finis, *ſeu ſcopus.* XIV. *Quænam ſint leges naturales circa Dei* Attributa. XV. *Quænam ſint* actiones *quibus exhibetur cultus naturaliter.* XVI. *In regno Dei naturali, civitatem poſſe* cultum *Dei* inſtituere *arbitrio ſuo.* XVII. *Regnante Deo per naturam ſolam*, legum *omnium* interpretem *eſſe* civitatem, *id eſt, eum hominem vel curiam,*

riam, quæ habet ſub Deo civitatis imperium ſummum. XVIII. *Dubitationes quædam ſublatæ.* XIX. *In Regno Dei naturali quid ſit* peccatum, *& quid* crimen læſa Majeſtatis Divinæ.

Propoſitio ſequentium.

I. QUod ſtatus naturæ; hoc eſt, libertatis abſolutæ, qualis eſt eorum qui neque Regnant neque Regnantur, Anarchia ſit & ſtatus hoſtilis; Quod præcepta quibus talis ſtatus evitatur ſint *leges naturæ*; Quod civitas exſiſtere ſine ſummo imperio non poſſit; Quod iis qui ſummum imperium obtinent obediendum ſit ſimpliciter, id eſt, in omnibus quæ mandatis Dei non repugnant, in antecedentibus, & ratione, & ſacræ Scripturæ teſtimoniis comprobatum eſt. Deeſt ad integram civilis officii cognitionem hoc unicum, ut ſciamus quæ ſint leges ſive mandata Dei. Aliter enim ſciri non poteſt, utrum ea quæ jubemur facere authoritate imperii civilis ſint contra leges Dei necne. Ex quo contingere neceſſe eſt, ut vel nimiâ obedientiâ erga civitatem contumaces ſimus erga majeſtatem divinam; vel metu peccandi in Deum incurramus in contumaciam erga civitatem. Ut utrumque hunc

hunc ſcopulum effugiamus, neceſſaria eſt cognitio legum Divinarum; quoniam verò legum cognitio dependet à cognitione Regni, dicendum eſt in ſequentibus de *Regno Dei*.

II. Pſal. 96. v. 1. *Dominus regnavit, exultet terra*, dicit Pſalmiſta. Et rurſus idem Pſalmiſta, Pſal. 98. v. 1. *Dominus regnavit, iraſcantur populi; qui ſedet ſuper Cherubin, moveatur terra.* Scilicet velint nolint homines, Deus eſt Rex univerſæ terræ; neque ſi ſint qui *Exſiſtentiam* ejus, vel *Providentiam* negaverint, ideo ſolio ſuo excutitur. Quamquam autem Deus homines univerſos ita per potentiam regat, ut nemo poſſit quidquam facere quod Ille factum nolit, non eſt tamen hoc propriè & accuratè loquendo Regnare. Regnare enim dicitur non qui *agendo*, ſed qui *loquendo*, id eſt, *præceptis*, & *minis* regit. In regno igitur Dei pro ſubditis habemus, non corpora inanimata, neque irrationalia, licet potentiæ divinæ ſubjiciantur; quia *præcepta* & *minas* Dei *non intelligunt*; neque etiam *Atheos*, quia Deum eſſe non credunt, neque eos qui Deum eſſe credentes eum tamen inferiora hæc regere non credunt. nam & hi quamquam regantur à potentia Dei, *præcepta*

In quos Deus dicatur regnare.

cepta ejus nulla agnoſcunt, neque minas metuunt. Soli igitur in Regno Dei cenſendi ſunt qui ipſum & rectorem omnium rerum eſſe, & *præcepta* hominibus *dediſſe*, & *pœnas* in tranſgreſſores *ſtatuiſſe* agnoſcunt. Cæteros non ſubditos, ſed hoſtes Dei appellare debemus.

Verbum Dei triplex: Ratio, Revelatio & Prophetia.

III. Regere autem *præceptis* non dicitur, niſi qui regendis præcepta ſua apertè declarat; nam *præcepta* regentium leges ſunt iis qui reguntur. *Leges* autem non ſunt niſi quæ perſpicuè promulgantur, ita ut omnis tollatur ignorantiæ excuſatio. Leges ſuas homines quidem *verbo* ſive *voce* promulgant, nec alio modo voluntatem ſuam univerſaliter ſignificare poſſunt. Dei autem *leges* triplici modo declarantur: Primò, *per tacita rectæ rationis dictamina.* Secundò, *per revelationem immediatam*, quæ intelligitur fieri per *vocem ſupernaturalem*, vel per *viſionem*, vel *ſomnium*, vel *inſpirationem* ſeu afflatum divinum. Tertiò, *per vocem alicujus hominis*, quem Deus per vera miracula edita, ut fide dignum, cæteris commendavit. Is autem cujus voce ſic utitur Deus ad voluntatem ſuam aliis ſignificandam, vocatur PROPHETA. Tres hi modi dici

poſſunt

poſſunt triplex *Verbum Dei*, nimirum, *Verbum rationale*, *Verbum ſenſibile*, & *Verbum Propheticum*. Quibus reſpondent tres modi quibus audire Deum dicimur, *Ratiocinatio recta*, *Senſus*, & *Fides*. *Verbum* Dei *ſenſibile* ad paucos factum eſt, neque Deus per Revelationem hominibus loquutus eſt, niſi viritim, & diverſis diverſa; neque ullæ leges Regni hoc modo populo ulli promulgatæ fuerunt.

IV. Pro differentiâ autem quæ eſt inter *Verbum* Dei *Rationale* & *Propheticum*, Deo Regnum duplex attributum eſt: *Naturale*, in quo regit per dictamina rectę Rationis; quodque univerſale eſt in omnes qui divinam agnoſcunt potentiam, propter naturam rationalem omnibus communem; & *Propheticum*, in quo regit etiam per *Verbum Propheticum*; quod peculiare eſt, propterea quod non omnibus dedit leges poſitivas, ſed populo peculiari, & certis quibuſdam hominibus à ſe electis. *Regnum Dei duplex, naturale & Propheticum.*

V. In *Regno naturali* Regnandi & puniendi eos qui leges ſuas violant jus Deo eſt à ſola *potentiâ irreſiſtibili*. Jus enim omne in alios vel à *Natura* eſt, vel à *Pacto*. Quomodo jus regnandi ex *Pacto* oritur, oſtenſum eſt capite 6. A *Natura* autem idem jus deri- *Jus quo regnat Deus ſitum eſt in omnipotentia ejus.*

 vatur,

vatur, eo ipſo quod à natura non ſit ſublatum. Cum enim per naturam jus eſſet omnibus in omnia, unicuique erat jus in omnes regnandi ipſi naturæ coævum. cauſa autem quare inter homines id abolitum fuerit, alia non erat præter mutuum metum, ut ſupra capite ſecundo, articulo 3. oſtenſum eſt; dictante ſcilicet ratione decedendum eſſe à jure illo propter conſervationem humani generis; quia æqualitatem hominum inter ſe quoad vires & potentias naturales neceſſariò conſequebatur bellum; cum bello autem generis humani pernicies conjuncta eſt. Quod ſi quis cæteros potentiâ in tantum anteiſſet, ut reſiſtere ei ne omnes quidem conjunctis viribus potuiſſent, ratio quare de jure ſibi à naturâ conceſſo decederet nulla omnino fuiſſet. Manſiſſet igitur ipſi jus dominii in cæteros omnes propter potentiæ exceſſum, qua & ſe & illos conſervare potuiſſet. Iis igitur quorum potentiæ reſiſti non poteſt, & per conſequens Deo *omnipotenti*, jus dominandi ab ipſa *potentiâ* derivatur. Et quotieſcunque Deus peccatorem punit, vel etiam interficit, etſi ideò puniat quia peccaverat, non tamen dicendum eſt non potuiſſe eum

eundem

eundem juſtè affligere, vel etiam occidere, etſi non peccaſſet. Neque ſi voluntas Dei in puniendo, peccatum antecedens reſpicere poſſit, ideò ſequitur quod affligendi vel occidendi jus non à *potentia divina* dependeat, ſed à *peccato hominis*.

VI. Quæſtio iſta diſputationibus antiquorum nobilitata, *quare bonis mala & malis bona contingunt*, eadem eſt cum hac noſtra, *quo jure Deus bona & mala hominibus diſpenſet*. Et difficultate ſuâ non ſolum vulgi, ſed etiam Philoſophorum, &, quod majus eſt, ſanctorum hominum de divinâ providentia fidem vacillare fecit. Pſal. 72. v. 1, 2. *Quam bonus* (inquit David) *Iſraelis Deus his qui recto ſunt corde; mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns*. Et *Iob*, quam acriter cum Deo expoſtulabat, quod *juſtus* cum eſſet, tantis tamen calamitatibus affligeretur? Solvit difficultatem hanc, in caſu *Iob*, ipſe Deus vivâ voce, & jus ſuum argumentis non à peccato ejus, ſed à potentiâ propriâ deſumtis confirmavit. Ita enim diſputarunt inter ſe *Iob*, & amici ejus, ut hi illum reum facerent, propterea quod puniretur; ille

Idem ex Scripturâ ſacra.

horum accuſationem argumentis ab innocentiâ ſua redargueret. Atqui Deus cùm & illum & hos audiviſſet, expoſtulationem illius refutat, non injuſtitiæ aut peccati alicujus ipſum damnando, ſed propriam potentiam explicando. Job 38. v. 3. & ſequ. *Vbi* (inquit) *eras tu, quando ponebam fundamenta terræ?* &c. De amicis autem Job 42. 7. *iratum ſe* ait *contra eos quod non locuti fuerint rectum coram eo, ſicut ſervus ejus Iob.* Sententiæ huic conſentanea eſt ea quam dixit Servator noſter in caſu ejus qui cæcus natus erat, cum interrogantibus diſcipulis an ipſe peccaſſet quod naſceretur cæcus, an parentes, reſpondit, Joh. 9. v. 3. *Neque hic peccavit, neque parentes ejus; ſed ut manifeſtarentur opera Dei in illo.* Quamquam autem dictum ſit, Rom. 5. 12. *Mortem intraſſe in hunc mundum per peccatum*, non ſequitur quin Deus jure ſuo potuerit homines & morbis & morti obnoxios feciſſe, etiamſi nunquam peccaſſent, quemadmodum cætera animalia mortalia fecit & morboſa, etiamſi peccare non poſſunt.

Obligationem obedientiæ Deo præſtan-

VII. Quod ſi jus Regnandi habeat Deus ab omnipotentiâ ſuâ, manifeſtum eſt *obligationem* ad præſtandam ipſi obedientiam incumbere homi-

nibus

nibus propter * imbecillitatem. *Obligatio* enim quæ ex pacto oritur, de qua dictum eſt capite ſecundo, hîc ubi jus imperandi, nullo intercedente pacto, à naturâ oritur, locum habere non poteſt. Sunt autem *obligationis naturalis* duæ ſpecies : Una ubi libertas impedimentis corporeis tollitur ; juxtà quam cœlum & terram & creaturas omnes communibus ſuæ creationis legibus obedire dicimus. Altera ubi tollitur ſpe & metu ; juxta quam, infirmior potentiori cui reſiſtere ſe poſſe deſperat non poteſt non obedire. A ſecundo hoc obligationis genere naſcitur, hoc eſt, à metu, ſive imbecillitatis propriæ (reſpectu divinæ potentiæ) conſcientiâ, quod in Regno Dei naturali, ad obediendum Deo obligemur; dictante ſcilicet ratione, omnibus Dei potentiam & providentiam agnoſcentibus *non eſſe calcitrandum contra ſtimulum.*

dæ procedere ab imbecillitate humana.

Propter imbecillitatem.] *Si cui durum hoc videbitur, illum rogo ut tacita cogitatione conſiderare velit, ſi eſſent duo omnipotentes, uter utri obedire obligaretur. Confitebitur credo neutrum neutri obligari. Hoc ſi verum eſt, verum quoque eſt quod poſui, homines ideo Deo ſubjectos eſſe, quia*

Annotatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

omnipotentes non ſunt. Enim Servator noſter Paulum admonens (qui eo tempore Eccleſiæ hoſtis erat) ne contra ſtimulum calcitraret, obedientiam ab illo, eo nomine videtur exegiſſe, quod ad reſiſtendum ſatis virium non haberet.

Leges Dei in regno naturali eſſe eas, quæ 2. & 3. cap. ſuprà recitatæ ſunt.

VIII. Quoniam *Verbum* Dei per naturam ſolam regnantis, aliud non ſupponitur præter rectam rationem; leges autem Regum ab eorum *Verbo* ſolo cognoſci poſſunt, manifeſtum eſt leges Dei per ſolam naturam regnantis ſolas eſſe *leges naturales*; nempe illas quas cap. 2. & 3. enumeravimus, & à rationis dictatis deduximus, *Humilitatem, Æquitatem, Iuſtitiam, Miſericordiam*, cæteraſque *virtutes morales pacis* conciliatrices, quæ pertinent ad officia hominum erga ſe invicem; & illas quas ratio recta dictaverit præterea, circa honorem & cultum divinæ majeſtatis. Quæ ſint illæ *leges naturales*, ſive *virtutes morales*, non eſt opus repetere. Quos honores autem, & quem cultum divinum, id eſt, quas *leges ſacras* eadem dictet *ratio naturalis* videndum eſt.

Honor & cultus quid ſint.

IX. Honor, proprie loquendo, nihil aliud eſt quàm opinio alienæ *potentiæ* conjunctæ cum *bonitate*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Et *honorare* aliquem, idem eſt quod magni æſtimare. Et ſic Honor non in *Honorato*, ſed in *Honorante eſt*. *Honorem* autem in opinione ſitum conſequuntur neceſſariò tres affectus: *Amor*, qui ad *Bonitatem*; *Spes & Timor*, qui ad *potentiam* referuntur. Ex his autem oriuntur actiones externæ, quibus potentes placari, & propitii fieri ſolent, & quæ ſunt ipſius honoris effectus, ideoque & ſigna naturalia. Sed nomen *Honor* tranſlatum eſt etiam ad effectus illos honoris externos; quo ſenſu, *Honorare* eum dicimur, de cujus potentiâ teſtamur, verbis vel factis, nos egregiè ſentire; ut *Honor* idem ſit quod *Cultus*. CULTUS autem eſt actus externus Honoris interni ſignum. Et quos officiis placare ſi irati ſint, vel utcunque propitios nobis reddere ſtudemus, eos *Colere* dicimur.

Cultum conſiſtere vel in attributis, vel in actionibus.

X. Signa animi omnia, vel *verba* ſunt vel *facta*; ideóque *Cultus* omnis, vel *verbis* vel *factis* conſtat. Utraque autem ad tria genera referuntur; quorum primum, *Laus* eſt ſive *prædicatio bonitatis*; ſecundum, *prædicatio potentiæ præſentis*, quod eſt *Magnificare* μεγάλωσις; Tertium, *prædicatio Felicitatis* ſive *potentiæ in futurum* etiam ſecuræ; quę μακαρισμὸς dicitur. Honorum, in-

quam, unumquodque genus, non in *Verbis* modo, ſed etiam in *Factis* ſpectari poteſt. *Verbis* autem *laudamus* celebramuſque tunc, quando fit per propoſitionem, ſive *dogmaticè*, hoc eſt, per *attributa*, ſive *nomina*, quod *enunciativè* & *Categoricè* laudare vel celebrare dici poteſt; ut cum dicimus illum quem honoramus eſſe *liberalem*, *fortem*, *ſapientem*. *Factis* vero, quando fit *per conſequens*, ſive *per hypotheſin*, ut *gratiarum actione*, quæ *bonitatem*; *obedientiâ*, quæ *potentiam*; *congratulatione*, quæ *fœlicitatem* ſupponit.

Et eſſe alium naturalem, alium Arbitrarium.

XI. Sive autem *verbis*, ſive *factis* aliquem celebrare velimus, inveniemus alia quæ honorem apud omnes ſignificant, qualia ſunt inter *attributa*, nomina *virtutum* & *potentiarum* generalia, quæ in malam partem accipi non poſſunt. Ut *Bonus*, *Pulcher*, *Fortis*, *Iuſtus*, & ſimilia. Inter *actiones* autem *Obedientia*, *Gratiarum actio*, *Preces*, aliaque ejus generis, quibus agnitio potentiæ & virtutis ſemper ſubintelligitur. Alia quæ honorem apud quoſdam ſignificant, apud alios vero contumeliam, vel neutrum; qualia ſunt in *Attributis* nomina quæ ad virtutes vel vitia, honeſta vel inhoneſta, pro diverſitate opinionum diversè referuntur;

runtur; ut quod occiderit inimicum; quod fugerit; quod ſit Philoſophus; quod Orator, & ſimilia, quę apud alios in honore, aliis contemtui habentur: in *factis*, ea quæ dependent à conſuetudine loci, vel præſcriptis legum civilium; ut inter ſalutandum caput nudare, calceos deponere, corpus inclinare, ſtantem, proſtratum, vel genibus innixum aliquid petere, ceremoniarum formulæ, & ſimilia. *Cultus* autem ille qui apud omnes & ſemper honorificus eſt, *naturalis*; alter vero qui loca & mores ſequitur, *Arbitrarius* dici poteſt.

XII. Porrò *Cultus* eſſe poteſt *Imperatus*; ſcilicet juſſu ejus qui colitur; & poteſt eſſe *ſpontaneus*, nimirum talis qualis videbitur colenti. ſi *Imperatus*, actiones quæ adhibentur, non ſignificant honorem ut *tales*, ſed ut *imperatæ*: ſignificant enim *obedientiam* immediatè, obedientia *potentiam*; ita ut *cultus imperatus* conſiſtat obedientiâ: *ſpontaneus* ſolâ naturâ actionum ſit honorificus; quæ ſi honoris ſignificativæ ſint apud ſpectantes, *cultus*, aliter *contumelia* eſt. Rurſus *cultus* vel *publicus*, vel *privatus* eſſe poteſt; *publicus* autem *ſpontaneus* eſſe reſpectu colentium ſingulorum non poteſt; reſpectu civitatis poteſt. Cum *Alium juſſum, alium ſpontaneum.*

enim quod ſpontaneè fit, arbitrio fiat facientis, non eſſet cultus unus qui exhiberetur, ſed tot cultus quot colentes, niſi unius imperio arbitria omnium unirentur. *Privatus* autem *ſpontaneus* eſſe poteſt, ſi exhibeatur ſecretò. quod enim palàm fit, vel legibus, vel verecundiâ coërcitum eſt, quod naturæ *ſpontanei* adverſatur.

Quis ſit cultus finis ſeu ſcopus.

XIII. Ut autem qui ſit *colendi* alios *ſcopus* & *finis* cognoſcatur, conſideranda cauſa eſt quare homines cultu gaudent. Sumendum autem eſt, quod alias oſtendimus, *Gaudium* in eo ſitum eſſe quod quis virtutem, vim, ſcientiam, formam, amicos, divitias, aut quamcumque aliam *potentiam* ſuam, vel tanquam ſuam, contempletur, neque aliud eſſe præter *Gloriam*, ſeu triumphum animi putantis ſe honorari, hoc eſt, amari, & timeri, hoc eſt, ſervitia & auxilia hominum præſtò habere. Quoniam vero homines, quem honorari, id eſt, pro potente haberi ab aliis vident, potentem eſſe credunt, contingit honorem cultu propagari; & potentiæ exiſtimatione, potentiam acquiri veram. *Finis* ergo ejus qui ſe coli vel jubet, vel patitur, is eſt, ut quam plurimos eo modo ſibi vel amore vel metu obedientes reddat.

XIV. Ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

XIV. Ut ſciamus autem quem *cultum* Dei aſſignet *ratio naturalis*, incipiamus ab *attributis*; ubi inprimis manifeſtum eſt attribuendam ei eſſe *exſiſtentiam*. Voluntas enim honorandi eum quem non putamus eſſe, nulla eſſe poteſt. Deinde Philoſophos qui ipſum mundum, vel mundi animam (id eſt partem) dixerunt eſſe Deum, indigne de Deo loquutos eſſe; non enim quicquam ei attribuunt, ſed omnino eſſe negant: nam per nomen illud, *Deus*, intelligitur *mundi cauſa*; dicentes autem *mundum eſſe Deum*, dicunt *nullam eſſe ejus cauſam*, hoc eſt, *Deum non eſſe*. Similiter eos qui mundum non creatum, ſed æternum eſſe aſſerunt, quoniam æterni cauſa eſſe non poteſt, *cauſam mundi eſſe*, id eſt, *Deum eſſe* negare. Indigne item de Deo ſentire, qui otium ipſi attribuentes, mundi generiſque humani regimen, eidem auferunt. Nam ut omnipotentem eſſe fateantur, ſi tamen inferiora hæc non curet, locum habet apud eos tritum illud, *quod ſupra nos, nihil ad nos*; cumque non ſit propter quod eum ament, aut timeant, illis certe eſt tanquam non exſiſteret. Præterea in *attributis* quę ſignificant *magnitudinem* & *potentiam*; ea quę finitum, ſeu determina-

Quænam ſint leges naturales circa Dei attributa.

tum aliquod ſignificant, minime ſigna eſſe animi honorantis; non enim Deum dignè honoramus, ſi minus ei *potentiæ* aut *magnitudinis* attribuimus quàm poſſumus. Finitum autem omne minus eſt quam poſſumus; finito enim majus ſemper aſſignari & attribui facillimè poteſt. Non igitur Deo tribuetur *figura*, omnis enim *figura finita*; neque dicetur concipi, ſive comprehendi imaginatione, vel quacunque facultate animæ noſtræ; quicquid enim concipimus, *finitum* eſt. Et quamquam vox hæc *infinitum* ſignificet conceptum animi, non tamen ſequitur conceptum nobis aliquem eſſe *Rei infinitæ*: quando enim dicimus aliquid eſſe *infinitum*, non aliquid in re ſignificamus, ſed impotentiam in animo noſtro; tanquam ſi diceremus neſcire nos, an & ubi terminetur. Neque dici de Deo honorifice, quod *idea ejus* animo noſtro inſit, *idea* enim conceptus noſter eſt, conceptus autem niſi *finiti* non eſt. Neque quod habeat *partes*, aut quod ſit *totum* aliquid, quæ attributa quoque *finitorum* ſunt. Neque quod *in loco* aliquo ſit. *in loco* enim non eſt, niſi quod undiquaque *fines* & terminos habeat magnitudinis. neque quod *moveatur* aut *quieſcat*,

utrum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

utrumque enim ſupponit *eſſe in loco.* Neque plures eſſe Deos, quia nec plura infinita. Porrò circa *attributa Felicitatis*, indigna Deo ea eſſe quæ ſignificant *dolorem* (niſi intelligantur, non pro affectu, ſed per metonymiam pro effectu) qualia ſunt *pœnitentia, ira, miſericordia.* vel *egeſtatem*, ut *appetitus, ſpes, concupiſcentia.* & *amor* ille, qui & *cupido* dicitur; ſigna enim *indigentiæ* ſunt, cum intelligi non poſſit, ut quis *appetat, ſperet, cupiatve*, niſi ea quibus *caret, indigetque. vel facultatem paſſivam*; *pati* enim potentiæ limitatæ eſt, & quæ dependet ab alio. Quando igitur attribuimus Deo *voluntatem*, non eſt intelligenda ſimilis noſtræ; qui *appetitus rationalis* dicitur. Deus enim ſi *appetat, indiget*; quod contumelia eſt dicere; ſed ſupponendum eſt aliquid analogum quod concipere non poſſumus. Similiter quando attribuimus ei *viſionem* & cæteros *ſenſuum actus*, vel *ſcientiam* & *intellectum*, quæ in nobis nihil aliud ſunt, quàm ſuſcitatus à rebus externis organa prementibus animi tumultus, non eſt putandum aliquid tale accidere Deo; ſignum enim eſt potentiæ ab alio *dependentis*, id quod non eſt beatiſſimum. Illum igitur qui nolit attribuere Deo alia nomina

mina

mina quam jubet ratio, oportet uti nominibus, quæ vel negativa ſunt, ut *infinitus*, *æternus*, *incomprehenſibilis*, vel ſuperlativa, ut *optimus*, *maximus*, *fortiſsimus*, *altiſsimus*, &c. vel *indefinita*, *ut bonus*, *juſtus*, *fortis*, *creator*, *rex* & ſimilia; eo ſenſu, ut non velimus quid ſit dicere, (quod eſſet eum limitibus noſtræ phantaſiæ circumſcribere,) ſed propriam admirationem, & obedientiam confiteri, quod humilitatis eſt, & proprium animi honorantis quantum poteſt. Unicum enim ratio dictat *naturæ* ſignificativum Dei nomen, *exſiſtens*, ſive ſimpliciter, *quod eſt*, unumque *relationis* ad nos, nempe *Deus*, quo continetur & *Rex*, & *Dominus*, & *Pater*.

Quænam ſint actiones quibus cultus exhibetur naturaliter.

XV. Circa *actiones externas* quibus Deus colendus eſt (quemadmodum & circa *attributa*), generaliſſimum rationis præceptum eſt, ut ſint ſigna animi honorantis; ſub quo continentur, Primò, *preces*. *Qui fingit ſacros auro vel marmore vultus, Non facit ille Deos; qui Rogat ille facit.* Sunt enim *preces* ſigna ſpei; ſpes vero *potentiæ* & *bonitatis* divinæ agnitio eſt.

Secundò, *Gratiarum Actio*, quæ ejuſdem affectûs ſignum eſt, niſi quod beneficium *antecedant preces*, *gratiæ conſequantur*.

Ter-

Tertiò, *Dona*, id eſt *oblationes* & *ſacrificia*, ſunt enim *Gratiarum actiones*.

Quartò, *Non jurare per alium*. Eſt enim juramentum hominis contra ſeipſum, ſi fallat, iræ imprecatio ejus, qui & ſcire utrum fefellerit necne, & punire quamvis potentem poteſt. Id quod ſolius Dei eſt. Siquidem enim Homo aliquis eſſet, cui neque abſcondi ſubditorum ſuorum *malitia*, neque reſiſtere potentia humana poſſet, ſufficeret fides data, ſine juramento; quæ violata poſſet ab Homine vindicari; neque igitur juramento eſſet opus.

Quintò, *De Deo conſideratè loqui*. Signum enim *Timoris* eſt; Timor autem *Potentiæ* confeſſio eſt. Sequitur ex præcepto hoc *non eſſe utendum* Dei *nomine temere*, *aut fruſtrà*; utrumque enim inconſideratum eſt. *Non eſſe jurandum ubi non eſt opus*; eſt enim fruſtra. Opus autem non eſt niſi inter civitates ad vitandum, vel tollendum certamen per vim, quod oriri neceſſe eſt ubi promiſſis fides deeſt, vel in civitate ad judiciorum certitudinem. Item *non eſſe diſputandum de divina naturâ*. Suppoſitum enim eſt, in *regno Dei naturali ſolâ ratione omnia inquiri*, hoc eſt, ex principiis ſcientiæ naturalis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

lis. His autem tantum abeſt, ut ſciamus naturam Dei, ut ne quidem noſtri corporis, aut cujuſcunque creaturæ proprietates ſatis aſſequi poſſimus. Ex hujuſmodi igitur diſputationibus nihil provenit, præterquam quod ad modulum conceptionum noſtrarum nomina divinæ majeſtati temere imponamus. Sequitur quoque (quod attinet ad jus Regni Dei) inconſideratam & temerariam loquutionem eſſe eorum qui dicunt, *Hoc* vel *illud non conſiſtere cum juſtitiâ divinâ.* Nam & homines contumeliæ ducunt ſi filii ſui jus eorum diſputent, aut juſtitiam aliter quam imperatis ſuis metiantur.

Sextò, in *Precibus, Gratiarum actionibus, Sacrificiiſque quidquid exhibetur, oportere eſſe in ſuo genere optimum, & honoris ſignificativum*; nimirum *orationem* eſſe non ſubitam, aut levem, aut plebejam, ſed pulchram & bene compoſitam. nam etſi abſurdum erat quod Ethnici Deum ſub imagine colerent, non tamen à ratione alienum erat, quod carminibus, & muſicâ in ſacris uterentur. Item *Victimas pulchras*, & *Donaria magnifica*, & quæ aguntur, vel ſubmiſſionis vel gratitudinis ſignificativa, vel beneficiorum acceptorum memo-

memorativa eſſe; proficiſcuntur enim hæc omnia à ſtudio honorandi.

Septimò, *Deum non ſolum ſecretò, ſed palàm & publice in conſpectu hominum coli oportere.* Etenim cultus eo maxime placet, ut dictum eſt ſuprà, articulo 13. quod gignat honorem in aliis. Niſi ergo alii videant, quod in cultu gratiſſimum eſt perit. Poſtremò, ſummo conatu *obſervandas eſſe leges naturales.* Etenim Domini imperium parvipendere, ſuperat omnes alias contumelias; ſicut & è contrario, omnibus ſacrificiis acceptior eſt obedientia. Atque hæ ſunt legum naturalium circa cultum Dei præcipuæ, earum (inquam) quas dictat tatio hominibus ſingulis. Totis autem civitatibus, quarum unaquæque una eſt Perſona, eadem Ratio naturalis præterea imperat *Cultûs Publici uniformitatem.* Nam quæ actiones fiunt à ſingulis ſecundum rationem privatam, eæ civitatis actiones non ſunt, neque ergo civitatis cultus. quod autem fit à civitate fieri intelligitur juſſu ejus, vel eorum qui ſummum habent imperium, ideoque conſenſu civium ſimul omnium, id eſt, *uniformiter.*

XVI. *Leges naturales* circa cultum divinum, quæ præcedente articulo nume- *In regno Dei na-*

turali, civitatem poſſe cultum Dei inſtituere arbitrio ſuo.

numerantur, ſigna honoris naturalia tantùm exhiberi præcipiunt. Conſiderandum autem eſt, duo eſſe genera ſignorum; alterum *Naturalium*, alterum *Pactitiorum*, ſive ex conſtituto expreſſo, vel tacito. Quoniam jam in omni linguâ, *Nominum* ſive *Appellationum* uſus ex conſtituto oritur, etiam ex conſtituto poterit mutari. Quod enim dependet & vim ſuam derivat à voluntate hominum, eorundem conſentientium voluntate mutari, vel aboleri poteſt. *Nomina* ergo quæ ex conſtituto hominum obtinuerunt Deo *attribui*, eorundem conſtituto ceſſare poſſunt: quod autem conſtituto hominum poteſt fieri, id conſtituere civitati licet. Jure ergo civitas (hoc eſt ii qui totius civitatis poteſtatem habent) quæ *nomina* ſive *appellationes* Deo *honorificæ* ſint, quæ non ſint, hoc eſt, quæ doctrinæ de natura & operationibus Dei publicè tenendæ, vel profitendæ ſunt judicabit. Actiones autem ſignificant non ex conſtituto hominum, ſed naturaliter, ſicut effectus ſunt ſigna ſuarum cauſarum, quarum quædam ſemper ſigna ſunt contemtûs eorum coram quibus fiunt, nimirum quibus oſtentatur corpo-

ris

poris immunditiès, & quæcunque pudet facere coram iis quos reveremur. Aliæ ſemper ſigna ſunt honoris, ut accedere, & alloqui decenter, & humiliter, cedere de via, vel de alio quocunque commodo. Nihil in his mutare civitas poteſt. Sed infinitæ aliæ ſunt quæ, quod attinet ad honorem aut contumeliam adiaphoræ ſunt; eæ verò in ſigna honoris à civitate & inſtitui poſſunt, & inſtitutæ revera honorificæ ſunt. Ex quo intelligi poteſt civitati obediendum eſſe quicquid juſſerit pro ſigno honorandi Deum, id eſt, pro cultu uſurpari, modo id in ſignum honoris inſtitui poſſit; quia honoris ſignum eſt, quod juſſu civitatis pro tali uſurpatur.

Regnante Deo per naturam ſolam, legum omnium interpretem eſſe civitatem, id eſt eum hominem vel curiam, quæ

XVII. Regnante Deo per ſolam naturam, quæ ſint leges ejus, tam ſacræ quam ſeculares diximus jam. Quoniam autem nemo eſt, quin falli ratiocinando poſſit, contingatque circa pleraſque actiones, homines diſcordi ſententiâ eſſe, quæri ulterius poteſt, quemnam *rectæ rationis*, hoc eſt, legum ſuarum *interpretem* Deus eſſe voluit. Et de *legibus* quidem *ſecularibus*, id eſt, de iis quæ pertinent ad juſtitiam, & mores hominum verſus homines, ex antè dictis de civitatis conſtitu-

habet ſub Deo civitatis imperium ſummum.

ſtitutione, rationi conſentaneum eſſe demonſtravimus, *judicia* omnia eſſe penes civitatem; *judicia* autem nihil aliud eſſe quam legum interpretationes; & per conſequens *legum interpretes* ubique eſſe civitates, hoc eſt, eos qui civitatum habent imperium ſummum. De *legibus* autem *ſacris* conſiderandum eſt, quod ſupra cap. 5. artic. 13. demonſtravimus, ſingulos cives tantum juris in eum vel eos qui imperium habent civitatis, quantum transferre potuerunt, tranſtuliſſe. Potuerunt autem transferre jus decernendi de modo quo Deus honorandus ſit. ergo & tranſtulerunt. Quod autem id potuerint, ex eo manifeſtum eſt, quod modus honorandi Deum ante conſtitutam civitatem ab uniuſcujuſquiſque *ratione privatâ* petendus erat. unuſquiſque autem *rationem privatam, rationi totius civitatis* ſubmittere poteſt. Præterea ſi ſinguli propriam rationem in colendo Deo ſequerentur, in tanta diverſitate colentium, alter alterius cultum indecorum, vel etiam impium judicaret; neque alteri alter Deum honorare videretur. non eſſet ergo *cultus*, ne is quidem qui maximè cum ratione congrueret, propterea quod natura *cultûs*

in

in eo conſiſtit, ut ſit *ſignum honoris interni* : ſignum autem non eſt, niſi quo aliquid innoteſcit aliis. neque ergo ſignum honoris eſt, niſi quod aliis ſic videtur. Rurſus ſignum verum eſt, quod conſensu hominum fit ſignum, ergo etiam honorificum eſt, quod conſenſu hominum, id eſt, juſſu civitatis fit ſignum honoris. non eſt ergo contra voluntatem Dei, per ſolam rationem declaratam, exhibere ipſi ſigna honoris quæ imperabit civitas. Poſſunt ergo cives jus decernendi de modo colendi Deum, in eum vel eos transferre, qui civitatis habent imperium ſummum. Imò debent; alioquin enim, omnes abſurdæ opiniones de natura Dei, ceremoniæque omnes ridiculæ, quæ apud ullas gentes exſtitere, in eadem ſimul civitate conſpicerentur; ex quo contingeret unicuique credere cæteros omnes Deum contumeliâ afficere. Itaque de nemine rectè dici poſſet, quod Deum coleret: nemo enim Deum colit, id eſt, honorat externe, niſi is qui ea facit quibus aliis appareat honorare. Concludi itaque poteſt, *legum naturalium tam ſacrarum*, quam *ſecularium*, Regnante Deo per ſolam naturam, *interpretationem*, dependere ab authoritate civi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

civitatis, hoc eſt, ejus hominis, vel curiæ, cui conceſſum eſt ſummum civitatis imperium; & Deum quicquid imperat per ejus vocem imperare. Et, è converſo, quod ab iis imperatur & circa modum honorandi Deum, & circa ſecularia, imperari à Deo.

Dubitationes quædam ſublatæ.

XVIII. In contrarium autem interrogare quis poterit, Primò, an non ſequatur obediendum civitati eſſe ſi directe imperat, Deum contumelia afficere, vel prohibeat colere? Dico non ſequi, neque eſſe obediendum. nam contumelia afficere, aut non omnino colere, à nemine intelligi poteſt pro modo colendi. neque etiam habuit quiſquam ante civitatem conſtitutam, eorum qui Deum regnare agnoverunt, jus negandi honorem ipſi inde debitum: neque ergo jus talia imperandi in civitatem transferre potuit. Deinde, ſi quæratur, an obediendum civitati ſit, ſi imperet aliquid dici, vel fieri, quod non eſt directè in Dei contumeliam, ſed ex quo per ratiocinationem conſequentiæ contumelioſæ poſſunt derivari; veluti ſi imperetur Deum colere ſub imagine, coram iis qui id fieri honorificum eſſe putant? Certè faciendum(*) eſt, Cultus enim inſtituitur in

ſignum

ſignum honoris: ſic autem colere ſignum honoris eſt, & honorem Dei propagat apud eos quibus pro ſigno habetur. Vel ſi imperetur Deo nomen attribuere, quod non intelligimus quid ſignificet, aut quomodo cum hoc ipſo nomine, *Deo* cohæreat? id quoque faciendum eſt; quia quæ facimus honoris causâ, nec intelligimus aliter ſe habere, ſi pro ſignis honoris accipiuntur, ſigna honoris ſunt; ideóque, ſi ea facere recuſamus, recuſamus Dei honorem propagare. Idem ſentiendum eſt de omnibus *attributis* & *actionibus* circa cultum Dei mere rationalem, quæ cadere in controverſiam, vel diſputari poſſunt. Quamquam enim hujuſmodi imperata poſſunt eſſe interdum contra rectam rationem, ideóque peccata in iis qui imperant, non tamen ſunt contra rectam rationem, neque peccata in ſubditis, quorum in rebus controverſis recta ratio eſt ea quæ ſubmittitur rationi civitatis. Poſtremò, ſi is homo vel curia cui commiſſa eſt ſumma poteſtas civitatis, jubeat ſe coli *attributis* & *actionibus* illis, quibus colendus eſt Deus, quæri poteſt an obediendum ſit. Multa ſunt quæ & Deo & hominibus communiter attribui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

bui poſſunt; nam & homines *laudari*, & *magnificari* poſſunt; multæque actiones, quibus & Deus & homines coli poſſunt. Sed *attributorum* & *actionum* ſignificationes tantùm ſpectandæ ſunt. *Attributis* ergo quibus ſignificamus ſentire nos hominem aliquem ita imperium habere, ut à Deo non dependeat; vel eſſe immortalem, vel potentiæ infinitæ, & ſimilia, quamquam jubeant Reges, abſtinendum eſt; ſicut & *actionibus* idem ſignificantibus, ut precari abſentem, rogare ea quæ ſolus Deus dare poteſt, ut pluvias, & ſerenitatem; offerre ei quæ ſolus Deus accipere poteſt, ut holocauſta; vel cultum exhibere, quo major exhiberi non poteſt, ut ſacrificium. Hæc enim eo tendunt, ne Deus regnare exiſtimetur, contra id quod ab initio ſupponitur. Cæterum genuflexio, proſtratio, vel alius quicunque actus corporis adhiberi licitè poteſt, etiam in cultu civili: poſſunt enim ſignificare agnitionem poteſtatis civilis tantùm. Cultus enim divinus à civili, non motu, ſitu, habitu, aut geſtu corporis diſtinguitur, ſed ſententiæ de eo qui colitur declaratione; ut ſi proſternamus nos ante aliquem animo declarandi eo ſigno quod habe-

mus

mus eum pro Deo, cultus divinus eſt: ſi idem facimus in ſignum agnitionis imperii civilis, cultus civilis eſt. Neque diſtinguitur *cultus divinus* à *civili* per ullam actionem quæ intelligi ſolita eſt ſub nominibus λατρεία & δουλεία, quorum prius ſervorum *officium*, poſterius *ſortem* denotans, nomina ſunt ejuſdem numero actionis.

Certè faciendum eſt] *Diximus capitis præſentis articulo 14. qui Deo terminos attribuunt, facere eos contra legem de cultu Dei naturalem. Iam qui Deum colunt ſub imagine, terminos illi ſtatuunt. faciunt ergo quod faciendum non eſt, & locus hic priori videtur eſſe contrarius. Sciendum igitur eſt primò, non illos qui imperio coacti ſic colunt, Deo terminos aſſignare, ſed qui imperant. nam qui inviti colunt, revera colunt, ſed eo in loco ſtant vel procumbunt in quo loco ſtare vel procumbere à legitimo imperante juſſi ſunt. Secundo, faciendum eſſe dico, non ſemper & ubique, ſed ſuppoſita nullam aliam eſſe colendi Deum regulam præter dictamina humanæ rationis; nam tunc voluntas ciuitatis pro ratione eſt. At in Regno Dei per Pactum, ſive antiquum ſive novum, ubi expreſſe prohibetur Idolatria, etſi civitas ſic colere jubeat tamen faciendum non eſt. Quæ ſi conſideraverit qui*

repugnantiam putavit eſſe aliquam inter articulum hunc & decimum quartum, ita putare deſinet.

XIX. Ex iis quæ dicta ſunt colligitur, Regnante Deo per ſolam rationem naturalem, peccare ſubditos, primò, ſi violant leges morales illas quæ explicatæ ſunt cap. 2. & 3. Secundò, ſi violant leges ſive mandata civitatis in iis rebus quæ pertinent ad juſtitiam. Tertiò ſi non colant Deum κατὰ τὰ νόμιμα. Quartò, ſi non confiteantur coram hominibus verbis & factis, unum eſſe Deum Optimum, Maximum, Beatiſſimum, totius mundi, mundanorumque Regum, Regem ſupremum: Hoc eſt, ſi Deum non colunt. Quartum hoc peccatum in Regno Dei naturali, per ea quæ dicta ſunt capite præcedente, articulo 2. *læſæ divinæ majeſtatis crimen* eſt. Eſt enim negatio divinæ poteſtatis, ſive *Atheiſmus*. Procedunt enim Peccata hic ſimiliter ac ſi ſupponeremus aliquem hominem eſſe ſupremum Regem, qui abſens regnaret per proregem, contra quem peccarent quidem illi qui proregi non obedirent in omnibus, excepto ſi regnum ſibi ipſi arrogaret, vel alii tradere voluerit,

rit, illi vero qui ita abſolutè eidem obedirent, ut illud non exciperent, Rei majeſtatis dicerentur.

CAPUT XVI.

De Regno Dei per pactum vetus.

I. V*Eram religionem (ſuperſtitione exteras nationes occupante) inſtituit Deus per* Abrahamum. II. *Pacto inter* Deum *&* Adamum, *prohibita eſt diſputatio de mandatis ſuperiorum.* III. *Pacti inter Deum &* Abrahamum *formula.* IV. *In pacto illo continetur agnitio Dei non ſimpliciter, ſed ejus qui apparuit* Abrahamo. V. *Leges quibus* Abrahamus *tenebatur aliæ non erant præter leges* naturæ, *& legem Circumciſionis.* VI. Abrahamus verbi Dei, & legum omnium *apud ſuos* interpres *erat.* VII. *Subditi* Abrahami *peccare non potuerunt ipſi obdiendo.* VIII. *Pactum* Dei *cum* populo Hebræo *ad montem* Sinai. IX. *Inde regimen Dei nomen* Regni *ſortitum eſt.* X. *Quænam leges Judæis à Deo impoſitæ ſint.* XI. *Quid ſit & quomodo cognoſcendum* Verbum Dei. XII. *Quodnam fuerit* Verbum Dei ſcriptum *apud Judæos.* XIII. Poteſtatem interpretandi Verbum Dei, *& ſummam* poteſtatem civilem *conjunctas fuiſſe in* Moſe *dum viveret.* XIV. *Eaſdem conjunctas fuiſſe in* ſummo Sacerdote, *vivente Joſua,* XV. *Eaſ-*

dem conjunctas fuiſſe in ſummo Sacerdote *uſque ad* Saulem Regem. XVI. *Eaſdem conjunctas fuiſſe in* Regibus *uſque ad captivitatem.* XVII. *Eaſdem fuiſſe in* Sacerdotibus *poſt captivitatem.* XVIII. *Apud* Judæos, *negatio providentiæ divinæ, & Idololatria, ſola erant crimina* læſæ Majeſtatis divinæ; *in cæteris omnibus, Principibus ſuis parere debebant.*

Veram religionem (ſuperſtitione cæteras nationes occupante) inſtituit Deus per Abrahamum.

I. HAbet hoc humanum Genus, ab imbecillitatis propriæ conſcientiâ, & admiratione eventuum naturalium, ut plerique credant eſſe omnium rerum viſibilium, Opificem inviſibilem Deum; quem etiam metuunt ſentientes non eſſe ſibi ſatis tutelæ in ſeipſis. Cæterùm ut eum rectè colerent imperfectus uſus rationis, & affectuum vehementia obſtitere. Metus autem inviſibilium, quando à recta ratione ſeparatur, ſuperſtitio eſt. Hominibus itaque ſine ſpeciali Dei auxilio, utrumque ſcopulum effugere *Atheiſmum* & *ſuperſtitionem*, penè erat impoſſibile. hæc enim à metu ſine rectâ ratione, ille à *rationis opinione* ſine metu proficiſcitur. Maximam itaque partem hominum facile occupavit *Idololatria*; & coluerunt Deum omnes pene Gentes ſub *imaginibus* &

figu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

figuris rerum finitarum, ſpectraque ſive Phantaſmata, forte ex metu dæmonia appellantes, coluere. Placuit autem divinæ majeſtati (ut in Hiſtoriâ ſacrâ ſcriptum legimus) ex genere humano unum per quem ad verum ſui cultum homines perduceret evocare *Abrahamum*; illi ſe ſupernaturaliter revelare; & cum illo atque illius ſemine celeberrimum illud inire Pactum, quod appellatur *Pactum*, & *Fœdus*, & *Teſtamentum Antiquum*. Is igitur Religionis veræ caput eſt; is *Poſt diluvium unum eſſe Deum Creatorem Univerſi primus docuit.* Et ab eo *Regnum Dei per Pacta* initium ſumit. Joſeph. Antiq. Jud. lib. 1. cap. 7.

Pacto inter Deum & Adamum, prohibita eſt diſputatio de mandatis ſuperiorum.

II. Initio mundi regnavit quidem Deus, non ſolùm naturaliter, ſed etiam per *pactum*, ſuper *Adamum* & *Evam*; ut videatur nullam voluiſſe obedientiam præſtari ſibi, præter illam quam dictaret ratio naturalis, niſi *per pactum*, id eſt, ex ipſorum hominum conſenſu. Quoniam autem *pactum* hoc ſtatim irritum factum eſt, neque unquam poſt renovatum, non eſt inde *Regni Dei* (de quo hoc loco agimus) deducenda origo. Hoc tamen obiter notandum, præcepto illo de non comedendo de arbore *ſcien-*

tiæ boni & mali, (*ſive judicatio de Bono* & *Malo* prohibita ſit, ſive eſus fructus alicujus arborei) Deum poſtulaſſe præceptis ſuis obedientiam ſimpliciſſimam, ſine diſputatione, an *Bonum* vel *Malum* eſſet quod præciperetur. fructus enim arboris, ſi mandatum abſit, nihil habet in naturâ ſuâ, quo eſus ejus moraliter *malus*, hoc eſt, *peccatum* eſſe poſſit.

Pacti inter Deum & Abrahamum formula.

III. Pactum autem inter *Deum* & *Abrahamum* hac formulâ initum eſt. Gen. 17. v. 7, 8. *Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te in ſempiternum. Daboque tibi & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeßionem æternam.* Quo vero *Abrahamus* & ſemen ejus memoriam Fœderis hujus conſervare poſſet, neceſſaria erat ſigni inſtitutio. Adjecta ergo eſt pacto *Circumciſio*, ſed tamen ut ſignum tantùm. v. 10. *Hoc eſt pactum meum quod obſervabis inter me & te, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignum Fœderis inter me & vos.* Pactum ergo eſt, ut *Abrahamus* agnoſcat *Deum* eſſe Deum ipſius & ſemi-

ſeminis ejus, hoc eſt, illi ſubmittat ſe regendum; & ut Deus det *Abrahamo* hæreditatem terræ illius in qua tunc habitabat, ſed ut peregrinus; utque *Abrahamus* in ſignum memoriale hujus pacti curaret ſe & ſemen ejus maſculinum *circumcidi*.

IV. Cum verò *Abrahamus* etiam ante Pactum, Deum agnoviſſet mundi creatorem, & regem (neque enim de *exſiſtentia*, neque de *Providentiâ* Dei unquam dubitavit:) quomodo ſuperfluum non erat, quod obedientiam ſibi naturâ debitam voluerit Deus pretio & per *contractum* acquirere, promittendo ſcilicet *Abrahamo* Regnum Terræ *Chanaan*, hâc lege, ut acciperet eum pro Deo ſuo, cum jure naturali, id jam ante eſſet? Illis itaque verbis, *ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te*, non intelligitur ſatisfieri huic *pacto* ab *Abrahamo*, ſola agnitione poteſtatis, & Dominii quod Deus habet in homines naturaliter, hoc eſt, agnoſcendo Deum indefinitè, quod *rationis naturalis* eſt, ſed oportere eum agnoſcere definitò illum qui dixerat ipſi, Gen. 12. v. 34. *Egredere de Terra tuâ*, &c. Gen. 13. v. 14. *Leva oculos*, &c. Qui apparuit ei. Gen. 18. v. 1. ſub ſpecie trium viro-

In pacto illo continetur agnitio Dei, non ſimpliciter, ſed ejus qui apparuit Abrahamo.

rum Cœleſtium, & Gen. 15. v. 1. per viſionem: & v. 3. per ſomnium, quod *Fidei eſt*. Qua ſpecie apparuerit Deus *Abrahamo*, quali ſono eum adloquutus ſit, non explicatur; conſtat tamen credidiſſe *Abrahamum*, vocem illam fuiſſe vocem Dei, & Revelationem veram, & voluiſſe à ſuis coli illum qui ſic eum alloquutus erat, pro Deo univerſi creatore; Fidemque ejus in eo ſitam fuiſſe, non quod crediderit *Deum eſſe*, aut in promiſſis *veracem eſſe*, id quod credunt omnes, ſed quod non dubitaverit Deum fuiſſe illum, cujus vocem & promiſſa audierat. Et *Deum Abrahami* ſignificare, non ſimpliciter *Deum*, ſed *Deum illi apparentem*, quemadmodum cultus quem *Abrahamus* debebat Deo, eo nomine, non erat cultus *rationis*, ſed *religionis* & *fidei*; nec quem *ratio*, ſed quem Deus *ſupernaturaliter* revelaverat.

Leges quibus Abrahamus tenebatur aliæ non erant præter leges naturæ, &

V. Leges autem *Abrahamo* à Deo, vel ab *Abrahamo* familiæ ſuæ poſitas, tunc vel poſt, ſeculares, vel ſacras, (excepto mandato de *circumciſione*, quod in ipſo *Pacto* continetur) nullas legimus. Ex quo manifeſtum eſt, non fuiſſe alias leges, aut cultum quibus *Abrahamus* tenebatur, præter leges

ges naturales, & cultum rationalem, & circumciſionem. *legem circumciſionis.*

VI. Erat autem *legum* omnium *interpres*, tam ſacrarum, quàm ſecularium apud ſuos *Abrahamus*, non modò naturaliter, quatenus legibus uteretur naturalibus tantùm, ſed etiam ex ipsâ pacti formulâ, qua promittitur ab *Abrahamo* obedientia, non pro ſe tantùm, ſed etiam pro ſemine ſuo. *Quod* fruſtra fuiſſet niſi filii ejus illius mandatis obedire tenerentur. Atque quod dicit Deus Gen. 18. v. 18. *Benedicendæ ſunt in illo omnes nationes terræ: ſcio enim quòd præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini, & faciant judicium & juſtitiam*, quomodo intelligi poteſt, niſi filii & domus ejus teneri ad obedientiam illius mandatis præſtandam ſupponerentur? *Abrahamus, verbi Dei & legum omnium, apud ſuos interpres erat.*

VII. Sequitur hinc ſubditos *Abrahami* ipſi obediendo peccare non potuiſſe, modo *Abrahamus* non imperaſſet *Dei exſiſtentiam* vel *Providentiam* negare, vel facere aliquid, quod eſſet expreſſe contra honorem Dei. In cæteris rebus omnibus *Verbum Dei* ex illius ſolius ore petendum erat, ut *legum* omnium & *verborum Dei interpretis*. Deus enim *Abrahami* quis fuerit *Subditi Abrahami peccare non potuerunt ipſi obediendo.*

rit & quomodo colendus, ab *Abrahamo* ſolo doceri poterant. Qui vero poſt *Abrahami* mortem ſubditi erant imperio *Iſaaci* aut *Iacobi*, ſine peccato per eandem rationem ipſis in omnibus paruere, quamdiu pro Deo & Rege ſuo agnoſcerent & profiterentur *Deum Abrahami*. Priùs enim *Deo* ſimpliciter ſe ſubmiſerant, quàm *Abrahamo*; priùs autem *Abrahamo*, quàm *Deo Abrahami*; & rurſus prius *Deo Abrahami*, quàm *Iſaaco*. In ſubditis itaque *Abrahami*, unicum erat *crimen læſæ majeſtatis divinæ*, negare Deum; ſed in poſteris eorum, læſæ majeſtatis crimen hoc quoque erat, *negare Deum Abrahami*, hoc eſt, colere Deum aliter quàm ab *Abrahamo* eſt inſtitutum, nimirum ſub imaginibus (*) manu factis, prout fecerunt cæteræ nationes, quæ propter eam cauſam appellabantur *Idololatræ*. Atque hucuſque ſubditi circa mandata principum ſuorum, quid faciendum & quid fugiendum erat, ſatis facile dignoſcere potuerunt.

Sub Imaginibus manu factis] *Vide c.15. art.14. ibi cultum talem irrationalem eſſe oſtendimus. At ſi juſſu civitatis fiat, cui verbum Dei ſcriptum non eſt cognitum neque receptum, cultum talem c.15. art.18. oſten-*

oſtendimus eſſe rationalem. Cæterum ubi Deus regnat per pactum, in quo ne ſic colant expreßè cavetur, ut per pactum Abrahami, ibi ſive injuſſu ſive juſſu civitatis fiat malè fit.

VIII. Ut pergamus jam, ductum ſequendo ſcripturæ ſacræ, idem *Pactum* renovatum eſt, Gen. 26. v. 3, 4. cum *Iſaaco.* & Gen. 28. v. 14. cum *Iacobo,* ubi Deus ſe appellat non ſimpliciter *Deum*, quem natura eſſe dictat, ſed diſtinctè, *Deum Abrahami* & *Iſaaci*: & poſt, idem *Pactum* renovaturus per *Moſen* cum toto populo *Iſraëlis* Exod. 3. v. 6. *Ego* (inquit) *ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Deinde cum populus ille conſtitiſſet in deſerto prope montem *Sinai*, non modo liberrimus, ſed etiam ſubjectionis humanæ propter memoriam recentem ſervitutis Ægyptiacæ inimiciſſimus, *Pactum* illud *antiquum* propoſitum eſt omnibus redintegrandum, hac formula, Exod. 19. v. 5. *Si ergo audieritis vocem meam & cuſtodieritis Pactum meum* (nimirum *Pactum* initum cum *Abrahamo*, *Iſaaco*, & *Iacobo*) *eritis mihi in peculium ex cunctis populis. mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in Regnum Sacerdotale, & gens ſancta.* Reſpondit autem

Pactum Dei cum populo Hebræo ad montem Sinai.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

omnis populus ſimul. v. 8. *Cuncta quæ loquutus eſt Dominus faciemus.*

Inde regimen Dei, nomen regni ſortitum eſt.

IX. In hoc Fœdere animadvertenda eſt inter alia, appellatio *Regni* non ante uſurpata. Quamquam enim Deus & per *naturam*, & per *Pactum* cum *Abrahamo* eſſet ipſorum Rex, debebant tamen ei obedientiam & cultum naturalem tantùm, quatenus ſubditi ipſius, religioſum verò qualem inſtituit *Abrahamus*, quatenus ſubditi *Abrahami*, *Iſaaci*, vel *Iacobi* ſuorum Principum naturalium. ipſi enim *Verbum Dei* nullum acceperant præter illud naturale verbum rectæ rationis, neque *pactum* inter Deum & ipſos ullum interceſſerat, niſi quatenus voluntates eorum includerentur in voluntate *Abrahami*, ut Principis ſui. Jam verò per pactum initum ad montem *Sinai*, conſenſu habito ſingulorum, fit *regnum Dei* ſuper eos *inſtitutivum*. Ab hoc tempore initium habet celeberrimum illud in ſcripturis ſacris, & ſcriptis Theologorum *Regnum Dei*: atque huc ſpectat, quod cum *Iſraëlitæ* Regem expoſcerent, dixit Deus *Samueli*, 1. Sam. 8. v. 7. *Non te abjecerunt, ſed me ne Regnem ſuper eos.* & quod dixit *Samuel Iſraëlitis* 1. Sam, 12. v. 12. *Dixiſtis, Rex imperabit nobis,*

nobis, cum Dominus Deus veſter Regnaret in vobis; & quod dicitur Jerem. 31. v. 31. *Pactum quod pepigi, &c. cum ego dominatus ſum eorum*; atque etiam doctrina *Iudæ Galilæi*; cujus mentio fit apud Joſeph. Ant. Jud. lib. 18. cap. 2. his verbis: *Quartæ autem ſtudium ſapientiæ ſectantium viæ primus author fuit Iudas Galilæus. Hi cætera cum Phariſæis conſentiunt, niſi quod conſtantiſsimo libertatis amore flagrant, credentes ſolum Deum, Dominum habendum ac Principem, & faciliùs vel exquiſitiſsima pœnarum genera laturi, unà cum cognatis ſuis ac chariſsimis, quàm mortalem aliquem appellare Dominum.*

X. Jure regni per *Pactum* ſic conſtituto, videndum proximo loco eſt, quaſnam eis Deus propoſuit *leges*. Eæ verò omnibus notæ ſunt, nimirum *Decalogus*, & illæ aliæ tam *judiciales*, quàm *ceremoniales*, quæ habentur à viceſimo capite *Exodi* uſque ad finem *Pentateuchi*, & obitum *Moſis*. Legum autem in univerſum per manum *Moſis* traditarum, aliæ ſunt quæ naturaliter obligant, ut quæ à *Deo*, quatenus *Deo naturæ* latæ ſunt, & vim ſuam obtinuerunt etiam ante *Abrahamum*. Aliæ quæ obligant ex vi *pacti* initi cum *Abrahamo*, ut pote latæ à *Deo* quatenus

Quænam leges Iudæis à Deo impoſitæ ſint.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Deo Abrahami, quæ vim ſuam habuerunt ante *Moſen*, propter *Pactum* illud prius. Aliæ verò obligant ex *pacto* illo ſolo quod poſtremum initum eſt cum ipſo populo, utpote latæ à *Deo* quatenus *Rege peculiari Iſraelitarum*. Primi generis ſunt omnia præcepta *Decalogi* quæ pertinent ad mores, qualia ſunt, *Parentes honorabis*; *non occides*; *non mæchaberis*; *non furaberis*; *non dices falſum Teſtimonium*; *non concupiſces*. Sunt enim leges naturales. Præterea præceptum *de non aſſumendo Dei nomine in vanum*; eſt enim pars cultus naturalis, ut oſtenſum eſt capite præcedente, articulo 15. Item ſecundum, *de non adorando per imaginem* à ſeipſis factam; eſt enim & hoc religionis naturalis, ut eodem articulo oſtenditur. Secundi generis eſt præceptum *Decalogi* primum, *de non habendis diis* alienis. in eo enim conſiſtit eſſentia *pacti Abrahami*, per quod Deus nihil aliud exigit quam ut ipſe Deus ipſius eſſet & ſeminis ejus. Item præceptum *de ſanctificando ſabbato*. Eſt enim inſtituta ſeptimi diei ſanctificatio in memoriam creationis Hexameræ, ut apparet ex his verbis, Exod. 31. v. 17. *Pactum eſt* (ſubauditur *ſabbatum*) *ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignum-*

que perpetuum : ſex enim diebus fecit Dominum cœlum & terram, & in ſeptimo die ab opere ceſſavit. Tertii generis ſunt leges *politicæ, judiciales, ceremonialeſque,* quæ ſpectabant ad *Iudæos* ſolos. Primi & ſecundi generis *leges* in *tabulis lapideis* ſcriptæ, nempe *Decalogus*, in ipſa *Arca* conſervabantur: cæteræ ſcriptæ in totius legis *volumine* reponebantur in *arcæ latere.* Deut. 3. v. 26. hæ enim retenta fide *Abrahami* poterant mutari, illæ non poterant.

Quid ſit & quomodo cognoſcendum Verbum Dei.

XI. *Leges* Dei omnes ſunt *Verbum Dei*, ſed non è converſo omne *Verbum Dei* eſt *lex. Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxit te de terrâ Ægypti,* Verbum Dei eſt, lex non eſt. Neque omne id quod ad *Verbum Dei* declarandum, unà cum ipſo enunciatur, aut ſcribitur, ſtatim *Verbum Dei* eſt. Nam, *hæc dicit Dominus*, non eſt Domini vox, ſed præconis, ſive Prophetæ. Id omne & ſolum Verbum Dei eſt, quod Deum loquutum eſſe pronunciavit Propheta verus. Scripta autem Prophetarum comprehendentia tam quæ Deus, quam quæ ipſe Propheta dicit, ideo Verbum Dei appellantur, quia Verbum Dei continent. Quoniam autem *Verbum Dei* id omne & ſolum eſt, quod pro tali exhibetur à vero Prophe-

Propheta, ſciri quid ſit *Verbum Dei* antè non poteſt, quam cognoſcatur quis ſit Propheta verus; nec *Verbo Dei* credi, quàm credatur Prophetæ. *Moſi* à populo *Iſraelitico* creditum eſt propter duas res, *miracula*, & *fidem*. utcunque enim magna & evidentiſſima miracula operatus fuerat, non tamen ei crediſſent, ſaltem non credendum erat, ſi ad alium cultum eos ex *Ægypto* evocaſſet, quàm ad cultum Dei *Abrahami, Iſaaci*, & *Iacobi* patrum ſuorum. Fuiſſet enim contra *Pactum* ab illis cum Deo initum. Similiter duæ res ſunt, nimirum *prædictio futurorum ſupernaturalis*, quod eſt ingens miraculum; & *fides in Deum Abrahami liberatorem eorum ex Ægypto*, quas Deus omnibus *Iudæis* pro notis veri Prophetæ habendas propoſuit. Cui alterutra harum deeſt, is Propheta verus non eſt, nec pro verbo Dei habendum eſt quod pro tali obtendit. Si deſit fides, reprobatur his verbis: Deut. 13. v. 1. 2. 3. 4. 5. *Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & evenerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi eamus, & ſequamur Deos alienos, &c. Propheta ille, aut fictor ſomniorum interficietur.* Si prædictio eventuum deſit, rejicitur

ritur his verbis: Deut. 18. v. 21. 22. *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere quod Verbum Dominus non eſt loquutus? Hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt loquutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit.* Jam quod *Verbum* Dei ſit id quod per verum Prophetam pro tali enunciatur, & quod verus Propheta apud Judæos fuerit, cujus fides vera erat, & cujus prædictionibus eventus reſpondebant, extra controverſiam eſt. Sed quid ſit ſequi Deos alienos, & utrum eventus qui prædictionibus reſpondere affirmantur eis verè reſpondeant necne, multas controverſias pati poteſt, præſertim in prædictionibus quæ obſcure atque ænigmaticè eventum præſignificant, quales ſunt prædictiones prophetarum ferè omnium, ut qui non palam, ſicut Moſes, ſed *per ænigmata & figuras Dominum vident.* Num. 12. v. 8. De his autem judicari aliter non poteſt, quam per *Rationem naturalem.* dependet enim judicatio illa ex interpretatione Prophetæ, & comparatione ejuſdem cum eventu.

XII. Pro *Verbo Dei ſcripto* habebant *Iudæi* librum legis totius qui appella- *Quodnam fuerit ver-*

bum Dei ſcriptum apud Iudæos. pellabatur *Deuteronomium.* Uſque autem captivitatem, quantum ex Hiſtoriâ ſacrâ colligi poteſt, illum ſolum. nam liber hic traditus eſt ab ipſo *Moſe* Sacerdotibus, aſſervandus & reponendus in latere Arcæ Fœderis, & à Regibus deſcribendus, Deut. 3. v. 9. 26. idemque longo pòſt tempore authoritate Regis *Ioſiæ* pro *Verbo Dei* recognitus; 2 Reg. 23. v. 1. Cæteri verò libri Teſtamenti veteris quando fuerint in canonem primum recepti non apparet. Quod autem attinet ad Prophetas, *Iſaiam* & cæteros, cum prædicerent non niſi ea quæ vel in captivitate, vel poſt captivitatem futura erant, eorum ſcripta non potuerunt pro Propheticis illicò haberi, propter legem ſupra citatam ex Deut. 18. v. 21, 22. quâ jubebantur *Iſraelitæ*, ne pro Prophetâ haberent, niſi eum cujus prædictionibus eventus reſponderent. Atque hinc fortè eſt quod *Iudæi* quos interfecerunt cùm prophetarent, eorum ſcripta pòſt, propter eventum prædictionum, pro Propheticis, hoc eſt, pro verbo Dei habuerunt.

Poteſtatem interpretandi Verbum XIII. Cognito quæ fuerint ſub *Pacto veteres leges*, & quod *Verbum Divinum* ab initio receptum, conſiderandum deinceps eſt, penes quem, vel quos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

quos, de ſcriptis Prophetarum poſt ſurgentium, an recipienda eſſent pro *Verbo Dei*, id eſt, an eventus prædictionibus reſponderent necne judicandi, & apud quem, vel quos *leges jam receptas & Verbum Dei ſcriptum interpretandi* reſideret authoritas; id quod per ſingula tempora, & mutationes Reipublicæ Iſraeliticæ inveſtigandum eſt.

Dei, & ſummam poteſtatem civilem, conjunctas fuiſſe in Moſe dum viveret.

Manifeſtum autem eſt poteſtatem hanc, vivente *Moſe*, totam fuiſſe penes ipſum. Nam ſi ipſe *interpres legum* & *Verbi* non eſſet, oportet ut munus illud pertinuerit vel ad *ſingulos* privatim, vel ad congregationem ſive *Synagogam* plurium, vel ad *ſummum Sacerdotem*, vel ad alios *Prophetas*. Primo, munus illud minimè fuiſſe privatorum hominum, aut congregationis ex illis compoſitæ, ex eo conſtat quod non adhibiti, imò prohibiti fuerint, graviſſimis minis, ne aliter quàm per *Moſen*, *Deum audirent*. Nam ſcriptum eſt, *Sacerdotes autem & populus ne tranſeant terminos, nec aſcendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos. deſcenditque Moſes ad populum & omnia narravit eis.* Exod. 19. 24, 25. Deinde quod neque ſinguli, neq; congregatio debeat prætendere, quod Deus per illos loquutus

ſit,

ſit, & per conſequens, quod ipſi *Verbum Dei interpretandi jus* habeant, ortâ occaſione ex ſeditione *Core*, *Dathan*, *Abiron*, & ducentorum & quinquaginta Synagogæ procerum, manifeſtè & expreſsè declaratur. Nam contendentibus illis Dominum non minus loqui per ipſos quam per Moſen, ſic arguunt: *ſufficiat vobis quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus; cur elevamini ſuper populum Domini?* Num. 16. v. 3. Quid autem de hac controverſiâ ſtatuerit Dominus, ex eo intelligitur, quod *deſcenderunt* (*Core*, *Dathan* & *Abiron*) *vivi in infernum*, & *ignis egreſſus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros.* ibid. v. 33. & 35.

Secundò, Authoritatem illam non fuiſſe penes Aaronem ſummum Sacerdotem, manifeſtum eſt ex ſimili controverſiâ inter ipſum unà cum *Maria* ſorore, & Moſen. Quæſtio enim erat an Deus per *Moſem* ſolum loquutus fuerit, an etiam per ipſos, hoc eſt, an ſolus *Moſes*, an etiam ipſi *Verbi Dei interpretes* eſſent. Sic enim dixerunt: *Num per Moſen loquutus eſt Dominus? non & nobis ſimiliter loquutus eſt?* Num. 12. v. 2. Deus autem hos increpavit, diſtinxitque inter *Moſen* & alios *Prophetas*. *Siquis* (inquiens) *fuerit inter*

inter vos Propheta, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. at non talis ſervus meus Moſes,&c. *Ore enim ad os loquor ei, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. quare ergo non timuiſtis?*&c. ibid. v. 6, 7. 8. Poſtremò, quod *interpretatio Verbi Dei*, vivente *Moſe*, non fuerit penes Prophetas alios quoſcunque, ex eo colligitur quod jam citavimus de excellentia ejus ſuper omnes alios; & ex ratione naturali, quandoquidem ejuſdem Prophetæ eſt, mandata Dei & ferre & explicare; aliud autem *verbum Dei* tunc non erat præter illud quod per *Moſem* annunciatum eſt. Et ex eo etiam quod Propheta eo tempore alius exſtiterit nemo, qui ad populum prophetaverit, præter 70 ſeniores, qui per *ſpiritum Moſis* prophetaverunt. Atque id quoque injuriâ factum credebat *Ioſua*, Moſis tunc miniſter, poſt ſucceſſor, donec conſentiente Moſe factum ſciret. id quod ex ipſo textu Scripturæ manifeſtum eſt. *Deſcendit Dominus per nubem*, &c. *auferens de ſpiritu qui erat in Moſe, & dans ſeptuaginta viris*. Num. 11. v. 25. Poſtquam autem nunciatum eſſet, quod prophetarent, dixit *Ioſua* ad *Moſem: Domine mi prohibe eos. Moſes* autem reſpondit, *quid æmularis pro me*, &c? Cum ergo

ergo *Moſes* ſolus *Verbi Dei nuncius* eſſet, neque erat *munus interpretandi* penes *privatos*, nec penes *Synagogam*, nec penes *Sacerdotem*, nec penes alios *Prophetas*; reſtat *interpretem Verbi Dei* unum fuiſſe *Moſen*, qui ſummam etiam poteſtatem habebat in rebus civilibus. Certamen autem *Core*, & cæterorum conjuratorum contra *Moſen* & *Aaronem*; & *Aaronis* cum ſorore contra *Moſen* ſuſcitatum fuiſſe, non propter animarum ſuarum ſalutem, ſed propter ambitionem, & regnum in populum.

Eaſdem conjunctas fuiſſe in ſummo Sacerdote, vivente Ioſue.

XIV. Tempore *Ioſuæ interpretatio legum* & *Verbi Dei erat* penes *Eleazarum* ſummum *Sacerdotem*, eundemque Regem ſub Deo abſolutum. Id quod colligitur primò ex ipſo *pacto* in quo Reſpublica *Iſraelitarum* appellatur *Regnum Sacerdotale*, vel ut recitatur 1 Pet. 2. 9. *Sacerdotium Regale*: quod nullo modo dici poterat, niſi per inſtitutionem & *pactum* populi poteſtas Regia intelligeretur eſſe penes *Sacerdotem*. Neque repugnat antedictis, ubi non *Aaron* ſed *Moſes* regnum ſub Deo habuit: cum neceſſarium ſit ubi unus homo inſtituit reipublicæ futuræ formam, illum unum, Regnum pro ſuo tempore moderari (ſive *Monarchia*, ſive *Ariſtocratia*, ſive *Democratia* ſit)

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

quod inſtituit; & habere potentiam omnem in præſens, quam aliis tributurus ſit in futurum. Habuiſſe autem *Eleazarum* Sacerdotem, non modo *Sacerdotium*, ſed etiam *imperium ſummum*, expreſsè habetur per ipſam *Ioſuæ* ad administrationem rerum vocationem. Sic enim ſcriptum eſt: *Tolle Ioſuen filium Nun, &c. qui ſtabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc, ſi quid agendum eſt Eleazar Sacerdos conſulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo.* Num. 27. v. 18, 19, 20, 21. Ubi *conſulere Deum quicquid agendum ſit*, hoc eſt, *Verbum Dei interpretari*, & in nomine Dei imperare in omnibus, pertinet ad *Eleazarum*; *Egredi autem & ingredi ad verbum ejus*, hoc eſt, ei obedire, pertinet & ad *Ioſuen* & ad *omnem populum*. Notandum quoque eſt, vocem illam, *partem gloriæ tuæ*, aperte ſignificare non habuiſſe *Ioſuen* poteſtatem æqualem ei quam habuerat Moſes. Interim manifeſtum eſt etiam tempore *Ioſuæ* poteſtatem ſummam civilem, & authoritatem interpretandi verbum Dei, fuiſſe ambas in eâdem perſona.

XV. Poſt

Eaſdem conjunctas fuiſſe in ſummo Sacerdote uſque ad Saulem Regem.

XV. Poſt mortem *Ioſuæ* ſequuntu
tempora *Iudicum* uſque ad *Saulem* Re
gem; in quibus manifeſtum eſt jus Re
gni à Deo inſtituti, manſiſſe apud *Sa*
cerdotem. Erat enim *regnum* ex pact
Sacerdotale, id eſt, Regnum Dei per Sa
cerdotem. atque tale eſſe debuit uſqu
dum forma illa à populo ipſo, conſen
tiente Deo, mutaretur: id quod no
eſt factum antequam petentibus Re
gem conſenſiſſet Deus, dixiſſetqu
Samueli, *Audi populum in omnibus qu*
loquuntur tibi: non enim te ſed me abjece
runt, ne regnem ſuper eos. 1 Sam. 8. v. 7
Poteſtas itaque civilis ſumma debe
batur *jure*, ex inſtitutione Dei, Sacer
doti ſummo. Facto autem poteſta
illa in Prophetis erat, quibus (à De
extraordinarie ſuſcitatis) Iſraelita
(gens Prophetarum avida) propte
exiſtimationem Prophetiæ protegen
dos ſe & judicandos ſubjecerunt
Ratio cujus rei erat, quod inſtitution
Regni Dei Sacerdotalis, etſi pœna
ſtatutæ fuerint & Magiſtratus qui ju
dicarent; jus tamen pœnas ſumend
dependebat ab arbitrio privato. E
penes diſſolutam multitudinem &
ſingulos erat, punire vel non punir
prout à privato zelo excitarentur. Id
eoque Moſes imperio proprio mort
multa

multavit neminem; ſed quando interficiendus aliquis eſſet, unus vel plures, in eum vel eos, (authoritate divina, dicendoque, *Hoc dicit Dominus*) multitudinem concitavit. Erat autem conforme hoc naturæ Regni Dei peculiaris. Ibi enim vere Regnat Deus, ubi legibus, non hominum ſed Dei metu obeditur. Et ſi quidem homines tales eſſent, quales eſſe debent, optimus is eſſet civitatis ſtatus. Sed hominibus quales ſunt regendis, neceſſaria eſt potentia (qua & jus comprehendo & vires) cogendi. Et propterea etiam ab initio per *Moſen* præſcripſit Deus leges futuris Regibus; Deut. 17. v. 14. & Moſes ultimis ad populum verbis prædixit, *Novi quod poſt mortem meam iniquè agetis & declinabitis citò de via quam præcepi vobis.* Deuter. 31. 29. Cum ergo ſecundum hanc prædictionem ſurrexerit alia generatio *quæ non noverat Dominum & opera quæ fecerat cum Iſrael, fecerunt filii Iſrael malum in conſpectu Dei & ſervierunt Baalim*; Jud. 2. 10, 11. ſcilicet abjecerunt regimen Dei, hoc eſt, *Sacerdotis* per quem Deus regebat, & poſteà cum ab hoſtibus vincerentur & ſervitute premerentur, Dei voluntatem non amplius à *Sacerdote*, ſed à Prophetis ex-

O ſpecta-

ſpectavere. Hi igitur judicabant Iſraël de *facto*, *jure* autem obedientia eorum debita erat *Sacerdoti ſummo*. Quamquam igitur *Regnum Sacerdotale* poſt mortem Moſis & *Ioſuæ*, ſine viribus erat, non erat tamen ſine *jure*. Quod autem ad eundem Sacerdotem pertineret *interpretatio Verbi Dei*, ex eo manifeſtum eſt, quod Deus poſt tabernaculum, & arcam fœderis conſecratam, non amplius loquutus ſit in monte *Sinai*, ſed in tabernaculo Fœderis, à propitiatorio quod erat inter Cherubinos, quo præter Sacerdotem nemini accedere licebat. Siquidem igitur *jus* Regni ſpectetur, ſimul erat *ſummum imperium civile*, & *Verbum Dei interpretandi authoritas* in Sacerdote; ſi vero *factum* conſideres, ſimul erant in Prophetis qui Iſraëlitas judicabant. Nam, ut *judices*, authoritatem habebant civilem; ut *Prophetæ*, interprebantur verbum Dei; atque ita omni modo huc uſque duæ illæ poteſtates inſeparabiles exſtitere.

Eaſdem conjunctas fuiſſe in Regibus uſque ad captivitatem.

XVI. Conſtitutis Regibus dubium non eſt, quin *Authoritas civilis* penes Reges eſſet. Cum enim Regnum Dei per Sacerdotem, petentibus Iſraelitis & conſentiente Deo finitum eſſet; quod notat etiam Hieronymus loquens

quens de libris *Samuelis*: Samuel (inquit) mortuo *Heli*, & occiſo *Saul*, veterem legem abolitam monſtrat. Porrò in *Sadoc* atque *David* novi Sacerdotii & novi imperii Sacramenta tetatur) jus quo Reges gubernabant, in ipſa populi conceſſione fundatum erat. Sacerdos id tantum jure poterat quod Deus juberet, Rex autem jure poterat quicquid poterat jure unuſquiſque in ſe. Illi enim *Iſraelitæ*, *jus* de omnibus *judicandi*, & pro omnibus *Bellum gerendi* conceſſerunt; in quibus duobus continetur quidquid juris ab homine in hominem transferri poteſt. *Iudicabit* (inquiunt) *nos Rex noſter, & egredietur ante nos & pugnabit bella noſtra pro nobis.* 1 Sam. 8. v. 20. *Iudicia* ergo penes Reges erant. *Iudicare* autem nihil aliud eſt quam *leges* ad facta *interpretando applicare*; ad eoſdem ergo pertinebat *legum interpretatio.* Et quia præter *legem Moſaicam*, aliud Verbum Dei ſcriptum uſque ad captivitatem non agnoſcebatur, penes Reges etiam erat Authoritas *interpretandi Verbum Dei.* Imo ſiquidem Verbum Dei pro lege recipiendum ſit, quamquam fuiſſet aliud Verbum Dei ſcriptum præter *legem Moſaicam*, cum interpretatio legum eſſet penes Re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ges, interpretatio ejus debebat eſſe penes eoſdem. Quando *Deuteronomium* (in quo continebatur *lex Moſaica*) longo tempore perditum, rurſus inventum erat, conſuluere quidem Dominum Sacerdotes *de libro illo*; non autem authoritate ſua, ſed præcipiente *Ioſia*, nec immediatè, ſed per *Holdam* Prophetiſſam. Ex quo apparet authoritatem admittendi *libros* pro *Verbo Dei*, non fuiſſe penes *Sacerdotem*. Neque tamen ſequitur authoritatem illam fuiſſe penes Prophetiſſam; quia de Prophetis, utrum pro veris habendi eſſent necne, judicabant alii. Quorſum enim dedit Deus notas & ſigna omni populo quibus Prophetæ veri à falſis diſtinguerent, nimirum prædictionum eventum, & conformitatem cum Religione à Moſe inſtitutâ, ſi illis notis uti non liceret? Authoritas ergo admittendi libros pro *Verbo Dei*, penes Regem erat, adeoque liber ille legis approbatus & receptus fuit authoritate *Ioſiæ* Regis, ut apparet ex 4. Reg. 22. & 23. ubi narratur convocaſſe eum Regni ordines, nempe *Senes*, *Sacerdos*, *Prophetas*, & *omnem populum*, & coram ipſis *librum legiſſe*, & *verba fœderis ejus ſuſcitaſſe*, hoc eſt, feciſſe ut *Fœdus* illud agnitum fuerit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

fuerit pro *fœdere Moſaico*, id eſt pro *Verbo Dei*, & denuo receptum & confirmatum ab Iſraelitis. Erat ergo etiam temporibus Regum poteſtas civilis, & poteſtas *diſcernendi Verbum Dei* à verbo hominum, & *Verbum Dei interpretandi* omnis penes ipſos. Prophetæ miſſi erant non cum authoritate, ſed formâ & jure præconum ſeu prædicatorum, de quibus auditores judicabant, & ſiquidem, qui ipſis facilia perſpicuè docentibus non auſcultarent, punirentur, non ſequitur ex eo obligatos fuiſſe Reges omnia ſequi, quæ illi Dei nomine ſequenda dicerent. Quamquam enim interfectus fuerit *Joſia* bonus Rex Judæ, quod ſermonibus Dei ex ore *Nechao* Regis Ægypti non obediverit, id eſt, quod bonum conſilium, quamquam ab hoſte videretur proficiſci, reſpueret, non tamen dicet quiſquam fuiſſe *Ioſiam* ullo vinculo *legum divinarum* vel *humanarum*, obligatum credere *Pharaoni Nechao* Regi Ægypti, quod diceret, *Deum ſibi loquutum eſſe*. Quod autem objicere quis poſſit, Reges propter defectum doctrinæ rarò ſatis idoneos eſſe ad libros antiquos quibus Verbum Dei continetur interpretandum; atque ob eam rem non æquum eſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

munus illud ab eorum authoritate dependere; objicere idem poſſit contra Sacerdotes & omnes mortales; poſſunt enim errare; licetque eſſent Sacerdotes cæteris hominibus natura & artibus melius inſtructi, ſunt tamen Reges ſatis idonei ad tales interpretes ſub ſe conſtituendos. Atque ita quamquam Reges non interpretentur ipſi Verbum Dei, tamen interpretandi munus ab eorum authoritate dependere poteſt; & qui ideo authoritatem illam Regibus abjudicant, quòd ipſum munus exercere non poſſint, idem faciunt, ac ſi dicerent non debere authoritatem docendi Geometriam à Regibus dependere, niſi ipſi fuerint Geometræ. Reges oraſſe pro populo, populo benedixiſſe, templum conſecraſſe, Sacerdotibus præcepiſſe, Sacerdotes officio ſuo amoviſſe, alios conſtituiſſe legimus. Sacrificia quidem non obtulerunt, quia id Aaroni & filiis hæreditarium erat. Manifeſtum autem eſt fuiſſe Sacerdotium, ſicut vivente *Moſe*, ita per omne tempus à *Saule* Rege ad captivitatem Babylonicam, non magiſterium, ſed miniſterium.

Eaſdem fuiſſe in XVII. Poſt reditum à ſervitute Babylonica, renovato & ſignato *fœdere*

dere reſtitutum eſt *regnum Sacerdotale*, quale erat à morte *Ioſuæ* ad initium Regum; niſi quod non habetur expreſsè, quòd *Eſdræ* (cujus auſpiciis *Iudæi* reduces ſtatum ſuum ordinabant) aut cuiquam alii præterquam ipſi Deo jus tradiderint imperii. Videtur potius reformatio illa nihil aliud eſſe quàm ſingulorum de iis quæ in libro legis ſcripta erant obſervandis vota & promiſſa nuda. Veruntamen (forte non ex populi intentione) ex *pacto* quod tum renovabant (nam pactum erat idem cum eo quod factum eſt ad montem Sinai) erat ille ſtatus *Regnum Sacerdotale*, hoc eſt, ſuprema authoritas civilis & ſacra unita erat in Sacerdotibus. Utcunque autem ambitione eorum qui de Sacerdotio contenderunt, & interventu Principum externorum ita turbatum poſtea ſit uſque ad tempora Servatoris noſtri *Ieſu Chriſti*, ut ex hiſtoriis temporum illorum ſciri non poſſit ubi authoritas illa reſideret, conſtat tamen non fuiſſe illis temporibus poteſtatem *interpretandi Verbum Dei* à ſumma poteſtate civili ſeparatam.

Sacerdotibus poſt captivitatem.

XVIII. Ex his facile cognitu eſt quid Judæis per omne tempus ab *Abrahamo* ad *Chriſtum* circa mandata prin-

Apud Iudæos, negatio Providentiæ

principum ſuorum faciendum erat. Sicut enim in Regnis merè humanis, magiſtratui ſubordinato obediendum eſt in omnibus, pręterquam cum mandata ejus continent in ſe crimen læſæ majeſtatis; ita in regno Dei, Principibus *Abrahamo*, *Iſaaco*, *Iacobo*, *Moſi*, *Sacerdoti*, *Regi*, cuique pro tempore ſuo obediendum in omnibus erat, niſi ubi mandata eorum continebant *crimen læſæ majeſtatis Divinæ*. Crimen vero læſæ majeſtatis divinæ erat, primò, *negatio providentiæ divinæ*; erat enim hoc, negare *Deum eſſe Regem per naturam*. Deinde *Idololatria*, ſive cultus deorum, non *aliorum* (unus enim eſt Deus) ſed *alienorum*, hoc eſt, cultus, quamquam unius Dei, ſub aliis *nominibus*, *attributis*, *ritibuſque* quam qui ab *Abrahamo* & *Moſe* inſtituti erant. Erat enim hoc *negare Deum Abrahami* eſſe eorum Regem per *pactum* cum *Abrahamo* & ipſis initum. In cæteris rebus omnibus obediendum erat; & ſiquidem Rex vel Sacerdos habens ſummum imperium juſſiſſet aliud aliquid contra leges, peccatum erat illud ejus qui ſummum habebat imperium, non ſubditi; cujus officium eſt mandata ſuperiorum non diſputare, ſed exſequi.

divinæ, & idololatria, ſola erant crimina læſæ Majeſtatis divinæ: in cæteris omnibus Principibus ſuis parere debebant.

CAPUT

CAPUT XVII.

De Regno Dei per Pactum novum.

I. V*Aticinia de* Chriſti dignitate. *II. Vaticinia de* Chriſti humilitate & paſſione. III. *Jeſum eſſe* ILLUM CHRISTUM. IV. Regnum Dei *per* Pactum novum, *non eſſe Regnum Chriſti, ut Chriſti, ſed ut Dei.* V. Regnum Dei per pactum novum, *cœleſte eſſe, & incipere à die judicii.* VI. *Regimen* Chriſti *in hoc mundo non fuiſſe* imperium, *ſed* conſilium, *ſive regimen per doctrinam & perſuaſionem.* VII. Pacti novi *promiſſa utrinque quænam ſint.* VIII. Leges à Chriſto *nullæ additæ præter inſtitutionem Sacramentorum.* IX. *Pœnitemini, Baptizamini, ſerva mandata,* & *ſimiles formulæ non ſunt* leges. X. *Pertinet ad authoritatem civilem definire, quid ſit peccatum injuſtitiæ.* XI. *Pertinet ad authoritatem civilem definire, quid conducat ad pacem & defenſionem civitatis.* XII. *Pertinet ad authoritatem civilem judicare (quando opus eſt) quæ definitiones, & quæ illationes, veræ ſunt.* XIII. *Pertinet ad officium* Chriſti *docere moralia, non ut theoremata ſed ut leges; remittere peccata; & docere omnia quorum non eſt ſcientia proprie dicta.* XIV. *Diſtinctio Temporalium à Spiritualibus.* XV. *Verbum Dei quotupliciter intelligatur.* XVI. *Non omnia quæ habentur in Scriptura ſacra pertinere ad Canonem fidei Chriſtianæ.* XVII. *Verbum legitimi interpretis ſacrarum Scripturarum eſſe Verbum Dei.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

XVIII. *Authoritas interpretandi Scripturas eadem eſt quæ determinandi fidei controverſias.* XIX. *Eccleſiæ plures ſignificationes.* XX. *Quid ſit* Eccleſia *cui attribuuntur jura, actiones, & ſimilia perſonalia.* XXI. Civitas Chriſtiana *idem quod* Eccleſia Chriſtiana. XXII. *Plures civitates non conſtituunt unam* Eccleſiam. XXIII. Eccleſiaſtici *qui.* XXIV. Electionem Eccleſiaſticorum *ſpectare ad* Eccleſiam, conſecrationem *ad* Paſtores. XXV. *Poteſtatem peccata pœnitentibus remittendi, non pœnitentium retinendi, ſpectare ad* Paſtores; *ſed de pœnitentia judicandi, ad Eccleſiam.* XXVI. Excommunicatio *quid, & in quos cadere non poteſt.* XXVII. Interpretationem Scripturæ *dependere ab authoritate* civitatis. XXVIII. Chriſtianam civitatem *Scripturas interpretari debere per Paſtores Eccleſiaſticos.*

Vaticinia de Chriſti dignitate. I. DE *Ieſu Chriſto* Servatore noſtro qui *Regnum Dei* per *pactum* novum reſtituturus erat, partim *dignitatem* ejus Regalem, partim *humilitatem* & *paſſionem* prænunciantes, multæ in *Teſtamento vetere* exſtant Prophetiæ non obſcuræ. De *dignitate* inter alias hæ. Benedicens Deus Abrahamo promittit ei filium Iſaac, additque, *Et Reges populorum orientur ex eo.* Gen. 17. v. 16. Jacobus benedicens filio ſuo *Iudæ*, *Non auferetur* (inquit)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

(inquit) *ſceptrum de Iuda*. Gen. 49. v. 10. Deus ad Moſem: *Prophetam* (inquit) *ſuſcitabo eis ex medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor exſiſtam*. Deut. 18. v. 18. Iſaias: *Dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel*. Iſa. 7. v. 14. Idem: *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt Principatus ſuper humerum ejus: & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis*. Iſa. 9. 6. Rurſus; *Egredietur virga de Radice Ieſſe, & flos de Radice ejus aſcendet, requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, &c. Non ſecundum viſionem oculorum judicabit neque ſecundum auditum aurium arguet, ſed judicabit in juſtitia pauperes*, &c. *& percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum interficiet impium*. Iſa. 11. v. 1, 2, 3, 4, 5. Præterea ejuſdem *Iſaiæ* capitibus 51, 52, 53, 54. 56. 60. 61, 62. pene nihil aliud continetur præter deſcriptionem adventus & operum futuri *Chriſti*. Jeremias: *Ecce dies veniet, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iudæ Fœdus novum*, &c. Jer. 31. v. 31.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Baruch : *Hic eſt Deus noſter*, &c. *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt*. Bar. 3. v. 36. 38. Ezechiel : *Suſcitabo ſuper eas paſtorem unum qui paſcat eas, ſervum meum David, & faciam cum eis Pactum pacis*. Ezech. 34. v. 23. Daniel : *Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi, & tribus, & linguæ ipſi ſervient, poteſtas ejus poteſtas æterna*. Dan. 7. v. 13. Aggæus : *Adhuc unum modicum eſt & ego commovebo cœlum & terram, & mare & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus*. Agg. 2, v. 7, 8. Zacharias ſub viſione *Ieſu* magni Sacerdotis , *Adducam ſervum meum Orientem*, &c. Zach. 3. v. 8. & rurſus, *Ecce vir Oriens nomen ejus*. Zach. 6. v. 12. Et rurſus : *Exulta ſatis filia Sion, jubila filia Ieruſalem, Ecce Rex tuus & Salvator*. Zach. 9. v. 9. His aliiſque vaticiniis permoti, exſpectarunt Judæi *Chriſtum*, Regem à Deo mittendum, qui ipſos redimeret, & præterea omnibus gentibus imperaret. Imo in totum imperium Romanum vaticinium emanaverat (quod etiam in favorem inceptorum ſuorum etſi falsò interpreta-

pretatus eſt imperator Veſpaſianus) *Ex Iudæa venturum qui rerum potiretur.*

II. Vaticinia autem de *humilitate* & *paßione Chriſti*, inter alia hæc ſunt. Jeſaiæ: *Languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit: & nos putavimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum.* Jeſa. 53. v. 4. & mox: *Oblatus quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum, ſicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe, obmuteſcet*, &c. v. 7. & rurſus: *Abſciſſus eſt de terra viventium, propter ſcelus populi percußi eum*, &c. v. 8. *& ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium dividet ſpolia, pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogavit.* v. 12. Et Zachariæ: *Ipſe pauper aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Zach. 9. v. 9.

Vaticinia de Chriſti humilitate & paßione.

III. Imperante *Tiberio Cæſare* prædicare cœpit ſervator noſter JESUS Galilæus, filius (ut putabatur) *Ioſephi*, annuncians populo Judæorum *Regnum Dei* ab ipſis exſpectatum appropinquaſſe; & eſſe ſe *Regem*, id eſt, CHRISTUM ILLUM; *Legem* explicans; *Apoſtolos duodecim* & *diſcipulos ſeptuaginta*, ſecundum numerum Principum tribuum, & ſeptuaginta ſenio-

Jeſum eſſe illum Chriſtum.

nio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

niorum (ad ſimilitudinem *Moſis*) in miniſterium aſſumens; *viam ſalutis* per ſe & per illos *docens*; Templum purgans; ſigna ingentia faciens, & ea omnia adimplens quæ Prophetæ de futuro *Chriſto* vaticinati fuerant. Hunc Phariſæis (quorum doctrinam falſam, & ſimulatam ſanctitatem reprehenderat) & per eos populo inviſum, regni affectati accuſatum, & Crucifixum, deſcriptâ ejus Genealogiâ, nativitate, vitâ, doctrinâ, morte, & reſurrectione, comparandoque ea quæ fecit, cum iis quæ prædicta fuerunt, verum fuiſſe CHRISTUM, & *Regem* à Deo promiſſum, & ad renovandum inter ipſos & Deum *Pactum novum* à Deo Patre miſſum, & oſtendunt Euangeliſtæ, & Chriſtiani omnes conſentiunt.

Regnum Dei per Pactum novum, non eſſe regnum Chriſti, ut Chriſti, ſed ut Dei.

IV. Ex eo quòd CHRISTUS à Deo Patre miſſus fuerit ad percutiendum *fedus* inter ipſum & populum, manifeſtum eſt, etſi *Chriſtus* Patri ſuo æqualis ſit quoad naturam, minorem tamen fuiſſe quoad jus Regni. etenim munus tale propriè loquendo, non Regium eſt ſed Pro-regium, quale erat regimen Moſis. Regnum enim non ejus ſed *Patris* erat. id quod CHRISTUS ſignificavit ipſe, cum ut ſubditus baptizaretur, & apertè pro-

feſſus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

feſſus eſt quando orare docuit, *Pater noſter*, &c. *adveniat Regnum tuum*. Et ubi dixit, *Non bibam*, &c. *uſque in diem illum, cum bibam illud vobiſcum novum in Regno Patris mei*. Matth. 26. v. 29. & ſanctus Paulus, *Sicut in Adam omnes moriuntur; ita in Chriſto omnes vivificabuntur; unuſquiſque autem in ſuo ordine; primitiæ Chriſtus; deinde ii qui ſunt Chriſti, qui in adventu ejus crediderunt; deinde finis cum tradiderit Regnum Deo & Patri*. 1. Cor. 15. v. 22. 23. 24. Idem tamen appellatur etiam *Regnum Chriſti*. Nam & mater filiorum Zebedæi rogavit CHRISTUM dicens, *Dic ſedeant hi duo filii mei unus ad dextram tuam & unus ad ſiniſtram in Regno tuo*. Matth. 20. v. 21. Et latro in cruce, *Domine memento mei cum veneris in Regnum tuum*. Luc. 23. v. 42. Et ſanctus Paulus, *Hoc enim ſcitote intelligentes quod omnis fornicator &c. non habet hæreditatem in Regno Chriſti & Dei*. Eph. 5. v. 5. Alibi, *Teſtificor coram Deo & Ieſu Chriſto qui judicaturus eſt vivos & mortuos per adventum ipſius & Regnum ejus*, 2. Tim. 4. v. 1. &, *liberavit me Dominus ab omni opere malo & ſalvum faciet in Regnum ſuum cœleſte*. v. 18. Neq; mirandum eſt idem Regnum utriſque tribui quum uterq; *Pater* & *Filius*, idem ſit *Deus*; & *Pactum novum* de *Regno Dei* non ſit

pro-

propoſitum in nomine PATRIS, ſed in nomine, PATRIS, FILII, & SPIRITUS SANCTI, ut *unius Dei.*

Regnum Dei per pactum novum, cœleſte eſſe, & incipere à die judicii.

V. Regnum autem Dei, cujus reſtituendi cauſa CHRISTUS à Deo Patre miſſus eſt, non antè initium ſumit, quàm ab adventu ejus ſecundo, nimirum à die judicii, cum venturus eſt in majeſtate comitantibus Angelis. Promiſſum enim eſt Apoſtolis, in Regno Dei, judicaturos ſe duodecim tribus Iſraël. *Vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos judicantes duodecim tribus Iſrael.* Matth. 19. v. 29. id quod præſtandum non eſt, niſi in die judicii. nondum ergo eſt CHRISTUS in ſede Majeſtatis ſuæ. Neque tempus quo CHRISTUS in terris verſatus eſt, regnum dicitur, ſed *regeneratio*, hoc eſt, renovatio, ſive reſtitutio Regni Dei, & evocatio eorum qui in regnum futurum recipiendi erant. Et ubi dicitur, *Cum venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes Gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut Paſtor ſegregat oves ab hœdis;* Matth. 25. v. 21. manifeſtè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nifeſtè colligitur, nullam futuram ſeparationem quoad locum, ſubditorum Dei, ab ipſius hoſtibus, ſed permixtim victuros eſſe uſque in adventum CHRISTI futurum. Id quod confirmatur etiam per comparationem Regni Cœlorum cum tritico zizaniis mixto; & cum reti omne genus piſcium comprehendente. At regnum propriè dici non poteſt multitudo hominum ex ſubditis & hoſtibus ſimul promiſcuè habitantibus. Præterea *Apoſtoli* cùm ſervatorem noſtrum interrogarent, an in eo tempore quo aſcenderet in cœlum, reſtituturus eſſet Regnum Iſraël, aperte teſtabantur putare ſe tunc cum CHRISTUS aſcenderet, Regnum Dei nondum adveniſſe. Porro Verba CHRISTI, *Non eſt regnum meum de hoc mundo.* Et, *non bibam &c. donec Regnum Dei veniat.* Et, *Non miſit Deus filium ſuum in hunc mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per illum.* Et, *ſiquis non audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non judico eum; non enim veni ut judicem mundum, ſed ſalvificem mundum.* Et, *Homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem inter vos?* & ipſa appellatio *Regni cœleſtis* idem teſtatur. Idem colligitur ex verbis Prophetæ Jeremiæ

miæ loquentis de *Regno Dei* per *Pactum novum. Non docebit vir ultra proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens, cognoſce Dominum; omnes enim cognoſcent me à minimo eorum uſque ad maximum, ait Dominus.* Jerem. 31. v. 34. Id quod de Regno hujus mundi intelligi non poteſt. Regnum igitur Dei cujus conſtituendi cauſa CHRISTUS in hunc Mundum venit; de quo Prophetæ vaticinati ſunt; & de quo orantes dicimus, *Adveniat Regnum tuum,* (ſi ſubditos ab hoſtibus loco ſeparatos, ſi judicia, ſi majeſtatem habere debet, prout eſt prædictum) ab eo tempore incipiet, in quo Deus oves ab hœdis ſeparabit; in quo Apoſtoli judicabunt 12 Tribus Iſraël; in quo CHRISTUS veniet in Majeſtate & gloria; in quo denique omnes cognoſcent Deum, ita ut non opus ſit doceri, id eſt, in ſecundo CHRISTI adventu, ſive die judicii ultimi. Quod ſi regnum Dei reſtitutum jam eſſet, nulla ratio reddi poſſet quare CHRISTUS, completo opere propter quod miſſus eſt, iterũ veniret, aut quare ſic precaremur, Adveniat Regnum tuum.

Regimen Chriſti in hoc mundo non

VI. Quamquam autem *Regnum Dei* per CHRISTUM *Fœdere novo* conſtituendum, cœleſte fuerit, non eſt

eſt ideò putandum eos, qui in CHRISTUM credentes Pactum illud inirent, non fore etiam in terris ita regendos, ut in fide ſua & obedientiâ pacto promiſſâ perſeverarent. Fruſtra enim fuiſſet regnum cœleſte, & promiſſa patria, niſi in ipſam perducendi eſſemus. Perduci autem non poſſunt niſi qui in via diriguntur. *Moſes* cum inſtituiſſet *Regnum Sacerdotale*, ipſe per totum tempus peregrinationis uſque ad ingreſſum terræ promiſſæ, etſi non eſſet Sacerdos, populum tamen rexit, & conduxit. Eadem ratione Servatoris noſtri eſt, (quem ſimilem *Moſi* ea in re Deus eſſe voluit,) quatenus à Patre miſſi, Cœleſtis civitatis futuros cives, etiam in hac vita ita regere, ut in illam pervenire & ingredi poſſint, etiamſi Regnum non ejus proprie, ſed Patris fuerit. Sed Regimen quo fideles ſuos in hac vita CHRISTUS regit, non eſt propriè *Regnum*, ſive *imperium*, ſed *munus Paſtoritium* ſive *jus docendi*, id eſt, non dedit ei Deus Pater poteſtatem *judicandi*, de *meo* & *tuo*, ſicut Regibus Terræ; nec poteſtatem *cogendi* per *pœnas*; neque *leges ferendi*; ſed mundo oſtendendi, & *docendi viam* & *ſcientiam ſalutis*, hoc eſt, *prædicandi* & *explicandi* quid facien-

fuiſſe imperium, ſed conſilium, ſive regimen per doctrinam & perſuaſionem.

faciendum iis eſt, qui in *regnum cœlorum* intraturi ſunt. Quod non habuerit CHRISTUS poteſtatem à Patre ad *judicandum* in quæſtionibus *Mei* & *Tui*, hoc eſt, in omnibus *quæſtionibus juris*, inter eos qui non crediderunt; ſatis oſtendunt verba illa CHRISTI ſuprà citata, *Homo, quis me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos.* Et ratione confirmatur; cùm enim CHRISTUS miſſus fuerit ad *Pactum* inter Deum & homines *percutiendum*, neque obligatur quiſquam ad obedientiam præſtandam ante pactum initum, ſi judicaſſet de quæſtionibus *juris*, nemo ſententiæ ejus teneretur obedire. Sed cognitionem juris non fuiſſe CHRISTO commiſſam in hoc mundo, neque inter fideles, neque inter infideles, ex eo apparet, quod jus illud ſine controverſia pertineat ad *Principes*, quamdiu authoritati eorum à Deo non derogatur. non autem derogatur ante diem judicii, ut apparet ex verbis ſancti Pauli loquentis de die judicii: *Deinde finis* (inquit) *cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem Principatum & poteſtatem, & virtutem.* 1. Cor. 15. v. 24. Secundo, verba ſervatoris noſtri, *Iacobum* & *Iohannem*, ubi dixiſſent, *Vis*

dica-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

dicamus ut ignis deſcendat de cælo & conſumat illos, (nimirum *Samaritanos*, qui euntem in *Ieruſalem* noluerunt hoſpitio accipere) increpantis dicentiſque, *Filius hominis non venit animas perdere ſed ſalvare.* & illa, *ecce mitto vos ut oves in medio luporum. Excutite pulverem,* & ſimilia. & verba illa: *Non miſit Deus filium ſuum in hunc mundum ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per illum.* Et illa, *Siquis audierit verba mea & non cuſtodierit, ego non judico eum, non enim veni ut judicem mundum,* &c. oſtendunt non fuiſſe datam ei poteſtatem quemquam condemnandi, aut puniendi. Legitur quidem, *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio,* illud vero cum intelligi poſſit & debeat, de die judicii futuri, antecedentibus non repugnat. Quod denique miſſus non ſit ad leges novas ferendas, neque ergo fuerit ex officio & miſſione *legiſlator* proprie dictus, ſicuti neque *Moſes*, ſed lator & promulgator legum paternarum (Deus enim, non *Moſes* neque CHRISTUS, ex pacto Rex erat) ex eo colligitur quod dixerit, *Non veni ſolvere*, (nimitum leges antea à Deo latas per *Moſen*, quas ſtatim interpretatur) *ſed adimplere.* Et, *Qui ſolverit, unum de mandatis illis minimis*

nimis & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in Regno Cœlorum. Non ergo habuit CHRISTUS à Patre ſibi commiſſam authoritatem Regiam aut imperatoriam in mundo, ſed conſiliariam & doctrinalem tantum; id quod ſignificat ipſe tam ubi vocat *Apoſtolos*, non venatores, ſed piſcatores hominum, tum ubi comparat regnum Dei grano ſinapis & fermento abſcondito in farinâ.

Pacti novi promiſſa utrinque quænam ſint.

VII. Promiſit Deus primum *Abrahamo* ſemen numeroſum, poſſeſſionem terræ *Chanaan*, & benedictionem gentium in ſemine ejus, ea lege ut ipſe & ſemen ejus ei ſervirent; deinde ſemini *Abrahami* ſecundum carnem *Regnum Sacerdotale*, Regimen liberrimum, in quo nullo humano imperio ſubjiciendi erant, ea lege ut ſervirent Deo *Abrahami* eo ritu quem doceret *Moſes*; Poſtremò, & illis & omnibus gentibus *Regnum Cœleſte*, & æternum, ea lege ut ſervirent Deo *Abrahami* eo ritu quem doceret CHRISTUS. *Pacto*, enim, *novo*, hoc eſt *Chriſtiano*, conventum eſt ex parte Hominum, *ut Deo ſervirent Abrahami, eo ritu quem doceret* JESUS; ex parte Dei, ut *remitteret illis peccata, & in Regnum Cœleſte ipſos introduceret.* De

regno

regno Cœleſti, quale fuerit, diximus ſupra articulo quinto. appellari autem ſolet, quandoque *Regnum Cœlorum*, quandoque *Regnum Gloriæ*, quandoque *vita æterna*. Quod requiritur ex parte Hominum, nempe ſervire Deo prout docuerit CHRISTUS, duo continet, *obedientiam Deo præſtandam*, (hoc enim eſt ſervire Deo) & *Fidem* in JESUM nempe, ut credamus JESUM eſſe ILLUM CHRISTUM, à Deo promiſſum; ea enim ſola cauſa eſt, quare illius potius quam alterius ſequenda ſit doctrina. *Obedientiæ* autem loco in ſacris Scripturis ſæpiſſimè ponitur *pœnitentia*, propterea quod CHRISTUS ubique docet voluntatem apud Deum pro facto haberi: *pœnitentia* autem obedientis animi ſignum eſt infallibile. His intellectis, eas eſſe *Fœderis Chriſtiani* conditiones quas diximus, nempe ex parte Dei dare hominibus Remiſſionem peccatorum & vitam æternam; ex parte hominum pœnitere, & credere in JESUM CHRISTUM ex multis locis Scripturæ ſacræ evidentiſſimè apparebit. Primò verba illa: *Appropinquavit Regum Dei, pœnitemini & credite Euangelio*; Marc. 1. v. 15. continent Pactum totum. Similiter illa: *Quoniam ſic ſcriptum eſt,*

&

& ſic oportebat Chriſtum pati & reſur
gere à mortuis tertia die, & prædicari in
nomine ejus Pœnitentiam, & Remiſſio
nem peccatorum in omnes Gentes, incipien
tibus ab Ieroſolyma. Luc. 24. v. 46. 47
& iſta: *Pœnitemini & convertimini, u*
deleantur peccata veſtra, ut cum venerin
tempora refrigerii, &c. Act. 3. v. 19. Ali
quando vero altera pars proponitu
expreſsè, altera ſubintelligitur, ut hic
Qui credit in filium habet vitam æternam
qui incredulus eſt filio non videbit vitam
ſed ira Dei manet ſuper eum. Joh. 3. v. 36
Ubi *Fides* exprimitur, *Pœnitentia* tace
tur. Et in Prædicatione CHRISTI
Pœnitemini: appropinquavit enim Regnun
Dei. Matth. 4. v. 17. Ubi *Pœnitenti*
exprimitur, ſubauditur *fides*. Sed ma
nifeſtiſſimè, & formaliſſimè, *contractu*
novi partes ibi explicantur ubi Prin
ceps quidam, regnum Dei tanquan
licitans, ſervatorem noſtrum interro
gat, *Magiſter bone, quid faciens vitan*
æternam poſſidebo? Luc. 18. v. 18. Pro
ponit autem primo CHRISTU
partem precii unam, nempe obſerva
tionem præceptorum, ſive *obedientiam*
quam cum præſtitiſſe ſe reſpondiſſet
adjungit alteram, *Vnum*, inquiens
deeſt; omnia, quæcunque habes vende, &
da pauperibus, & habebis Theſaurum in
cœlo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

cœlo, & veni ſequere me. v. 22. Hoc *fidei* erat. Is itaque non ſatis credens CHRISTO & Theſauris Cœleſtibus triſtis abiit. Continetur autem idem pactum his verbis, *Qui crediderit & baptizatus fuerit ſalvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Marc. 16. v. 15. 16. Ubi *Fides* exprimitur, *Pœnitentia* in baptizatis ſupponitur. Et his, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in Regnum Dei.* Joh. 3. v. 5. Ubi *renaſci ex aqua* idem eſt quod regeneratio, id eſt converſio ad CHRISTUM. Quod autem duobus ocis proximè citatis, aliiſque requiatur *Baptiſmus*, intelligendum eſt, ſiut *circumciſio* erat ad *pactum vetus*; ita ſſe *Baptiſmum* ad *pactum novum*. Cum rgo illa non ad eſſentiam, ſed ad menoriam *pacti veteris*, ut ceremonia, & ignum pertinuerit (quod in deſerto miſſum eſt) ſimiliter etiam hæc, non d eſſentiam initi federis novi, ſed ad nemoriam & ſignum adhibita eſt; & nodo voluntas adſit, per neceſſitatem mitti quoad actum poteſt; *Pœnitentia* utem & *Fides*, quæ de eſſentia *pacti* int, ſemper requiruntur.

VII. In *Regno Dei* poſt hanc viam *leges* futuræ *nullæ* ſunt; tum quia eque legibus locus eſt, ubi pecca-

Leges à Christo nullæ additæ præ-

ter inſti-tutionem Sacra-mento-rum.

to non eſt, tum etiam quia leges à Deo nobis datæ ſunt, non ut in cœlo, ſed ad cœlum dirigamur. Quas igitur leges CHRISTUS (non ipſe ſanxit, nam authoritatem legiſlativam, ut ſupra articulo ſexto oſtenſum eſt, aſſumere ſibi noluit, ſed) pro paternis propoſuit, id nunc inquiramus. Habemus autem locum ſcripturæ, ubi *leges Dei* uſque ad id tempus traditas, omnes contrahit in præcepta duo, *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde & in tota anima tuâ & in tota mente tua: hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: diliges proximum tuum ſicut teipſum: in his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.* Matth. 22. v. 37. 38. 39. 40. Horum quidem primum datum antè eſt, per *Moſen*, totidem verbis, Deut. 6. v. 5. Secundum autem etiam ante *Moſen*. eſt enim lex naturalis, initium habens cum ipsâ naturâ rationali. Eſt autem utrumque ſimul omnium legum ſumma. nam continentur omnes leges cultûs divini naturalis, in his verbis, *diliges Deum*; & omnes leges cultus divini, ex *pacto veteri* debiti, in eo quod dicitur, *diliges Deum tuum*, hoc eſt, *Deum* quatenus Regem peculiariter *Abrahami* & ſeminis ejus;

&

& omnes leges naturales & civiles, his verbis, *diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Nam qui diligit Deum, & proximum, animum habet obediendi, & divinis & humanis legibus. Amplius autem quàm animum obediendi Deus nihil exigit. Habemus alium locum ubi CHRISTUS *leges interpretatur*, nempe quintum, ſextum, & ſeptimum ſancti Matthæi capita integra. Eæ verò leges omnes habentur, vel in *decalogo*, vel in *lege morali*, vel continentur in *fide Abrahami*; ut continetur in *fide Abrahami* illa de non repudiandâ uxore. illud enim, *erunt duo in carne unâ*, neque à CHRISTO primo, neque à *Moſe*, ſed ab *Abrahamo* traditum eſt, qui primus mundi creationem prædicavit. Leges igitur quas CHRISTUS in altero loco contrahit, in altero explicat, aliæ non ſunt quam illæ ad quas tenentur omnes mortales qui agnoſcunt Deum *Abrahami*. Præter has nullam legem à CHRISTO traditam legimus præter inſtitutionem Sacramentorum *Baptiſmi* & *Euchariſtiæ*.

IX. Quid ergo dicetur de præceptis hujuſmodi: *Pœnitemini. Baptizamini. Serva mandata. Credite Euangelio. Venite ad me. Vende omnia quæ habes,* da *Pœnitemini, baptizamini, ſerva*

mandata, & ſimiles formulæ, non ſunt leges.

da pauperibus, ſequere me, & ſimilibus? dicendum eſt, non eſſe *leges*, ſed vocationem ad *fidem*, quale eſt illud Jeſaiæ, *Venite, emite abſque argento & abſque ulla commutatione vinum & lac.* Iſa. 55. v. 1. Neque ſi vocati non veniunt, propterea peccant contra ullam legem, ſed contra prudentiam tantùm; neque punietur *infidelitas*, ſed peccata priora. Quare ſanctus *Iohannes* de incredulo dicit, *ira Dei manet ſuper illum*; non dicit, *ira Dei veniet* ſuper illum. Et, *Qui non credit jam judicatus eſt, quia non credit*; non dicit, *judicabitur*, *ſed jam judicatus eſt.* Imò non ſatis concipi animo poteſt, *remiſſionem peccatorum*, beneficium eſſe à *fide*, niſi etiam è contrariò intelligatur, punitionem peccatorum, damnum eſſe ab *infidelitate*.

Pertinet ad authoritatem civilem definire, quid ſit peccatum injuſtitiæ.

X. Ex eo quod Servator noſter Principum ſubditis & civitatum civibus, nullas leges præſcripſit diſtributivas, hoc eſt, regulas nullas dedit, quibus civis ſcire, & dignoſcere poſſit, quid ſit *ſuum* ſibi proprium, quid *alienum*, neque quibus formulis, verbis, circumſtantiiſve *dari, tradi, invadi, poſſideri* rem oporteat, ut *accipientis*, *invadentis*, vel *poſſidentis* jure exiſtimetur, intelligendum neceſſario eſt, non tantum apud infideles inter quos ipſe CHRI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

STUS judicem ſe & *diſtributorem* eſſe negavit, ſed etiam apud Chriſtianos, cives ſingulos regulas illas accipere debere à civitate, hoc eſt, ab eo homine vel eâ curiâ quæ civitatis ſummum habet imperium. Sequitur ergo legibus illis, *non Occides, non Mœchabere, non Furabere, Parentes honorabis,* nihil aliud præcepiſſe quam ut cives & ſubditi ſuis principibus & ſummis imperantibus in quæſtionibus omnibus, circa *meum*, *tuum*, *ſuum*, *alienum*, abſolute obedirent. Etenim præcepto *Non occides*, non omnis occiſio prohibetur. nam qui dixit *non occides*, idem dixit, *occidatur is qui fecerit opus in ſabbato.* Exod. 35. v. 2. Neque omnis occiſio causâ inauditâ. dixit enim *occidat unuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum*: Exod. 32. v. 27. & occiſa ſunt tria & viginti millia hominum. Neque omnis occiſio hominis innocentis. vovit enim Jephte, *quicunque fuerit egreſſus, &c. eum holocauſtum offeram Domino*: Jud. 11. v. 31. & votum ejus Deo acceptum eſt. Quid ergo prohibetur? Hoc tantum, ne quis occidat quemquam quem occidere non ſit ipſi jus, id eſt, nemo occidat niſi id facere *ſuum* ſit. Jubet ergo lex CHRISTI, circa occiſionem, & pro-

inde etiam circa omnem læſionem ho
minis & circa pœnas ſtatuendas ſol
civitati obedire. Similiter præcepto
non Mœchabere, non prohibetur omni
concubitus, ſed tantum cum *alienâ*
quæ vero *aliena* eſt, judicatio ad civi
tatem pertinet, & per regulas qua
præſcribet civitas determinanda eſt
Imperatur ergo præcepto hoc mari &
fœminæ ſervare fidem quam dederin
mutuo, ex præſcripto civitatis. Pari
ter præcepto, *non Furabere*, non pro
hibetur omnis rei invaſio, aut clande
ſtina ablatio, ſed alienæ tantùm. ju
betur ergo civis hoc unum, ne inva
dat aut ſurripiat quicquam, quod in
vadi aut ſurripi prohibet civitas; & i
univerſum non vocare quicquam *ho
micidium*, *adulterium*, vel *furtum*, ni
quod fiat contra leges civiles. Poſtre
mò cum juſſerit CHRISTUS parente
honorare, nec præſcripſit quibus riti
bus, quibus appellationibus, qual
obedientia honorandi ſunt, intelligi
tur honorandos eſſe voluntate quiden
& internè, ut filiorum ſuorum reges &
dominos, externè vero non ulteriu
quàm permittit civitas, quæ *ſuum cui
que* (ſicut & res alias) *honorem* aſſigna
bit. Cum autem natura juſtitiæ in eo
conſiſtat, ut *ſuum* cuique tribuatur

mani-

manifeſtum eſt, ad civitatem pertinere etiam Chriſtianam, quid ſit juſtitia, & quid injuſtitia, ſive peccatum contra juſtitiam, determinare. Quod autem ad civitatem pertinet, id pertinere cenſendum eſt ad eum vel eos, qui habent ſummum civitatis imperium.

XI. Porro quoniam Servator noſter civibus nullas indicavit leges circa civitatis regimen, præter leges naturæ, hoc eſt, præter mandatum obedientæ civilis, non poteſt civis quiſquam privatim determinare quis ſit amicus, vel quis hoſtis publicus, quando bellum, quando fœdus, quando pax, quando induciæ ineundæ ſunt; neque qui cives, quæ & quorum hominum authoritas, quæ doctrinæ, qui mores, quæ orationes, quæ combinationes & quorum hominum, ſaluti civitatis vel commodæ vel adverſæ ſunt. Hæc ergo & ſimilia omnia, à civitate, id eſt, à ſummis imperantibus, ſi opus ſit, diſcenda ſunt. *Pertinet ad authoritatem civilem definire, quid conducat ad pacem & defenſionem civitatis.*

XII. Præterea, hæc omnia, propugnacula, domos, templa ædificare; pondera ingentia movere, ferre, tollere; Maria tutò tranſmittere; Machinas ad omnem vitæ uſum conſtruere; Orbis terrarum faciem, ſiderum curſus, Anni tempeſtates, tem- *Pertinet ad authoritatem civilem judicare (quando opus eſt) quæ*

definitiones, & quæ illationes veræ ſint.

porum rationes, & denique naturam rerum cognoſcere; jura naturalia & civilia callere; ſcientiæque omnes quæ Philoſophiæ nomine comprehenduntur, partim ad vivendum, partim ad bene vivendum neceſſarię ſunt. Horum ſcientia (quia CHRISTUS eam non tradidit,) ratiocinatione, id eſt, texendo conſequentias initio ſumto ab experientiis, addiſcenda eſt. Sed ratiocinationes hominum, interdum rectæ interdum erroneæ ſunt, & proinde id quod concluditur & tenetur pro veritate, quandoque veritas, quandoque error eſt. Errores autem etiam circa Philoſophica hæc aliquando nocent publicè, & magnarum ſeditionum & injuriarum occaſionem præbent. Oportet igitur quoties repugnans bono publico, & paci communi controverſia de his rebus oritur, eſſe aliquem qui de ratiocinatione, id eſt, an quod infertur rectè inferatur necne ſententiam ferat, ut controverſia finiatur. Nullæ autem in hanc rem datæ regulæ ſunt à CHRISTO; neque enim venit in hunc mundum ut doceret *logicam*. Reliquum igitur eſt, judices talium controverſiarum eoſdem eſſe quos Deus per naturam priùs inſtitue-

ſtituerat, nimirum, eos qui à ſummo imperante in unaquaque civitate conſtituuntur. Porrò ſi controverſia, de eorum quæ in uſu communi ſunt nominum ſive appellationum ſignificatione accuratâ, & propria, i.e. de definitionibus ſuſcitetur, ita ut ad pacem civitatis, vel ad juris diſtributionem opus ſit, ut determinetur, pertinebit determinatio ad civitatem. nam hujuſmodi definitiones ex obſervatione diverſorum conceptuum, ad quos ſignificandos appellationes illæ diverſis temporibus & cauſis adhibentur, homines ratiocinando expiſcantur. Deciſio autem quæſtionis, an quis rectè ratiocinatus fuerit, civitatis eſt. Exempli causâ, ſi mulier partum ediderit formæ inſolitæ; vetet autem lex hominem occidere, naſcitur quæſtio an partus ſit homo. Quæritur ergo quid ſit homo. Nemo dubitat quin judicabit civitas, idque nulla habita ratione definitionis Ariſtotelicæ, quod, Homo ſit Animal rationale. Atque hæc (nimirum *jus, politia, & ſcientiæ naturales*) ſubjecta ſunt de quibus CHRISTUS præcepta tradere, aut quicquam docere, præter hoc unum, ut in omnibus circa illa controverſiis cives ſinguli civitatis ſuæ legibus & ſententiis obedirent,

dirent, ad officium ſuum pertinere negat. Hoc tamen meminiſſe oportet eundem CHRISTUM, ut Deum, potuiſſe jure non modo docere, ſed etiam imperare quæ voluit.

Pertinet ad officium Chriſti docere moralia, non ut theoremata ſed ut leges, remittere peccata, & docere omnia quorum non eſt ſcientia propriè dicta.

XIII. Officii Servatoris noſtri ſumma erat viam docere & media omnia ad ſalutem & vitam æternam; mediorum autem ad ſalutem unum eſt, *juſtitia* & *obedientia civilis*, & *obſervatio* omnium legum *naturalium*. Doceri autem poſſunt hæc duobus modis. altero, ut Theoremata per rationem naturalem; deducendo jus & leges naturales à principiis contractibuſque humanis; atque doctrina ea ſic tradita, examini poteſtatum civilium ſubjecta eſt. altero, ut leges, per authoritatem divinam, oſtendendo talem eſſe voluntatem Dei; atque hoc modo docere, ad eum ſolum pertinet, cui voluntas Dei ſupernaturaliter cognita eſt, hoc eſt, ad CHRISTUM. Secundo, ad officium CHRISTI pertinebat condonare pœnitentibus peccata; nam id ad hominum qui jam peccaverant ſalutem neceſſarium erat, neque ab alio fieri potuit. Non enim pœnitentiam ſequitur remiſſio peccatorum naturaliter, (ut debita) ſed dependet, (ut gratuita) à voluntate Dei

Dei ſupernaturaliter revelandâ. Tertio ad Chriſti officium pertinebat, docere ea mandata Dei omnia, ſive circa cultum, ſive circa dogmata fidei, quæ ratione naturali ſciri non poſſunt, ſed revelatione tantum; qualia ſunt ipſum eſſe Chriſtum; *Regnum ſuum non eſſe terreſtre, ſed cœleſte; eſſe præmia & pœnas poſt hanc vitam; animam eſſe immortalem; ſacramenta tot & talia fore, &* ſimilia.

Diſtinctio temporalium à ſpiritualibus.

XIV. Ex iis quæ dicta ſunt in articulis proximè præcedentibus, non eſt difficile diſtinguere inter *ſpiritualia* & *temporalia*. Cum enim per *ſpiritualia*, ea intelligantur quæ fundamentum habent in authoritate & officio CHRISTI, neque niſi ea CHRISTUS docuiſſet ſciri poſſent; ſintque cætera omnia temporalia; ſequitur definitionem & ſententiæ lationem, circa *juſtum* & *injuſtum*, cognitionem controverſiarum omnium circa *media pacis* vel *defenſionis publicæ*, & examen doctrinarum librorumque in omni *ſcientia rationali*, *Iuris eſſe temporalis*. Quæ vero à CHRISTI verbo & authoritate tantum dependentia, *myſteria fidei* ſunt, eorum judicationem *juris eſſe ſpiritualis*. Definire autem quid ſit *ſpirituale*, quid *temporale*, quoniam Servator noſter diſtinctionem illam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

non tradidit, rationis inquiſitio eſt, pertinetque ad *jus temporale*. Quamquam enim ſanctus Paulus multis in locis diſtinguat inter *ſpiritualia* & *carnalia*, vocetque *ſpiritualia* ea quæ ſunt *ſpiritus*, nimirum *ſapientiam*, *ſermonem ſcientiæ*, *fidem*, *facultatem ſanandi morbos*, *operationem miraculorum*, *Prophetiam*, *diſcretionem ſpirituum*, *ſcientiam linguarum*, *interpretationem ſermonum*: Rom. 8, 5. 1. Cor. 12. 8. 9. omnia per *ſpiritum ſanctum* ſupernaturaliter inſpirata, & ea quæ *animalis homo* non poteſt intelligere, ſed ille tantum qui cognovit ſenſum Chriſti: 2. Cor. 2. 14, 15, 16. bona vero fortunæ *carnalia* vocet: Rom. 15, 27. & eos qui homines ſunt, *carnales*: 1. Cor. 3, 1. 2. 3. non tamen definivit, neque regulas dedit quibus ſciamus quid à ratione naturali, quid à ſupernaturali inſpiratione proficiſcattur.

Verbum Dei quotupliciter intelligatur.

XV. Cum igitur conſtet Servatorem noſtrum judicandi determinandique controverſias omnes circa *temporalia*, ſummam authoritatem commiſiſſe, vel potius non abſtuliſſe Principibus, iiſque qui in ſingulis civitatibus ſummum obtinent imperium, videndum deinceps eſt cui commiſerit ſimilem authoritatem circa *ſpiritualia*. Id quia ſciri non poteſt niſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ex *Verbo Dei*, & *Eccleſiæ traditione*, inquirendum proximo loco eſt, quid ſit *Verbum Dei*, quid illud *interpretari*, quid *Eccleſia* ſit, & quid *Eccleſiæ voluntas* & mandatum. Ut omittamus quod *Verbum Dei* in Scriptura ſacra ponatur aliquando pro *Filio Dei*, accipitur ea vox tripliciter, primò propriiſſimè pro eo quod Deus loquutus eſt; ſic Verbum Dei eſt quidquid loquutus eſt Deus ad *Abrahamum* & *Patriarchas*, *Moſen*, & *Prophetas*, vel Servator noſter ad diſcipulos, & alios quoſcunque. Secundo, quicquid dictum eſt ab hominibus juſſu vel impulſu ſpiritus ſancti; quo ſenſu agnoſcimus Scripturas ſacras eſſe *Verbum Dei*. Tertio, & quidem in novo teſtamento frequentiſſimè, *Verbum Dei* ſignificat doctrinam Euangelicam, ſive *verbum de Deo*, ſive *verbum de Regno Dei* per CHRISTUM. Ut ubi dicitur CHRISTUS prædicaſſe *Euangelium Regni*. Matth. 4. v. 23. Ubi Apoſtoli dicuntur prædicare *Verbum Dei*. Act. 13. v. 46. Ubi Verbum Dei appellatur *Verbum vitæ*. Act. 5. v. 20. *Verbum Euangelii*. Act. 15. v. 7. *Verbum Fidei*. Rom. 10. v. 8. *Verbum veritatis*, (addita interpretatione) id eſt, *Euangelium ſalutis*. Epheſ. 1. 13. Et ubi appellatur *Verbum Apoſtolorum*. Dicit

enim

enim ſanctus Paulus, *Siquis non obedit verbo noſtro,*&c. 2 Theſſ. 3. v. 14. Quæ loca intelligi aliter non poſſunt quam de *doctrina Euangelica*. Similiter ubi dicitur *Verbum Dei diſſeminari, creſcere,* & *multiplicari*, Act. 12. v. 24. & cap. 13. v. 49. id de ipsâ voce Dei, vel Apoſtolorum concipere difficile eſt; de doctrina facile. Atque in hac tertiâ acceptione, *Verbum Dei*, eſt omnis quæ hodie è Cathedris docetur & in Theologorum libris continetur *doctrina de fide Chriſtiana.*

Non omnia quæ habentur in Scriptura ſacra, pertinere ad canonem fidei Chriſtianæ.

XVI. Jam Scriptura ſacra, ut quam agnoſcimus à Deo inſpiratam, tota Verbum Dei eſt in ſecunda acceptione. Et innumera ejuſdem loca, in prima. Et cum maxima pars ejus verſetur in *Regni cœleſtis* vel prædictione, vel præfiguratione, ante CHRISTI incarnationem, vel in Euangelizatione & explicatione poſt, etiam in tertia ſignificatione, ubi *Verbum Dei* ſumitur pro *Verbo de Deo,* id eſt, pro *Euangelio*, Scriptura ſacra eſt *Verbum Dei*, ideoque etiam *canon* & *regula* omnis *doctrinæ Euangelicæ*. Quoniam autem in iiſdem ſcripturis multa leguntur *Politica, Hiſtorica, Moralia, Phyſica,* & alia quæ nihil omnino ſpectant ad *Myſteria fidei*, ea loca etſi veram doctrinam con-

contineant, & Canon ſint talium doctrinarum, non tamen Canon eſſe poſſunt myſteriorum Religionis Chriſtianæ.

XVII. Et quidem *Verbi Dei*, non vox, & litera, doctrinæ Chriſtianæ Canon eſt, ſed ſententia vera & genuina; non enim regitur animus per Scripturas niſi intellectas. Scripturis igitur, ut fiant Canon, interprete opus eſt. Sequitur autem hinc duorum alterum, aut verbum interpretis eſſe Verbum Dei, aut Canonem doctrinæ Chriſtianæ non eſſe Verbum Dei. Horum poſterius falſum eſſe neceſſe eſt. doctrinæ enim, quæ nulla ratione humana, ſed per revelationem divinam tantum ſciri poteſt, regula eſſe non poteſt niſi divina. Quem enim fatemur ſcire non poſſe an doctrina aliqua vera ſit necne, ejus ſententiam in eadem doctrina pro regula habere impoſſibile eſt. Prius igitur verum eſt: *verbum interpretis* Scripturarum eſſe *Verbum Dei*.

Verbum legitimi interpretis Scripturarum eſſe Verbum Dei.

XVIII. Interpres autem is cujus ſententiæ tantum honoris defertur, ut habeatur pro *Verbo Dei*, non eſt quilibet qui ex lingua Hebræâ & Græcâ vertit ſcripturam auditoribus ſuis Latinis, Latinè; Gallis, Gallicè; & cæteris

Authoritas interpretandi Scripturas eadem eſt quæ determi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

nandi fidei controverſias.

teris ſingulis vernaculè; non enim eſt hoc interpretari. Eſt enim ea univerſim ſermonis natura, ut quamquam inter ſigna quibus conceptus noſtros aliis patefacimus principem locum mereatur, non tamen id munus explere ſolus ſine ope multarum circumſtantiarum poſſit. Habet enim viva vox præſentes interpretes, nimirum tempus, locum, vultum, geſtum, conſilium loquentis, atque etiam ipſum qui loquitur, animum ſuum aliis verbis, quoties opus eſt, explicantem. Hæc interpretationis adjumenta in ſcriptis veteris ævi deſiderata revocare, neque ingenii quotidiani, neque ſine eruditione & rerum antiquarum ſummâ peritiâ omnino ingenii eſt. Non ſufficit igitur ad interpretationem ſcripturarum ut quis linguam calleat qua loquuntur. Neque interpres Scripturæ canonicus unuſquiſque eſt qui commentarios in eas ſcribit. Poſſunt enim homines errare, poſſunt etiam eam vel ad ambitionem ſuam inflectere, vel in ſervitutem præjudiciis ſuis trahere etiam repugnantem, unde ſequetur habendam eſſe ſententiam erroneam, pro *Verbo Dei.* Etiamſi autem accidere hoc non poſſet, tamen ſtatim ut commentatores

hi

qui diſceſſerint,commentarii eorum ex-
plicationibus, & procedente tempo-
re explicationes expoſitionibus,expo-
ſitiones novis commentariis indige-
bunt ſine fine, ut nullo modo doctri-
næ Chriſtianæ canon ſive regula qua
controverſiæ Religionis determinan-
dæ ſint, conſiſtere poſſit in quacunque
interpretatione ſcriptâ. Reſtat ut in-
terpres canonicus debeat eſſe aliquis
cujus munus legitimum ſit, ortas con-
troverſias, *Verbum Dei* in ipſis judiciis
explicando, terminare; & cujus pro-
pterea authoritati ſtandum non mi-
nus ſit, quam eorum qui Scripturam
ipſam pro Canone fidei primi nobis
commendaverunt, idemque ſit *inter-
pres ſcripturæ*, & *doctrinarum* omnium
judex ſupremus.

XIX. Quod ad nomen attinet *Ec-
cleſiæ*, ab origine idem ſonat quod la-
tinè *Concio*, ſive conventus civium,
ſicut & *Eccleſiaſtes* idem quod *concio-
nator*, id eſt, is qui ad conventum lo-
quitur. Quo ſenſu legimus in Actis
Apoſtolorum *Eccleſiam legitimam*, &
Eccleſiam confuſam: Act. 19. v. 32. 40.
illam pro cœtu convocato, hanc pro
concurſu populi per tumultum. Cæ-
terùm per *Eccleſiam Chriſtianorum* in
Scriptura ſacra intelligitur interdum
quidem

Eccleſiæ plures ſignificationes.

quidem conventus, interdum vero ipſi Chriſtiani etſi non actu congregati, ſi quidem in cœtum introire, & communicare cum congregatis conceſſum ſit. Exempli cauſa, *Dic Eccleſiæ*, Matth. 18. v. 17. de congregatâ intelligitur; aliter enim *dicere* aliquid *Eccleſiæ* impoſſibile eſt. Sed, *devaſtavit Eccleſiam*, Act. 8. v. 3. de non congregatâ. Sumitur autem *Eccleſia* aliquando pro baptizatis, ſive Fidei Chriſtianæ profeſſoribus, ſive illi ſint internè Chriſtiani ſive ſimulatè; ut ubi legimus aliquid dictum, vel ſcriptum, ad *Eccleſiam*, vel dictum, decretum, factum ab *Eccleſiâ*; aliquando autem pro *electis* tantum, ut ubi dicitur *ſancta & immaculata Eccleſia*. Epheſ. 5. v. 27. Non autem ſunt electi, quatenus militant, proprie dicta *Eccleſia*; nam convenire neſciunt, ſed ſunt *Eccleſia futura*, nimirum in die illa in qua à reprobis ſegregati triumphaturi ſunt. Rurſus *Eccleſia* ſumi aliquando poteſt pro omnibus ſimul Chriſtianis collectivè, ut ubi CHRISTUS vocatur *caput Eccleſiæ*; & *caput corporis Eccleſiæ*; Eph. 5. v. 23. Col. 1. v. 18. aliquando pro partibus ejus, ut *Eccleſia Epheſi*, *Eccleſia quæ eſt in domo ejus*, *ſeptem Eccleſiæ*, &c. Poſtremò *Eccleſia* prout pro cœtu actu

congregato ſumitur, pro diverſo fine congregandi, ſignificat aliquando eos qui congregantur ad deliberationes & judicia, quo ſenſu vocatur etiam concilium, & Synodus; aliquando eos qui conveniunt in domum orationis ad colendum Deum, qua ſignificatione ponitur, 1 Cor. 14. v. 4, 5. 23, 28. &c.

XX. *Eccleſia* autem cui attribuuntur *perſonalia*, & propria *jura, actioneſque*, & de qua neceſſe eſt intelligi illa, *dic Eccleſiæ; qui non obedierit Eccleſiæ;* & illiuſmodi omnes loquendi formulas, definienda ita eſt, ut intelligatur ea voce *multitudo hominum qui Pactum novum cum Deo per Chriſtum inierunt* (hoc eſt, multitudo eorum qui ſuſceperunt Sacramentum Baptiſmi) *quæ multitudo, & jure in unum locum convocari poßit ab aliquo, & eo convocante, adeſſe omnes vel per ſe, vel per alios obligantur.* Nam multitudo hominum, ſi coire in unum cœtum ubi opus eſt non poteſt, una *perſona* dicenda non eſt. *Eccleſia* enim neque loqui, neque decernere, neque audire poteſt, niſi ut cœtus. Quæ à ſingulis dicta ſunt, nempe tot ſententiæ fere, quot capita, unumquodque eorum hominis unius, non *Eccleſiæ* dictum eſt. Porro ſi cœtus fiat,

Quid ſit Eccleſia cui attribuuntur jura, actiones, & ſimilia perſonalia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

fiat, ſed illicitus, conſiderabitur ut nullus. nemo igitur eorum qui adſunt in tumultu, decreto cæterorum tenebitur, præſertim verò ſi diſſenſerit. neque itaque *Eccleſia* talis decernere aliquid poteſt; tum enim decernere aliquid multitudo dicitur, cum unuſquiſque decreto majoris partis obligatur. Oportet igitur ad *Eccleſiæ* (cui quidem *perſonalia* tribuimus) definitionem accedere, ut poſſit non modo congregari, ſed & jure. Præterea, etſi ſit qui jure cæteros convocet, poſſint tamen qui vocantur, jure non venire (id quod accidere poteſt inter homines quorum alius alii non ſubjicitur) non eſt illa *Eccleſia perſona* una. nam quo jure ii qui ad tempus & locum quo vocantur conveniunt *una Eccleſia*, eodem etiam ii qui ad alium locum à ſe conſtitutum confluunt, *alia Eccleſia* eſt. Et quilibet *homodoxorum* numerus *Eccleſia* eſt; & per conſequens tot *Eccleſiæ* erunt, quot ſunt opiniones diverſæ, hoc eſt, eadem multitudo hominum erit ſimul & *una*, & *plures Eccleſiæ*. Itaque *Eccleſia* niſi ubi certa & cognita, hoc eſt, legitima poteſtas ſit, per quam ſinguli per ſe, vel per alios in cœtu adeſſe obligentur, una non eſt. Atque unitate legiti-
mæ

mæ poteſtatis convocandi Synodos, & conventus Chriſtianorum, non uniformitate doctrinæ, fit *una* & capax functionum *perſonalium*; quæ alioquin eſt multitudo, & *perſonæ* in plurali, utcunque opinionibus conſentientes.

XXI. Iis quæ dicta jam ſunt, neceſſariâ connexione adhæret, *civitatem Chriſtianorum* hominum, & *Eccleſiam* eorundem, prorſus eandem rem eſſe, duobus nominibus propter duas cauſas appellatam. Nam *materia civitatis* & *Eccleſiæ* eadem eſt, nimirum iidem homines Chriſtiani. *forma* autem quæ conſiſtit in legitima poteſtate eos convocandi, eadem quoque eſt; conſtat enim ſingulos cives obligari eò venire quò à civitate convocantur. Quæ vero *civitas* vocatur, quatenus conflatur ex *hominibus*, eadem quatenus conſtat ex *Chriſtianis Eccleſia* nominatur. *Civitas Chriſtiana idem quod Eccleſia Chriſtiana.*

XXII. Cum iiſdem cohæret & hoc, *ſi plures ſint civitates Chriſtianæ, eas ſimul omnes Eccleſiam perſonaliter unam non eſſe.* Poſſunt quidem conſenſu mutuo una fieri, ſed non aliter quàm ut fiant etiam una civitas. Convenire enim niſi ad certum tempus & locum conſtitutum non poſſunt. Sunt autem perſonæ, loca, & tempora conventuum juris *Plures civitates non conſtituunt unam Eccleſiam.*

juris civilis; neque quiſquam civis, vel externus pedem in ullo loco inferre jure poteſt, niſi permittente civitate quæ loci domina eſt. Quæ vero niſi permittente civitate fieri jure non poſſunt, ea ſi jure fiant, fiunt per authoritatem civitatis. Eſt certe *Eccleſia univerſa* unum *Corpus myſticum* cujus caput eſt Christus, ſed eâdem ratione, qua omnes ſimul homines Deum rectorem mundi agnoſcentes, unum Regnum, & *una civitas* eſt, quæ tamen neque *una perſona* eſt, neque unam actionem aut ſententiam communem habent. Præterea ubi dicitur Christus eſſet *caput corporis Eccleſiæ*, manifeſtè apparet dictum id eſſe ab Apoſtolo de electis, qui quamdiu in hoc mundo ſunt potentiâ tantum *Eccleſia* ſunt, quæ actu antè non erit quàm à reprobis quidem ſegregentur, inter ſe vero congregentur in die judicii. *Eccleſia Romana* per magna olim fuit, ſed fines imperii egreſſa non eſt; neque ergo *univerſa*, niſi eo ſenſu quo dictum etiam eſt de *Romana civitate*; *Orbem jam totum victor Romanus habebat*, cum non haberet partem ejus viceſimam. Poſtquam autem imperium civile in partes diſcerptum fuit, ſingulæ civitates inde exor-

tæ

[qu]æ totidem erant *Eccleſiæ*; & quam habuit in eas *Eccleſia Romana* poteſtatem, ea tota pendere potuit ex ipſarum authoritate, quæ excuſſis Imperatoribus, Doctores tamen Romanos habere contentæ ſunt.

XXIII. *Eccleſiaſtici* appellari poſſunt qui munus in *Eccleſia* exercent publicum. Munerum autem erat aliud *Miniſterium*, *aliud Magiſterium. Miniſtrorum* munus erat inſervire menſis, procurare bona *Eccleſiæ* temporalia, portioneſque (quo tempore divitiarum omni abolitâ proprietate de communi alebantur) in ſingulos diſtribuere. *Magiſtri* autem pro ordine, alii *Apoſtoli*, alii *Epiſcopi*, alii *Preſbyteri*, hoc eſt, majores natu, ſive ſeniores, appellabantur; non tamen ut *Preſbyteri* nomine *ætas*, ſed *officium* diſtingueretur. Fuit enim *Timotheus* Preſbyter, quamquam juvenis; ſed quia plerumque *ſeniores* ad *Magiſteria* adhibebantur, nomen ætatis ad ſignificandum munus uſurpatum eſt. Iidem *Magiſtri* pro diverſitate munerum vocabantur alii *Apoſtoli*, alii *Prophetæ*, alii *Euangeliſtæ*, alii *Paſtores* ſeu *doctores*. Et opus quidem *Apoſtolicum* univerſum erat; *Propheticum* autem revelationes proprias in *Eccleſia* proponere;

Eccleſiaſtici qui.

Euan-

Euangeliſticum, prædicare, ſive præco-
nes eſſe Euangelii apud infideles; *Pa-
ſtoritium* docere, confirmare & regere
animos eorum qui jam crediderant.

Electionem Eccleſiaſticorum ſpectare ad Eccleſiam, conſecrationem ad Paſtores.

XXIV. In *Electione Eccleſiaſtico-
rum* duo conſideranda ſunt, *electio* per-
ſonarum, & conſecratio ſive inſtitutio,
quæ & *ordinatio* appellatur. Primos
Apoſtolos duodecim, ipſe CHRI-
STUS & *elegit* & *ordinavit*. Poſt aſcen-
ſionem CHRISTI, *Matthias* in lo-
cum *Iudæ* proditoris ſuffectus eſt, Ec-
cleſiâ (quæ ex hominibus circiter cen-
tum & viginti tunc temporis con-
gregata eſt) duos eligente: *ſtatue-
runt enim duos, Ioſeph & Matthiam*; ſed
Deo ipſo ſorte unum *Matthiam* ap-
probante. Atque duodecim hos ap-
pellat ſanctus Paulus *magnos* & *primos*
Apoſtolos, item *Apoſtolos circumciſionis*.
Poſtea additi duo alii *Apoſtoli*, *Paulus*
& *Barnabas*; ordinati quidem à Do-
ctoribus & Prophetis *Eccleſiæ Antio-
chenæ* (quæ erat *Eccleſia particularis*)
per impoſitionem manuum, electi ve-
ro juſſu Spiritus ſancti. Quod fuerint
ambo *Apoſtoli*, conſtat ex decimo-
quarto Actorum, verſu 13. Quod *Apo-
ſtolatum* ex eo receperunt, quod juſſu
Spiritus ſancti à Prophetis Doctori-
buſque Eccleſiæ Antiochenæ ſegre-
gati

gati fuerint ad opus Dei, oſtendit ipſe ſanctus Paulus qui diſtinctionis cauſa vocat ſe *Apoſtolum ſegregatum in Euangelium Dei*. Rom. 1. v. 1. Sed ſi quæratur ulterius; *qua authoritate* factum ſit, ut pro juſſu Spiritus ſancti receptum ſit, quod Prophetæ & Doctores illi profectum à Spiritu ſancto eſſe dixerint, reſpondendum neceſſariò eſt, *Authoritate Eccleſiæ Antiochenæ*. Prophetæ enim & Doctores antequam admittantur, examinandi ſunt ab Eccleſiâ; dicit enim ſanctus Johannes, *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, quoniam multi Pſeudo-Prophetæ exierunt in mundum*. A qua autem *Eccleſia* niſi ad quam ſcripta eſt ea Epiſtola? Similiter reprehendit ſanctus Paulus *Eccleſias Galatiæ* quod Judaizarent; Gal. 2. v. 14. etiamſi viderentur ipſi id facere Auctore *Petro*. nam cum dixiſſet ſe *Petrum* ipſum reprehendiſſe his verbis, *Si tu cum Iudæus ſis gentiliter vivis & non Iudaicè, quomodo Gentes cogis Iudaizare?* non multo poſt interrogat ipſos dicens, *Hoc ſolum à vobis volo diſcere, ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?* Gal. 3. v. 2. Ex quo patet id quod reprehendit in *Galatis* fuiſſe *Iudaiſmum*, quamquam *Petrus Apoſtolus* Judaizare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

cogeret. Cum igitur quos doctores ſequerentur *Eccleſiæ*, non *Petri*, neque ergo hominis erat determinare, etiam *Eccleſiæ Antiochenæ* authoritati innitebatur Doctorum & Prophetarum ſuorum electio. Quoniam autem per doctorum ſic electorum impoſitionem manuum, Spiritus ſanctus ſegregavit ſibi *Apoſtolos*, *Paulum* & *Barnabam*; manifeſtum eſt, ſummorum in *Eccleſia* qualibet Doctorum *conſecrationem* & *impoſitionem manuum* ad ejuſdem *Eccleſiæ* Doctores pertinere. *Epiſcopos* autem, qui & *Preſbyteri* vocati erant, etſi non omnes preſbyteri Epiſcopi, ordinaverunt tum *Apoſtoli*, (nam *Paulus* & *Barnabas* cum docuiſſent in *Derbe*, *Lyſtra*, & *Iconio*, *preſbyteros* conſtituerunt per ſingulas Eccleſias, Act. 14. v. 22.) tum etiam *Epiſcopi* alii: *Titus* enim in *Creta* relictus eſt à *Paulo* ut conſtitueret per civitates *preſbyteros*: Tit. 1. v. 5. Et *Timotheo* dictum eſt, *Noli negligere gratiam Dei quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam cum impoſitione manuum preſbyterii*: 1 Tim. 4. v. 14. Eidemque datæ regulæ ſunt circa *preſbyterorum* electionem. Non autem intelligi id poteſt, niſi de ordinatione eorum qui ab Eccleſia eligerentur. Conſtituere enim doctorem in

Eccleſia, niſi Eccleſia permittente nemo potuit. Nam ipſorum *Apoſtolorum* munus erat, non imperare, ſed docere. & quamquam qui commendati ab *Apoſtolis* vel *preſbyteris* fuerant, propter exiſtimationem commendantium non rejicerentur, cùm tamen ſine *voluntatem Eccleſiæ* eligi non poſſent, etiam per *authoritatem Eccleſiæ* electi cenſebantur. Similiter miniſtri qui *Diaconi* vocantur, ab *Apoſtolis ordinati*, ab *Eccleſia* tamen *electi* erant. Nam cum ſeptem *Diaconi* eligendi ordinandique erant, non eos eligebant *Apoſtoli*, ſed *conſiderate*, inquiunt, *fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem*, &c. atque illi *elegerunt Stephanum*, &c. *& ſtatuerunt eos ante conſpectum Apoſtolorum.* Act.6.v.3.6. Conſtat itaque ex conſuetudine *Eccleſiæ* ſub *Apoſtolis*, Eccleſiaſticorum omnium *ordinationem* quidem, ſive *conſecrationem* quæ fit per *orationem* & *manuum impoſitionem*, ad *Apoſtolos* & *Doctores ſpectaſſe*, *electionem* vero ordinandorum ad *Eccleſiam.*

XXV. De poteſtate *ſolvendi & ligandi*, id eſt, *peccata remittendi* & *retinendi*, dubium eſſe non poteſt quin ea data ſit à *Chriſto* futuris tunc *Paſtoribus*, eodem modo quo præſentibus *Apoſtolis*. Data autem eſt *Apoſtolis* omnis

Poteſtatem peccata pœnitentibus remittendi, non pœ-

mittentium retinendi, ſpectare ad Paſtores: ſed de pœnitentia judicandi, ad Eccleſiam.

poteſtas *remittendi peccata*, quam ipſe habuit *Chriſtus*. *Sicut miſit me pater*, inquit *Chriſtus*, *& ego mitto vos*: Joh. 20. v. 21. ſubjungitque, *quorum remiſeritis peccata remittuntur, & quorum retinueritis retenta ſunt*. v. 23. Sed quid ſit *ſolvere* & *ligare*, ſive *peccata remittere* & *retinere*, dubitationem habet. Primum enim *peccata* ejus *retinere*, qui baptizatus in remiſſionem peccatorum verè pœnitens eſt, videtur contra ipſum Pactum novi Teſtamenti, neque ergo à *Chriſto* fieri, nedum à paſtoribus poſſe. *Remittere* autem non pœnitenti videtur eſſe contra voluntatem Dei Patris, à quo *Chriſtus* ad convertendum mundum, homineſque ad obedientiam reducendum miſſus eſt. Deinde ſi Paſtoribus ſingulis eo modo *remittere* & *retinere peccata* conceſſum eſſet, omnis metus Principum, & Magiſtratuum civilium, unàque omne regimen civile deſtrueretur. Dictum enim eſt à Chriſto, immo etiam natura ipſa dictat: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in Gehennam*. Matth. 10. v. 28. Neque eſt quiſquam ita mente captus, ut non potius mallet iis qui *peccata remittere* & *retinere* poſſunt,

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

quam regibus potentiſſimis obtemperare. Neque tamen ex altera parte exiſtimandum eſt, *remiſsionem peccatorum* nihil aliud eſſe præter exemtionem à pœnis eccleſiaſticis. quid enim mali habet excommunicatio præter conſequentem ex ea pœnam æternam; vel boni, in Eccleſiam recipi ſi extra eam eſſet ſalus? Tenendum igitur eſt *Paſtores habere poteſtatem peccata verè & abſolute remittendi*, ſed *pœnitentibus*; & *retinendi*, ſed *impœnitentium.* Dum autem putant homines pœnitere nihil aliud eſſe quàm ut facta ſua quiſque condemnet, mutetque conſilia, quæ ſibimet ipſis peccata eſſe & culpam habere videantur, orta eſt opinio poſſe eſſe pœnitentiam ante confeſſionem peccatorum coram hominibus; & eſſe pœnitentiam non effectum, ſed cauſam confeſſionis. atque inde difficultas dicentium peccata eorum quos pœnitet jam remiſſa eſſe in Baptiſmo; non pœnitentium omnino remitti non poſſe, contra Scripturam eſt, & contra verba *Chriſti* dicentis, *quorum remiſeritis*, &c. Sciendum igitur primo loco ad difficultatis hujus ſolutionem, peccati veram agnitionem eſſe ipſam pœnitentiam. nam qui ſcit ſe peccaſſe, ſcit ſe erraſſe, errare au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

tem velle impoſſibile eſt. itaque qui ſcit ſe peccaſſe, nollet factum; id quod eſt pœnitere. Deinde ubi dubium eſſe poteſt, an quod factum eſt peccatum ſit necne, conſiderandum eſt pœnitentiam non antecedere confeſſionem peccatorum, ſed ſubſequi. Pœnitentia enim non eſt niſi de Peccato agnito. Oportet igitur pœnitentem, & factum agnoſcere, & cognoſcere quod ſit peccatum, hoc eſt, quod ſit contra legem. Si quis igitur quod à ſe factum eſt putet non eſſe contra legem, impoſſibile eſt ut ejus pœniteat. Ergo ante pœnitentiam neceſſaria eſt factorum ad legem applicatio. Ad legem autem ſine interprete facta applicare, fruſtra eſt; non enim verba legis ſed ſententia legiſlatoris actionum regula eſt. Eſt autem legis interpres certe homo vel homines; non enim judex eſt unuſquiſque facti ſui, an ſit peccatum necne. Itaque explicandum factum eſt de quo dubitatur, an ſit peccatum, ante hominem vel homines. Atqui hoc facere confeſſio eſt. Jam quando legis interpres judicaverit factum ejus eſſe peccatum; ſi acquieſcat peccator judicio, ſtatuatque apud ſe, non facere amplius, pœnitentia eſt. Atque hoc modo vera pœnitentia

nitentia aut non eſt, aut confeſſionem non antecedit ſed ſequitur. His ita explicatis non eſt intellectu difficile, qualis illa ſit poteſtas *ſolvendi* & *ligandi*. Cum enim in remiſſione duo ſint, Alterum, *judicium* ſive *condemnatio*, qua factum judicatur eſſe peccatum; alterum, (ubi condemnatus judicio acquieſcit & obediverit, id eſt, pœnituerit) *peccati remiſſio*, vel (ſi non pœnituerit) *retentio*: primum eorum, id eſt, judicari an ſit peccatum, ad *interpretem legis*, id eſt, *judicem ſummum*; ſecundum, remiſſio vel retentio peccati pertinet ad *Paſtorem*; & eſt illa ipſa de qua agitur *poteſtas ligandi* & *ſolvendi*. Atque hanc veram fuiſſe ſententiam noſtri Servatoris in ejuſmodi poteſtatis inſtitutione, ex 18 capite ſancti Matthæi, v. 15, 16, 17, 18. ſic apparet. Diſcipulos alloquens, *Si peccaverit*, inquit, *in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum.* (Notandum obiter eſt, ſi peccaverit in te, idem eſſe quod ſi injuriam tibi fecerit, ideoque loqui *Chriſtum* de iis quæ pertinent ad *tribunal civile*) addit, *ſi te non audierit* (hoc eſt, ſi neget feciſſe, vel ſi factum confeſſus, feciſſe injuſtè neget) *adhibe tecum adhuc unum aut duos. Quod ſi hos non audierit dic Eccleſiæ.* Quare autem

Eccleſiæ, niſi ut ipſa judicet an peccatum ſit necne? *Quod ſi Eccleſiam non audierit*, hoc eſt, ſi ſententiæ *Eccleſiæ* non acquieverit, ſed ſuſtinuerit non eſſe peccatum, quod ea peccatum eſſe judicaverit, hoc eſt, ſi non pœnituerit (nam certum eſt pœnitere facti neminem, quod non exiſtimat eſſe peccatum) non dicit, *dic Apoſtolis*, ut ſciamus, ſententiam definitivam in quæſtione an ſit peccatum necne, relinqui non illis, ſed *Eccleſiæ*, ſed *ſit tibi*, inquit, *ſicut Ethnicus & Publicanus*, hoc eſt, tanquam extra *Eccleſiam*, tanquam non baptizatus, id eſt, tanquam is cujus *peccata retinentur*. Baptizabantur enim omnes Chriſtiani in remiſſionem peccatorum. Quoniam autem quæri poterat, quis haberet tantam poteſtatem quanta eſt Baptiſmi beneficium impœnitentibus auferendi, oſtendit *Chriſtus* eos ipſos quibus authoritatem dederat pœnitentes baptizandi in remiſſionem peccatorum, & faciendi ex Ethnicis Chriſtianos, authoritatem quoque habere peccata eorum qui ab *Eccleſia* judicarentur impœnitentes retinendi, eoſque ex Chriſtianis reddendi Ethnicos, ideoque ſtatim ſubjungit, *Amen dico vobis quæcunque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in*

cœlo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

cœlo, & quæcunque ſolveritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlo. Ex quo intelligi poteſt *poteſtatem ſolvendi* & *ligandi*, ſive *remittendi* & *retinendi peccata*, quæ & *poteſtas clavium* dicitur, aliam non eſſe à poteſtate datâ alio loco his verbis, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*: Matth. 28. v. 19. Et quemadmodum Paſtores Baptiſmum negare non poſſunt ei quem *Eccleſia* dignum cenſet, ita neque retinere peccata ejus, quem *Eccleſia* abſolvendum judicat; neque etiam remittere peccata ejus quem *Eccleſia* pronunciat eſſe contumacem. Et de peccato quidem judicare *Eccleſiæ eſt, Paſtorum* vero *judicatos* ab Eccleſia *ejicere*, vel intra eam recipere. Ita ſanctus *Paulus* ad *Eccleſiam Corinthiacam, Nonne de iis*, inquit, *qui intus ſunt vos judicatis?* ipſe tamen fornicarium ab *Eccleſia* ſeparandum pronunciavit, *Ego quidem*, inquit, *abſens corpore, præſens autem ſpiritu*, &c.

Excommunicatio quid, & in quos cadere non poteſt.

XXVI. Actus retentionis peccatorum is eſt qui vocatur ab Eccleſia Excommunicatio, & à ſancto *Paulo*, *tradere Satanæ*. Nomen *Excommunicationis* idem ſonans quod ἀποσυνάγωγον ποιεῖν, è *Synagoga ejicere*, tractum videtur à lege Moſaica, qua eos qui à Sacer-

dote Leproſi judicati ſunt, extra caſtra ſeorſim habere imperatum eſt, donec rurſus Sacerdotis judicio mundi, & certis ritibus (inter quos erat corporis lavatio) purificati eſſent. Levit. 13. v. 46. Progrediente inde tempore Judæis mos erat, eos etiam qui tranſibant à *Gentiliſmo* ad *Iudaiſmum*, tanquam immundos, non recipere, niſi prius *lavatos*; Et diſſentientes à doctrina *Synagogæ Synagogâ ejicere*. Ad ſimilitudinem hujus ritus tranſeuntes ad Chriſtianiſmum (ſive Judæi eſſent, ſive Gentes) non niſi per *Baptiſmum* in *Eccleſiam* recipiebantur; & diſſentientes ab *Eccleſia*, *communione Eccleſiæ* privabantur. *Tradi* autem *Satanæ* ideo dicebantur, quia quod extra *Eccleſiam* erat, id omne regno *Satanæ* comprehendebatur. Finis hujuſmodi diſciplinæ erat, ut deſtituti ad tempus gratiâ & privilegiis *Eccleſiæ* ſpiritualibus, humiliarentur ad ſalutem. Effectus autem quoad ſecularia is erat, ut *excommunicatus* non modo cœtibus ſive Eccleſiis, & participatione Myſteriorum prohiberetur, ſed tanquam noxius contagione, etiam pejor Ethnico, à cæteris Chriſtianis ſingulis fugeretur. Nam *cum Ethnicis commiſceri* permiſit Apoſtolus; cum his

ne

ne cibum quidem *una ſumere.* 1 Cor. 5. v. 10, 11. Quum ergo talis ſit *excommunicationis* effectus, manifeſtum eſt primo loco, *civitatem Chriſtianam non poſſe excommunicari.* Eſt enim civitas Chriſtiana, Eccleſia Chriſtiana; ut oſtenſum eſt ſupra articulo 21. & ejuſdem extenſionis. *Eccleſia* autem *excommunicari* non poteſt; vel enim excommunicabit ſeipſam, quod eſt impoſſibile, vel *excommunicabitur* ab *aliâ Eccleſia,* eâque vel *univerſali,* vel *particulari. Vniverſalis* autem *Eccleſia* cum *perſona* non ſit (ut oſtenſum eſt articulo 22.) neque ergo agat aut faciat quicquam, *excommunicare* neminem poteſt. *Particularis* autem *Eccleſia, excommunicando aliam Eccleſiam* nihil agit, nihil mutat. quorum enim *communis* non eſt cœtus, eorum *excommunicatio* eſſe non poteſt; neque ſi *Eccleſia* aliqua, puta *Ieroſolymitana* aliam, puta *Romanam excommunicaſſet,* non illam magis *excommunicaſſet* quam ſeipſam. Nam qui aliam ſua communione privat, ſe quoque privat communione illius. Secundo, *neminem poſſe civitatis alicujus abſolutæ, cives ſimul omnes excommunicare, vel Templorum uſum vel cultum Dei publicum eis interdicere.* Non enim *excommunicari* poſſunt ab *Eccleſia* quam ipſi

conſtituunt: ſiquidem enim id facerent, non modo non *Eccleſia*, ſed ne *civitas* quidem eſſet, diſſolverenturque ſua ſponte: id vero non eſt *excommunicari*, neque *interdici*. Quod ſi ab alia *Eccleſia excommunicentur*, habendi ſunt, illi *Eccleſiæ*, tanquam Ethnici. Sed *ethnicos*, per doctrinam *Chriſti*, nulla *Eccleſia Chriſtiana* prohibere poteſt quin congregent ſe, & inter ſe *communicent*, prout eorum civitatibus viſum fuerit, præſertim ſi coeant ad colendum *Chriſtum*, quamquam id fiat ritu & modo ſingulari. ergo neque *excommunicatos*, qui ut Ethnici tractandi ſunt. Tertio, *excommunicari non poſſe Principem qui habet ſummum civitatis Imperium*. Neque enim per doctrinam *Chriſti* ſubditus unus, vel plures ſimul, Principi ſuo quamquam Ethnico loca publica, aut privata interdicere, aut introitum in quemcumque cœtum negare poteſt, aut prohibere ne faciat quicquid in ſua ditione voluerit. Eſt enim crimen læſæ majeſtatis in omni civitate, civi cuicunque, vel quotcunque civibus ſimul, authoritatem ſibi quamcumque in totam civitatem arrogare. qui vero authoritatem arrogant ſibi in eum qui habet civitatis ſummum imperium, eandem arrogant

in

in ipſam civitatem. Præterea, Princeps ſummus, ſi Chriſtianus ſit, hoc amplius habet, ut civitas, cujus voluntas continetur in ipſius voluntate, id ipſum ſit quod vocamus *Eccleſiam*. neminem igitur excommunicat *Eccleſia* niſi quem excommunicat authoritate Principis. Sed Princeps non *excommunicat* ſeipſum, non igitur *excommunicari* poteſt à ſubditis ſuis. Poteſt quidem eſſe, ut cœtus civium rebellium, vel proditorum, pronunciet Principem ſummum eſſe *excommunicatum*, ſed non *jure*. Multo minus Princeps à Principe *excommunicari* poteſt. eſſet enim hoc, non *excommunicatio*, ſed potius indictio belli per convicium. Nam cum una non ſit *Eccleſia* quæ conflatur ex civibus duarum civitatum abſolutarum, propter defectum (ut dictum ſupra eſt articulo 22.) poteſtatis rite conveniendi in unum cœtum, illi qui unius Eccleſiæ ſunt, non tenentur obedire alteri: neque ergo propter inobedientiam poſſunt *excommunicari*. Quod autem dicat aliquis, Principes cum *Eccleſiæ univerſalis* membra ſint, poſſe etiam *univerſalis Eccleſiæ* authoritate *excommunicari*, locum non habet, propterea quod *Eccleſia univerſalis* (ut dictum eſt articulo 22.)

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

non eſt *una perſona*, de qua poſſit dici quod *fecerit, decreverit, ſtatuerit, excommunicaverit, abſolverit*, & ſimilia perſonalia; neque habet rectorem ullum in terris, cujus juſſu convenire & deliberare poſſit. Nam rectorem eſſe *eccleſiæ univerſalis*, & poſſe eam convocare, idem eſt, ac rectorem eſſe & dominum omnium per univerſum orbem Chriſtianorum, id quod nemini conceditur præterquam ſoli Deo.

Interpretationem Scripturæ dependere ab authoritate civitatis.

XXVII. Oſtenſum eſt ſupra articulo 18. authoritatem *interpretandi Scripturas* ſacras non conſiſtere in eo quod interpres poſſit impunè ſententiam quam inde elicit aliis vel ſcripto vel viva voce exponere & explicare, ſed in eo quod non ſit aliis contra ſententiam ejus faciendi aut docendi jus; ita ut *interpretatio* de qua agimus, idem ſit quod *Poteſtas* (in omnibus controverſiis per ſcripturam ſacram determinandis) definiendi. Nunc oſtendendum eſt authoritatem illam pertinere ad ſingulas *eccleſias*, & dependere ab authoritate ejus, vel eorum qui habent ſummum imperium, modo ſint Chriſtiani. Si enim ab authoritate civili non dependeat, dependere eam oportet vel ab arbitrio ſingulorum civium, vel ab authoritate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

externa. Ne vero ab arbitrio dependeat ſingulorum, prohibent inter alia, conſequutura inde incommoda & abſurda. Quorum præcipuum eſt hoc, quod non modo omnis tolleretur (contra præceptum *Chriſti*) obedientia civilis, ſed etiam omnis ſocietas & pax humana (contra leges naturales) diſſolveretur. Cum enim ſcripturam ſacram ſinguli interpretentur ſibi, id eſt, unuſquiſque judicem ſe faciat quid Deo placeat, quid diſpliceat, non antè Principibus obedire poſſunt, quàm ipſi de mandatis eorum, utrum conformia ſunt ſcripturæ necne judicaverint. Atque ſic vel non obediunt, vel obediunt propter judicium proprium, hoc eſt, ſibi obediunt, non civitati. Tollitur ergo obedientia civilis. Rurſus cùm unuſquiſque propriam ſequatur ſententiam, neceſſe eſt controverſias quæ oriuntur innumerabiles fore, neque determinabiles: unde inter homines (qui naturâ ſuâ diſſenſionem omnem habent pro contumelia) naſceretur primò odium, deinceps jurgium, & bellum; atque ita omnis periret ſocietas & pax. Habemus præterea in exemplum, id quod ſub lege vetere circa librum legis obſervari voluit Deus, nimirum ſcribi quidem, publicè habe-

haberi, & Canonem doctrinæ divinæ eſſe voluit: ſed non inde à ſingulis, ſed à ſolis Sacerdotibus definiri controverſias. Eſt denique præceptum Servatoris noſtri, ut ſi quid oriatur offenſionis inter ſingulos, ut *audiant Eccleſiam.* Itaque *Eccleſiæ* munus eſt controverſias determinare. non ergo ſingulorum, ſed *Eccleſiæ* eſt Scripturas ſacras interpretari. Ut ſciamus autem authoritatem *interpretandi Verbum Dei*, hoc eſt, omnes quæſtiones de Deo & Religione determinandi, non ſpectare ad perſonam quamcunque externam, perpendendum inprimis eſt quid momenti ea poteſtas habeat in animis civium, civilibuſque actionibus. Nemini enim ignotum eſſe poteſt, actiones hominum voluntarias neceſſitate naturali ipſorum ſequi opiniones quas habent de bono & malo, præmiis & pœnis; ex quo fit ut obedientiam illis quorum arbitrio vel felices vel miſerrimos in æternum futuros ſe credunt præſtare neceſſario velint. Quorum autem arbitrio, quæ doctrinæ & quæ actiones neceſſariæ ſunt ad ſalutem ſtatuitur, eorum arbitrio exſpectant homines felicitatem vel perditionem æternam; iis igitur in omnibus rebus obſequentur. Quod cum ita

ſit,

ſit, manifeſtiſſimum eſt, cives qui ſe obligari credunt, circa eas doctrinas quæ ad ſalutem neceſſariæ ſunt authoritati externæ acquieſcere, non conſtituere civitatem per ſe, ſed eſſe externi illius ſubditos. Neque ergo, etſi Princeps aliquis ſummus tantum authoritatis alii cuicunque ſcripto concederet, ita tamen ut imperium civile retinuiſſe intelligeretur, ſcriptum tale validum erit; nec quicquam transferet, quod ad retinendum, & bene adminiſtrandum imperium ſit neceſſarium. Nam per cap. 2. art. 4. *transferre jus* nemo dicitur niſi dederit *ſignum idoneum voluntatis transferendi.* qui vero *voluntatem retinendi* imperium apertè ſignificavit, non poteſt dediſſe ſignum idoneum transferendi media ad imperium neceſſaria. non erit igitur hujuſmodi ſcriptum ſignum voluntatis, ſed ignorantiæ in contrahentibus. Secundò, conſiderandum eſt quam abſurdum ſit, civitatem, vel ſummum imperantem conſcientias civium regendas committere hoſti. Sunt enim, ut ſupra oſtenſum eſt cap. 5. art. 6. inter ſe in ſtatu hoſtili, quicunque in unitatem perſonæ non coaluerunt. Neque obſtat quod non ſemper pugnent (nam & inter hoſtes induciæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

duciæ fiunt) ſufficit ad hoſtilem animum, quod diffidentia ſit, quod civitatum, Regnorum, imperiorum fines, præſidiis armati, ſtatu vultuque gladiatorio ſe mutuo, etſi non feriant, ut hoſtes tamen intueantur. Poſtremò, quam iniquum eſt id poſtulare, quod ipsâ poſtulandi ratione juris alieni eſſe confiteris? Interpres ſum ſcripturæ ſacræ, tibi, qui civitatis alienæ civis es. Qua ratione? quibus pactis inter me & te? Authoritate divina. Unde cognita? ex ſacra ſcriptura. en librum, lege. Fruſtra, niſi & eandem mihi interpreter. mei ergo juris eſt, & cæterorum ſingulorum civium ea interpretatio; id quod negamus ambo. Reſtat ergo ut in omni *Eccleſia Chriſtiana*, hoc eſt, in omni *civitate Chriſtiana*, ſcripturæ ſacræ *interpretatio*, hoc eſt *jus controverſias* omnes *determinandi*, dependeat & derivetur ab authoritate illius hominis, vel cœtus, penes quem eſt ſummum imperium civitatis.

Chriſtianam civitatem Scripturas interpretari debere

XXVIII. Quoniam autem duo ſunt genera controverſiarum, unum circa *ſpiritualia*, hoc eſt, circa quæſtiones fidei, quarum veritas ratione naturali inveſtigari non poteſt; quales ſunt quæſtiones *de natura* & *officio*

CHRI-

CHRISTI, *de præmiis* & *pœnis* futuris, de *reſurrectione corporum*, de *natura* & *officiis Angelorum*, de *Sacramentis* & *cultu externo*, & ſimilia; alterum circa quæſtiones ſcientiæ humanæ, quarum veritas ratione naturali, & Syllogiſmis elicitur, ex pactis hominum & definitionibus (id eſt, receptis uſu & conſenſu communi vocabulorum ſignificationibus) quales ſunt quæſtiones omnes *Iuris* & *Philoſophiæ*. Exempli cauſa, quando in *jure* quæritur, an ſit promiſſum & pactum necne? id nihil aliud eſt, quam quærere an verba talia, tali modo prolata, appellentur communi uſu & conſenſu civium *promiſſum*, aut *Pactum*; quod ſi ſic appellantur, verum eſt pepigiſſe, aliter falſum. Veritas ergo ea dependet à pactis & conſenſu hominum. Similiter quando quæritur in Philoſophia an idem poſſit eſſe totum in pluribus ſimul locis; determinatio quæſtionis dependet à cognitione communis conſenſus hominum, circa ſignificationem vocabuli *Totius*. ſiquidem enim homines quando dicunt totum eſſe alicubi, ſignificant communi conſenſu, intelligere ſe nihil eſſe ejuſdem alibi, falſum eſt idem eſſe in pluribus ſimul locis. veritas ergo ea depen-

per Paſtores Eccleſiaſticos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

dependet à conſenſu hominum, eâdemque ratione in cæteris omnibus *juris* & *Philoſophiæ* quæſtionibus. Et qui contra hunc communem circa rerum appellationes conſenſum hominum, ex obſcuris ſcripturæ locis aliquid ſtatui poſſe judicant, tollendum judicant & ſermonis uſum, & una omnem ſocietatem humanam. Dicet enim qui vendiderit totum agrum, eſſe totum in uno ceſpite, & reliquum tanquam non venditum retinebit: imò ipſam tollit rationem, quæ nihil aliud eſt præter veritatis per talem conſenſum factæ inveſtigatio. Hujuſmodi itaque quæſtiones non neceſſe eſt ut determinet civitas per interpretationem ſcripturæ ſacræ. non enim pertinent ad *Verbum Dei*, eo ſenſu quo ſumitur Verbum Dei pro *Verbo de Deo*, id eſt, *doctrinâ Euangelicâ*; neque obligatur qui habet *Eccleſiæ Imperium*, ad hujuſmodi judicia adhibere *Doctores Eccleſiaſticos*. Quæſtionibus autem fidei, id eſt, *de Deo*, quæ captum humanum ſuperant, decidendis, opus eſt benedictione divinâ (ne poſſimus falli, ſaltem in neceſſariis) per *impoſitionem manuum* ab ipſo CHRISTO derivandâ. Nam cum ad ſalutem æternam obligemur ad doctrinam ſuperna-

perna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

pernaturalem, & quam propterea in-
telligere eſt impoſſibile, ita deſtitui
ut falli poſſimus in neceſſariis, repu-
gnat æquitati. *Infallibilitatem* hanc
promiſit Servator noſter (in iis rebus
quæ ad ſalutem ſunt neceſſariæ) *Apo-
ſtolis* uſque ad diem judicii, hoc eſt,
Apoſtolis & *Paſtoribus* ab Apoſtolis ſuc-
ceſſivè per *impoſitionem manuum* conſe-
crandis. Obligatur ergo quatenus
Chriſtianus, is qui habet civitatis im-
perium, ſcripturas ſacras, ubi quæſtio
eſt de *myſteriis fidei*, per *Eccleſiaſticos*
ritè ordinatos interpretari. Et ſic in
civitatibus Chriſtianis judicium & *ſpi-
ritualium* & *temporalium* pertinet ad
authoritatem civilem. Et is homo vel
cœtus qui ſummum habet imperium,
caput eſt & *civitatis* & *Eccleſiæ*; una
enim res eſt *Eccleſia* & *civitas Chriſtiana*.

CAPUT XVIII.

De neceſſariis ad Introitum in Regnum cœlorum.

I. PRopoſita difficultas de repugnantia obediendi Deo & hominibus, tollenda per diſtinctionem inter neceſſaria & non neceſſaria ad ſalutem. II. *Omnia neceſſaria ad ſalutem contineri in* fide *&* obedientia. III. *Qualis ſit ea quæ requiritur* obedientia.

tia. IV. *Quid ſit* Fides, *& quomodo diſtinguatur à* profeſſione, *à* ſcientia, *& ab* opinione. V. *Quid ſit* credere in CHRISTUM. VI. *Unicum articulum* JESUM ESSE CHRISTUM, *neceſſarium eſſe ad ſalutem, probatur ex ſcopo Euangeliſtarum.* VII. *Ex prædicatione* Apoſtolorum. VIII. *Ex facilitate Religionis Chriſtianæ.* IX. *Ex eo quod ſit* fundamentum *fidei.* X. *Ex diſertiſſimis* CHRISTI *&* Apoſtolorum *verbis.* XI. *In eo Articulo contineri fidem veteris* Teſtamenti. XII. Fides *&* obedientia *quomodo concurrunt ad ſalutem.* XIII. *In civitate Chriſtiana, nullam eſſe repugnantiam inter mandata Dei & civitatis.* XIV. *Doctrinas quæ hodie controvertuntur de Religione, ſpectare pleraſque ad jus regnandi.*

Propoſita difficultas de repugnantia obediendi Deo & hominibus, tollenda per diſtinctionem inter neceſſaria & non neceſſaria ad ſalutem.

I. AUthoritatem omnem in rebus *ſecularibus* derivari ab authoritate ejus qui ſummum habet imperium, ſive is unus homo ſit, ſive unus cœtus, in confeſſo ſemper fuit. Eandem in *ſpiritualibus* ab authoritate *Eccleſiæ* dependere ex proximè antecedentibus manifeſtum eſt; & præterea hoc, *civitatem* omnem *Chriſtianam* eſſe *Eccleſiam* hujuſmodi authoritate præditam. Ex quibus colligere etiam quantumlibet ingenio tardus poteſt, in *civitate Chriſtiana,* (hoc eſt, in civitate cujus ſummum

num imperium habet Princeps vel cœtus Chriſtianus) *omnem uniri ſub Chriſto poteſtatem tam ſecularem quam ſpiritualem*; ideóque in omnibus, iis eſſe obediendum. Contra autem, quia *obedire oportet Deo, magis quam hominibus*, orta eſt difficultas, quo pacto obedientia tutò iis præſtari poſſit, ſi quando imperatum fuerit aliquid quod CHRISTUS fieri prohibet. Cauſa difficultatis eſt, quod cum Deus non ampliùs per CHRISTUM & *Prophetas* vivâ voce nos alloquatur, ſed per ſcripturas ſacras, quæ à diverſis diversè accipiuntur, ſciunt quidem quid Reges imperant & *Eccleſia* congregata; utrum vero id *quod* imperant, ſit contra imperata Dei necne, id neſciunt, ſed fluctante obedientia inter pœnas mortis *temporalis*, & *ſpiritualis*, tanquam navigantes inter *Scyllam* & *Charybdin* incurrunt ſæpe in utramque. Qui vero neceſſaria ad ſalutem, à non neceſſariis rectè diſtinguunt, nullam hujuſmodi dubitationem habere poſſunt. Siquidem enim mandatum Principis vel civitatis tale ſit, ut obediri ei poſſit ſine jacturâ ſalutis æternæ, injuſtum eſt non obedire, & locum habent præcepta Apoſtolica; *Servi obedite per omnia*

Domi-

Dominis carnalibus. Filii obedite parentibus per omnia : Col. 3. v. 20. 22. & mandatum CHRISTI : *ſuper Cathedram Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis ſervate & facite* : Matth. 23. v. 2. Contra ſi facere juſſerint quæ puniuntur morte æterna, inſanum eſt non potius mori mortem naturalem quàm obediendo mori in æternum. Et locum habet quod dicit CHRISTUS : *Nolite timere eos qui occidunt corpus , animam autem non poſſunt occidere.* Matth. 10. v. 28. Videndum itaque eſt quæ ſint ea omnia quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria.

Omnia neceſſaria ad ſalutem contineri in fide & obedientia.

II. Sunt autem *neceſſaria* ad ſalutem omnia, duabus virtutibus comprehenſa, *Fide* & *Obedientia.* Harum poſterior ſi perfecta eſſe poſſet, ſola ſufficeret ne damnaremur ; ſed quia, & jam diu omnes rei ſumus contumaciæ adverſus Deum , in Adamo , & præterea ipſi actu peccavimus , non ſufficit *obedientia* ſine *remißione peccatorum.* Ea verò , unâque introitus in Regnum cœli , *Fidei* præmium eſt. Aliud ad ſalutem requiritur nihil. Non enim clauditur regnum Dei , niſi peccantibus , id eſt iis qui debitam legibus Dei *obedientiam* non præſtiterunt ; neque illis , ſi credant *articulos*

neceſ-

neceſſarios fidei Chriſtianæ. Jam ſi cognoverimus in quibus conſtat *obedientia*, & qui ſint *articuli neceſſarii fidei* Chriſtianæ; manifeſtum unâ erit, quæ civitatum Principumque juſſu facere, & quibus abſtinere debeamus.

III. Per *obedientiam* autem, hoc loco, ſignificatur non *factum*, ſed *voluntas* & *ſtudium* quo proponimus conari quantum poſſumus obedire in futurum. Quo ſenſu vox *obedientia* æquivalet *Pœnitentiæ*. Conſiſtit enim *Pœnitentiæ* virtus, non in dolore, qui peccati recordationem comitatur, ſed in converſione in viam, & inſtituto non peccandi amplius, ſine quo dolor ille non Pœnitentis ſed Deſperantis eſſe dicitur. Quoniam autem qui Deum amant, non poſſunt non velle obedire legi Divinæ, & qui amant proximum, non poſſunt non velle obedire legi morali, quæ conſiſtit, ut ſupra capite 3 oſtenſum eſt, in *ſuperbiæ*, *ingratitudinis*, *contumeliæ*, *inhumanitatis*, *inclementiæ*, *injuriæ*, ſimiliumque offenſarum prohibitione, quibus proximi læduntur. Itaque voci *obedientiæ* æquivalet etiam *Amor*, ſive *Charitas*; Etiam *juſtitia*, (quæ conſtans voluntas eſt ſuum cuique tribuendi) æquavalet eidem. Jam ſuffi-

Qualis ſit ea quæ requiritur obedientia.

cere ad ſalutem *Fidem* & *Pœnitentiam* manifeſtum eſt; primum ex ipſo fœdere Baptiſmi. nam interrogantibus *Petrum* iis qui ab ipſo, die *Pentecoſtes* convertebantur, *Quid faciemus?* reſpondit: *Pœnitemini, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu in remiſſionem peccatorum*: Actor. 2. v. 38. Nihil ergo ad obtinendum Baptiſmum, hoc eſt, introitum in Regnum Dei, faciendum aliud erat niſi *pœnitere* & *credere* in nomen JESU. Pacto enim quod fit in Baptiſmo, promittitur regnum cœlorum. Deinde ex verbis CHRISTI reſpondentis ad Principem interrogantem, quid faciens vitam æternam poſſideret, *Mandata noſti, non occides, non mœchaberis*, &c. quod *obedientiæ*; &, *Vende omnia quæ habes, veni, & ſequere me*; quod *fidei* erat. Lucæ 18. v. 20. Marc. 10. v. 18. Et ex eo quod dicitur, *juſtus* (non quilibet, ſed *juſtus*) *ex fide vivet.* eſt enim *juſtitia* voluntatis diſpoſitio eadem, quæ *Pœnitentia* & *Obedientia.* Et ex verbis ſancti *Marci*, *Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquavit Regnum Dei, pœnitemini & credite Euangelio*; quibus non obſcurè ſignificatur, non opus eſſe ad ingreſſum in Regnum Dei, aliis virtutibus

præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

præter *pœnitentiam* & *fidem*. *Obedientia* itaque quæ ad ſalutem *neceſſariò* requiritur, nihil aliud eſt præter *voluntatem* ſive *conatum obediendi*, id eſt, faciendi ſecundum leges Dei, id eſt, ſecundum leges morales quæ eædem omnibus ſunt, & leges civiles, hoc eſt, mandata imperantium in rebus *temporalibus*, & leges Eccleſiaſticas in *ſpiritualibus*; quæ duo genera legum in diverſis civitatibus, & Eccleſiis ſunt diverſa, & cognoſcuntur promulgatione, vel ſententiis publicis.

IV. Ut ſciamus quid ſit *Fides Chriſtiana*, definienda eſt in univerſum *Fides*, & à cæteris animi actibus quibuſcum vulgò confundi ſolet, diſtinguenda. *Objectum Fidei* univerſaliter ſumtæ, nimirum, *id quod creditur*, ſemper *propoſitio* eſt, (id eſt, oratio affirmans vel negans) quam veram eſſe concedimus. Sed quoniam conceduntur propoſitiones propter diverſas cauſas, accidit hujuſmodi conceſſiones diverſè nominari. Concedimus autem quandoque propoſitiones, quas tamen in animum non recipimus. Idque vel ad tempus, nimirum, tantiſper donec ex conſideratis conſequentiis, earum veritatem examinaverimus, quod vocatur *ſupponere*; vel etiam ſimpliciter,

Quid ſit Fides, & quomodo diſtinguatur à profeſſione, à ſcientia, & ab opinione.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

ut metu legum, quod eſt *profiteri*, vel *confiteri* ſignis externis; vel obſequii ſpontanei causâ, quod faciunt homines animo civili erga eos quos reverentur, & erga alios ſtudio pacis, id quod ſimpliciter *concedere* eſt. Propoſitiones autem quas pro veris recipimus; concedimus ſemper propter aliquas rationes noſtras. Eæ verò derivantur vel ab ipſa *propoſitione*, vel à *perſona proponentis*. Derivantur autem ab *ipſa propoſitione* revocando in memoriam, quibus rebus ſignificandis, nomina ex quibus propoſitio conflatur communi conſenſu uſurpantur; quod ſi fiat, aſſenſus quem præbemus dicitur *Scire*. Si vero recordari non poſſimus, quid certò per ea nomina intelligendum ſit, ſed modo hoc videtur, modo illud, tum dicimur *opinari*. Exempli cauſa, ſi propoſitum ſit *duo & tria eſſe quinque*; revocando autem in memoriam, ordinem nominum numeralium, ita conſenſu communi eorum qui ejuſdem ſunt linguæ (quaſi pacto quodam ſocietati humanæ neceſſario) conſtitutum eſſe ut Quinarius, totidem unitatum nomen ſit, quot in Binario & Ternario continentur ſimul ſumtis, aſſentiatur quis verum id ideo eſſe, quia 2.
& 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

& 3. ſimul idem ſunt quod, 5. dicetur aſſenſus ille *ſcientia*. Et ſcire veritatem iſtam, nihil eſt aliud, quam agnoſcere eſſe eam à nobis ipſis factam. Quorum enim arbitrio & loquendi lege numerus .. vocatus eſt Binarius, ... Ternarius, & ..... Quinarius, eorum arbitrio factum eſt, ut vera ſit propoſitio *Binarius* & *Ternarius* ſimul ſumti faciunt *Quinarium*. Similiter ſi meminerimus, quid ſit quod vocatur *Furtum*, & quid *injuria*, *ſciemus*, ex ipſis vocibus, an verum ſit, *Furtum eſſe injuriam*, necne? *Veritas* idem eſt, quod *vera propoſitio*; *vera* autem eſt *propoſitio* in qua *nomen conſequens* quod vocatur à logicis *Prædicatum*, complectitur amplitudine ſua *nomen Antecedens* quod vocatur *ſubjectum*; & *veritatem ſcire*, idem quod eſſe eam à nobiſmetipſis, ipſa nominum uſurpatione factam *meminiſſe*. Neque temerè olim à Platone dictum eſt *ſcientiam eſſe memoriam*. Accidit autem interdum, ut voces, etſi certam & ex conſtituto definitam habeant ſignificationem, uſu tamen vulgari, ad ornandum vel etiam fallendum particulari ſtudio à propriis ſignificationibus ita divellantur, ut conceptus propter quos rebus impoſitæ fuerunt, revocare in me-

mo-

moriam difficultatem magnam habeat, neque niſi acri judicio, & diligentiâ maximâ ſuperandam. Accidit quoque plurimas voces nullam habere propriam ſive determinatam & eandem ubique ſignificationem, atque intelligi non ſua vi, ſed ſignorum aliorum ſimul adhibitorum. Tertiò nomina quædam ſunt rerum inconceptibilium. Earum ergo rerum quarum ipſa ſunt nomina, conceptus nulli ſunt. Et propterea propoſitionum quas conflant veritatem ex ipſis nominibus fruſtra quærimus. In his caſibus dum conſiderando vocum definitiones veritatem alicujus propoſitionis inveſtigamus, pro-ut ſpes eſt inveniendi, putamus eam aliquando veram, aliquando falſam. Quorum utrumque ſeorſim, *opinari* dicitur, atque etiam *credere*, ambo ſimul *dubitare*. Quando vero rationes noſtræ propter quas aſſentimur propoſitioni alicui, non *ab ipſa propoſitione* ſed *à perſona proponentis* derivantur, ut quem ita peritum judicamus, ut non fallatur, neque cauſam videmus quare velit fallere; aſſenſus noſter, quia naſcitur non à noſtræ, ſed alienę ſcientiæ *fiducia*, *Fides* appellatur. Et quorum fiduciâ credimus, *illis* vel *in illos credere* dicimur. Ex iis quæ dicta ſunt

ſunt apparet differentia, primùm, inter *Fidem* & *Profeßionem* : illa enim cum aſſenſu interno ſemper conjungitur, hæc non ſemper. Illa animi perſuaſio interna, hæc obedientia externa eſt. Deinde inter *fidem* & *opinionem*; hæc enim noſtræ rationi innititur, illa alienæ exiſtimationi. Denique inter *fidem* & *ſcientiam* : hujus enim eſt propoſitionem examinatione comminutam & manſam lentè admittere; illius autem integram deglutire. Prodeſt ad ſcientiam explicatio nominum, quibus id quod inquirendum eſt, proponitur, imò unica via ad *ſcientiam* eſt, *per definitiones*. Ad *fidem* autem nocet hoc. Nam quæ ſupra captum humanum credenda proponuntur, nunquam explicatione evidentiora, ſed contrà obſcuriora & creditu difficiliora fiunt. Acciditque homini qui *myſteria fidei* ratione naturali conatur demonſtrare, idem quod ægroto qui pilulas ſalubres, ſed amaras, vult prius mandere, quam in ſtomachum demittere; ex quo fit ut ſtatim revomantur, quæ alioqui devoratæ eum ſanaſſent.

V. Vidimus ergo quid ſit *credere*. *Credere* autem *in* CHRISTUM quid eſt? vel *fidei in* CHRISTUM, quænam propoſitio eſt objectum? Quando

Quid ſit credere in Chriſtum.

do enim dicimus *Credo in* CHRISTUM, ſignificamus quidem cui, non autem *quid* credimus. Eſt autem *credere in* CHRISTUM nihil aliud quam credere JESUM *eſſe* CHRISTUM, nimirum ILLUM, qui ſecundum *Moſi* & *Prophetarum* Iſraëliticorum vaticinia venturus erat in hunc mundum ad *inſtituendum Regnum Dei.* Id vero ſatis apparet ex verbis ipſius CHRISTI ad Martham. *Ego ſum* (inquit) *reſurrectio & vita, qui* CREDIT IN ME *etiam ſi mortuus fuerit vivet: & omnis qui vivit &* CREDIT IN ME *non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi, utique Domine ego credidi quia* TU ES CHRISTUS *Filius Dei vivi qui in hunc mundum veniſti*; Joh. 11. v. 25. 26. 27. quibus verbis videmus CREDERE IN ME explicari per QUIA TU ES CHRISTUS. Eſt ergo *credere in* CHRISTUM nihil aliud quam credere ipſi JESU dicenti ſe eſſe CHRISTUM.

Unicum articulum Jeſum eſſe Chriſtum *neceſſarium eſſe ad ſalutem*.

VI. Concurrentibus ad ſalutem *fide* & *obedientia*, utrâque *neceſſariò*, qualis ſit ea *obedientia*, & cui debita, monſtratum eſt, ſupra art. 3. *Articuli* autem *fidei*, quinam requiruntur, id nunc inquirendum eſt. Dico autem alium Articulum fidei (*) præter hunc, JESUM ESSE CHRISTUM, homi-

homini Chriſtiano, ut *neceſſarium* ad ſalutem requiri nullum. Diſtinguendum autem eſt, ut ſupra art. 4. inter *fidem* & *profeßionem*. *Profeßio* ergo plurium dogmatum (ſi jubeatur) *neceſſaria* eſſe poteſt; eſt enim pars *obedientiæ* legibus debitæ. ſed non quærimus jam de *obedientiâ neceſſariâ* ad ſalutem, ſed de *fide*. Probatur autem primò ex ſcopo Euangeliſtarum, qui erat per deſcriptionem vitæ Servatoris noſtri illum unum articulū ſtabilire. Sciemus autem talem fuiſſe ſcopum & conſilium Euangeliſtarum, ſi obſervemus ipſam Hiſtoriam. Sanctus Matthæus incipiens à Genealogia ejus, oſtendit JESUM eſſe ex genere Davidis; Natum ex Virgine; cap. 1. à *Magis* ut regem Judæorum adoratum; ab *Herode* eadem de cauſa quæſitum ad necem; cap. 2. Regnum ejus & à *Ioanne Baptiſta* & à ſeipſo prædicatum; cap. 3. 4. leges docuiſſe, non ut Scribæ ſed ut qui haberet authoritatem; c. 5. 6. 7. morbos miraculosè ſanaſſe. c. 8. 9. *Apoſtolos* præcones Regni in omnes Judææ partes ad prædicationem Regni dimiſiſſe; c. 10. nunciis à Johanne quærentibus an is eſſet Chriſtus necne, reſpondiſſe, referrent quæ vidiſſent, nempe miracula, quæ in CHRISTUM ſolum competerent;

probatur ex ſcopo Euangeliſtarum.

cap. 11. Regnum ſuum argumentis, Parabolis, & ſignis apud Phariſæos & alios comprobaſſe, & declaraſſe; c. 12 & ſeqq. uſque ad 21. ſalutatum fuiſſe in Regem cum ingrederetur in Jeroſolymam; c. 21. ſe Chriſtum illum eſſe, contra Phariſæos ſuſtinuiſſe; alios de *Pſeudo-Chriſtis* præmonuiſſe; Regnum ſuum quale eſſet parabolis oſtendiſſe; c. 22. 23. 24. 25. captum & accuſatum fuiſſe eo nomine quod ſe Regem eſſe dixerit; crucique titulum inſcriptum HIC EST JESUS REX JUDÆORUM; cap. 26. 27. denique poſt reſurrectionem dixiſſe *Apoſtolis, Datam ſibi eſſe omnem poteſtatem in cœlo & in terrâ*: c. 28. Quæ omnia eo pertinent, ut credamus Jeſum eſſe illum Chriſtum. Talis erat ergo in deſcribendo Euangelio ſcopus ſancti Matthæi. qualis autem erat hujus, talis erat cæterorum Euangeliſtarum; id quod ſeorſim ſanctus *Iohannes* in fine Euangelii ſui expreſsè habet, *Hæc*, inquit, *ſcripta ſunt, ut ſciatis quia Ieſus eſt Chriſtus Filius Dei viventis*: Joh. 20. 31.

Annotatio. Dico autem alium Articulum fidei præter hunc] *Aſſertionem hanc quam novitate ſua Theologis pleriſque diſplicere poſſe video, etſi ſatis in ſequentibus confirmatam, amplius tamen explicare operæ pretium eſſe duxi. Primò igitur cum Articu-*

ticulum hanc Jeſum eſſe Chriſtum *ſolum ad ſalutem neceſſarium eſſe dico, non dico ſolam fidem ad ſalutem neceſſariam eſſe, ſed requiro etiam Iuſtitiam, ſive obedientiam legibus Dei debitam, hoc eſt, voluntatem rectè vivendi. Secundo non nego, quin multorum aliorum articulorum profeßio, ſi modo profeßio eorum ab Eccleſia imperetur ad ſalutem quoque neceſſaria ſit, ſed cum fides interna, profeßio externa ſit, illam propriè fidem, hanc obedientiæ partem eſſe dico, ita ut articulus ille ad fidem internam, non autem ad profeßionem Chriſtiani ſolus ſufficiat. Poſtremò, quemadmodum ſi veram & internam pœnitentiam peccatorum ſolam, ex parte Iuſtitiæ, ad ſalutem neceſſariam eſſe dixiſſem, tamen pro Paradoxo habendum non fuiſſet, quoniam in ea Iuſtitiam, obedientiam, atque animum ad omnes virtutes reformatum contineri intelligimus. ita cum fidem unius Articuli ſufficere ad ſalutem dico, mirandum minus eſt, cum in eo tot alii articuli comprehendantur. Nam verba hæc* Jeſus eſt Chriſtus, *ſignificant, Ieſum eſſe illum quem Deus venturum in mundum ad Regnum ſuum inſtaurandum promiſerat per prophetas, hoc eſt, Ieſum eſſe Filium Dei creatoris cœli & terræ, natum ex virgine, mortuum pro peccatis eorum qui eſſent in illum credituri, eſſe Chriſtum, id eſt Regem, revixiſſe (nam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

alioqui regnaturus non eſt,) judicaturum mundum & remuneraturum eorundum opera; aliter enim Rex eſſe non poteſt; item reſurrecturos eſſe homines: nam abſque hoc ad judicium venturi non ſunt. Itaque unico hoc articulo totum continetur Symbolum Apoſtolorum, quod tamen ſic contrahendum ideo exiſtimavi, quod viderem propter hunc ſolum, ſine cæteris qui ex eo per conſequentiam deducuntur, permultos tùm à Chriſto, tùm ab Apoſtolis ejus in Regnum Dei admiſſos fuiſſe: ut latro in Cruce, ut Eunuchus à Philippo baptizatus, ut duo millia hominum ad Eccleſiam à ſancto Petro ſimul aggregata. Si quibus autem hoc diſplicet, quod eos omnes qui articulo qualicunque, ab Eccleſia definito, aſſenſum internum non præbent, nec tamen contradicunt, ſed, (ſi jubeantur) concedunt, non damnatos in æternum cenſeam, quid illis faciam neſcio. nam ut ſententiam mutem, ſcripturæ ſacræ quæ ſequuntur teſtimonia apertiſſima impediunt.

Ex prædicatione Apoſtolorum.

VII. Secundò probatur idem ex prædicatione Apoſtolorum; erant enim Regni præcones, nec Chriſtus eos miſit ad prædicandum aliud quam Regnum Dei: Luc. 9. v. 2. Actor. 15. v. 6. Quid autem poſt Chriſti aſcenſionem fecerint, intelligi poteſt ex eorum accuſatione. *Trahebant* (in-

quit

quit *ſanctus Lucas*) *Iaſonem & quoſdam fratres ad Principes civitatis clamantes, quod hi ſunt qui urbem concitant, & huc venerunt, quos ſuſcepit Iaſon. & hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt, Regem alium dicentes eſſe Ieſum*: Act. 17. v. 7. Etiam ſubjectum concionum Apoſtolicarum quale fuerit, apparet ex his verbis: *De Scripturis* (ſubaudi Veteris Teſtamenti) *adaperiens, & inſinuans, quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere à mortuis, & quia* HIC EST JESUS CHRISTUS: Act. 17. v. 3.

VIII. Tertiò, ex iis locis quibus eorum quæ à Chriſto ad ſalutem requiruntur declaratur facilitas. Nam ſi ad ſalutem neceſſario requiratur aſſenſus animi internus veritati omnium & ſingularum propoſitionum, quæ circa fidem Chriſtianam hodie vel controvertuntur vel à diverſis Eccleſiis diversè definitæ ſunt, nihil eſſet Religione Chriſtiana difficilius. Quomodo ergo verum eſſet, *jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*? Matth. 11. v. 30. &, *parvulos in eum credere*? Matth. 18. v. 6. Et, *placuiſſe Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes*? 1. Cor. 1. v. 21. vel quomodo ſatis ad ſalutem inſtructus fuit latro pendens in cruce, cujus fidei confeſſio continebatur his ver-

Ex facilitate religionis Chriſtianæ.

verbis, *Memento mei cum veneris in Regnum tuum?* Vel ipſe ſanctus Paulus unde tam cito ex hoſte Doctor Chriſtianorum fieri potuit?

Ex eo quòd ſit fundamentum fidei.

IX. Quartò, ex eo quod articulus ille fidei, fundamentum ſit, neque alii fundamento ipſe innitatur. *Si quis vobis dixerit: ecce hîc eſt Chriſtus aut illic, nolite credere: ſurgent enim Pſeudo-Chriſti, & Pſeudo-Prophetæ, & dabunt ſigna magna*, &c. Matth. 24. v. 23. Ex quo ſequitur propter fidem hujus articuli, negandam eſſe fidem ſignis & prodigiis. *Licet nos, aut Angelus de cælo, ait Apoſtolus, euangelizet vobis præterquam quod euangelizavimus vobis, Anathema ſit*: Gal. 1. 8. Ergo propter hunc articulum neganda eſſet fides ipſis Apoſtolis & Angelis (puto ergo & Eccleſiæ) ſi contrarium docerent. *Chariſſimi nolite* (inquit *ſanctus Iohannes*) *omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, quoniam multi Pſeudo-Prophetæ exierunt in mundum, in hoc cognoſcitur Spiritus Dei, omnis ſpiritus qui confitetur* JESUM CHRISTUM VENISSE *in carne ex Deo eſt*, &c. 1 Joh. 4. Eſt ergo Articulus ille, menſura ſpirituum, ſecundum quam, authoritas Doctorum vel recipitur vel rejicitur. Negari quidem non poteſt, quin à Doctoribus didicerint

rint

rint omnes qui hodie Chriſtiani ſunt, fuiſſe JESUM, qui ea omnia fecit quibus Chriſtus eſſe agnoſceretur. non tamen ſequitur eoſdem articulum illum doctoribus credere, vel Eccleſiæ, ſed ipſi Jeſu. Erat enim ille articulus *Eccleſia* Chriſtiana prior, etſi cæteri omnes poſteriores fuerint. Et *Eccleſia* ſuper illum, non hic ſuper *Eccleſiam* fundatus eſt. Matth.16. v.18. Præterea ita eſt articulus ille *Ieſus eſt Chriſtus* fundamentalis, ut cæteri omnes dicantur à ſancto Paulo illi ſuperædificari. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus*, (hoc eſt, *Ieſus eſt Chriſtus.*) *ſiquis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, Aurum, Argentum, Lapides pretioſos, Ligna, Fœnum, Stipulam, &c. uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Si cujus opus manſerit quod ſuperædificavit, mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit*: 1 Cor. 3. v.11,12,&c. Ex quibus patet per fundamentum intelligi articulum hunc JESUM ESSE CHRISTUM. Non enim ſuperædificatur ſuper perſonam *Chriſtum*, Aurum, Argentum, Fœnum, Stipula, &c. quibus ſignificantur doctrinæ. Et poſſe falſas doctrinas fundamento ſuperſtrui, nec ta-

men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

men ut damnentur qui eas docuerint.

Ex diſertiſſimis Chriſti & Apoſtolorum verbis.

X. Poſtremo, Quod articulus ille ſolus neceſſariò tenendus ſit *fide interna*, evidentiſſimè ex plurimis ſacrę ſcripturæ locis, quocunque interprete, probari poteſt. *Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ perhibent teſtimonium de me.* Joh. 5. 39. Intelligit autem Chriſtus ſcripturas ſolius Teſtamenti veteris: nondum enim ſcriptum erat Teſtamentum novum. Jam vero Teſtimonium de Chriſto in vetere Teſtamento nullum aliud exſtat, præterquam quod venturus erat Rex æternus, tali loco, talibus parentibus naſciturus, talia docturus, & facturus, quibus rebus ut ſignis dignoſcendus erat. Quæ omnia hoc unum teſtantur, JESUM qui ita natus, ea docuerit & fecerit, eſſe CHRISTUM. Alia igitur Fides ad vitam æternam præter illum Articulum non requirebatur. *Omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum:* Joh. 11. v. 25. Credere autem in Jeſum (ut ibidem explicatur) idem eſt quod credere JESUM ESSE CHRISTUM. Qui ergo id credit non morietur in æternum, & per conſequens articulus ille ſolus eſt ad ſalutem neceſſarius. *Hæc ſcripta ſunt ut credatis quia* JESUS

EST

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

EST CHRISTUS *Filius Dei*, *& ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*: Joh. 20. v. 31. Quare qui ſic credit habebit vitam æternam, neque ergo opus habet alia fide. *Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum veniſſe in carne ex Deo eſt*: 1 Joh. 4. v. 2. Et, *omnis ſpiritus qui credit quoniam* JESUS EST CHRISTUS, *ex Deo natus eſt*: 1 Joh. 5. v. 1. Et, *Quis eſt qui vincit mundum niſi qui credit quoniam* JESUS EST *Filius Dei?* 1 Joh. 5. v. 5. Si igitur non ſit opus aliud credere, ut quis ſit *Ex Deo*; *natus ex Deo*; & ut *vincat mundum*, quam JESUM ESSE CHRISTUM; unicus ille articulus ſufficit ad ſalutem. *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? dixit autem Philippus: ſi credis ex toto corde, licet. Reſpondens ait: Credo Filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum*: Act. 8. v. 36, 37. Si quidem ergo Articulus ille ex toto corde, hoc eſt, fide internâ creditus, ſufficit ad Baptiſmũ, ſufficit etiam ad ſalutem. Præter hæc loca, alia innumera ſunt quæ idem clarè & expreſsè affirmant. Imò ubicunque legimus Servatorem noſtrum cujuſpiam fidem laudaſſe, vel dixiſſe, *Fides tua te ſalvũ fecit*, vel ſanaſſe quempiam propter fidem, ibi propoſitio credita alia non erat quam hæc, JESUS EST CHRISTUS, vel directè, vel per conſequens.

XI. Quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

In eo articulo contineri fidem veteris Teſtamenti.

XI. Quoniam autem credere *Ieſum eſſe Chriſtum* nemo poteſt, qui cùm ſciat per *Chriſtum* intelligi Regem illum qui à Deo promiſſus eſt per *Moſen* & Prophetas in *Regem* & *Servatorem* mundi, non credat etiam *Moſi* & *Prophetis*, neque credere his poſſit, qui non credit *Deum* & *exſiſtere*, & *mundum gubernare*, contineri neceſſe eſt fidem illam de Deo & de veteri Teſtamento, in fide hac Teſtamenti novi. Cum ergo in regno Dei per naturam crimen læſæ Majeſtatis divinæ, ſolus eſſet Atheiſmus, & negatio Providentiæ divinæ; in regno autem per Pactum vetus, etiam Idololatria; jam in regno per pactum novum additur etiam *Apoſtaſia* ſive renunciatio hujus ſemel recepti articuli *Ieſum eſſe Chriſtum*. Cæteris doctrinis, ſi modo à legitima Eccleſia definitæ fuerint, non eſt ſane contradicendum: eſt enim peccatum inobedientiæ; obedientia autem ad ſalutem neceſſaria eſt. Cæterùm ut credantur *fide interna*, oſtenſum eſt ampliter in proximè antecedentibus, neceſſarium non eſſe.

Fides & obedientia quomodo concur-

XII. Partes in ſalute Chriſtiani perficienda *Fides* & *Obedientia* diverſas habent. hæc enim *potentiam* ſive *capacitatem* contribuit; illa *actum*. Atque utra-

que

que ſuo modo juſtificare dicitur. *Chriſtus* enim non omnibus ſed *pœnitentibus*, ſive, *obedientibus*, hoc eſt, juſtis (non dico *inſontibus*, ſed *juſtis*; *juſtitia* enim eſt voluntas obediendi legibus, & convenire in peccatorem poteſt; voluntas autem obediendi, obedientia eſt apud Chriſtum) peccata remittit. Non enim quilibet, ſed *juſtus ex fide vivet*. *Iuſtificat* ergo *Obedientia*, quia *facit juſtum*, eo modo quo *Temperantia* facit *temperatum*, *Prudentia prudentem*, *Caſtitas caſtum*, nimirum eſſentialiter: conſtituitque hominem in eo ſtatu ut veniæ capax ſit. Rurſus *Chriſtus* non omnibus juſtis, peccata condonare promiſit, ſed ſolis *credentibus ipſum eſſe Chriſtum*. *Iuſtificat* ergo fides, eo ſenſu quo *juſtificare* dicitur judex qui *abſolvit*; nimirum per *ſententiam*, quæ *actu* ſalvum facit. Atque in hac acceptione juſtificationis (eſt enim vox æquivoca) juſtificat *fides ſola*, in illa autem *ſola obedientia*; ſed neque juſtitia ſola, neque fides ſola *ſalvificat*, ſed ſimul ambæ.

rant ad ſalutem.

XIII. Ex iis quæ hactenus dicta ſunt facile erit perſpicere, quid ſit officium civium Chriſtianorum erga ſummos imperantes. Qui quamdiu Chriſtianos eſſe ſe profitentur, ſubditis ſuis ut Chriſtum negent vel contumelia

In civitate Chriſtiana, nullam eſſe repugnantiam inter

mandata Dei & civitatis. tumelia afficiant imperare non poſſunt; nam ſi hoc imperarent, profiterentur ſe non eſſe Christianos. Cum enim oſtenſum ſit, & ratione naturali, & ex Scripturis ſacris, oportere cives principibus rectoribuſque ſummis civitatis, in omnibus obedire, præterquam in iis quæ ſunt contra mandata Dei; & mandata Dei in civitate Chriſtianâ, circa *temporalia* quidem (id eſt, ea quæ ratione humana examinanda ſunt) leges eſſe & ſententias civitatis, prolatas ab iis quibus legum ferendarum, controverſiarumque judicandarum authoritas à civitate commiſſa eſt; circa *ſpiritualia* vero, (id eſt, ea quæ per Scripturam ſacram definienda ſunt) Leges eſſe & ſententias civitatis, hoc eſt Eccleſiæ, (nam civitas Chriſtiana & Eccleſia, ut oſtenſum eſt Cap. præcedente, art. 20. eadem eſt res) prolatas à Paſtoribus rite ordinatis, & qui à civitate in eam rem authoritatem acceperunt, ſequitur manifeſtè in civitate Chriſtiana, obedientiam deberi ſummis imperantibus in rebus omnibus tam *ſpiritualibus* quam *temporalibus*. Imperantibus autem non Chriſtianis in *temporalibus* quidem omnibus eandem deberi obedientiam etiam à cive Chriſtiano extra controverſiam

eſt;

eſt; in *ſpiritualibus* vero, hoc eſt, in iis quæ pertinent ad modum colendi Dei, ſequenda eſt *Eccleſia* aliqua *Chriſtianorum*. Etenim Deum non loqui in rebus ſupernaturalibus niſi per Scripturæ ſacræ interpretes Chriſtianos, fidei Chriſtianæ eſt hypotheſis. Quid autem? an principibus reſiſtendum eſt ubi obediendum non eſt? minimè ſanè; hoc enim contra pactum eſt civile. Quid ergo agendum? Eundum ad Chriſtum per martyrium. Quod ſi cui dictu durum videatur, certiſſimum eſt eum non credere ex toto corde JESUM ESSE CHRISTUM *Filium Dei viventis*, (cuperet enim diſſolvi & eſſe cum Chriſto) ſed velle ſimulatâ fide Chriſtianâ pactam civitati obedientiam eludere.

XIV. Mirabitur autem forte quiſpiam, ſi excepto uno articulo JESUM ESSE CHRISTUM, qui neceſſarius eſt ad ſalutem de fide internâ, cæteri omnes pertineant ad obedientiam tantùm, quæ quidem præſtari poteſt, etſi quis non internè credat (modo cupiat credere, & externè profiteatur quoties opus eſt) quæcunque ab Eccleſia proponuntur; unde factum ſit, ut tot ſint hodie dogmata quæ dicuntur omnia ita de fide eſſe, ut niſi ea quis credat internè

Doctrinas quæ hodie controvertuntur de Religione, ſpectare pleraſque ad jus regnandi.

internè, intrare in Regnum cœlorum non poſſit. Quod ſi idem conſideret, in pleriſque controverſiis certamen eſſe de Regno humano, in aliquibus de quæſtu, in aliquibus de gloria ingeniorum, minus mirabitur. Quæſtio de *Eccleſiæ proprietatibus*, quæſtio eſt de *jure imperii.* cognito enim quid ſit *Eccleſia*, cognoſcitur unà cujus ſit imperium in Chriſtianos. Nam ſi quælibet civitas Chriſtiana, Eccleſia illa ſit quam omnem Chriſtianum illi civitati ſubjectum audire præcepit ipſe Chriſtus, tum civis quilibet tenetur civitati ſuæ, hoc eſt, ei vel iis obedire quorum eſt imperium ſummum, non modo in *temporalibus*, ſed etiam in *ſpiritualibus.* Sin quælibet civitas Chriſtiana non ſit Eccleſia illa, tum eſt aliqua alia Eccleſia univerſalior cui oportet obedire. omnes igitur Chriſtiani illi obedire debent, ſicut obedirent Chriſto ſi veniret in terras. Imperabit ergo illa, vel per Monarcham vel per cœtum aliquem. Quæſtio itaque eſt de *jure imperii.* Eodem ſpectat quæſtio *de infallibilitate.* quiſquis enim verè & internè crederetur ab univerſo genere humano non poſſe errare, certus imperii tàm temporalis quàm ſpiritualis eſſet, niſi ipſe nollet, in univerſum genus huma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

humanum. ſi dicat enim obediendum ſibi eſſe in *temporalibus*, eo quod putatur non errare, tale imperii jus ei conceditur. Eodem ſpectat privilegium interpretandi Scripturas. Cujus enim eſt controverſias quæ ex diversâ Scripturarum interpretatione oriri poſſunt determinare, ejus eſt omnes ſimpliciter controverſias determinare. cujus autem eſt hoc, ejuſdem eſt imperium in omnes, qui agnoſcunt Scripturas eſſe Verbum Dei. Eodem ſpectat diſputatio de *poteſtate remittendi & retinendi* peccata, ſive de *authoritate excommunicandi*. Unuſquiſque enim, ſi mentis compos ſit, obediet in omnibus ſimpliciter ei cujus arbitrio credit ſe ſalvandum aut damnandum eſſe. Eodem ſpectat poteſtas *inſtituendi ſocietates*. ab eo enim dependent per quem exſiſtunt, qui quot Monachos tot habet ſubditos, quamquam in civitate hoſtium. Eodem ſpectat quæſtio *de judice legitimi Matrimonii*. Cujus enim eſt judicatio ea, ejus quoque eſt cognitio cauſarum de hæreditate & ſucceſſione in omnia bona & jura, non modo privatorum hominum, ſed etiam ſummorum Principum. Eodem quodammodo ſpectat *Cœlibatus Eccleſiaſticorum*. Cœlibes enim minus quam cæteri cohærent cum reliqua civitate. Et præterea incommodum non contemnendum eſt, neceſſarium eſſe Principibus vel Sacerdotium (quod magnum eſt vinculum civilis obedientiæ) amittere, vel regnum hæreditarium non habere. Eodem quoq; ſpectat *Canonizatio ſanctorum*, quam Ethnici *Apotheoſin* appellarunt. nam qui ſubditos alienos tanto præmio allicere poteſt, talis glo-

riæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

riæ avidos ad quidlibet audendum & faciendum, inducere poteſt. Quid enim niſi honorem apud poſteros quæſiverunt *Decii* aliique Romani, qui ſe devoverunt, & mille alii qui in pericula incredibilia ſe conjecerunt? Controverſiæ de *Purgatorio* & *indulgentiis*, de quæſtu ſunt. Quæſtiones de *libero arbitrio*, *De juſtificatione*, *De modo recipiendi Chriſtum in Sacramento*, Philoſophicæ ſunt. Sunt & quæſtiones de ritibus non introductis ſed relictis in Eccleſiâ non ſatis purgatâ à Gentiliſmo. ſed non eſt opus plures enumerare. Sciunt omnes eam eſſe naturam hominum, ut diſſentientes de quæſtionibus ubi agitur de *Potentiâ*, vel *Lucro*, vel *Præſtantia ingenii*, alteri alteros convicientur & anathematizent. Non eſt ergo mirum ſi dogmata fere omnia, poſtquam incaluerint homines diſputando, dicantur ab his vel illis, *neceſſaria* eſſe ad ingreſſum in Regnum Dei, non modo ut contumaciæ nomine damnentur qui ea non concedunt, id quod poſt Eccleſiæ ſententiam verum eſt, ſed infidelitatis: quod falſum eſſe oſtendi ſupra ex pluribus evidentiſſimis Scripturæ locis; quibus addo hunc ſancti Pauli: *Qui manducat, non manducantem non ſpernat; qui non manducat, manducantem non judicet. Deus enim illum aſſumſit. Alius judicat Diem inter Diem, alius autem judicat omnem diem: unuſquiſque abundet in ſuo ſenſu.* Roman. 14. v. 3. 6.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

116.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19

88
/5:16-
2:a

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 19